

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

DOKTORA TEZİ

SANIYE AYBÜKE VARDAR

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HALİLİBRAHİM ERTÜRK

BİLECİK, 2024

10330543

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

DOKTORA TEZİ

SANİYE AYBÜKE VARDAR

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HALİLİBRAHİM ERTÜRK

BİLECİK, 2024

10330543

BEYAN

“Karaçay Malkar Türkçesinde Kelime Grupları” adlı doktora tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR	☐	DESTEK ALINMAMIŞTIR	☒
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		...../.....	

Saniye Aybüke VARDAR

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Karaçay-Malkar Türkleri, Rusya Federasyonu içinde yer alan Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ve Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nde yaşamlarını sürdürmektedir. Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Suriye, ABD (New Jersey) ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde de Karaçay-Malkar Türkçesinin konuşurları bulunmaktadır. Kuzey-Batı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerinden biri olan Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili Türkiye'de Türk dili, dilbilim, tarih, sosyoloji, din vb. alanlarda araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır. Türk dili ile ilgili yapılan çalışmalar içinde Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimiyle ilgili yapılan çok kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, söz diziminin çalışma sahasına giren kelime grupları incelenerek hem yeni bir tasnif denemesi yapılacak hem de Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları ile Türkiye Türkçesindeki kelime grupları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya koyulacaktır.

Doktora tez çalışmam boyunca her türlü desteği veren, rehberlik yapan, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan çok değerli hocam Doç. Dr. Halilibrahim ERTÜRK'e sabırlı yaklaşımı ve kıymetli katkıları için sonsuz teşekkür ederim. Tez çalışmamın son dönemine kadar danışmanlığımı sürdüren; ancak rahatsızlığı sebebiyle son dönemimde danışmanlığı bırakmak zorunda kalan kıymetli hocam Prof. Dr. Oktay Selim KARACA'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Tez izleme jürimde yer alıp kıymetli görüşlerini paylaşan hocalarım Prof. Dr. İlhami YURDAKUL ve Doç. Dr. Serdar ŞİMŞEK'e; doktora savunma sınav jürimde yer alan Doç. Dr. Dilek ERENOĞLU ATAİZİ ve Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kahraman MUTLU'ya; yüksek lisans/doktora ders ve tez dönemim boyunca desteğini esirgemeyen Prof. Dr. İbrahim TAŞ, Prof. Dr. Mustafa ULUTAN, Dr. Öğr. Üyesi Halit ÇELİK, Dr. Ecem AYDIN, Dr. Elif KARA, Emine ŞAHİN ve Elifcan ÇOBAN'a şükranlarımı sunarım. Eskişehir Karaçay-Balkar Kültür ve Yardımlaşma Derneği yönetimine; Ahmet BOTAŞ, Nurullah ÖNALAN, Ramazan KORKMAZ, Süleyman ÖZÜNEGÜVEN'e tez sürecinde verdikleri desteklerden dolayı çok teşekkür ederim. Maddi manevi desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen anneme; bana her zaman destek olan eşim Emrah'a, kıymetli kardeşim Kağan'a ve tatlı kedilerim Charlotte & Luis'e çok teşekkür ederim. Son olarak her zaman kalbimde yaşayan, eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen, Karaçay-Malkar Türkçesine gönül veren ve bu alanda çalışmamı çok isteyen babam İslam BERK'e bu çalışmayı ithaf ediyorum.

Saniye Aybüke VARDAR

2024

ÖZET

KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

Kuzey-Batı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerinden biri olan Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde söz dizimi alanında kapsamlı bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmada, söz diziminin çalışma sahasına giren kelime gruplarıyla alakalı bir monografi ortaya koymak ve literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir. Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının kullanımı, yapısı ve dizimsel özellikleri hakkında bilgi verilerek yeni bir tasnif denemesi yapılmış ve Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları ile Türkiye Türkçesindeki kelime grupları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler tespit edilmiştir.

Karaçay-Malkar Türkçesinde söz dizimi (sentaks) ile ilgili çalışmalara dil bilgisinin diğer alanlarına kıyasla (fonetik, morfoloji vb.) daha geç bir tarihte başlanmıştır.

Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grupları, Sovyet ekolü çerçevesinde şekillenmiş bir yöntem ile incelenmiştir. Kelime gruplarıyla ilgili çalışmalardaki inceleme yöntemleri arasında da bir paralellik bulunmaktadır. Türkiye’de ise kelime grupları ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar, birçok konuda fikir birliği sağlayamamıştır. Temel olarak terim, tanım, isimlendirme, tasnif, oluşturulan tasniflerde işlevsel özelliklerin esas alınmaması gibi sorunlar bulunmaktadır.

Bu çalışmada kelime grupları, Sovyet ekolü çerçevesinde şekillenmiş yapısal-gramatik (birleşen öğelerin sayısı, temel ögenin sözcük türü, öğeler arası bağlantı yöntemi, söz dizimlik bağlantı tipi) ve işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Karaçay-Malkar Türkçesi, Söz dizimi, Kelime grupları, Öbek.

ABSTRACT

WORD GROUPS IN KARAÇAY MALKAR TURKISH

When the studies conducted in Türkiye on Karachay-Balkar Turkish, one of the North-Western (Kipchak) group Turkish dialects were examined, it was seen that there was no comprehensive study in the field of syntax. For this reason, the aim of the study is to present a monograph about the word groups that fall within the field of syntax and to contribute to the literature. A new classification attempt was made by giving information about the use, structure and syntagmatic features of the word groups in Karachay-Balkar Turkish, and the differences and similarities between the word groups in Karachay-Balkar Turkish and the word groups in Turkey Turkish were determined.

Studies on syntax in Karachay-Balkar Turkish started at a later date compared to other areas of grammar (phonetics, morphology, etc.).

Word groups in Karachay-Balkar Turkish were examined with a method shaped within the framework of the Soviet eole. There is also a parallelism between the analysis methods in studies on word groups. Researchers working on word groups in Turkey have not been able to reach a consensus on many issues. Fundamentally, there are problems such as terms, definitions, naming, classification, and not taking functional features as basis in the classifications created.

In this study, word groups were examined according to the structural-grammatical (number of combining elements, word type of the basic element, connection method between elements, syntactic connection type) and functional-semantic plan (syntactic function) shaped within the framework of the Soviet school.

Keywords: Karachay-Balkar Turkish, Syntax, Word group, Phrase.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	xxvi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxviii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. Karaçay-Malkar Türkleri.....	14
2. Karaçay-Malkar Türkçesi.....	24
2.1. Karaçay-Malkar Türkçesi Alfabeti.....	28
2.2. Karaçay-Malkar Türkçesi Dil bilgisi.....	31
2.2.1. Ses Bilgisi.....	31
2.2.2. Biçim Bilgisi.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

1. Söz Dizimi.....	107
1.1. Karaçay-Malkar Türkçesinde Söz Dizimi.....	110
2. Cümle.....	114
2.1. Karaçay-Malkar Türkçesinde Cümle.....	115
3. Kelime Grubu.....	116
3.1. Türkiye Gramerciliğinde Kelime Grubu Anlayışı, İlgili Terimler ve İnceleme Yöntemleri.....	116

3.2. Karaçay-Malkar Gramerciliğinde Kelime Grubu Anlayışı, İlgili Terimler ve İnceleme Yöntemleri.....	131
4. Edebi Eserlerden Örneklerle Karaçay-Malkar Türkçesindeki Kelime Gruplarının İncelenmesi.....	163
4.1. Bağımlı Kelime Grupları (Belirtme Grupları)	174
4.1.1. Basit Kelime Grupları	174
4.1.1.1. İsimli Kelime Grupları	174
4.1.1.1.1. Belirteni İsim Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları.....	174
4.1.1.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi.....	175
4.1.1.1.1.2. “İ ^{de} + İ” Yapı Tipi.....	180
4.1.1.1.1.3. “İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	180
4.1.1.1.1.4. “İ + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	185
4.1.1.1.1.5. “İ ^{il} + İ” Yapı Tipi.....	186
4.1.1.1.1.6. “İ ^{iy} + İ” Yapı Tipi.....	187
4.1.1.1.1.7. “İ ^{ad} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	187
4.1.1.1.2. Belirteni Fiil Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları.....	188
4.1.1.1.2.1. “F + İ” Yapı Tipi	188
4.1.1.1.2.2. “F ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	189
4.1.1.1.2.3. “F ^{il} + İ” Yapı Tipi.....	190
4.1.1.1.2.4. “F + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	190
4.1.1.1.2.5. “F ^{de} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	191
4.1.1.1.2.6. “F + İ ^{de} ” Yapı Tipi.....	191
4.1.1.1.3. Belirteni İsim Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları	191
4.1.1.1.3.1. “İ + İ” Yapı Tipi.....	192
4.1.1.1.3.2. “İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	194
4.1.1.1.3.3. “İ ^{il} + İ” Yapı Tipi.....	194
4.1.1.1.3.4. “İ + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	195

4.1.1.1.3.5. “İ ^{iy} + İ” Yapı Tipi.....	195
4.1.1.1.3.6. “İ ^{de} + İ” Yapı Tipi	196
4.1.1.1.3.7. “İ + İ ^{de} ” Yapı Tipi	197
4.1.1.1.3.8. “İ ^{il} + İ ^{iy+de} ” Yapı Tipi	198
4.1.1.1.4. Belirteni Fiil Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları.....	198
4.1.1.1.4.1. “F + İ” Yapı Tipi	198
4.1.1.1.4.2. “F ^{de} + İ” Yapı Tipi.....	199
4.1.1.1.4.3. “F + İ ^{de} ” Yapı Tipi.....	200
4.1.1.2. Fiili Kelime Grupları	200
4.1.1.2.1. Belirteni İsim Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları.....	201
4.1.1.2.1.1. “İ + F” Yapı Tipi	201
4.1.1.2.1.2. “İ ^{de} + F” Yapı Tipi.....	203
4.1.1.2.1.3. “İ ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	204
4.1.1.2.1.4. “İ + F ^{iy} ” Yapı Tipi	206
4.1.1.2.1.5. “İ ^{iy} + F” Yapı Tipi	207
4.1.1.2.1.6. “İ ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	208
4.1.1.2.2. Belirteni Fiil Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları	208
4.1.1.2.2.1. “F + F” Yapı Tipi	208
4.1.1.2.2.2. “F ^{de} + F” Yapı Tipi.....	209
4.1.1.2.2.3. “F ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	209
4.1.1.2.2.4. “F + F ^{iy} ” Yapı Tipi	210
4.1.1.2.3. Belirteni İsim Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları.....	210
4.1.1.2.3.1. “İ + F” Yapı Tipi	210
4.1.1.2.3.2. “İ + F ^{iy} ” Yapı Tipi	211
4.1.1.2.3.3. “İ ^{de} + F” Yapı Tipi.....	211
4.1.1.2.3.4. “İ ^{iy} + F” Yapı Tipi	212

4.1.1.2.3.5. “İ ^{iy} + F ^{de} ” Yapı Tipi.....	213
4.1.1.2.3.6. “İ ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	213
4.1.1.2.3.7. “İ ^{de} + F ^{iy+de} ” Yapı Tipi	214
4.1.1.2.4. Belirteni Fiil Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları	214
4.1.1.2.4.1. “F + F” Yapı Tipi	214
4.1.1.2.4.2. “F ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	215
4.1.1.2.4.3. “F + F ^{iy} ” Yapı Tipi	215
4.1.1.2.4.4. “F ^{de} + F” Yapı Tipi.....	216
4.1.2. Birleşik Kelime Grupları	216
4.1.2.1. Üç Ögeli Kelime Grupları	217
4.1.2.1.1. İsimli, Üç Ögeli Kelime Grupları.....	217
4.1.2.1.1.1. Belirteni İsim Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları	218
4.1.2.1.1.1.1. “(İ + İ) + İ” Yapı Tipi.....	218
4.1.2.1.1.1.1.1. “(İ + İ) + İ” Modifikasyonu.....	218
4.1.2.1.1.1.1.2. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) + İ” Modifikasyonu	219
4.1.2.1.1.1.1.3. “(İ + İ ^{iy}) + İ” Modifikasyonu.....	220
4.1.2.1.1.1.1.4. “(İ ^{iy} + İ) + İ” Modifikasyonu.....	220
4.1.2.1.1.1.1.5. “(İ ^{il} + İ) + İ” Modifikasyonu	221
4.1.2.1.1.1.1.6. “(İ ^{de} + İ) + İ” Modifikasyonu	222
4.1.2.1.1.1.2. “İ + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	222
4.1.2.1.1.1.2.1. “İ + (İ + İ)” Modifikasyonu.....	222
4.1.2.1.1.1.2.2. “İ + (İ + İ ^{iy})” Modifikasyonu.....	224
4.1.2.1.1.1.2.3. “İ + (F + İ)” Modifikasyonu.....	225
4.1.2.1.1.1.3. “(İ + İ) ^{de} + İ” Yapı Tipi	225
4.1.2.1.1.1.3.1. “(İ + İ) ^{de} + İ” Modifikasyonu	226
4.1.2.1.1.1.3.2. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + İ” Modifikasyonu.....	226

4.1.2.1.1.1.3.3. “(F + İ) ^{de} + İ” Modifikasyonu	226
4.1.2.1.1.1.3.4. “(F + İ ^{iy}) ^{de} + İ” Modifikasyonu	227
4.1.2.1.1.1.4 “İ ^{de} + (İ + İ ^{iy})” Yapı Tipi	227
4.1.2.1.1.1.5. “(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	228
4.1.2.1.1.1.5.1. “(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	228
4.1.2.1.1.1.5.2. “(F + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	230
4.1.2.1.1.1.5.3. “(İ + İ) + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	231
4.1.2.1.1.1.5.4. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	231
4.1.2.1.1.1.5.5. “(İ + İ ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	232
4.1.2.1.1.1.5.6. “(İ ^{de} + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	233
4.1.2.1.1.1.5.7. “(İ ^{de} + İ) + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	233
4.1.2.1.1.1.5.8. “(İ ^{il} + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	234
4.1.2.1.1.1.5.9. “(İ ^{iy} + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	234
4.1.2.1.1.1.5.10. “(İ ^{de} + İ ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	235
4.1.2.1.1.1.5.11. “(F + İ ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	235
4.1.2.1.1.1.6. “İ ^{il} + (İ + İ ^{iy})” Yapı Tipi	236
4.1.2.1.1.1.6.1. “İ ^{il} + (İ + İ ^{iy})” Modifikasyonu	236
4.1.2.1.1.1.6.2. “İ + (İ + İ ^{iy})” Modifikasyonu.....	237
4.1.2.1.1.1.6.3. “İ ^{il} + (F + İ ^{iy})” Modifikasyonu.....	238
4.1.2.1.1.1.7. “(İ + İ) ^{de} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	239
4.1.2.1.1.1.7.1. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	239
4.1.2.1.1.2. Belirteni Fiil Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları.....	239
4.1.2.1.1.2.1. “(İ + F) + İ” Yapı Tipi.....	240
4.1.2.1.1.2.1.1. “(İ + F) + İ” Modifikasyonu.....	240
4.1.2.1.1.2.1.2. “(F + F) + İ” Modifikasyonu	242
4.1.2.1.1.2.1.3. “(İ ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu	243

4.1.2.1.1.2.1.4. “(F ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu	245
4.1.2.1.1.2.1.5. “(İ ^{iy} + F) + İ” Modifikasyonu.....	246
4.1.2.1.1.2.1.6. “(F ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu	246
4.1.2.1.1.2.2. “F + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	247
4.1.2.1.1.2.2.1. “F + (İ + İ)” Modifikasyonu.....	247
4.1.2.1.1.2.2.2. “F + (İ + İ ^{iy})” Modifikasyonu.....	248
4.1.2.1.1.2.3. “(İ + F) ^{de} + İ” Yapı Tipi	248
4.1.2.1.1.2.4. “(İ + F) ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	248
4.1.2.1.1.2.4.1. “(İ + F) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	249
4.1.2.1.1.2.4.2. “(İ + F) + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	249
4.1.2.1.1.2.4.3. “(İ ^{de} + F) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	250
4.1.2.1.1.2.4.4. “(İ ^{de} + F) + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	250
4.1.2.1.1.2.4.5. “(İ ^{iy} + F) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	251
4.1.2.1.1.2.4.6. “(F + F) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	251
4.1.2.1.1.2.4.7. “(İ + F ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	252
4.1.2.1.1.2.5. “F ^{il} + (F + İ) ^{iy} ” Yapı Tipi	252
4.1.2.1.1.2.6. “(İ ^{de} + F) + İ ^{de} ” Yapı Tipi.....	253
4.1.2.1.1.3. Belirteni İsim Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları	253
4.1.2.1.1.3.1. “(İ + İ) + İ” Yapı Tipi.....	253
4.1.2.1.1.3.1.1. “(İ + İ) + İ” Modifikasyonu.....	254
4.1.2.1.1.3.1.2. “(F + İ) + İ” Modifikasyonu.....	254
4.1.2.1.1.3.1.3. “(İ + İ ^{iy}) + İ” Modifikasyonu.....	255
4.1.2.1.1.3.1.4. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) + İ” Modifikasyonu	255
4.1.2.1.1.3.2. “(İ + İ) ^{de} + İ” Yapı Tipi	256
4.1.2.1.1.3.2.1. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + İ” Modifikasyonu.....	257
4.1.2.1.1.3.2.2. “(İ + İ ^{iy}) ^{de} + İ” Modifikasyonu	257

4.1.2.1.1.3.3. “(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	258
4.1.2.1.1.3.3.1. “(İ + İ) ^{iy} + İ” Modifikasyonu.....	258
4.1.2.1.1.3.3.2. “(İ + İ ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	259
4.1.2.1.1.3.3.3. “(İ ^{il} + İ) + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	259
4.1.2.1.1.3.4. “İ ^{il} + (İ + İ) ^{iy} ” Yapı Tipi	260
4.1.2.1.1.3.5. “İ + (F + İ)” Yapı Tipi	260
4.1.2.1.1.4. Belirteni Fiil Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları.....	261
4.1.2.1.1.4.1. “(İ + F) + İ” Yapı Tipi	261
4.1.2.1.1.4.1.1. “(İ ^{il} + F ^{iy}) + İ” Modifikasyonu	261
4.1.2.1.1.4.1.2. “(İ ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu	262
4.1.2.1.1.4.1.3. “(İ ^{de} + F ^{iy}) + İ” Modifikasyonu	262
4.1.2.1.1.4.1.4. “(F ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu	263
4.1.2.1.1.4.2. “(İ + F) ^{de} + İ” Yapı Tipi	263
4.1.2.1.1.4.2.1. “(İ + F) ^{de} + İ” Modifikasyonu	263
4.1.2.1.1.4.2.2. “(İ ^{de} + F) ^{de} + İ” Modifikasyonu.....	264
4.1.2.1.1.4.2.3. “(F ^{iy} + F) ^{de} + İ” Modifikasyonu	264
4.1.2.1.1.4.2.4. “(İ ^{il} + F ^{iy}) ^{de} + İ” Modifikasyonu.....	265
4.1.2.1.1.4.2.5. “(İ + F ^{iy}) ^{de} + İ” Modifikasyonu	265
4.1.2.1.1.4.3. “F + (İ + İ) ^{de} ” Yapı Tipi	266
4.1.2.1.1.4.4. “(İ + F) ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	266
4.1.2.1.1.4.4.1. “(F + İ ^{iy}) ^{il} + İ ^{iy} ” Modifikasyonu	267
4.1.2.1.1.4.4.2. “(İ + F) + İ ^{iy} ” Modifikasyonu.....	267
4.1.2.1.1.4.4.3. “(İ + F) ^{iy} + İ” Modifikasyonu.....	268
4.1.2.1.1.4.5. “(İ + F) + İ ^{de} ” Yapı Tipi	268
4.1.2.1.2. Fiilli, Üç Ögeli Kelime Grupları	269
4.1.2.1.2.1. Belirteni İsim Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları.....	269

4.1.2.1.2.1.1. “(İ + İ) + F” Yapı Tipi	269
4.1.2.1.2.1.1.1. “(İ ^{de} + İ) + F” Modifikasyonu	269
4.1.2.1.2.1.1.2. “(İ + İ ^{iy}) + F” Modifikasyonu.....	270
4.1.2.1.2.1.1.3. “(İ ^{iy} + İ) + F” Modifikasyonu.....	270
4.1.2.1.2.1.2. “(İ + İ) ^{de} + F” Yapı Tipi	271
4.1.2.1.2.1.2.1. “(İ + İ) ^{de} + F” Modifikasyonu	271
4.1.2.1.2.1.2.2. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu.....	271
4.1.2.1.2.1.2.3. “(İ + İ ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu	272
4.1.2.1.2.1.3. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	272
4.1.2.1.2.1.4. “İ ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi	273
4.1.2.1.2.1.4.1. “İ ^{de} + (İ ^{iy} + F)” Modifikasyonu	273
4.1.2.1.2.1.4.2. “İ ^{de} + (İ ^{de} + F)” Modifikasyonu.....	273
4.1.2.1.2.1.4.3. “İ ^{de} + (İ ^{de} + F ^{iy})” Modifikasyon.....	274
4.1.2.1.2.1.4.4. “İ ^{de} + (F + F)” Modifikasyonu	274
4.1.2.1.2.1.5. “İ ^{il} + (İ + F) ^{iy} ” Yapı Tipi	275
4.1.2.1.2.1.5.1. “İ ^{il} + (İ ^{de} + F) ^{iy} ” Modifikasyonu.....	276
4.1.2.1.2.1.5.2. “İ ^{il} + (F ^{de} + F) ^{iy} ” Modifikasyonu.....	277
4.1.2.1.2.1.5.3. “İ + (İ + F) ^{iy} ” Modifikasyonu.....	277
4.1.2.1.2.1.6. “(İ + İ) ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi	278
4.1.2.1.2.1.6.1. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{il} + F ^{iy} ” Modifikasyonu.....	279
4.1.2.1.2.1.6.2. “(İ + İ) ^{iy} + F” Modifikasyonu.....	279
4.1.2.1.2.1.7. “İ ^{iy} + (İ ^{de} + F)” Yapı Tipi	279
4.1.2.1.2.2. Belirtileni Fiil Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları.....	280
4.1.2.1.2.2.1. “(İ ^{de} + F) + F” Yapı Tipi	280
4.1.2.1.2.2.2. “F ^{de} + (İ + F ^{iy})” Yapı Tipi	280
4.1.2.1.2.2.3. “(İ + F) ^{de} + F” Yapı Tipi	281

4.1.2.1.2.3. Belirteni İsim Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları.....	281
4.1.2.1.2.3.1. “(İ + İ) + F” Yapı Tipi.....	281
4.1.2.1.2.3.1.1. “(İ + İ) + F” Modifikasyonu.....	282
4.1.2.1.2.3.1.2. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) + F” Modifikasyonu	282
4.1.2.1.2.3.1.3. “(F + İ) + F” Modifikasyonu.....	283
4.1.2.1.2.3.1.4. “(İ ^{de} + İ) + F” Modifikasyonu	284
4.1.2.1.2.3.1.5. “(İ ^{iy} + İ) + F” Modifikasyonu.....	284
4.1.2.1.2.3.2. “(İ + İ) ^{de} + F” Yapı Tipi	284
4.1.2.1.2.3.2.1. “(İ + İ) ^{de} + F” Modifikasyonu	285
4.1.2.1.2.3.2.2. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu.....	285
4.1.2.1.2.3.2.3. “(İ + İ ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu	286
4.1.2.1.2.3.2.4. “(F + İ) ^{de} + F” Modifikasyonu	287
4.1.2.1.2.3.2.5. “(F + İ ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu	288
4.1.2.1.2.3.3. “İ ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi	288
4.1.2.1.2.3.3.1. “İ ^{de} + (İ + F)” Modifikasyonu	288
4.1.2.1.2.3.3.2. “İ ^{de} + (F + F)” Modifikasyonu	289
4.1.2.1.2.3.3.3. “İ ^{de} + (İ ^{de} + F)” Modifikasyonu.....	290
4.1.2.1.2.3.3.4. “İ ^{de} + (F ^{de} + F)” Modifikasyonu.....	290
4.1.2.1.2.3.4. “(F + İ) ^{iy} + F” Yapı Tipi.....	290
4.1.2.1.2.3.5. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	291
4.1.2.1.2.3.6. “İ ^{il} + (İ + F) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	291
4.1.2.1.2.3.6.1. “İ ^{il} + (İ + F) ^{iy} ” Modifikasyonu	291
4.1.2.1.2.3.6.2. “İ ^{il} + (İ ^{de} + F) ^{iy} ” Modifikasyonu.....	292
4.1.2.1.2.3.7. “(İ + İ) ^{de} + F ^{de} ” Yapı Tipi.....	292
4.1.2.1.2.4. Belirteni Fiil Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları	293
4.1.2.1.2.4.1. “(İ + F) + F” Yapı Tipi.....	293

4.1.2.1.2.4.1.1. “(İ + F) + F” Modifikasyonu.....	293
4.1.2.1.2.4.1.2. “(İ ^{de} + F) + F” Modifikasyonu	294
4.1.2.1.2.4.2. “(İ + F) ^{de} + F” Yapı Tipi	295
4.1.2.1.2.4.2.1. “(İ ^{il} + F ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu.....	295
4.1.2.1.2.4.2.2. “(İ + F ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu	296
4.1.2.1.2.4.2.3. “(F + F ^{iy}) ^{de} + F” Modifikasyonu	296
4.1.2.1.2.4.3. “(İ + F) ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi	297
4.1.2.1.2.4.4. “F + (İ ^{de} + F)” Yapı Tipi	297
4.1.2.1.2.4.5. “(İ + İ ^{iy}) ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi	298
4.1.2.1.2.4.6. “İ ^{de} + (İ + F) ^{de} ” Yapı Tipi.....	298
4.1.2.1.2.4.7. “(İ ^{iy} + F) + F ^{de} ” Yapı Tipi	299
4.1.2.2. Çok Ögeli Kelime Grupları	299
4.1.2.2.1. Belirten Gruplu ve Belirtilenli Kelime Grupları	301
4.1.2.2.1.1. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, İsimli, İsimlik Kelime Grupları. 301	
4.1.2.2.1.1.1. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	301
4.1.2.2.1.1.1.1. “[(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy}] + İ” Yapı Tipi.....	301
4.1.2.2.1.1.1.2. “[(İ + İ) + F] + İ” Yapı Tipi.....	302
4.1.2.2.1.1.1.3. “[(İ ^{il} + İ ^{iy}) + F] + İ” Yapı Tipi.....	302
4.1.2.2.1.1.1.4. “[(İ + F) + F] + İ” Yapı Tipi.....	303
4.1.2.2.1.1.1.5. “[(İ ^{de} + F) + F] + İ” Yapı Tipi	303
4.1.2.2.1.1.1.6. “[(İ ^{de} + İ) + F] + İ” Yapı Tipi	304
4.1.2.2.1.1.1.7. “[(İ + F) + İ] + İ” Yapı Tipi.....	304
4.1.2.2.1.1.1.8. “[(İ ^{de} + F) + İ] + İ” Yapı Tipi	305
4.1.2.2.1.1.1.9. “[(İ + İ) ^{de} + F] + İ” Yapı Tipi	305
4.1.2.2.1.1.1.10. “[(İ + İ ^{iy}) ^{de} + F] + İ” Yapı Tipi.....	306

4.1.2.2.1.1.1.1.11. “[$\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$] ^{de} + F] + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	306
4.1.2.2.1.1.1.1.12. “[$\dot{I} + \dot{I}^{iy}$ + F] + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	307
4.1.2.2.1.1.1.1.13. “[F + ($\dot{I} + F$)] + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi.....	308
4.1.2.2.1.1.1.1.14. “[$\dot{I}^{de} + (\dot{I} + F)$]+ $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	308
4.1.2.2.1.1.1.1.15. “[$\dot{I}^{iy} + (\dot{I}^{de} + F)$] + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi.....	309
4.1.2.2.1.1.1.1.16. “[$\dot{I}^{iy} + (\dot{I}^{de} + \dot{I})$] + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi.....	309
4.1.2.2.1.1.1.1.17. “[{($\dot{I} + \dot{I}$) + F] + F} + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	310
4.1.2.2.1.1.1.1.18. “[{($\dot{I}^{iy} + F$) + $\dot{I}$] + F} + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	310
4.1.2.2.1.1.1.1.19. “[{ $\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{de} + F$ } + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	311
4.1.2.2.1.1.1.1.20. “[$\dot{I} + [\dot{I}^{iy} + (F + F)]$] + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi	311
4.1.2.2.1.1.2. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	312
4.1.2.2.1.1.2.1. “[$(\dot{I} + \dot{I}) + \dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi.....	312
4.1.2.2.1.1.2.2. “[$(\dot{I} + \dot{I})^{il} + \dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	313
4.1.2.2.1.1.2.3. “[$(\dot{I} + F) + \dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi.....	313
4.1.2.2.1.1.2.4. “[$(\dot{I} + F) + F$] ^{il} + $\dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	313
4.1.2.2.1.1.2.5. “[$(F + F) + \dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	314
4.1.2.2.1.1.2.6. “[$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi.....	314
4.1.2.2.1.1.2.7. “[$\dot{I} + (\dot{I} + F)^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi.....	315
4.1.2.2.1.1.2.8. “[$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi.....	316
4.1.2.2.1.1.2.9. “[$\dot{I}^{de} + (\dot{I} + F)^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	316
4.1.2.2.1.1.2.10. “[$\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	317
4.1.2.2.1.1.2.11. “[{($\dot{I} + \dot{I}$) + F] + $\dot{I}$ } ^{il} + $\dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi.....	317
4.1.2.2.1.1.2.12. “[{($\dot{I} + \dot{I}$) ^{de} + F] + $\dot{I}$ } ^{il} + $\dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	317
4.1.2.2.1.1.2.13. “[$(\dot{I} + \dot{I})^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	318
4.1.2.2.1.1.2.14. “[$(\dot{I}^{de} + F) + \dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	318

4.1.2.2.1.1.2.15. “{[F + (İ ^{iy} + F)] + İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	319
4.1.2.2.1.1.2.16. “{[(İ ^{de} + F) + F] + İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	319
4.1.2.2.1.1.2.17. “{[(İ ^{de} + F) + F] + İ ^{iy} } ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	320
4.1.2.2.1.1.2.18. “{[(İ + İ) + İ] + F} + İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	320
4.1.2.2.1.1.2.19. “/ {[(İ + İ) ^{de} + (İ + F)] + F} + İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	321
4.1.2.2.1.1.2.20. “{(F + F) + [İ + (İ + İ)]} ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	322
4.1.2.2.1.1.2.21. “{(İ ^{iy} + İ) ^{il} + (İ ^{de} + F) ^{iy} } ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	322
4.1.2.2.1.1.2.22. “{[(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + (İ + F)] + İ ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	323
4.1.2.2.1.1.3. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	323
4.1.2.2.1.1.3.1. “[İ + (İ + F)] + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	323
4.1.2.2.1.1.3.2. “[(İ + F) + F] + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	324
4.1.2.2.1.1.3.3. “[(İ ^{iy} + İ) + F] + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	324
4.1.2.2.1.1.3.4. “[(İ ^{de} + F) + F] + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	325
4.1.2.2.1.1.3.5. “[(İ ^{de} + F) + İ ^{de}] + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	325
4.1.2.2.1.1.3.6. “{[İ + (İ + İ)] ^{de} + F} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	326
4.1.2.2.1.1.3.7. “{[İ ^{de} + (İ + F)] + (F + F)} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	326
4.1.2.2.1.1.4. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	327
4.1.2.2.1.1.4.1. “[(İ ^{de} + F) + İ] ^{de} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	327
4.1.2.2.1.1.4.2. “[İ + (İ + İ)] ^{de} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	328
4.1.2.2.1.1.4.3. “{[İ + (İ + İ)] ^{il} + İ ^{iy} } ^{de} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	328
4.1.2.2.1.1.4.4. “{[İ + (F + İ)] ^{il} + İ ^{iy} } ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi	329
4.1.2.2.1.2. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları	329
4.1.2.2.1.2.1. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	329

4.1.2.2.1.2.1.1. “[$\dot{I} + \dot{I}$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	329
4.1.2.2.1.2.1.2. “[$\dot{I} + F$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi.....	330
4.1.2.2.1.2.1.3. “[$\dot{I}^{de} + F$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	330
4.1.2.2.1.2.1.4. “[$\dot{I}^{de} + F$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	331
4.1.2.2.1.2.2. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	331
4.1.2.2.1.2.2.1. “[$\dot{I}^{de} + F$] + ($\dot{I} + \dot{I}$)] ^{il} + $\dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	332
4.1.2.2.1.2.3. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	332
4.1.2.2.1.2.3.1. “[$\dot{I} + F$] + $\dot{I}$] + $\dot{I}^{iy}$]” Yapı Tipi	332
4.1.2.2.1.2.4. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	333
4.1.2.2.1.2.4.1. “[$\dot{I} + \dot{I}$] + $\dot{I}^{de}$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi.....	333
4.1.2.2.1.2.4.2. “[$\dot{I} + \dot{I}$] + F^{de}] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	334
4.1.2.2.1.2.4.3. “[$\dot{I} + F$] + F^{de}] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	334
4.1.2.2.1.2.4.4. “[$\dot{I} + \dot{I}^{de}$] + F^{de}] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi.....	335
4.1.2.2.1.2.4.5. “[$\dot{I} + F$] + F^{iy}^{de}] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	335
4.1.2.2.1.2.4.6. “[$\dot{I} + (\dot{I} + F)^{de}$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	336
4.1.2.2.1.2.4.7. “[$\dot{I} + \dot{I}^{il}$] + ($\dot{I} + \dot{I}^{iy}$)] ^{de} + $\dot{I}$]” Yapı Tipi	336
4.1.2.2.1.2.4.8. “[$\{(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}) + F\} + \dot{I}\}^{de}$] + $\dot{I}$]” Yapı Tipi.....	337
4.1.2.2.1.2.4.9. “[$\{\dot{I}^{de} + (\dot{I}^{iy} + F)\} + [\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]\}^{de}$] + F]” Yapı Tipi.....	337
4.1.2.2.1.3. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları ..	338
4.1.2.2.1.3.1. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	338
4.1.2.2.1.3.1.1. “[$\dot{I} + \dot{I}$] + $\dot{I}^{de}$] + F]” Yapı Tipi	338
4.1.2.2.1.4. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları	339

4.1.2.2.1.4.1. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	339
4.1.2.2.1.4.1.1. “[$\dot{I} + \dot{I}^{iy}$] ^{de} + F] + F” Yapı Tipi.....	339
4.1.2.2.1.4.1.2. “[$\dot{I}^{de} + F$] + $\dot{I}$] + F ^{de} ” Yapı Tipi.....	339
4.1.2.2.1.4.1.3. “[$\dot{I} + \dot{I}$] + $\dot{I}$] + F” Yapı Tipi.....	340
4.1.2.2.1.4.1.4. “[$\dot{I}^{il} + (\dot{I} + F)^{iy}$] + F” Yapı Tipi	341
4.1.2.2.1.4.2. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	341
4.1.2.2.1.4.2.1. “[$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})$] ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	341
4.1.2.2.1.4.3. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	342
4.1.2.2.1.4.3.1. “[$\dot{I} + \dot{I}^{iy}$] ^{de} + F] + F ^{iy} ” Yapı Tipi	342
4.1.2.2.1.4.4. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	343
4.1.2.2.1.4.4.1. “[$\dot{I}^{de} + F$] + $\dot{I}$] ^{de} + F” Yapı Tipi.....	343
4.1.2.2.1.4.4.2. “[$\dot{I} + \dot{I}$] ^{il} + $\dot{I}^{iy}$] ^{de} + F” Yapı Tipi	343
4.1.2.2.1.4.4.3. “[$\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$] ^{de} + F] ^{de} + F” Yapı Tipi.....	344
4.1.2.2.1.4.4.4. “[$\{(\dot{I} + \dot{I})^{de} + F\} + \dot{I}$] ^{de} + F” Yapı Tipi	344
4.1.2.2.1.4.5. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	345
4.1.2.2.1.4.5.1. “[$\dot{I} + (F + \dot{I})$] ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	345
4.1.2.2.1.4.5.2. “[$\dot{I}^{il} + (F + \dot{I})^{iy}$] ^{de} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	345
4.1.2.2.2. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu Kelime Grupları	346
4.1.2.2.2.1. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, İsimli, İsimlik Kelime Grupları. 346	
4.1.2.2.2.1.1. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	346
4.1.2.2.2.1.1.1. “ $\dot{I} + [\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]$ ” Yapı Tipi	347
4.1.2.2.2.1.1.2. “ $\dot{I} + [(\dot{I} + F) + \dot{I}]$ ” Yapı Tipi.....	347

4.1.2.2.2.1.1.3. “İ + [(F + F) + İ]” Yapı Tipi.....	348
4.1.2.2.2.1.1.4. “İ + [(İ + F) + (İ + İ)]” Yapı Tipi	348
4.1.2.2.2.1.2. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgı ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	349
4.1.2.2.2.1.2.1. “İ ^{il} + [(İ + İ) + İ] ^{iy} ” Yapı Tipi	349
4.1.2.2.2.1.2.2. “İ ^{il} + [(İ + F) + İ] ^{iy} ” Yapı Tipi	349
4.1.2.2.2.1.2.3. “İ ^{il} + [İ + (İ + İ)] ^{iy} ” Yapı Tipi.....	350
4.1.2.2.2.1.2.4. “İ ^{il} + {[İ + (İ + İ)] + İ} ^{iy} ” Yapı Tipi	350
4.1.2.2.2.1.2.5. “İ ^{il} + {[İ ^{il} + İ) + (F + F)] + İ} ^{iy} ” Yapı Tipi.....	351
4.1.2.2.2.1.2.6. “İ ^{il} + [(F + F) + (İ + İ)] ^{iy} ” Yapı Tipi.....	351
4.1.2.2.2.2. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları	352
4.1.2.2.2.2.1. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	352
4.1.2.2.2.2.1.1. “İ + [(İ + F) + İ]” Yapı Tipi.....	352
4.1.2.2.2.3. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları ..	353
4.1.2.2.2.3.1. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgı ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	353
4.1.2.2.2.3.1.1. “İ ^{il} + [(İ + F) + F] ^{iy} ” Yapı Tipi	353
4.1.2.2.2.3.1.2. “İ ^{il} + [(İ ^{iy} + İ) + F] ^{iy} ” Yapı Tipi.....	354
4.1.2.2.2.3.1.3. “İ ^{il} + [(İ + İ) ^{de} + F] ^{iy} ” Yapı Tipi	354
4.1.2.2.2.4. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları	354
4.1.2.2.3. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu Kelime Grupları	355
4.1.2.2.3.1. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, İsimli, İsimlik Kelime Grupları	355
4.1.2.2.3.1.1. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	355

4.1.2.2.3.1.1.1. “(İ + İ) + (İ + İ)” Yapı Tipi	355
4.1.2.2.3.1.1.2. “(İ ^{de} + İ) + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	356
4.1.2.2.3.1.1.3. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	356
4.1.2.2.3.1.1.4. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) + (İ ^{il} + İ)” Yapı Tipi	357
4.1.2.2.3.1.1.5. “(İ ^{il} + İ) + (İ + İ)” Yapı Tipi	357
4.1.2.2.3.1.1.6. “(İ + F) + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	358
4.1.2.2.3.1.1.7. “(İ ^{de} + F) + (İ + İ)” Yapı Tipi	359
4.1.2.2.3.1.1.8. “(F + F) + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	359
4.1.2.2.3.1.1.9. “(İ ^{de} + F) + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi.....	360
4.1.2.2.3.1.1.10. “(İ ^{de} + F) + [(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy}]” Yapı Tipi	360
4.1.2.2.3.1.1.11. “(İ + İ) + [(İ + F) + İ]” Yapı Tipi	361
4.1.2.2.3.1.1.12. “[İ ^{de} + F) + F] + (İ ^{il} + İ ^{iy})” Yapı Tipi	361
4.1.2.2.3.1.1.13. “[İ + İ) + F] + (İ + İ)” Yapı Tipi	362
4.1.2.2.3.1.1.14. “[İ + F) + F] + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi	363
4.1.2.2.3.1.1.15. “[İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + F] + (İ + İ)” Yapı Tipi	363
4.1.2.2.3.1.1.16. “[İ + (İ + F)] + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi	364
4.1.2.2.3.1.1.17. “[İ ^{de} + (İ + F)] + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	364
4.1.2.2.3.1.1.18. “[İ ^{iy} + (İ ^{de} + F)] + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	365
4.1.2.2.3.1.1.19. “[İ + İ ^{iy}) + (F + F)] + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi.....	365
4.1.2.2.3.1.1.20. “[İ ^{de} + (F + F)] + (İ + İ)” Yapı Tipi	366
4.1.2.2.3.1.1.21. “(İ + F) + [(İ + İ) + İ]” Yapı Tipi	367
4.1.2.2.3.1.1.22. “(İ + F) + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi	367
4.1.2.2.3.1.1.23. “{[(İ + İ) ^{de} + F] + F} + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi	368
4.1.2.2.3.1.1.24. “{[İ ^{de} + (İ ^{de} + F)] + F} + (İ + İ)” Yapı Tipi.....	369
4.1.2.2.3.1.1.25. “{[İ ^{il} + (İ + İ) ^{iy}] ^{de} + [(İ + F) + F]} + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi	370

4.1.2.2.3.1.1.26. “{ $\dot{I}$ + [$(\dot{I} + F)^{il}$ + $\dot{I}^{iy}$]} ^{de} + F’ + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$)” Yapı Tipi.....	370
4.1.2.2.3.1.1.27. “[$(\dot{I}^{il}$ + $\dot{I}^{iy})^{de}$ + F ^{de}] + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$)” Yapı Tipi.....	371
4.1.2.2.3.1.2. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	372
4.1.2.2.3.1.2.1. “($\dot{I}$ + $\dot{I}^{iy}$) ^{il} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	372
4.1.2.2.3.1.2.2. “($\dot{I}^{il}$ + $\dot{I}^{iy}$) ^{il} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi	372
4.1.2.2.3.1.2.3. “($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{il} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	373
4.1.2.2.3.1.2.4. “($\dot{I}$ + F) ^{il} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	373
4.1.2.2.3.1.2.5. “($\dot{I}$ + F) ^{il} + (F + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi	374
4.1.2.2.3.1.2.6. “($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{il} + [(F + F) + $\dot{I}$] ^{iy} ” Yapı Tipi.....	374
4.1.2.2.3.1.2.7. “($\dot{I}$ + $\dot{I}^{iy}$) ^{il} + ($\dot{I}^{de}$ + F) ^{iy} ” Yapı Tipi	375
4.1.2.2.3.1.2.8. “($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{il} + [($\dot{I}^{de}$ + F) + $\dot{I}$] ^{iy} ” Yapı Tipi	375
4.1.2.2.3.1.2.9. “[($\dot{I}^{de}$ + F) + $\dot{I}$] ^{il} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi	376
4.1.2.2.3.1.3. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	376
4.1.2.2.3.1.3.1. “($\dot{I}$ + F) + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi	377
4.1.2.2.3.1.3.2. “(F + F) + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	377
4.1.2.2.3.1.4. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	378
4.1.2.2.2.1.4.1. “($\dot{I}$ + F) ^{de} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$)” Yapı Tipi.....	378
4.1.2.2.3.1.4.2. “($\dot{I}^{il}$ + $\dot{I}$) ^{de} + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$)” Yapı Tipi	378
4.1.2.2.3.1.4.3. “[$\dot{I}^{il}$ + ($\dot{I}$ + $\dot{I}$) ^{iy}] ^{de} + (F + $\dot{I}$)” Yapı Tipi	379
4.1.2.2.3.2. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları	379
4.1.2.2.3.2.1. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	380
4.1.2.2.3.2.1.1. “(F + F) + ($\dot{I}$ + $\dot{I}^{iy}$)” Yapı Tipi.....	380

4.1.2.2.3.2.1.2. “(İ ^{il} + İ) + (İ + İ ^{iy})” Yapı Tipi.....	380
4.1.2.2.3.2.2. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgı ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	381
4.1.2.2.3.2.2.1. “(F + İ ^{iy}) ^{il} + (İ + İ) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	381
4.1.2.2.3.2.2.2. “[İ + F) + İ] ^{il} + (İ + İ) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	381
4.1.2.2.3.2.3. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	382
4.1.2.2.3.2.3.1. “/ {İ + [(İ + F) + İ]} ^{il} + İ ^{iy/de} + (F + İ)” Yapı Tipi	382
4.1.2.2.3.2.3.2. “[İ ^{de} + (İ + F)] + İ ^{de} ” Yapı Tipi.....	383
4.1.2.2.3.3. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları	383
4.1.2.2.3.3.1. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	384
4.1.2.2.3.3.1.1. “(İ ^{iy} + İ) + (İ + F ^{iy})” Yapı Tipi	384
4.1.2.2.3.3.2. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgı ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	384
4.1.2.2.3.3.2.1. “(İ + İ) ^{il} + (İ + F) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	385
4.1.2.2.3.3.2.2. “[İ + İ) + İ] ^{il} + {(İ + İ) ^{de} + F) + (İ + F)} ^{iy} ” Yapı Tipi .	385
4.1.2.2.3.3.3. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	386
4.1.2.2.3.3.3.1. “(İ + İ) ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi	386
4.1.2.2.3.4. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları	386
4.1.2.2.3.4.1. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgı ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	387
4.1.2.2.3.4.1.1. “(İ + İ) ^{il} + (İ + F) ^{iy} ” Yapı Tipi.....	387
4.1.2.2.3.4.2. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları.....	387

4.1.2.2.3.4.2.1. “(İ + İ) ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi	387
4.1.2.2.3.4.2.2. “(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi	388
4.1.2.2.3.4.2.3. “{[İ ^{il} + (İ + İ) ^{iy}] + F ^{iy} } ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi.....	388
4.2. Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları	389
4.2.1. Bağlaçsız, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları.....	390
4.2.1.1. İsimlik, Bağlaçsız, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları	390
4.2.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi	391
4.2.1.1.2. “İ + İ ^{de} ” Yapı Tipi	391
4.2.1.1.3. “İ ^{de} + İ ^{de} ” Yapı Tipi.....	392
4.2.1.1.4. “İ ^{iy} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	392
4.2.1.1.5. “İ ^{il} + İ ^{il} ” Yapı Tipi	393
4.2.1.1.6. “F ^{de} + F ^{de} ” Yapı Tipi	393
4.2.1.1.7. “F ^{il} + F ^{il} ” Yapı Tipi	394
4.2.1.2. Belirtmelik, Bağlaçsız, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları	394
4.2.1.2.1. “İ + İ” Yapı Tipi	394
4.2.1.2.2. “İ + İ ^{de} ” Yapı Tipi	397
4.2.1.2.3. “İ ^{de} + İ ^{de} ” Yapı Tipi.....	397
4.2.1.2.4. “İ ^{de} + İ” Yapı Tipi	398
4.2.1.2.5. “İ ^{iy} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	398
4.2.1.2.6. “F + F” Yapı Tipi	399
4.2.2. Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları.....	399
4.2.2.1. Sıralama Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları.....	399
4.2.2.1.1. İ + B + İ” Yapı Tipi.....	400
4.2.2.1.2. “İ ^{de} + B + İ ^{de} ” Yapı Tipi	401
4.2.2.1.3. “İ ^{iy} + B + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	402
4.2.2.1.4. “İ + B + İ ^{iy} ” Yapı Tipi.....	402

4.2.2.1.5. “ $\dot{I} + B + (\dot{I} + \dot{I})$ ” Yapı Tipi.....	403
4.2.2.1.6. “ $\dot{I} + B + [\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]$ ” Yapı Tipi.....	403
4.2.2.1.7. “ $(\dot{I} + \dot{I}) + B + \dot{I}$ ” Yapı Tipi.....	404
4.2.2.1.8. “ $(\dot{I} + \dot{I}) + B + (\dot{I} + \dot{I})$ ” Yapı Tipi.....	404
4.2.2.1.9. “ $\{\dot{I} + [\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]\} + B + [\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]$ ” Yapı Tipi.....	404
4.2.2.1.10. “ $[(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}) + \dot{I}] + B + (\dot{I}^{iy} + \dot{I})$ ” Yapı Tipi.....	405
4.2.2.1.11. “ $[(\dot{I} + \dot{I}^{iy}) + \dot{I}] + B + (\dot{I}^{iy} + \dot{I})$ ” Yapı Tipi	405
4.2.2.1.12. “ $[(\dot{I} + \dot{I}) + \dot{I}] + B + [\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I})^{iy}]$ ” Yapı Tipi	405
4.2.2.1.13. “ $[(\dot{I} + \dot{I}) + \dot{I}] + B + [(\dot{I} + \dot{I}) + \dot{I}]$ ” Yapı Tipi.....	406
4.2.2.1.14. “ $\{\dot{I} + [\dot{I} + (F + \dot{I})]\} + B + (\dot{I} + \dot{I})$ ” Yapı Tipi.....	406
4.2.2.1.15. “ $\dot{I} + B + F$ ” Yapı Tipi	406
4.2.2.1.16. “ $F + B + F$ ” Yapı Tipi	407
4.2.2.1.17. “ $F^{iy} + B + F^{iy}$ ” Yapı Tipi	407
4.2.2.3. Denkleştirme Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları	408
4.2.2.3.1. “ $\dot{I}^{iy} + B + \dot{I}^{iy} + \dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi	408
4.2.2.3.2. “ $(\dot{I} + F) + B + (F + F)$ ” Yapı Tipi.....	409
4.2.2.3.3. “ $[\dot{I}^{de} + (\dot{I} + \dot{I})^{iy}] + B + (\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})$ ” Yapı Tipi	409
4.2.2.3.4. “ $(\dot{I} + \dot{I}^{iy}) + B + (\dot{I}^{iy} + F)$ ” Yapı Tipi	409
4.2.2.5. Karşılaştırma Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları	410
4.2.2.5.1. “ $(\dot{I} + B) + (\dot{I} + B)$ ” Yapı Tipi.....	410
4.2.2.5.2. “ $(B + \dot{I}) + (B + \dot{I})$ ” Yapı Tipi.....	411
4.2.2.5.3. “ $(B + \dot{I}^{de}) + (B + \dot{I}^{de})$ ” Yapı Tipi.....	412
4.2.2.5.4. “ $(\dot{I}^{iy} + B) + (\dot{I}^{iy} + B)$ ” Yapı Tipi.....	412
4.2.2.5.5. “ $(\dot{I} + B) + (\dot{I} + B) + (\dot{I} + B)$ ” Yapı Tipi.....	412
4.2.2.5.6. “ $(B + \dot{I}) + (B + \dot{I}) + (B + \dot{I})$ ” Yapı Tipi.....	413
4.2.2.5.7. “ $(\dot{I} + \dot{I}) + B + \dot{I} + B$ ” Yapı Tipi.....	413

4.2.2.5.8. “[$\dot{I} + \dot{I}$] ^{il} + $\dot{I}^{iy}$] + B + ($\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$) + B” Yapı Tipi	413
4.2.2.5.9. “($\dot{I} + \dot{I}$) + B + ($\dot{I} + \dot{I}$) + B” Yapı Tipi.....	414
4.2.2.5.10. “($\dot{I} + \dot{I}$) + B + ($\dot{I} + \dot{I}$) + B” Yapı Tipi.....	414
4.2.2.5.11. “($\dot{I}^{de} + B$) + ($\dot{I}^{de} + B$)” Yapı Tipi.....	415
4.3. Karmaşık Kelime Grupları	415
4.3.1. “ $\dot{I}^{il} + \{F + “B” + “(\dot{I} + F) + (\dot{I} + \dot{I})”\}^{iy}$ ” Yapı Tipi	415
4.3.2. “[$(\dot{I}^{de} + \dot{I}) + \dot{I}^{iy}]{il} + [/\dot{I} + \dot{I}/ + \dot{I}]^{iy}$ ” Yapı Tipi	416
4.3.3. “[$(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + F$] + [/ $\dot{I} + \dot{I}/ + \dot{I}$]” Yapı Tipi	417
4.3.4. “ $\dot{I}^{il} + (/ \dot{I} + \dot{I}/ + \dot{I})^{iy}$ ” Yapı Tipi	417
4.3.5. “($\dot{I} + “B” + \dot{I}$) ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	418
4.3.6. “[$(/\dot{I} + \dot{I}/ + F) + \dot{I}$] ^{il} + $\dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi	418
4.3.7. “ $\{/[(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + (F + F)]/ + [/\dot{I} + (\dot{I} + F)]/ + /F/\} + \dot{I}$ ” Yapı Tipi	419
4.3.8. “ $\{/F/+ /F/ + [(\dot{I} + F) + F]/ + (\dot{I} + \dot{I})\}$ ” Yapı Tipi	420
4.3.9. “ $/[\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]/ + [/\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})]/ + [/\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})/]$ ” Yapı Tipi	421
4.3.10. “ $\{/[(\dot{I} + \dot{I})/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + B + \dot{I}]\}$ ” Yapı Tipi	422
4.3.11. “ $/[\dot{I}^{de} + (\dot{I} + \dot{I})]/ + [/\dot{I}^{de} + (\dot{I} + \dot{I})/]$ ” Yapı Tipi.....	423
4.3.12. “ $/(\dot{I} + \dot{I})/ + [(\dot{I} + \dot{I})^{il} + (\dot{I} + \dot{I})^{iy}]^{il}/ + \dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi.....	423
4.3.13. “ $/(\dot{I} + \dot{I})/ + / \dot{I}/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + /(\dot{I} + \dot{I})/ + \dot{I}$ ” Yapı Tipi.....	424
4.3.14. “ $\dot{I}^{il} + \{/[(\dot{I} + \dot{I})^{il} + \dot{I}^{iy}]^{de} + (\dot{I} + \dot{I}/ + “B” + \dot{I})^{de} + F\}^{iy}$ ” Yapı Tipi.....	425
4.3.15. “ $\{\dot{I}^{il} + [(F^{de} + F) + \dot{I}]^{iy}\} + “B” + \dot{I}$ ” Yapı Tipi.....	426
4.3.16. “ $/ \dot{I}/ + [(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + F]/ + [/\dot{I} + (\dot{I} + F)]/ + / \dot{I}/ + \dot{I}$ ” Yapı Tipi	427
4.3.17. “ $/(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + (\dot{I} + F)/ + “B” + /F^{de} + F/$ ” Yapı Tipi	427
4.3.18. “ $\{[(\dot{I} + \dot{I}) + “B” + (/ \dot{I} + \dot{I}/ + \dot{I})] + \dot{I}$ ” Yapı Tipi	428
4.3.19. “ $/[(\dot{I}^{iy} + F) + \dot{I}]/ + / \dot{I}/ + / \dot{I}/ + [(\dot{I} + \dot{I})^{il} + \dot{I}^{iy}]/ + [/\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})/]$ ” Yapı Tipi	429
4.3.20. “[$/ \dot{I}/ + / \dot{I}/ + / \dot{I}/ + / \dot{I}/ + / \dot{I}/ + / \dot{I}/ + “B” + [/\dot{I}^{il} + (F + \dot{I})^{iy}]/$ ” Yapı Tipi	430

4.3.21. “/İ + İ + İ + İ + İ/ + “B” + (/İ + İ/ + İ)” Yapı Tipi.....	431
4.3.22. “{/(/İ + İ)/ + /[İ ^{de} + (İ + F)]/} + İ” Yapı Tipi.....	431
4.3.23. “/İ + İ/ + (/İ + F)/ + /{[(İ + “B” + İ + “B”) + F] + (İ ^{de} + F ^{iy}) ^{de} /}” Yapı Tipi..	432
4.3.24. “{/(/İ + F) ^{de} / + (/İ + F) ^{de} / + (/İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} /} + F ^{iy} } ^{de} ” Yapı Tipi.....	433
4.3.25. “/[(İ + İ) + İ]/ + /[İ + (F + İ)]/ + /[İ + (İ + İ)]/” Yapı Tipi	434
4.3.26. “/[(/İ + İ) ^{de} + (İ + İ) ^{de} + (İ + İ) ^{de} + (İ + İ) ^{de} + (İ + İ) ^{de} / + (İ ^{de} + F)]” Yapı Tipi	435
4.3.27. “{[(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy}] + B + [(İ + İ) ^{il} + İ ^{iy}]” Yapı Tipi.....	436
4.3.28. “/[İ ^{il} + (İ + F) ^{iy}] ^{de} / + /[(İ + F) ^{iy}]/” Yapı Tipi.....	437
4.3.29. “{[(İ + “B” + İ) + F] + İ} ^{il} + İ ^{iy} ” Yapı Tipi	437
4.3.30. “/{İ ^{de} + [F + (/İ + İ/ + İ)]} ^{iy} / + (/İ + İ) ^{iy} + /[İ ^{de} + (İ + İ)] ^{iy} ” Yapı Tipi.....	438
4.3.31. “{/[İ ^{iy} + B + (İ ^{il} + İ ^{iy})] ^{de} + F} + F ^{il} + F ^{iy} ” Yapı Tipi.....	439
4.3.32. “{[(İ + İ) + F] + İ} + {/[(İ ^{il} + İ ^{iy}) ^{de} + F] + (İ ^{de} + F)/ + İ} + ‘/[İ ^{de} + (İ + F)]/ + /{[(İ + İ) + İ ^{iy}] + İ}/ + (/İ + İ)/ + (/İ ^{iy} + F)’ + İ” Yapı Tipi	440
SONUÇ.....	443
KAYNAKÇA	452

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Karaçay-Malkar Türkçesi Arap Alfabeti (1916-1924)	30
Tablo 1.2. Karaçay-Malkar Türkçesi Latin Alfabeti (1924-1937).....	30
Tablo 1.3. Karaçay-Malkar Türkçesi Kiril Alfabeti (1937- Günümüz).....	31
Tablo 1.4. Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlüler.....	31
Tablo 1.5. Karaçay-Malkar Türkçesinde ünsüzler	37
Tablo 2.1. Türk lehçelerinde söz dizimi terimi	110
Tablo 2.2. Türk lehçelerinde cümle terimi	115
Tablo 2.3. Türkiye Türkçesinde kelime grubu için kullanılan terimler.....	116
Tablo 2.4. Türk lehçelerinde kelime grubu için kullanılan terimler.....	117
Tablo 2.5. Türkiye Türkçesinde kelime grubunu oluşturan kelimeler için kullanılan terimler	118
Tablo 2.6. Türkiye Türkçesinde kelime grupları tasnifleri.....	128
Tablo 2.7. Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grubu için kullanılan terimler	131
Tablo 2.8. Etim söz tutuşla “Fiilli kelime grupları” örnekleri.....	138
Tablo 2.9. Karaçay-Malkar Türkçesinde cümlede/bağlamda kelime grubunu oluşturan öğelerin bağlantı yöntemleri.....	144
Tablo 2.10. Kelişiw “İlgi-iyelik eki ile birleşme” örnekleri.....	144
Tablo 2.11. Tağılıw “Hâl ekleri ile birleşme” örnekleri.....	145
Tablo 2.12. Kısılıw “Eksiz birleşme” örnekleri	146
Tablo 2.13. Sıralanma yöntemiyle kurulan kelime grupları	147
Tablo 2.14. İstem yöntemiyle kurulan kelime grupları	147
Tablo 2.15. Belirten ögesi belirtilen ögesine sıralanma yöntemiyle bağlanan fiilli kelime grupları	148
Tablo 2.16. At söz tutuşla “Belirtilen ögesi isim olan kelime grubu” örnekleri	149

Tablo 2.17. Söz tutuşları mağana canı bla türleri “Kelime gruplarının mana yönüyle türleri”	151
Tablo 2.18. Fiilli kelime gruplarının söz dizimsel görevleri ve bağlantı yöntemlerine göre çeşitleri	152
Tablo 2.19. Basit ve birleşik kelime gruplarının kuruluşları	165
Tablo 2.20. Temel ögenin sözcük türüne göre kelime grupları	166
Tablo 2.21. Kelime grubunu meydana getiren ögelerin arasındaki bağlantı yöntemlerinin çeşitleri	167
Tablo 2.22. Kelime grupları incelenirken kullanılan kısaltma ve işaretler	173
Tablo 2.23. Geleneksel dil bilgisi anlayışında fiilli kelime grupları için kullanılan terimler	200
Tablo 3.1. Basit, isimli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı.....	445
Tablo 3.2. Basit, fiilli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı.....	445
Tablo 3.3. Üç ögeli, isimli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı.....	446
Tablo 3.4. Üç ögeli, fiilli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı.....	446
Tablo 3.5. Çok ögeli, belirten gruplu ve belirtilenli kelime grupları içinde isimli-fiilli isimlik ve isimli-fiilli belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı	447
Tablo 3.6. Çok ögeli, belirtenli ve belirtilen gruplu kelime grupları içinde isimli-fiilli isimlik ve isimli-fiilli belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı	447
Tablo 3.7. Çok ögeli, belirten gruplu ve belirtilen gruplu kelime grupları içinde isimli-fiilli isimlik ve isimli-fiilli belirtmelik kelime gruplarında bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı	447
Tablo 3.8. Karmaşık kelime gruplarında bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı	448

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ve Kabardey-Balkar Cumhuriyeti	14
Şekil 2.1. Belirten gruplu üç ögeli kelime grubu	217
Şekil 2.2. Belirtilen gruplu üç ögeli kelime grubu	217
Şekil 2.3. Belirten gruplu çok ögeli kelime grubu	299
Şekil 2.4. Belirtilen gruplu çok ögeli kelime grubu	300
Şekil 2.5. Belirten gruplu ve belirtilen gruplu çok ögeli kelime grubu	300

KISALTMALAR LİSTESİ

ad: Ayrılma hâl eki

akt.: Aktaran

Alm.: Almanca

Ar.: Arapça

B: Bağlaç

ea: Eşitlik eki

de: Hâl eki

DLT.: Divānu Luġāti 't-turk

E: Edat

EUT.: Eski Uygur Türkçesi

F: Fiil ve fiil soylu sözcükler

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

İ: İsim ve isim soylu sözcükler

il: İlgî eki

İng.: İngilizce

İt.: İtalyanca

iy: İyelik eki

KB.: Kutadgu Bilig

KBT: Karaçay-Malkar Türkçesi

KMT.: Karaçay-Malkar Türkçesi

Kök T.: Kök Türkçe

M.Ö.: Milattan önce

Osm.: Osmanlıca

Rus.: Rusça

T.T.: Türkiye Türkçesi

TDK: Türk Dil Kurumu

vb.: ve benzeri

yy.: yüzyıl

A.: Amanat

A.C.: Ay Carıkda

A.T.: Ana Til

At.: Atacurtuma

Ay.: Aymuş

B.B.: Bap-Bap, Bappahan

B.Ç.: Bal Çibin

Ç.K.: Çumla Kızaradıla

D.İ.Ö.: Durku İçinde Ögüz

D.T.T.K.: Dünya Tınçlığın Tileyme Kadardan

K.K.: Kara Kübür

K.M.N.S.: Karaçay-Malkar Nart Sözle

K.M.T.S.: Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü

K.N.S.: Karaçay Nart Sözle

M.: Mifle

M.N.S.: Malkar Nart Sözle

N.B.T.H.K.A.: Nart Boyu Türkleri Hun-Karaçaylıların Atasözleri

N.S.A.Ç.S.: Nart Sözle, Aytıvla, Çam Sözle

N.T.: Nartlanı Tuwdukları

O.C.: Ontört Cıl

TRANSKRİPSYON ALFABESİ

Karaçay-Malkar Türkçesinde Kelime Grupları adlı tezde örneklerin alındığı metinlerin dili Karaçay-Malkar Türkçesidir. Örneklerin alındığı metinler, Karaçay-Malkar Türkçesi Kiril alfabesi ile kaleme alınmıştır. Aşağıdaki tabloda metinlerde kullanılan Kiril esaslı Karaçay-Malkar alfabesinin Latin alfabesine çeviri yazı sistemi verilmiştir.

Karaçay-Malkar Türkçesi Kiril Alfabeti	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi Kiril Alfabeti	Latin Alfabeti
А а	A a	Нъ нъ	Ñ ñ
Б б	B b	О о	O o
В в	V v	П п	P p
Г г	G g	Р р	R r
Гъ гъ	Ĝ ĝ	С с	S s
Д д	D d	Т т	T t
Дж дж	C c	У у	U u
Е е	E e	Ў ў	W w
Ё ё	Ö ö	Ф ф	F f
Ж ж	J j	Х х	H h
З з	Z z	Ц ц	Ts ts
И и	I i	Ч ч	Ç ç
Й й	Y y	Ш ш	Ş ş
К к	K k	Ы ы	I ı
Къ къ	Ƙ ƙ	Э э	E e
Л л	L l	Ю ю	Ü ü
М м	M m	Я я	Ya ya
Н н	N n		

GİRİŞ

1. Problem Durumu

UNESCO (2020) tarafından hazırlanan Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası'nda Karaçay-Malkar Türkçesi *hassas, zarar görmeye meyilli, korunmasız* (vulnerable) kategorisinde değerlendirilmektedir.

Sosyal, politik, kültürel ve eğitimle ilgili alanlarda oluşan birçok farklı faktöre bağlı olarak Karaçay-Malkar Türkçesinin konuşur sayısı günden güne azalmaktadır.

- Nüfus: Bir toplumdaki genel nüfusun azalması, doğal olarak dilin konuşur sayısını da etkilemektedir; ancak Karaçay-Malkar Türkçesini (daha fazla) kullanan yaşlı nüfusun azalması önemli bir etkidir.

- Göç: Bir toplumdaki göç, özellikle genç konuşurların başka yerlere taşınması, dilin konuşan sayısını azaltabilir. Göç edenler yerleştikleri yeni yerleşim yerlerinde ana dili kullanımını sürdürmekte zorlanabilirler. Karaçay-Malkar Türkçesi konuşan genç nüfusun da köylerden şehirlere veya farklı ülkelere iş, eğitim vb. sebeplerle göç etmesi dilin konuşur sayısının azalmasında önemli bir etkidir.

- Farklı dillerle etkileşim: Bir dilin başka dillerle rekabet ettiği veya başka dillerin dominant olduğu bir ortamda, zayıf olan dilin konuşur sayısı azalabilir.

- Eğitim: Bir dilin eğitim sistemi tarafından desteklenmemesi ve eğitim-öğretim dili olarak kullanılmaması, konuşan sayısını azaltabilir. Eğitim sisteminde ve resmî belgelerde kullanılmama durumu dilin kullanımını doğrudan etkiler. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ve Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nin bağlı bulunduğu Rusya Federasyonu'nun resmi dilinin Rusça olması, Rusçanın bu coğrafyada eğitim-öğretim dili olarak kullanılması ve bölgede dominant dil olması; Karaçay-Malkar Türkçesinin konuşur sayısının azalmasında önemli bir etkidir.

- Kültürel ve politik faktörler: Toplumdaki kültürel değişimler, genç nesillerin geleneksel dillerini terk etmelerine neden olabilir. Siyasi olarak uygulanan çeşitli asimilasyon faaliyetleri de konuşur sayısının azalmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Bu sıralanan maddeler bugün Rusya Federasyonu içinde yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri için geçerlidir. Bu bölge dışında (Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Suriye ve Amerika Birleşik Devletleri/New Jersey) varlıklarını sürdüren Karaçay-Malkar Türkleri için

de yaşadıkları devletin ana dili ile eğitim almaları, günlük hayatta bu ülkenin ana dilini kullanmaları ve buldukları coğrafyanın kültüründen etkilenmeleri sebep olarak gösterilebilir.

Konuşur sayısı günden güne azalmakta olan Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili Türkiye’de Türk dili, dilbilim, tarih, sosyoloji, din vb. alanlarda araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar sayesinde Karaçay-Malkar Türklerinin diğer Türk boyları ile yaşayış, inanç, tarih ve dil özellikleri bakımından ortak ve farklı yönleri görünür hâle gelmektedir; ancak yapılan Türk dili çalışmaları incelendiğinde Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimiyle ilgili yapılan çok kapsamlı bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Bu çalışmada Karaçay-Malkar Türkçesinde söz diziminin çalışma sahasına giren kelime grupları incelenerek hem yeni bir tasnif denemesi yapılacak hem de Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları ile Türkiye Türkçesindeki kelime grupları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya koyulacaktır.

Türk dili, dilbilim, halk bilimi, Türk lehçeleri alanlarında Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili hazırlanan tamamlanmış lisansüstü tez çalışmaları şu şekilde sıralanabilir:

Doktora tezleri:

Günay, A. (2023). *Karaçay-Malkar Türkçesi Grameri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Muğla.

Adiloğlu, A. (2015). *Sovyet Egemenliğinden Önceki Karaçay-Malkar Edebiyatı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, İzmir.

Arbatlı, M. S. (2012). *Kaysın Kuliyeve: Hayatı, Sanatı ve Şiileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı, İzmir.

Yüksek lisans tezleri:

Arıcan, S. (2023). *Malkar Destanlarının Ortaya Çıkışında Travmatik Deneyimler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.

Ceylan, S. (2022). *Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Lehçeleri Bilim Dalı, Antalya.

Krainiuchenko, A. (2021). *Karaçay-Malkarcada 'Almak' ve 'Vermek' Fiillerinin Anlamsal Alanları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı, Ankara.

Altınkal, G. (2020). *Salih Hoçu'nun Hikâyeleri Üzerine Karaçay-Balkar Türkçesi Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Çanakkale.

Mavi, A. (2020). *Çerkes ve Karaçay-Malkar Dil ve Edebiyatları Arasındaki Etkileşimler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kafkas Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı, Çerkez Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Düzce.

Gündoğdu, S. K. (2019). *Karaçay-Malkar Nart Destanlarında Mitolojik Kahramanların ve Varlıkların İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.

Alieva, F. (2018). *Halimat Bayramuk'un Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Mensur Eserleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir.

Çinpolat Y. R. (2018). *Ahmat Kubanov'un Leyla Bla Mecniin Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme: Biçim Birimlik Dizin, Kelime Sıklığı Dizini ve Çekim Ekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara.

Bindaş, E. (2016). *Karaçay Malkar Türkçesinde Kuş (Hayvan) İsimlerinin Kuruluşu ve Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ordu.

Işık, N. (2016). *Karaçay-Malkar Folklor Kitabının Latin Harflerine Aktarımı ve Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Kayseri.

Günay, A. (2016). *Türkiye’de Bir Ağız Adacığı: Karaçay- Malkar Türkçesi Ağzı (Gramer-Metinler-Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Muğla.

Konak, S. (2015). *Eskişehir ve Çevresinde Konuşulan Karaçay Türkçesi Dil Özellikleri: Dil İncelemesi-Sözlük-Metin*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Eskişehir.

Akdağ Öztürk, M. (2013). *Karaçay Malkar Türkçesi ve Kara Kübür Romanı Üzerine İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Dilleri ve Edebiyatı Bilim Dalı, Ordu.

Güven, M. (2012). *Karaçay-Malkar Edebiyatında Çağdaş Bir Ozan Özdenlanı Albert (metin- çeviri-inceleme)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Aslan, Z. (2012). *Karaçay-Malkarlarda Tılsımlı Masallar (İnceleme-Metin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Ankara.

Berber, Y. (2012). *Azretni Kuvanç Küünü Adlı Eser Üzerinde Karaçay-Balkar Türkçesi Dil İncelemesi (Yazı Çevirimi-Aktarma-Çekim Şekil Bilgisi-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Edirne.

Yurdakul, E. (2011). *Karaçay-Balkar Türkçesi Konu Çözümlemeli Söz Varlığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, İzmir.

Çalık, A. (2006). *Malkar Türkçesi Nart Destanı (İnceleme-Metin-Aktarma-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya.

Topal, E. (2005). *“Nart Jırla Bla Tauruhla” Adlı Derleme Kitabındaki Dilin Eski Kıpçakça ile İlişkisi Üzerine Bir İnceleme (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eskişehir.

Arbatlı, M. S. (2004). *İsmail Semenov ve Aktamak Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı, Türk Dünyası Edebiyatı Bilim Dalı, İzmir.

Tümer, B. (2002). *Karaçay-Malkar Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tosun, R. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesinde Fiil*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.

Balkan, V. (1997). *Karaçay-Malkar Türk Edebiyatından Kazım Meçi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserlerinden Örnekler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Afyon.

Şahin, İ. (1995). *Karaçay Halkını El Bergen Çomakları (Giriş, Transkripsiyon, Türkiye Türkçesinde Aktarma, Sonuç İndeks)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Malatya.

Karahan Özgür, F. (1995). *A Preliminary Study On The Language Use Of Third Generation Immigrant Karachais (Üçüncü Kuşak Göçmen Karaçaylarda Dil Kullanımı Üzerine Bir Araştırma)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yavuz, M. (1994). *Karaçay Türkçesi (Gramer, Metin, Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Türk dili, dilbilim, halk bilimi, Türk Lehçeleri alanlarında Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili devam etmekte olan çalışmalar lisansüstü tez çalışmaları şunlardır:

Yüksek lisans tezleri:

Elibol, S. (2023). *Karaçay-Balkarca İsim Morfolojisi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı, Ankara.

Say, M. E. (2023). *Karaçay-Malkar Türkçesi Soy Söylenceleri (Dil Bilgisi İncelemesi-Çeviri Yazılı Metin-Aktarma-Dizin)*. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul.

Demet, A. İ. (2023). *Bayramkulları Ahmet'in Karaçayca Okuma Kitabı (Literatürden Hrestomatiya 1935) Üzerine Bir Dil İncelemesi*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, İzmir.

Karabaş, O. (2022). *Karaçay-Malkar Türkçesinde Edatlar*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Antalya.

Kochkarov, S. (2020). *Karaçay Malkar Mitolojisi*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir.

Yukarıda adı geçen yüksek lisans ve doktora tezlerinden de görüldüğü üzere Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Dil bilgisini konu alan çalışmalarda da farklı dil bilgisi konularında çalışmalar yapılmıştır; ancak bu çalışmalar içinde söz dizimi ve söz diziminin alt kolu olan kelime grupları ile ilgili detaylı bir tasnif çalışması bulunmamaktadır.

Türkiye'de Çağdaş Türk Lehçelerinin söz dizimi üzerine hazırlanan lisansüstü tezler incelendiğinde birkaç çalışma dışında genellikle aynı inceleme yöntemlerinin kullanıldığı görülür. Bu alanda hazırlanan tez çalışmaları aşağıda listelenmiştir. Bu tezlerde kullanılan inceleme yöntemleri ise dipnotlarda açıklanmıştır.

Doktora tezleri:

Altundaş, U. (2022). *Tuvacada Söz Öbekleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara.¹

Duman, G. B. (2019). *Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkoloji Ana Bilim Dalı, Kırgızistan.²

Şenol, A. Ç. (2018). *Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı, İzmir.³

---

¹ Çalışmada evrensel dil bilgisinin öbek yapı sınıflandırması kullanılmıştır.

² Çalışmada Karahan, 2011 tasnifi kullanılmıştır.

³ Çalışmada Ergin, 2007 ve Karahan, 1993 tasnifleri kullanılmıştır.

Ertürk, F. (2016). *Türkiye Türkçesi ve Başkurt Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı, İzmir.⁴

Özdoğan, A. (2015). *Cengiz Aytmatov'un Kırgızca Hikâyelerinin Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı, Erzurum.⁵

Dinç, S. (2014). *Türkmen Türkçesinin Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Sivas.⁶

Erenoğlu, N. (2013). *Türkiye Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinin Söz Dizimi Açısından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı, İzmir.⁷

Kerimoğlu, C. (2006). *Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı, İzmir.⁸

Mussa, B. (2004). *Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.⁹

Bayniyazov, A. (2000). *Çağdaş Kazak Türkçesindeki Kelime Grupları ve Cümle Çeşitlerinin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul.¹⁰

---

⁴ Çalışmada Ergin, 2000 ve Karahan, 2007 tasnifleri kullanılmıştır.

⁵ Çalışmada Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz, Alyılmaz,1994; Börekçi, 2009; Daşdemir, 2000; Kara, 1996 tasniflerinden faydalanılmıştır.

⁶ Çalışmada Bilgegil, 1984; Delice, 2007; Dizdaroğlu, 1976; Karahan, 1999; Karaörs, 1993; Özkan ve Sevinçli, 2009 tasniflerinden faydalanılmıştır.

⁷ Çalışmada Ergin, 2000 ve Karahan, 2004 tasnifleri kullanılmıştır.

⁸ Çalışmada Ergin, 1993 tasnifleri kullanılmıştır.

⁹ Çalışmada Kazak Türkçesi gramerciliğindeki kelime gruplarının inceleme yöntemlerine göre tasnif yapılmıştır.

¹⁰ Çalışmada Ergin, 1980 tasnifleri kullanılmıştır.

Atabey, İ. (1998). *Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin Kelime Grupları Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara.¹¹

Yaman, E. (1994). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi'nin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.¹²

Yüksek lisans tezleri:

İpeksoy, M. (2023). *Azerbaycan Türkçesinde Kelime Gruplarının Söz Dizimindeki Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kayseri.¹³

Erdoğan, Ş. (2022). *Abdulla Qahhor'un "Sinchalak" Adlı Eseri Esasında Özbek Türkçesinde Kelime Grupları (İnceleme, Çeviri Yazı, Aktarım)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Niğde.¹⁴

Tileubayeva, B. (2021). *Muhtar Avezov'un Hikâyeleri Örneğinde Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Kelime Gruplarının Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kütahya.¹⁵

Dede, C. (2021). *Karakalpak, Kazak ve Kırgız Türkçesinde Kelime Gruplarının Yapısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Muğla.¹⁶

Karakurt, G. (2019). *Kumuk Türkçesinde Kelime Grupları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Bolu.¹⁷

---

¹¹ Çalışmada Ergin, 1980 ve Karahan, 1991 tasnifleri kullanılmıştır.

¹² Çalışmada Türkiye Türkçesinde kullanılan geleneksel ekol ile Özbek Türkçesinde kelime gruplarının inceleme yöntemine göre karşılaştırma yapılmıştır.

¹³ Çalışmada Karahan, 2020 tasnifi kullanılmıştır.

¹⁴ Çalışmada Gültekin, 2013 tasnifi kullanılmıştır.

¹⁵ Çalışmada Aktan, 2016 ve Karahan, 2016 tasnifleri kullanılmıştır.

¹⁶ Çalışmada Türkiye Türkçesinde kullanılan geleneksel ekol ile Karakalpak, Kazak ve Kırgız Türkçesinde kelime gruplarının inceleme yöntemlerine göre karşılaştırma yapılmıştır.

¹⁷ Çalışmada Karahan, 2012 tasnifi kullanılmıştır.

Kulaksız, Ş. (2019). *Azerbaycan Türkçesi Atasözlerinde Kelime Grupları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.¹⁸

Somak, E. (2019), *Kumuk Türkçesindeki Atasözü Ve Deyimlerin Anlam Bilimi ve Söz Dizimi Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Ankara.¹⁹

Karadavut, A. (2016). *Kuseyin Esenkocoyev'in Hikâyelerinde Kelime Grupları (Metin-İnceleme-Türkiye Türkçesine Aktarım)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Zonguldak.²⁰

Hancı, T. (2013). *Kazak Şair Maxambet Ötemisulı'nın Eserlerinde Kelime Grupları: Metin-İnceleme-Dizin*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul.²¹

Sevim, S. (2003). *Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Sentaksının Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Denizli.²²

2. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı 1960'lardan sonra dil bilgisi çalışmaları başlamış olan Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının kullanımı, yapısı ve dizimsel özellikleri hakkında bilgi vermektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma kapsamında şu alt amaçlarla ilgili sorulara cevap aranmıştır:

“Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grupları hangi yöntemle incelenmiştir?”

“Karaçay-Malkar Türkçesindeki edebi eserlerde kelime gruplarının kullanımı, yapısı ve dizimsel özellikleri nedir?”

---

¹⁸ Çalışmada kelime grupları geleneksel ekole göre tasnif edilmiştir.

¹⁹ Çalışmada Karahan, 2011 tasnifi kullanılmıştır.

²⁰ Çalışmada Karahan, 2011 tasnifi kullanılmıştır.

²¹ Çalışmada kelime grupları Kazak Türkçesi gramerciliğine göre tasnif edilmiştir.

²² Çalışmada Karahan, 1999 tasnifi kullanılmıştır.

“Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları tasnif edildiğinde ortaya çıkacak yeni tasnifin güncel tasniflerden ne gibi farklılıkları olacaktır?”

“Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları ile Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarının inceleme yöntemleri benzer veya farklı mıdır?”

Kıpçak grubu Türk lehçelerinden biri olan Karaçay-Malkar Türkçesinin UNESCO (2020) tarafından hazırlanan Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası’nda hassas diller içinde olması dilin canlılığını yitirmek üzere olduğunun bir göstergesidir. Karaçay-Malkar Türklerinin yaşayış, inanç, tarih ve dil özellikleriyle ilgili yapılan tüm akademik çalışmalar, Karaçay-Malkar Türklerinin diğer Türk boylarıyla olan benzerlik ve farklılıklarını göstermenin yanında, Karaçay-Malkar Türkçesinin korunması ve yaşatılması için büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışma, Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimsel yapısını inceleyerek, dilin yapısal özelliklerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının sınıflandırılmasına ve yeni bir tasnif geliştirilmesine, lehçenin korunmasına ve yaşatılmasına katkıda bulunacaktır.

3. Tanımlar

Söz dizimi: “Bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, tümce bilgisi, nahiv, sentaks” (TDK, 2020).

Cümle: “Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce” (TDK, 2020).

Kelime grubu: “Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime birtakım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelime topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanılmasında da bu bütünlük kendisini gösterir” (Ergin, 2007: 374).

4. Yöntem

Bu çalışmada nitel bir veri analizi yöntemi olan tarama yöntemi kullanılmıştır.

“Tarama modeli, geçmişte ve hâlen var olan durumu ve özellikleri olduğu gibi betimlemeyi, açıklamayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarından biridir. Bu modelde, araştırmaya konu olan birey, olay ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Olanları değiştirme ya da etkileme gibi bir durum söz konusu olamaz” (Karasar, 2006: 77).

“Tarama modelinde olayları olduğu gibi kaydetme, sınıflama en başta olan özelliktir. Ancak yorum ve değerlendirme yapmak zorunludur. Tarama modeli iki amaca hizmet eder” (Yıldırım, 1966: 67).

Bu çalışmanın amacı “Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının yapılarını ve dizimsel özelliklerini tespit etmek” olarak belirlendiğinden, çalışmanın yöntemi olarak tarama yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Bu kapsamda “Karaçay-Malkar Türkçesinde Kelime Grupları” başlığı altında hazırlanan bu çalışma, iki ana bölüm üzerine teşekkül etmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde, dil bilgisi konulu başlıca kaynaklarda Karaçay-Malkar Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde kullanılan kelime gruplarının incelenişi, bu hususta yapılan tanımlar ve sınıflandırmada kullanılan yöntemler tespit edilmiştir. Bu incelemenin örneklemleri olarak Karaçay-Malkar Türkçesi dil bilgisi kitapları arasından sentaks/söz dizimi konularını içeren eserlerden başlıcaları temin edilmiş ve incelenmiştir. Bu eserleri şöylece sıralamak mümkündür:

Baskakov, N. A. (1966). *Karaçay-Malkar Tilni Grammatikası, Fonetika, Morfologiya, Sintaksis*. Kabartı-Malkar Kitab Basma.

Bayramkullanı A. M. & Orusbiylanı İ. H. M. (1977). *Karaçay Tilni Grammatikası, Sintaksis*. Stavropol Kitap Basması.

Ahmatlanı, İ. H. (1991). *Malkar Tilni Sintaksisi*. Nart.

Ahmatlanı, İ. H. (1992). *Malkar Til, Sintaksis*. Elbrus Kitab Basma.

Bayramkullanı A. M., Orusbiylanı İ. H. M., Kumuklanı Ş. M. & Goçiyalanı S. A. (1992). *Karaçay Tilni Grammatikası, Sintaksis*. Karaçay-Çerkes Kitab Basma.

Guzeylanı J. M. (1999). *Busağatdağı Malkar Til*. Elbrus.

Guzeylanı J. M. (2002). *Karaçay-Malkar Tilni Tintiwiçü Tarihi em Problemaları*. Elbrus Kitab Basma.

Ahmatlanı, İ. H. & Ketençilanı M. B. (2003). *Karaçay-Malkar Tilni Sintaksisinden Tablitsala*. Elbrus.

Sozaylanı A. B & Sozaylanı B. T. (2005). *Karaçay-Malkar Til*. Nalçık.

Çalışmanın ikinci bölümünde yeni bir tasnif çalışması yapmak üzere seçilen kelime grupları örnekleri incelenmiştir. Karaçay-Malkar Türkçesinin sentaktik yapısının görülmesi için örneklerin seçildiği edebi eserlerde, eserlerin yayın tarihlerinde dar bir sınırlandırma

yapılmamıştır. Seçilen örnekler içinde hikâye, roman, şiir, atasözü, masal, sözlük gibi türler bulunmaktadır. Bu bölümde tespit edilen kelime grupları örnekleri ise aşağıda sıralanan edebi eserlerden alınmıştır:

Laypalanı, K. T. & Süyünçlanı, A. A. (1961). *Ana Til. Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.* (A.T.)

Aliylanı, S. Ç. (1963). *Nart Sözle.* Karaçay-Çerkes Kitap İzdatelstvo. (K.N.S.)

Appalanı, B. (1964). *Atacurtuma (Nazmula).* Stavropol Kitap İzdatelstvo. (At.)

Zandov, A. M. (1965). *Malkar Nart Sözle.* Kabartı-Malkar Kitap Basması. (M.N.S.)

Aliylanı, U. (1966). *Aymuş.* Stavropolskoe, Kinşneo İzdarelstvo. (Ay.)

Çuli, K. (1969). *Çumla Kızradıla (Nazmula).* Elbrus. (Ç.K.)

Tokumaev, J. Z. (1969). *Nartlanı Tukumları.* Elbrus. (N.T.)

Abayhanlanı, N. (1980). *Bal Çibin.* Stavropol Kitap Basmanı. (B.Ç.)

Laypanlanı, H. (1985). *Ay Carıkda.* Stavropol Kitap Basmanı. (A.C.)

Appalanı, H. A. (1958). *Kara Kübür.* Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo. (K.K.)

Bayramuqlanı, H. (1990). *Ontört Cil.* Stavropol Kitap Basmanı. (O.C.)

Hubiylanı, O. (1990). *Amanat.* Stavropolskoye Knijnoye İzdatelstvo, Karaçayevo-Çerkesskoye Otdeleniye. (A.)

Nevruz, Y. (1991). *Karaçay-Malkar Türkçesinden Türkiye Türkçesine Açıklamalı Büyük Sözlük.* (K.M.T.S.)

Goçiyalanı S. A. ve Toqlanı T. O., (1993). *Durğu İçinde Ögüz....* Karaçay-Çerkes Respublika Kitap Basma. (D.İ.Ö.)

Omarlanı, K. (1995). *Düniya Tınçlığın Tileyme Kadardan, Nazmula bla Poemala.* “El-Fa” Kitap Basma. (D.T.T.K.)

Hadcilanı T. (2001). *Bap-Bap, Bappahan.* Elbrus. (B.B.)

Curtubaylanı, H. Ç. (2005). *Karaçay-Malkar Nart Sözle.* Elbrus Kitap Basma. (K.M.N.S.)

Semenova, S. (2006). *Nart Boyu Türkleri Hun-Karaçaylıların Atasözleri.* Kaynak. (N.B.T.H.K.A.)

Curtubaylanı, M. (2007). *Karaçay-Malkar Mifli*. Elbrus. (M.)

Mağulalanı, F. L. (2010). *Nart Söze, Aytıvla, Çam Söze*. Karaçay-Çerkes Kral
Universitet. (N.S.A.Ç.S.)

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmanın genel çerçevesini oluşturan kuramsal yapılar ve bu yapılarla dayalı bilgiler sunulmuştur.

1. Karaçay-Malkar Türkleri

Karaçay Malkar Türkleri, Rusya Federasyonu içinde yer alan Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ve Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'nde yaşamlarını sürdürmektedir.

Şekil 1.1. Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ve Kabardey-Balkar Cumhuriyeti

Kaynak: (Türkistan Birliği, 2020)

“Kafkasya’da Elbruz Dağı’nın (Mingitaw) doğu ve batısında yüksek dağlık vadilerde yaşayan Karaçay-Balkar Türkleri, tarih boyunca bölgede hakimiyet kuran Kimmer, Saka (İskit), Hun-Bulgar ve Kıpçak Türklerinin binlerce yıl süren etnik bütünleşmesinden süzülerek ortaya çıkmış bir Türk boyudur. Elbruz Dağı’nın batısında Koban (Kuban) Irmağı’nın kaynak bölgesindeki Kartcurt, Hurzuk, Uçkulan köyleri ile Duvut, Teberdi, Morh, Ishavat, Urup, Laba ırmaklarının yukarı bölgelerinde ve Arhız, Cögetey, İnçik (Zelencuk), Mara vadilerinde; Elbruz dağı’nın doğusunda Bashan (Baksan)²³, Çegem, Holam, Bızıngı ve Balkar (Çerek) vadilerinde yaşarlar” (Adiloğlu, 2002: 991).

Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti (Къарачай-Черкес Республика, Karachay-Cherkess Republic, Karachayevo-Cherkesiya), Rusya Federasyonu’na bağlı Kuzey Kafkasya Federal

²³ Baksan < Basık Han

Bölgesi içinde özerk cumhuriyettir. 12 Ocak 1922'de "Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi" adıyla Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı olarak kurulmuştur. "Karaçay-Çerkes Bölgesi" 26 Nisan 1926'da "Karaçay Özerk Bölgesi" ve "Çerkes Ulusal Okrugu" olarak ikiye ayrılmıştır.

Kabardino-Balkarya Cumhuriyeti (Кабардино-Балкарская Республика, Kabardino-Balkarskaya Respublika, Kabardino-Balkariya), Rusya Federasyonu'na bağlı Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi içinde özerk cumhuriyettir. 16 Ocak 1922'de önce Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde "Kabardino-Balkarya Vilayeti" olarak kurulmuştur. 5 Aralık 1936'da ise özerk cumhuriyete dönüştürülmüştür.

"Rusya Federasyonu içinde 14.100 km²'lik bir bölgeyi kaplayan Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nin başkenti Çerkessk şehridir. Cumhuriyet sınırları içinde Karaçaylılar, Kabardeyler, Besleneyleyler, Abazalar, Nogaylar, Ruslar, Osetler ve Ukrayna Kazakları yaşamaktadırlar. Bölge nüfusunun %35'ini Ruslar ve Kazaklar, %40'ını Karaçaylılar, %10'unu Kabardey ve Besleneyleyler, %6'sını Abazalar, %3'ünü Nogaylar oluşturmaktadır. Kabardin-Balkar Cumhuriyeti Rusya Federasyonu içinde 12.470 km² bir sahada yer alan cumhuriyetin başkenti Nalçik şehridir. Cumhuriyet nüfusunun %45'ini Kabardeyler, %37'sini Ruslar, %10'unu Malkarlılar oluşturmaktadır" (Tavkul, 2008: 3).

"Bu iki Cumhuriyet ile Rusya Federasyonu'na bağlı muhtelif yerlerdeki toplam nüfusları yaklaşık 300.000 kişidir. Bunun dışında Kazakistan'da 5 bin, Kırgızistan'da 2 bin, Türkiye'de 25 bin, ABD'de 5 bin, Suriye'de 2 bin kişi yaşamaktadır. Böylelikle Karaçay-Malkar Türklerinin dünyadaki toplam nüfusunun 350.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir" (Adiloğlu, 2016: 15).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Karaçaylılar ve Malkarlılar, Almanlar ile iş birliği yapılması, Karaçay bölgesindeki çocuk yuvasında 150 kadar Rus çocuğun öldürülmesi, Alman ordusunu durdurmak için Kafkasya'ya çekilen 600 kişilik Sovyet Birliğinin imha edilmesi gibi gerekçeler ile suçlanmışlardır (Temizkan, 1997: 63). Bu suçlamalar sonucunda 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçaylılar, 8 Mart 1944 tarihinde Malkarlılar, Stalin tarafından Orta Asya ve Sibiryaya sürülmüştür. Sürgünde Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın ücra bölgelerine dağıtılıp yerleştirilmişlerdir. Stalin'in ölümünden sonra yerine Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri olarak Nikita Kruşçev gelmiştir. Kruşçev, iktidara gelince sürgüne gönderilen Karaçaylılardan bir heyet kendisini ziyarete gitmiş ve uğradıkları haksızlıkları anlatarak anavatanlarına dönmek üzere izin istemişlerdir. Bu talep, Kruşçev tarafından olumlu karşılanmıştır. Stalin tarafından sürülen milletlerin, sürgünden dönmelerine izin verilmiştir (Yeşil, 2016: 2680). 9 Ocak 1957 tarihinde Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi ve Kabardey-Malkar Özerk Cumhuriyeti kurulmuştur. 3 Temmuz 1991 tarihinde Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi, özerk cumhuriyet statüsüne getirilmiştir.

Karaçay ve Malkar halkları, köken, dil, kültür ve tarih açısından aynı kökten gelir. Bu iki topluluk, tarih boyunca birbirleriyle yakın ilişkiler içinde olmuş, ortak bir kültür ve dil mirasını paylaşmıştır; ancak tarihsel ve siyasi değişimler sonucu farklı adlandırmalara tabi

tutularak, Karaçaylılar ve Malkarlılar olarak ayrılmışlardır. Bu ayırım, genellikle siyasi sınırlar, yönetim birimleri ve coğrafi ayrımlar nedeniyle olmuştur. Farklı cumhuriyetlerde varlıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır.

Karaçay-Malkar Türklerinin kökeni konusunda günümüzde kesin bilgilere ulaşılamamıştır. Araştırmacıların Karaçay-Malkar Türklerinin kökeni hakkında farklı teorileri bulunmaktadır. Bu teoriler arasında şimdiye kadar ortak bir uzlaşmaya varılamamış ve kökenleriyle ilgili net bir bilgi elde edilememiştir.

Kumikov (1960: 10-11), Kabardin-Balkar Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen programda *Этногенез Балкарского И Карачаевского Народов В Исторической Литературе* “Tarihi Edebiyatta Balkar ve Karaçay Halklarının Etnogenezi” isimli yazısında Ekim Devrimi’nden önce Malkarlıların bir yazı diline sahip olmadığını; bu sebeple eski dönemlere ait yazılı bir kaynak bulunmadığı için Malkarlılar ve Karaçaylıların kökeni sorununun oldukça karmaşık olduğunu söylemiştir. Kumikov, devrim öncesi dönemlerde bile tarihçilerin, etnografların, dilbilimcilerin ve gezginlerin dikkatini Malkarlılar ve Karaçaylıların etnik kökeni sorununun çektiğini söylemiş ve araştırmacıların görüşlerini şöyle sıralamıştır:

1. Balkarlar ve Karaçaylar, Hun kökenlidir.
2. Balkarlar, Slav kökenlidir.
3. Balkarlar, Kabardey kökenlidir.
4. Karaçaylar ve Balkarlar, Nogay kökenlidir.
5. Karaçaylar ve Balkarlar, Kırım Tatar kökenlidir.
6. Balkarlar ve Karaçaylar, Moğol kökenlidir.
7. Balkarlar ve Karaçaylar, Bulgar kökenlidir.
8. Karaçaylar ve Balkarlar, Kıpçak kökenlidir.
9. Karaçaylar ve Balkarlar, Hazar kökenlidir.
10. Balkarlar ve Karaçaylar, Türkleşmiş Kafkasyalılardır.
11. Balkarlar ve Karaçaylar, Alan kökenlidir.

Karaçay-Malkar Türklerinin Hun kökenli olduğuna ait görüşler 1654’te İtalyan misyoner A. Lamberti tarafından dile getirilmiştir. Lamberti, Kafkasya’nın kuzeyindeki dağların eteklerinde birkaç halk daha yaşadığını, isimlerinin *Karaçerkesler* ya da *Kara Çerkesler (Caracirches)* olduğunu söylemektedir. Onlara kara denilmesinin sebebinin siyah oldukları için değil; -hatta çok beyaz olduklarını vurgular- yaşadıkları coğrafyada gökyüzünün sürekli bulutlu ve karanlık olmasından kaynaklandığını ifade eder. Konuştukları dilin Türkçe olduğunu; ancak bir insanın onları anlamakta zorluk çekeceğini, bu kadar barbar dilin arasında dillerini bu kadar saf şekilde korumuş olduklarına şaşırıldığını söyler. Lamberti, Kedrin’den

okuduklarından etkilendiğini belirtir. Aslında Karaçay-Malkarların Hunlardan geldiği görüşü, ilk kez *Dmitry Borisovich Kedrin* tarafından ifade edilmiştir (Gardanova, 1974: 60).

Kumikov (1960: 12), Lamberti'nin bu yargısının Karaçaylıların Türk dilini konuşmasına ve Kedrin'den Hunların Türk olduğuna dair bir bilgi okumasına dayandığını belirterek Kedrin'in bu varsayımını destekleyen başka hiçbir argüman sunmadığını söylemiştir.

Alman seyyah Engelbert Kempfer de 16. yüzyılda “Çar, padişah ve şaha haraç ödeyen ve onların yönetimine tabi olan Kazan, Astrahan, Gürcistan ve daha birçoklarının en yeni eyaletleri...” isimli bir yazısında ırkçı bir tutum sergilemiştir. Karaçaylıları, *Kara-çerkesler* olarak adlandıran Kempfer, daha önce Hristiyan olduklarını; ancak şu an bir dinlerinin bulunmadığını, hırsızlık ile geçindiklerini; sanat ve bilimden habersiz olduklarını söylemiştir. Fiziksel olarak uzun boylu, kaba ve vahşi olduklarını, kendilerini dünyanın en cesur insanları olarak tanımladıklarını; bu bölgenin İtalya ve Fransa'yı utanç verici şekilde harap eden Hunların anavatanı olduğunu belirtmiştir (Gardanova, 1974: 118).

Alman dilbilimci Heinrich-Julius Klaproth, *Путешествие По Кавказу И Грузии, Предпринятое В 1807—1808 гг.* “Kafkasya ve Gürcistan'da Seyahat” isimli yazısında, Karaçaylıların Kafkasya'nın en güzel milletlerinden biri olduğunu ve onların bozkırda dolaşan Tatarlardan çok Gürcüleri andırdığı söyler. Fiziksel olarak iyi yapılı olmalarının yanında çok ince yüz hatlarına, büyük siyah gözlere, beyaz bir tene de sahip olduklarını belirtir. Karaçay-Malkarlarda, Nogaylardaki gibi Moğol kabileleriyle karıştırılmalarına sebep olacak geniş, düz yüzler ve derin, çekik gözlerin kesinlikle olmadığını belirtir (Klaproth, 1823: 285).

Başpiskopos Johannes de Galonifontibus'un Kafkasya'da bulunduğu sırada kaleme aldığı *Libellus De Notitia Orbis*²⁴ “*Dünya Bilgisine İlişkin Kitapçık*” isimli eserdeki bilgilerde Karaçaylılardan şöyle bahsedilir:

“*Zikia* veya *Çerkesya* adı verilen ülke, Karadeniz'de dağların eteklerinde yer almaktadır. Bir kralları yoktur; ancak birkaç küçük bey vardır. Birçok köy hiçbir şekilde yönetilmez, kendi kendilerinin efendisidir. Ülkede kasaba yoktur. Ovalar küçüktür ve dağlar vardır. Hazar dağı çok yüksektir. Burada iki grup ulus yaşamaktadır: *Beyaz ve Siyah Çerkesler*. “*Siyah*” kelimesi halkın rengini değil, yalnızca adını ifade eder. Yaylalarda yaşayanlara “*Siyah*”, vadilerde ve deniz kenarında yaşayanlara ise “*Beyaz Çerkes*” adı verilir. Hiç kimse “*Siyah Çerkesleri*” ziyaret etmez ve onlar da tuz almadıkça dağlardan asla ayrılmazlar. Onların kendilerine ait dilleri ve yazıları vardır” (Kern, 1938 :110).

---

²⁴ Eserin el yazması üzerine ilk çalışan kişi “*Der 'Libellus de Notitia Orbis' Iohannes III (De Galonifontibus) O.P. Erzbischofs von Sulthanyeh*” eseriyle Anton Kern'dir. Daha sonra Macar tarihçi Lajos Tardy, “*The Caucasian Peoples and their Neighbours in 1404*” adlı eserde Kafkasya ile ilgili kısımlara yer vermiştir.

Literatürde, Malkarlıların Bulgar kökenli olduğu teorisinin ilk kez N. Khodnev tarafından 1867 yılında *Кавказ* “Kafkasya” gazetesinde yayınlanan *Заметки о древних названиях кавказских народов* “Kafkas halklarının eski isimleri üzerine notlar” makalesinde söylendiği yönünde bir görüş bulunmaktadır (Kumikov, 1960: 16).

Laypanov ve Miziyevev (2008: 124), Bulgarlar ve Hazarların birçok çağdaş Türk halkının ve özellikle de Balkar, Karaçay, Kumuk, Çuvaş, Tatar, Başkurt, Tuna Bulgarları ve Karaimlerin etnogenezine katılan Hun kabileleri oldukları ilmen ispat edildiğini; “Bulgar/Bulgar/Blkar” ismi şimdiki Balkarlar ve Tuna Bulgarları arasında muhafaza edildiğini söylemektedir.

S. Bayçorov, Kuban Bulgarlarının Karaçay-Malkar halkının ilk ataları olduklarını düşünmektedir. Bu görüşünü de son yıllarda Karaçay bölgesinde ortaya çıkan runik harfli Hun-Bulgar Türkçesi yazıtların varlığına dayandırmaktadır (Bayçorov, 1989 akt. Tavkul, 2000: 1).

“Karaçay-Malkar Türkçesi, Karaçay-Malkar etnik kimliğinin Kafkasya’da ortaya çıkması gibi, Kafkasya’yı etkileyen tarihî ve sosyo-kültürel süreçler sonucunda bu bölgede doğmuş ve gelişerek yayılmış, bir Türk lehçesidir. Karaçay-Malkar Türkçesinin ana kaynağını M.S. 3-4. yüzyıllarda Kafkasya’da hâkimiyet kurmuş olan Hun-Bulgar Türklerinin dili teşkil etmektedir. Son yıllarda Kafkasya’nın Karaçay-Malkar bölgesinde ortaya çıkarılan runik harfli yazıtların dilinin çözülmesi Karaçay-Malkar halkının etnik kökeni ile ilgili birçok sorunun aydınlatılmasına yardımcı olmuştur. Kuban Bulgarlarına ait olan bu yazıtlar aynı bölgede günümüzde de yaşamaya devam etmekte olan Karaçay-Malkar Türklerinin ilk atalarının Hun- Bulgar Türkleri olduğunu meydana çıkarmıştır” (Bayçorov 1989 akt. Tavkul, 2006: 43).

Tavkul (2021), Karaçay-Malkarlıların tarih boyunca Kafkasya’da hakimiyet kuran Kimmer, İskit, Hun, Bulgar, Alan, Hazar, Kıpçak gibi proto-Türk ve Eski Türk kavimleri ile çeşitli Kafkas halklarının etnik ve sosyo-kültürel bütünleşmesinden ortaya çıkmış bir Kafkasya halkı olduğunu söylemektedir. Burada bahsedilen çeşitli Kafkas halkları için de Tavkul (2000: 1), Türk kavimlerinin yanı sıra Kabardey, Abaza, Gürcü, Svan, Oset gibi Kafkas halklarının da önemli oranda pay sahibi olduğunu belirtmiştir.

Türkoğlu (2001: 380), Karaçay-Malkarlıların kökenini Hun, Bulgar, Hazar ve Kıpçak Türklerinin teşkil ettiğini tarihî, antropolojik ve sosyolengüistik araştırmaların ortaya koyduğunu; ancak bölgede yaşayan diğer etnik grupların da topluluğun oluşmasında etkilerinin bulunduğunu ifade eder.

Adiloğlu (2002: 991), Karaçay-Balkar Türklerinin tarih boyunca bölgede hakimiyet kuran Kimmer, Saka (İskit), Hun-Bulgar ve Kıpçak Türklerinin binlerce yıl süren etnik bütünleşmesinden süzülerek ortaya çıkmış bir Türk boyu olduğunu söylemektedir.

Yılmaz (2002: 48), 11. yüzyılda Kıpçakların Kafkasya’ya gelmelerinden sonra bir Kıpçak halkı olarak biçimlenen Karaçay-Malkarlıların Kıpçak dönemi öncesi durumlarının çok

iyi bilinmediğini; dillerindeki Bulgarca ögeler nedeniyle, Hun Devleti'nin yıkılışından sonra ortaya çıkan Kafkasya (Kuban) Bulgarlarının Kıpçaklaşmış torunları olduklarının kabul edildiğini söylemiştir.

İsmail Miziev (2020) ise bu görüşlerden çok daha farklı bir görüş ortaya koymaktadır. 1959 yılında SSCB Bilim Adamları Toplantısında Karaçay-Malkarlıların etnik kökenleri hakkındaki problemlerin aydınlatılmaya çalışıldığını ama konuya bu toplantıda bile ilgili bütün verilerin göz önüne alınarak bakılmadığını ifade etmiştir. Toplantıdaki verilerin birçok varsayım sonucu elde edilen olgulardan oluştuğunu; bunların içinde de en çok kabul gören görüşün Karaçay-Malkar halkının kökeninin Kıpçaklardan geldiği teorisi olduğunu söylemiştir. Kıpçakların Güney Rusya bozkırlarında XII. yüzyıldan beri yaşadıklarının bilindiğini; Kuzey Kafkasya'da ise, özellikle de Kuzey Kafkasya'nın orta kısımlarında, Kıpçaklardan kalmış yazılı belgelere veya arkeolojik eserlere rastlanmadığını ve Kıpçakların antropolojik özelliklerinin de Karaçay-Malkarlara uyum sağlamadığını belirtir. Kıpçak ve Karaçay-Malkar dilleri arasında da fark olduğunu ifade ederek Kıpçakların dilinin Türk dilinin yumuşak şivelerinden olduğunu; Karaçay-Malkarlıların dilinin ise sert şivelerinden olduğunu söylemiştir. Bu toplantıda ağırlık verilen başka bir varsayım da Karaçay-Malkarlıların etnik kökeninin Bulgarlara dayandığıdır. Miziev, toplantıda birçok eksiklik olmasına rağmen, sonuç olarak Karaçay-Malkarlıların başlangıçta kadim yani otokton Kafkasya halkı olduğunu ve sonradan Kafkasya yerlileri, İrani ve Türk kabilelerinin karışımından oluştuğu sonucuna varıldığını aktarmıştır.

Karaçay-Malkar Türklerinin kökeni ile ilgili araştırmacıların görüşleri bu şekildedir; ancak yapılan Türk dili incelemeleri ve Türk dili tasniflerinde Karaçay-Malkar halkının konuştuğu dilin tipik bir Kıpçak Türkçesi olduğu açıkça görülmektedir. Tavkul (2000: 1), bu durumla ilgili Karaçay-Malkar dilinin tam bir Kıpçak Türkçesi özelliği taşıması ve Kıpçakların yaklaşık iki yüz yıl kadar Kafkasya ve kuzeyindeki bozkırların tek hâkimi olmaları sebebiyle Karaçay-Malkar halkının etnik yapısını oluşturan en önemli unsurun Kıpçaklar olduğunu belirtmiştir.

Karaçay-Malkar Türkleri, kendilerine *tawlu* “dağlı” ismini vermişler; kullandıkları dile de *Taw til* demişlerdir.

Karaçay-Malkar dilinin en popüler yerel adları *Taw til*; *Ķaraçay til*; *Malkar til* şeklindedir (Kuchmezova, 2014: 18).

Karaçay-Malkar Türkleri, birbirlerine *alan* kelimesiyle hitap etmektedirler. Onlar için farklı milletler tarafından da değişik adlandırmalar yapılmıştır.

“Kabardeyler “*Kuşha*”, Adigeler “*Karaşey*” ve “*Kuşha*”, Abhazlar “*Akaraç*”, Abazalar “*Karça*”, Gürcü-Svanlar “*Mukrçay*”, Osetler “*Asi*”, Gürcü-Megreller “*Alani*”, Gürcüler “*Karaçoli*” isimlerini kullanmışlardır (Miziyev, 1991: 135 akt. Tavkul, 2002: 491).

19. yüzyıl sonlarında Rus literatüründe ise “*Gorskiy Tatar*” (Dağlı Tatar), “*Gortsi*” Dağlı, “*Dağlı Kabardey*” adları kullanılmaktadır (Tavkul 1993, s. 51.)

Karaçay adı, yazılı olarak ilk kez Rus kaynaklarında geçmektedir. 1639 yılında Gürcistan’a giden Rus elçileri (Pavel Zaharev, Fedot Elçin ve Fedor Bajenov), Karaçay toprakları içinde yer alan Elcurt köyünde bir süre kalmıştır. Karaçaylılar hakkında tuttukları notlarda Karaçaylılar, “*Karaçay*” ve “*Karaçayevo Kabarda*” şeklinde zikredilmektedir (Lavrov 1978: 22; Alekseyeva 1993: 46; Şamanlanı 1987: 14-19; Mızıulu 1994: 29 akt. Adiloğlu, 2007: 21).

Araştırmacılar tarafından Karaçay isminin etimolojisi ile ilgili oldukça farklı görüşler bulunmaktadır. Bozkurt (2012: 546), Karaçay adının kökeninin karanlık olduğunu; halk açıklamalarına göre, “kara” ve “çay” sözcüklerinden geldiğini söylemiştir. A. Mokayev de benzer bir görüşe sahiptir. “Kara-çay” sözcüğünden “sulu yer, sulak yer” anlamı çıkarılması gerektiğini söylemektedir; ancak Kıpçak dillerinde “çay” (su, ırmak) şeklinde bir kelime olmaması ve Karaçay-Malkar Türkçesinde ırmak ve nehir kelimeleri için “*suw*”, “*çerek*” ve “*koban*” kelimelerinin kullanılmasından hareketle kavim adı olarak “kara ırmak”; “kara nehir” adının kullanılması çok mümkün görünmemektedir (Hacilayev, 1970: 17-18; Mokayev, 1976: 91; Aliyev, 1991: 48-49 akt. Adiloğlu, 2007: 21). Bu görüşlerden farklı olarak bir diğer görüş de Karaçay adının Karaçaylıların efsanevi ataları Karça’nın adından geldiğidir. Halk arasında yaşayan bir efsaneye göre, Elbruz Dağı’nın doğusundaki Bashan vadisinde yaşayan Karça, burada savaşmak zorunda kalmıştır. Karça, Kabardeylerin baskısıyla *Adurhay*, *Budyay* ve *Navruz* klanlarıyla birlikte günümüzdeki Karaçay topraklarına göç etmiştir. Burada Karça’nın kabilesine Abazalardan *Tram*, Megrellerden *Hubiy*, Svanlardan *Özden* ve Kırım’dan *Botaş* soyları da katılmıştır. Kabardey prensleriyle yapılan savaşın ardından aralarında kan davasının sürmemesi için, Kabardeylerin *Tohçuk* (*Dohşuk*) ve *Tambiy* sülâlesinden iki delikanlı, Kafkas geleneklerine uygun olarak Karça’nın kabilesine katılmıştır. Onların soyundan da Karaçay’da iki büyük soy ortaya çıkmış ve Karça adı zamanla değişerek Karaçay şeklini almıştır (Tavkul, 2002: 491).

Göçler

Kuzey Kafkasya’da yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri, 19. yüzyılda sosyo-politik ve ekonomik sebeplerle ana vatanlarından kopmak zorunda kalmıştır. 2 Kasım 1828 tarihinde

Karaçay-Malkar Türkleri ile Rus Çarlığı arasında yaşanan Hasavka Savaşı sonrası ilk göç fikri ortaya çıkmıştır.

1885-1886 ile 1905-1907 yılları arasında Karaçaylıların göçleri en yoğun dönemini yaşamıştır (Açık, 2014: 193).

Kafkasya'dan farklı coğrafyalara göç dalgalarının başlamasında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yaşanan problemler, önemli derecede etkilidir. 1735-1739 Osmanlı-Rus Savaşı, Rusların isteklerine ulaşması için bir bahane olmuştur. Belgrat Antlaşması'yla Kabardey toprakları tarafsız bölge olarak kabul edilmiştir. Bunun sonucunda da Ruslar hukukî olarak Kırım Hanlığı'na ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Kabardey bölgesini ayırmak için hedeflerine bir adım daha yaklaşmışlardır. Ancak bu plan Osmanlı Devleti'nin istediği şekilde sonuçlanmamıştır. Rusya, uyguladığı taktikler sonucu Kabardey ülkesini kendi topraklarına dâhil etmiştir. 1783'te Kırım Hanı Şahin Giray istifa etmiştir. Bunun sonucunda da Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki sınırı Koban Nehri'nin oluşturacağı söylenmiştir. Karaçay topraklarının çoğunluğunun Koban Nehri'nin doğusunda olması ve bu bölgenin de Ruslara bırakılması Karaçaylıların topraklarının büyük bir kısmını kaybetmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu imzaladığı Küçük Kaynarca Antlaşması'yla kaybettiği toprakları geri almak amacıyla Ruslara karşı savaş ilân etmiştir. Bu savaşın sonucunda imzalanan Yaş Antlaşması'yla Koban Nehri'nin sınır olması kesinleşmiştir. 1816 yılında Kuzey Kafkasya Orduları Başkomutanlığı görevine gelen Rus Generali Aleksey Petroviç Yermolov, Koban Nehri'nin batısındaki Karaçay topraklarına müdahale edememiştir. 1819'da Karaçay Valisi İslam Kırımşahval ile bir ticaret antlaşması yapılmıştır. Antlaşmanın yapıldığı toplantının sonunda da Karaçaylılardan kendi rızaları ile Rusya'ya tâbi olmalarını istemiştir. İslam Kırımşahval da "Sizler topraklarımızı zorla ve hileyle elimizden alıp Kabardeylere hediye ettiniz. Kabardeylere yeni topraklar verdik diye bahsettiğiniz topraklar bizim topraklarımızdır. Topraklarımızın en güzide yerlerinden olan Narsana²⁵'yü da kendinize hazine arazisi yaptınız. Ne kadar düz arazi ve ova varsa hepsini elimizden aldınız. Bize ise sadece dağlık bölgeler kaldı. Sizden öncelikle bunu açıklamanızı istiyorum. Bizden kendi irademizle Rusya'ya tâbi olmamızı istiyorsunuz; ancak Karaçaylılar asla kendi istekleriyle İslâm dininin halifesi olan Osmanlı Sultanı'nın kulluğundan çıkıp da bir gâvur padişahın (Rus Çarı'nın) tabiiyetine girmez. Çünkü milletimiz için Rus Çarı'nın tabiiyetine girmek demek aynı zamanda İslâm dinini bırakmak, gâvur olmak şeklinde anlaşılmaktadır." demiştir. 1826'da

---

²⁵ Şimdiki adı Kislovodsk (Кисловодские) olan bir şehir.

görevinden azledilen Yermolov yerine General Georgi Arseneviç Emanuel getirilmiştir. General, Rusya'ya tâbi olmak istemeyen kabilelere tehdit mektubu göndererek onları tâbi olmaya zorlamaktadır. Sadece kabileleri tehdit etmekle kalmayan General, Osmanlı Devleti'ne de içeriğinde Karaçaylıların Rusya'ya tâbi olduğuna dair gerçekliği olmayan bir mektup göndermiştir. Osmanlı Devleti de General Emanuel'e verdiği cevapta, Karaçaylıların Osmanlı Devleti himayesindeki topraklarda yaşadığını söyleyerek Karaçaylılara dokunulmaması konusunda bir uyarı yapmıştır. 20 Ekim 1827'de İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları tarafından Osmanlı Devleti'ne ait gemilerin yakılmasından sonra İngilizler ve Fransızlar savaşa girmek istemedikleri için Osmanlı Devleti ile anlaşma yoluna gitmişlerdir. Ancak Ruslar zaten savaşa girmek için bahane aradıkları için Prut'u işgal etmişlerdir. Böylece 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşları başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Kuzey Kafkasya'daki idare merkezi olan Anapa Kalesi 18 Nisan 1828 tarihinde Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan topraklarda yaşayan kabilelerin kendi himayelerine gireceklerini düşünen Ruslar, teslim olmayanlara tehdit mektupları yazmıştır. Bazı kabileler Osmanlı Devleti'nden umudu kestikleri için kendi istekleriyle Rusların himayesine girmiştir. Ancak Karaçaylılar bu isteği reddetmişler, Osmanlı Devleti'ne tâbi olduklarını bildirmişlerdir. 15 Mayıs 1828'de general Karaçaylılara bir kez daha kendilerine tâbi olmalarını söylemişse de olumlu bir cevap alamamıştır. Karaçaylılar, bu durumu Osmanlı Devleti'ne bildirmiş olsalar da Osmanlı Devleti, Karaçaylılara yardım edememiştir. Bunun sonucunda da General Emanuel, Karaçaylıların yaşadığı bölgeyi ele geçirmek için 1758 askeri ile 17 Ekim 1828 (modern takvime göre 30 Ekim) tarihinde üç ayrı koldan harekete geçmiştir. Rus ordusunun taarruzu ile baş edilmesine rağmen Rusların bu işin sonunda işgali gerçekleştireceğini ön gören İslam Kırımşavhal ve Karaçay beyleri, Ruslara teslim olmaya karar vermişlerdir. 21 Ekim 1828 (modern takvime göre 3 Kasım) günü Rusya'ya tâbi olduklarını bildirmişlerdir. Malkarlıların Rus tabiiyetine girmesi ise Karaçaylılardan daha önce olmuştur (Adiloğlu, 2008: 150-174).

Karaçay-Malkar Türklerinin göç serüveni 1828 Hasavka Savaşı'ndan sonra Rus Çarlığı hâkimiyeti altına girmeleriyle başlamıştır. Tabakçı (2008: 104), o dönemde ve daha sonraki yıllardaki isyanlar sırasında bazı küçük grupların Osmanlı topraklarına göçmeye başladığı ve onların asimile olmuş kalıntılarının günümüzde Kars ili çevresinde bulunduğunu söylemektedir. Solmaz (1990: 3), resmî belgelerde Kuzey Kafkasya göçmenlerinin hepsinin "Çerkes" adı ile anıldığını ve Karaçaylıların adlarının pek zikredilmediğini belirtir. Bu sebeple göç edenlerin sayısı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

Tavkul (2000: 3), 1864 yılında sona eren Rus-Çerkes Savaşı sonrasında Rusların Kafkasya’da yaşayan her millet için farklı bir idari sistem kurduklarını ve Çerkes, Abaza, Çeçen, Oset, Dağıstanlı yüz binlerce insanı Anadolu topraklarına göç ettirildiğini söyler. 1873 yılında göçe zorlamaları sonucunda Karaçaylıların da tekrar ayaklandıklarını ve Rusya tarafından bu ayaklanmanın kanlı bir biçimde bastırıldığını nihayetinde de 1885 ve 1905 yıllarında Karaçay-Malkar halkının bir bölümünün Türkiye’ye göç etmek zorunda kaldığını ifade eder.

Osmanlı arşivlerine bakıldığında da ilk kitlesel göçlerin 1885’te olduğu görülmektedir. 15 Mayıs 1885’te Karaçaylı Şambiyef ve Hacı Zekeriya Abayef, Osmanlı Devleti’ne bir telgraf aracılığı ile göç etmek istediklerini bildirmişlerdir. 3 Haziran 1885’te Osmanlı Devleti’nden izin çıkmıştır. Bu göç hem kara hem deniz yoluyla yapılmış ve göç edenler, Kafkasya’da Birinci Stampulçula²⁶ adıyla anılmışlardır (Karataş, 2014: 530).

Rusya’nın Karaçaylılar üzerindeki baskılarını sürdürmesiyle Karaçaylılar, tekrar Osmanlı topraklarına göç etmek istemiştir. Bu göç “Ekinçi İstampulçula/İkinci İstanbulcular” şeklinde adlandırılır. İkinci toplu göç 1905 yılındadır.

“Anlaşıldığı kadarıyla bu teşebbüs, Kafkasya ahalisi vekili sıfatını kullanan el-hac Osman Toğan tarafından gerçekleştirilmiştir. İstanbul Sirkeci de Osman Ağa isimli zatın evinde misafir olarak kaldığı bildirilen Toğan, hükümete bir telgraf göndermiştir. Telgrafta hem Karaçay Türklerinin Osmanlı Devleti ne göçünün kabul edilmesi talep edilmiş hem de neden göç etmek istedikleri sıralanmıştır. Bahsedilen sebepler şöyle özetlenebilir: 1. Rusya hükümetinin Karaçaylıları İslam karındaşlarına karşı askerliğe sevk etmek istemesi, 2. Erkek ve kız çocukları, Rusça okutmak suretiyle Ruslaştırmak istemeleri, 3. Rusya, Ruslaştırma politikasının tatbiki için her köyde mektepler açmakta ve bu mekteplere gitmeyi zorlamakta, 4. Rusya, Hristiyanlaştırma teklifinde bulunmaktadır” (Karataş, 2014: 531).

Talepleri olumlu karşılanan Karaçaylılar, 25 Kasım 1905 tarihinde, ilk Karaçaylı kafilesi Novorossisk limanından iki gemiyle, İstanbul’a gelmiştir. Karataş (2014: 531-532), belgelere göre, 1905’teki ilk kafilenin 368 aile 3497 nüfus olduğunu ancak Karaçay Türklerinin sadece bu kafileden ibaret olmadığını belirtir. 1906’da Kurğaklanı Ramazan Efendi’nin önderliğinde 300 aile, 1500 nüfustan oluşan ikinci kafilenin de İstanbul’a geldiğini ayrıca aynı dönemde Malkarlılardan da 1000 kadar kişinin Osmanlı topraklarına göç ettiğini söyler.

İkinci Dünya Savaşıyla Kafkasya’da da sorunlar patlak vermiştir. 21 Ağustos 1942’de Alman ordusu Karaçay-Malkar bölgesini işgal etmiş; ancak 1942 yılı sonlarında Alman

---

²⁶ Birinci (İlk) İstanbulcular.

ordusunun Ruslara karşı yenilgisiyle Almanlar, Kuzey Kafkasya'dan çıkarılmıştır. 15 Ocak 1943'te Ruslar, Karaçay bölgesine büyük bir saldırı başlatmışlardır. 12 Ekim 1943'te Sovyetler Birliği Yüksek Sovyet Prezidium kararı ile 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçaylılar; 8 Mart 1944'te Malkarlılar, Kazakistan ve Kırgızistan başta olmak üzere Orta Asya'ya sürgüne gönderilmiştir. Çapraz (Şnirelman, 2006: 215 akt 2019: 277), Karaçay Özerk Bölgesi topraklarının bir kısmının Stavropol Kray İdaresi'ne, bir kısmının Krasnodar Kray İdaresi'ne, geri kalan kısmının da Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne (Kluhor Bölgesi); Malkarların bölgelerinin ise Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti ile Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bırakıldığını söyler. Orta Asya ve Sibirya'da 14 sene sürgünde kalan Karaçay-Malkar halkına 1957 yılında iade-i itibâr yapılmıştır. Böylece Karaçay-Malkar halkı ana vatanlarına dönmüştür.

2. Karaçay-Malkar Türkçesi

Karaçay-Malkar Türkçesi, Kuzey-Batı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerinden biridir. Baskakov (1966: 8), Karaçay-Malkar Türkçesinin Kıpçak Türkçesi özellikleri taşımasının yanı sıra etkileşimler sonucu Bulgar ve Oğuz Türkçesinden izler barındırdığını söylemektedir. Tavkul (2007: 885), son yıllarda Kafkasya'nın Karaçay-Malkar bölgesinde ortaya çıkarılan runik harfli yazıtların dilinin çözülmesinin Karaçay-Malkar halkının etnik kökeni ile ilgili birçok sorunun aydınlatılmasına yardımcı olduğunu; Karaçay-Malkar Türkçesinin kökeni konusuna da açıklık getirdiğini söylemiştir. Karaçay-Malkar Türkçesinde bulunan ve kullanımı devam eden *biürtük* “tane, parça”, *çum* “kızılçık”, *eger* “tazi”, *ķavra* “kamış parçası”, *keli* “havan”, *kürüç* “dişbudak ağacı” gibi kelimelerin Bulgar Türkçesi dönemine ait olduğunu belirtmiştir.

Karaçay-Malkar Türkçesinin başlıca kaynaklarda yer verilen Türk lehçeleri sınıflandırmalarındaki yeri şöyledir:

Samoyloviç'in (1922) ses denkliklerini ölçü alarak Türk lehçelerini *r-* grubu (Bulgar), *d-* grubu (Uygur-Kuzeydoğu), *Taw* grubu (Kıpçak-Kuzeybatı), *Taglık* grubu (Çağatay, Güneydoğu), *Taglı* grubu (Kıpçak-Türkmen, Orta), *ol-* grubu (Türkmen-Güneybatı) olmak üzere 5 ana grupta tasnif ettiği “*Nekotorye dopolnenija k klassifikacii tureckix jazikov*” (Türk Dillerinin Sınıflandırılması Üzerine Bazı İlâveler) başlıklı eserinde Karaçay-Malkar Türkçesi Türk lehçelerinin *Taw* grubu içinde [1. z (toğuz), 2. d>y (adak>ayak), 3. bol-, 4. -ağ>av (tağ>taw), 5. -iğ>-1 (tağlığ>tawlı), 6. -ğan (ķalğan)] bulunmaktadır (Tekin, 1989: 141-188).

M. Räsänen Türk lehçelerini yedi ana başlıkta toplamıştır. Bu tasnifte Karaçay-Malkar Türkçesi “Kuzey-Batı grubu” içinde gösterilmiştir:

1. Çuvaş dili; 2. Yakut dili; 3. Kuzey-Doğu grubu; 4. Kuzey-Batı grubu; 5. Güney-Doğu grubu; 6. Güney-Batı grubu; 7. Orta ya da Türkmen-Kıpçak grupları (Akar, 2005: 54).

Reşit Rahmeti Arat’ın (1953: 136) sınıflandırması Karaçay-Malkar Türkçesi *tav- grubu* (*Şimal*) içindedir.

“A. Türk Lehçe Grupları

I. r- grubu (Çuvaş) r ~ z, l ~ ş, s- ~ y-

II. t- grubu (Yakut) t ~ d, s- ~ y-

B. Türk Şive Grupları

I. d- grubu (Sayan) *adək, tağ, tağlıg, kalğan*

II. z- grubu (Abakan) *azək, tağ, tağlıg, kalğan*

III. tav- grubu (Şimal) *ayək, tav, tavlı, kalğan*

IV. tağlı- grubu (Tom) *ayək, tağ, tağlıg, kalğan*

V. tağlık- grubu (Şark) *ayək, tağ, tağlık, kalğan*

VI. dağlı- grubu (Cenup) *ayək, dağ, dağlı, kalan*”

Talat Tekin’in “Çağdaş Türk Dilleri” başlıklı eserinde yer verilen sınıflandırmada Karaçay-Malkar Türkçesi *ayək/tavlı* (*Kıpçak grubu*) içindedir. Tekin’in tasnifi şöyledir (Tekin, 2015: 108):

“1. -r ve l- grubu: Çuvaşça;

2. hadək grubu: Halaçça;

3. atağ grubu: Yakutça, Dolgan diyalekti;

4. adək/dağlıg grubu: Tuvaca, Tofa diyalekti;

5. azək/tağlıg grubu: Hakasça;

6. ayək/tağlıg grubu: Altaycanın Kuzey diyalektleri;

7. ayək/tulu grubu: Altayca;

8. ayək/tolu grubu: Kırgızca;

9. ayək/tavlı (Kıpçak) grubu: Tatarca, Başkurtça, Kazakça, Nogayca, Kumukça, Karaçay-Balkarca, Kırım Tatarcası, Karayca (Karayimce);

10. ayək/tağlık grubu: Özbekçe, Yeni Uygurca;

11. ayək/tağlı grubu: Salırca; 12. ayək/dağlı (Oğuz) grubu: Türkmence, Azeri, Türkçe, Gagauz Türkçesi.”

Karaçay-Malkar Türkçesinde varlığını sürdüren *ayək, tav, bol-, kalğan* kelimeleri ve bunlara ek olarak Karaçay-Malkar Türkçesinde yaşanan bu ses değişimleri de Kıpçak Türkçesi özelliklerini göstermektedir:

p/b > m: *men*   “ben”

min-   “bin-”

d > t:	<i>taw</i>	“dağ”
	<i>til</i>	“dil”
y > c:	<i>col</i>	“yol”
	<i>cılan</i>	“yılan”
g > k:	<i>köl</i>	“göl”
	<i>kel-</i>	“gel-”

Tavkul (2003: 1), Karaçaylıların 1921 yılından itibaren Sovyetler Birliği idaresine dâhil olduğunu, 1922 yılında ise Çerkes ve Abazalarla birlikte kurulan Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi idaresi altına alındığını belirtir. Bashanlılar, Çegemliler, Holamlılar, Bızıngılılar ve Malkarlıların ise Sovyetler tarafından sunî olarak yaratılan “Balkar” (Malkar) milleti adı altında toplandığını ve onların da Kabardey Çerkesleri ile birlikte Kabardin-Balkar Özerk Cumhuriyeti idaresi altında Sovyetler Birliği’ne bağlandıklarını ifade eder. Sovyetler Birliği tarafından Karaçaylılar ve Malkarlılar politik sebeplerle iki ayrı millet gibi yansıtılmıştır. Bölgedeki araştırmacıların da yayınlarında Karaçay-Malkar halkını iki ayrı millet olarak yorumlamalarının buna sebep olduğu öngörülebilmektedir.²⁷

Aliev (1972: 8), Malkarlıların coğrafi olarak Kabardey’e, Karaçaylıların ise Çerkesya’ya daha yakın olduğunu; Karaçaylılar ve Malkarlıların tek bir etnik isminin bulunmamasının, onların tek halk olarak tanınmasının önünde önemli bir engel olduğunu; Büyük Ekim Sosyalist Devrimi’nden sonra etnik millet isimleri olan “Malkar” ve “Karaçay” terimlerinin yaşadıkları bölgelerin coğrafi isimleri haline geldiğini söyler; ancak bu isimlendirmenin yapılmasında coğrafyanın temel argüman olması Karaçaylı ve Malkarlılar için iki ayrı alfabe oluşturulmasının sebebini açıklamakta yetersiz kalacaktır. Öte yandan bu durum Tavkul’un (2003: 1) da ifade ettiği şekilde Karaçay-Malkarlıların birbirlerinden ayrı idarî birimler altına alınarak birbirlerinden farklılaşmalarını arzu eden Sovyetlerin onların ortak edebî ve yazı dilleri sayesinde birbirlerine yakınlaşacaklarını düşünmesi sonucunda Karaçay alfabesi oluşturması ve Malkarlılar için de Karaçay-Bashan-Çegem diyalektiğine dayalı bir yazı dili ve alfabe meydana getirmesi ile açıklanabilir.

---

²⁷ Karaçay ve Malkarları farklı iki ulus olarak yorumlayan yayınlar için bkz. Pröhle, W. (1909). Karatschajische Studien. *Keleti Szemle*, (10), 215-304.; Pröhle, W. (1914). Balkarische Studien. *Keleti Szemle*, (10).

Bilimsel ve siyasi literatürde tek bir Karaçay-Malkar dilini, tarihini ve milliyetini belirtmek için çeşitli terimlerin kullanıldığını söyleyen Aliev (1972: 8), şahsi belgelerde ve resmi fermanlarda bu terimlerin ayrı ayrı yer aldığını belirtir. Bu terimler şu şekildedir:

““Балкария” [Balkariya], “балкарец” [Balkarets], “балкарка” (Balkarka), “балкарский язык” [Balkarskiy yazık], “Карачай” [Karaçay], “карачаевец” [Karaçayevets], “карачаевка” [Karaçayevka], “карачаевский язык” [Karaçayevski yazık], “карачаевская литература” [Karaçayevskaya literatura].”

Karaçay alfabesi ve Malkar alfabesi arasındaki farklar ise şöyledir:

/c/ [дж] = /j/ [ж]

Kelime başındaki ve ortasındaki /c/ sesi, Malkar alfabesinde /j/ ile gösterilmiştir. Esasen /j/ sesi Holam-Bızıngı ve kısmen Çegem ağızlarının bir özelliğidir. Bu farklılık edebi eserlerde de karışımıza çıkmaktadır.

джол [col] “yol”

жол [jol] “yol”

джарыкъ [carık] “ışık”

жарыкъ [jarık] “ışık”

джулдуз [culduz] “yıldız”

жулдуз [julduz] “yıldız”

/b/ [б] = /p/ [п]

Kelime ortasında ve sonundaki /b/ sesi, Malkar alfabesinde /p/ ile gösterilmiştir.

кёб [köb] “çok”

кёп [köp] “çok”

чаб [çab-] “koşmak”

чап [çap-] “koşmak”

таб [tab-] “bulmak”

тап [tap-] “bulmak”

алыб [alib] “alıp”

алып [alip] “alıp”

/ı/ [ы] = /i/ [и]

Kelime ortasındaki /ı/ sesi, Malkar alfabesinde /i/ ile gösterilmiştir.

Бычакъ [biçak] “bıçak”

Бичакъ [biçak] “bıçak”

Джылан [cılan] “yılan”

Жилан [jilan] “yılan”

Бышлакъ [bişlak] “peynir”

Бишлакъ [bişlak] “peynir”

Мынчакъ [minçak] “boncuk”

Минчакъ [minçak] “boncuk”

Tavkul (2020:15), Karaçay bölgesinde ve Malkar topraklarının Bashan, Çegem vadilerinde konuşulan dilin birbirinden farklı olmadığını ve Karaçay-Malkar halkının yüzde doksanı tarafından konuşulan bu diyalektin Karaçay-Malkar yazı dilini meydana getirdiğini

ifade etmektedir. İkinci ağzın ise Malkar bölgesinin Çerek Vadisinde konuşulduğunu söylemektedir. Holam ve Bızıngı Vadilerinde konuşulan dilin de Çerek ağzının etkisi altında olduğunu belirtir. Buna göre Karaçay-Malkar Türkçesinin ağzıları 1. Karaçay-Bashan-Çegem diyalekti ve 2. Çerek diyalekti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili çalışmalar 20. yüzyılın başlarında başlamıştır. Wilhelm Pröhle'nin 1909 ve 1914'te "*Keleti Szemle*" dergisinde yayınlanan "*Karatschajische Studien*" ve "*Balkarische Studien*" yazılarında Karaçay-Malkar Türkçesinden bir bütün olarak bahsedilmemiş; burada *Karaçay Türkçesi* ve *Malkar Türkçesi* olmak üzere iki ayrı dilden bahsedilmiştir. Pröhle'nin bu görüşü kendisinden sonraki araştırmacıları da etkilemiştir.

Türkolog Radloff, *Опыт словаря тюркских наречий (Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy)* "Türk lehçeleri sözlüğü denemesi" adlı eserinde Karaçay-Malkar dilinden bahsetmemiştir. Karaçay-Malkar dili hakkında yapılan ikinci çalışma ise N. A. Karaulov'un 1912 yılında yazdığı eserdir. Pröhle'nin çalışmalarıyla karşılaştırıldığında Karaulov'un eserinde bir yenilik bulunmamaktadır. 19. yüzyılın sonlarında öğretmen Kiriçenko'nun *Kart Jurt* köyünde çalıştığı sırada yazdığı ve "*Kafkasya'nın yöreleri ve kabilelerinin tanımlanmasına dair materyallerin koleksiyonu*" arşivlerinde bulunan el yazması ilginçtir; ancak yayınlanmadığı için bilimsel bir yankı uyandırmamıştır (Karachai, 2023).

19. yüzyılın başında Karaçay-Balkar dili için bir yazı dili oluşturmaya yönelik girişimlerde bulunulmuş; ancak bu girişimler İvan Krylov'un çeşitli masallarının tercümeleriyle sınırlı kalmıştır (Aliev, 1972: 12-13).

2.1. Karaçay-Malkar Türkçesi Alfabeti

17. ve 18. yüzyıllarda İslamiyet'i kabul etmeye başlayan Karaçay-Malkar Türkleri, Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Akbaylanı İsmail, Arap harfleri ile 1916 yılında Tiflis'te "*Ana dil*" adında bir okuma kitabı çıkarmıştır (Hubiylanı, 1988: 10-11). Bu eser Arap harfleri ile basılan ilk eser olması bakımından önem teşkil etmektedir.

Karaçay-Malkar Türkçesi için oluşturulacak Arap alfabesi ile ilgili ilk çalışmalar Karaçaylı İsmail Akbay ve Balkarlı İsmail Abay'dır. Karaçaylı İsmail Akbay ve Balkarlı İsmail Abay'ın 1920 yılında hazırladığı Arap alfabesinde 31 harf vardır. 1923'te Karaçaylı İsmail Akbay mevcut alfabede değişiklikler yapmıştır. Yeni oluşan alfabede ise 33 harf bulunmaktadır (Hapayeva, 1993: 138-143 akt. Adiloğlu, 2002a: 145). Latin alfabesi ile ilgili ilk çalışmalar 1908-1910 yıllarında Kırımşavhallanı İslam, tarafından yapılmıştır. Latin harfleri ile bir alfabe

hazırlamış; ancak bu alfabe ile bir eser yayımlanmamıştır. Bu alfabe, Latin harfli alfabe için yapılan ilk girişimdir (Hubiyılanı, 1988: 10). Ekim devriminden sonra, 1924 yılında Karaçay-Malkar halkı, Arap alfabesini kullanmayı bırakıp Latin alfabesine geçiş yapmıştır. Bu alfabenin yapılmasında da *Eneylanı Magomet*, *Aliylanı Omar C.*, *K. Samoyloviç* başta olmak üzere pek çok kişi çalışmıştır. 1937 yılından sonra da Latin Alfabesi bırakılıp Kiril alfabesine geçilmiştir (Baskakov, 1966: 40). 1927 yılında yeni bir Latin alfabesi hazırlanmış ve tüm ders kitapları, gazeteler yeni Latin alfabesiyle yayımlanmaya başlanmıştır; ancak Latin alfabesi çok uzun ömürlü olmamıştır. 1937-1939 yılları arasında kullanılmıştır (Aliev, 1972: 21-22).

Umar C. Aliy'in 1924'te yayımlanan *Caññı Karaçay-Malkar Elible* "Yeni Karaçay-Malkar Elifleri~Harfleri" ve Magomet Eney'in aynı yıl yayımlanan *Malkar Alifbi* "Balkar Elifbesi~Alfabesi" adlı eserleri, Karaçay-Malkar Türkçesi Latin alfabesi ile yayımlanmış ilk matbu eserlerdendir. İsmail Akbay'ın *Ana Tili* (1924) "Ana Dili" ve *Tılmaç* (1926) "Tercüman", Ashat Bici'nin *Bilim* (1926) "Bilim", Azret Örtin'in *Caññı Cırta* (1927) "Yeni Şiirler" ve *Erkinlikni Ciltinleri* (1929) "Hürriyetin Kıvılcımları", Umar C. Aliy'in *Birlikde Tirlik* (1929) "Birlikte Dirlik", Umar Bayramkul'un *Karaçay Tilni Grammatikası* (1930) "Karaçay Dilinin Grameri" ve Hasan Appa'nın Karaçay-Malkar Türkçesiyle yazılmış ilk romanı *Kara Kübür* "Kara Sandık" adlı eserleri, Karaçay-Malkar Türkçesi Latin alfabesiyle basılmış ilk matbu eserlerdendir (Adiloğlu, 2002a: 146).

1937 yılında Malkarlılar (Balkarlılar), 1939 yılında Karaçaylılar Rus yazı sistemi temel olarak oluşturulmuş Kiril alfabesine geçmiştir. Bu geçişin farklı zamanlarda ve gerekli koordinasyon olmadan gerçekleşmesi nedeniyle Balkar (Malkar) ve Karaçay alfabeleri arasında bazı farklılıklar vardır (Aliev, 1972: 22).

Hubiyılanı (1988: 10), Karaçay-Malkar Türklerinde eğitim ve kültürün gelişmesini Rusya'ya tabi olunmasına bağlamaktadır. Büyük Ekim Devrimi arifesinde, 16 Karaçay köyünde Rusça eğitim veren okullar açıldığını söyler. Çarlığın bu okulları aslında sömürgecilik niyetiyle açtığını; ancak okulların büyük işler yaparak halkın eğitimini, kültürünü geliştirmeye yardımcı olduklarını belirtir. Bu okullarda öğretmenlik yapan Rusların arasında Rus halkının öncü kişilerinin de bulunduğunu ve onların halka yürekten yardımcı olduklarını ifade eder. Bu kişilerden bazıları şunlardır: *Moisey Aleynikov*, *Nikolay Kiriçenko*, *Vladimir Vitkovskiy*, *Grigoriy Popov* gibi. Aslında bu açıklamalardan yola çıkıldığında Karaçay-Malkar Türklerine doğrudan bir asimilasyon politikasının uygulandığı görülmektedir.

Umar B. Aliy, A. Ü. Bozi, A. H. Sotta, M. Akbay, H. V. Bayramkul ve H. İ. Süyüñ tarafından 1961 yılında, Rus harflerine dayalı 40 harfli bir Karaçay-Malkar Kiril alfabesi hazırlanmıştır (Hapayeva, 1993: 148 akt. Adiloğlu, 2002a: 149).

Tablo 1.1. Karaçay-Malkar Türkçesi Arap Alfabeti (1916-1924)

Karaçay-Malkar Türkçesi Arap Alfabeti	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi Arap Alfabeti	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi Arap Alfabeti	Latin Alfabeti
ا	a	ژ	j	م	m
ب	b	س	s	ن	n
پ	p	ش	ş	ه	h
ت	t	غ	ğ	و	u
ج	c	ف	f	ؤ	ü
چ	ç	ق	q	و	o
خ	h	ك	k	ۆ	ö
د	d	گ	g	ه	e
ر	r	ك	η	ى	i
ز	z	ل	l	ى	y
				ي	ı

Tablo 1.2. Karaçay-Malkar Türkçesi Latin Alfabeti (1924-1937)

Karaçay-Malkar Türkçesi Latin Alfabeti	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi Latin Alfabeti	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi Latin Alfabeti	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi Latin Alfabeti	Latin Alfabeti
A a	a	X x	h	Ŋ, ɲ	η	Y y	ü
B b	b	Ь ь	ı	O o	O	V v	v
Ç ç	c	İ i	i	Ө ө	Ö ö	J j	y
C c	ç	Z z	j	P p	P	Z z	z
D d	d	K k	k	R r	R		
E e	e	Қ қ	q	S s	S		
F f	f	L l	l	Ş ş	ş		
G g	g	M m	m	T t	t		
Q q	ğ	N n	n	U u	u		

Tablo 1.3. Karaçay-Malkar Türkçesi Kiril Alfabeti (1937- Günümüz)

Karaçay-Malkar Türkçesi	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi	Latin Alfabeti	Karaçay-Malkar Türkçesi	Latin Alfabeti
А а	A a	Ж ж	J j	Нъ нъ	Ñ ñ	Х х	H h
Б б	B b	З з	Z z	О о	O o	Ц ц	Ts ts
В в	V v	И и	İ i	П п	P p	Ч ч	Ç ç
Г г	G g	Й й	Y y	Р р	R r	Ш ш	Ş ş
Гъ гъ	Ġ ġ	К к	K k	С с	S s	Ы ы	I ı
Д д	D d	Къ къ	Қ қ	Т т	T t	Э э	E e
Дж дж	C c	Л л	L l	У у	U u	Ю ю	Ü ü
Е е	E e	М м	M m	Ӳ ӳ	W w	Я я	Ya ya
Ӗ ӗ	Ö ö	Н н	N n	Ф ф	F f		

2.2. Karaçay-Malkar Türkçesi Dil bilgisi

2.2.1. Ses Bilgisi

Karaçay-Malkar Türkçesinde Ünlüler

Karaçay-Malkar Türkçesinde sekiz ünlü harf bulunmaktadır.

Tablo 1.4. Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlüler

	Düz				Yuvarlak			
	Geniş		Dar		Geniş		Dar	
Kalın	A a	А а	Ы ы	I ı	O o	О о	У у	U u
İnce	E e	Е е	И и	İ i	Ӗ ӗ	Ӗ ӗ	Ю ю	Ü ü
	Э э	Е е						

• Karaçay-Malkar Türkçesinde /e/ harfi için kelime başında /э/, kelime içinde /e/ harfi kullanılmaktadır.

терек [terek] “ağaç”

элек [elek] “elek”

экеулен [ekewlen] “iki kişi”

• Karaçay-Malkar Türkçesinde /ö/ harfi için /yo/ hecesi kullanılmaktadır.

Ӈмюрлюк [ömürlük] “ömürlük”

кӇгет [köget] “meyve”

• Karaçay-Malkar Türkçesinde /ü/ harfi için ю /yu/ hecesi ile kullanılmaktadır.

кЮЧЛЮ [küçlü] “güçlü”

өгЮз [ögüz] “öküz”

Ünlü Değişmeleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü değişimleri, dar ünlülerin genişlemesi; geniş ünlülerin daralması; düz ünlülerin yuvarlaklaşması; yuvarlak ünlülerin düzleşmesi; ince ünlülerin kalınlaşması; kalın ünlülerin incilmesi başlıkları altında incelenecektir:

a. Dar Ünlülerin Genişlemesi

/-a-/ < /-ı-/: açaw “hediye” < EUT. açığ “hediye, armağan”

kadaw “katı” < Kök. T. katığ “katı, sağlam”

/-a-/ < /-u-/: konak “misafir” < EUT. konuk “misafir, konuk”

/-e-/ < /-i-/: erte “erken” < DLT. irte ~ erte “sabahın erken saati”

keçe “gece” < EUT. keçe “akşamleyin”

/-e/ < /-ü-/: töppe “tepe” < DLT. töpü “tepe”

b. Geniş Ünlülerin Daralması

/-i-/ < /-e-/: biy < bey “bey” < DLT. beg “bey”

kiyik “geyik” < Kök. T. keyik “geyik”

/-u-/ < /-o-/: tuw- “doğmak” < DLT. toğ- “doğmak, doğuş”

suwuk “soğuk” < EUT. soğık “soğuk”

suk- “sokmak” < EUT. sok- “sokmak”

/-u-/ < /-e-/: cuwap “cevap” < Ar. cevāb “cevap”

/-u/ < /-o/: uw- “ovmak” < DLT. ov- “ovalamak”

/-ü-/ < /-ö-/: tüyüş- “dövüş-” < DLT. tögüş- “(tuz vb. şeyleri) dövmede yarışmak veya yardımlaşmak”

/-ı-/ < /-u-/: namıs “namus” < Ar. nāmūs “namus”

c. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

/-o-/ < /-a-/: *buzow* “buzağı” < EUT. *buzagu* “buzağı”

otow “oda” < DLT. *otağ* “oda”

/-ö-/ < /-e-/: *küyöw* “damat” < EUT. *küdegü* “damat”

/-u/ < /-a/: *uw* “av” < DLT. *āw* “av”

/-u-/ < /-ı-/: *aruw* “güzel, iyi, münasip, uygun, temiz” < DLT. *arığ* “temiz”

awruw “ağrı” < EUT. *ağrığ* “hasta, hastalık”

d. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

/-ı- / < /-u-/: *altın* “altın” < Kök. T. *altun* “altın”

carık “ışık, aydınlık” < Kök. T. *yaruk* “parlak, aydınlık; güneş”

katın “kadın” < Kök. T. *katun* “kadın”

namıs “namus” < Ar. *nāmūs* “namus”

/-i- / < /-ü-/: *biyik* “büyük” < Kök T. *bādük* “büyük”

/-i/ < /-ü/: *igi* “iyi” < Kök T. *edgü* “iyi”

e. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

/ı- / < /i-/: *işan-* “güvenmek” < DLT. *işen-* “güvenmek, itimat etmek”

/-ı- / < /-i-/: *ahır* “ahir” < Ar. *āhir* “ahir”

/a- / < /e-/: *azan* “ezan” < Ar. *eẓān* “ezan”

/-a- / < /-e-/: *habar* “haber” < Ar. *ḥaber* “haber”

/-a/ < /-e/: *taza* “taze” < Far. *tāze* “taze”

f. Kalın Ünlülerin İncelmesi

/i- / < /ı-/: *iy-* “göndermek” < Kök. T. *ıd-* “göndermek”

/-ü- / < /-u-/: *nür* “nur” < Ar. *nūr* “nur”

Ünlü Uyumları

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü uyumları, damak uyumu; dudak uyumu; ünlü uyumunun bozulması başlıkları altında incelenecektir:

a. Damak Uyumu

- Karaçay-Malkar Türkçesinde kökeni Türkçe olan kelimelerde damak uyumu görülür.

alğanma “aldım”

egeç “kız kardeş”

künlük “günlük”

- Karaçay-Malkar Türkçesindeki Arapça ve Farsçadan alınmış kelimelerde de uyum görülmektedir.

ahır “ahir” < Ar. *āhir* “ahir”

ahırat “ahiret” < Ar. *āhiret* “ahiret”

acayıp “acayıp” < Ar. *‘acā’ib* “acayıp”

qalam “kalem” < Ar. *qalem* “kalem”

qala “kale” < Ar. *qal’a* “kale”

b. Dudak Uyumu

castık “yastık”

ençi “özel”

gözetçi “çoban”

ie “sahip”

körünedi “görünüyor”

sorğança “soruyormuş gibi”

c. Ünlü Uyumunun Bozulması

• Karaçay-Malkar Türkçesinde alıntı kelimelerde ünlü uyumunun bozulduğu görülmektedir.

galereya “galeri” < Fr. *galerie* “galeri”

gazeta “gazete” < İt. *gazzetta* “gazete”

meşina “makine” < Rus. *машина* “makina”

pismo “mektup” < Rus. *письмо* “mektup”

planeta “gezegen” < Fr. *planete* “gezegen”

• Karaçay-Malkar Türkçesinde damak uyumunu bozan ekler bulunmaktadır.

Aliylanı Omar “Alilerin Ömer”

barsayedim “gitseydim”

bilalmadık “bilemedik”

biyağınlay “her zamanki gibi”

biznila/bla “bizle”

kelallık “gelebilecek”

kiştikça “kedi gibi”

köralmadık “göremedik”

meniça “bence, bana göre”

nellyay “nasıl”

Ünlü Türemesi

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü türemesi, başta ünlü türemesi ve ortada ünlü türemesi başlıkları altında incelenecektir:

a. Başta Ünlü Türemesi

• Karaçay-Malkar Türkçesinde söz başında bulunan /r/, /s/ ve /l/ sesleri ile başlayan kelimeler, önlerine bir ünlü harf alırlar.

ıstakanlanı “bardak” < Rus. *stakan* “bardak”

rıshı “rızık” < Ar. *rizk* “rızık”

Orus “Rus” < Rus. *Rus* “Rus”

Urum “Rum” < Ar. *Rūm* “Rum”

ırız “ırz” < Ar. *irz* “ırz”

b. Ortada ünlü türemesi

kıbila “kıble” < Ar. *kible* “kıble”

sabır “sabır” < Ar. *şabr* “sabır”

qabır “kabir” < Ar. *qabr* “kabir”

duniya “dünya” < Ar. *dunyā* “dünya”

Ünlü Düşmesi

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü düşmesi olayı yaşanan kelime örnekleri şöyledir:

hazna “hazine” < Ar. *hazīne* “hazine”

burnu “burnu” < burun + u

Ünlü birleşmesi

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü birleşmesi olayı yaşanan kelime örnekleri şöyledir:

cawrun “kürek kemiği” < *caw orun*

tişiruw “kadın” < *tişi uruw*

Karaçay-Malkar Türkçesinde Ünsüzler

Karaçay-Malkar Türkçesindeki ünsüz harfler şöyledir:

Tablo 1.5. Karaçay-Malkar Türkçesinde ünsüzler

Süreksiz				Sürekli							
Tonlu		Tonsuz		Sızıcı				Akıcı			
				Tonlu		Tonsuz					
Б б	B b	П п	P p	В в	V v	Ф ф	F f	М м	M m	Л л	L l
Г г	G g	К к	K k	Ў ў	W w	С с	S s	Н н	N n	Р р	R r
ГЪ гъ	Ġ ġ	Къ къ	Қ қ	Ж ж	J j	Ш ш	Ş ş	Нъ нъ	Ñ ñ	Й й	Y y
Дж дж	C c	Ч ч	Ç ç	З з	Z z	Х х	H h				
Д д	D d	Т т	T t								

• V (b), Ц (ts), Щ (şç) ünsüzleri sadece Karaçay-Malkar Türkçesindeki Rusça kelimelerde bulunmaktadır.

КОЛЛЕКТИВ	[<i>kollektiv</i>]	“topluluk”
ИНТЕРНАЦИОНАЛ	[<i>internatsional</i>]	“uluslararası”
СОЦИАЛИЗМ	[<i>sotsializm</i>]	“sosyalizm”

• Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilinde /y/ harfi, /u/ ve /w/ sesi için kullanılmaktadır.

джууукъ	[<i>cuwuk</i>]	“akraba”
джууун	[<i>cuwun-</i>]	“yıkan-”
болуу	[<i>boluw</i>]	“olma”

• Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilinde /Ә/ harfi kelime başında /e/ ünlüsü için kullanılırken; kelime içinde /e/ harfi, /e/ harfi ve /ye/ hecesi için kullanılmaktadır.

сюек	[<i>süyek</i>]	“kemik”
сюеди	[<i>süyedi</i>]	“seviyor”
киеу	[<i>kiyew</i>]	“damat”

• Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilinde /ю/ harfi, /ü/ ünlüsü ve /yu/ hecesi için kullanılmaktadır.

кьюуб	[<i>kuyub</i>]	“koyup”
буюкьган	[<i>buyukgan</i>]	“uyuşmuş”

• Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilinde /я/ harfi Arapça ve Farsça kelimelerde uzun /ā/ için, Türkçe kelimelerde de /ya/ hecesi için kullanılmaktadır.

аякъ	[<i>ayak</i>]	“ayak”
къоян	[<i>kojan</i>]	“tavşan”
таякъ	[<i>tayak</i>]	“sopa”
якъут	[<i>yakut</i>]	“yakut” < Ar. <i>yāḳūt</i> “yakut”

- Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilinde /ñ/ harfi /нГ/ şeklinde gösterilmektedir.

<i>kelinñe</i>	“geline”
<i>kesiñe</i>	“kendine”

- Türkçe kelimelerde /ф/ (f) sesi bulunmamaktadır. Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilindeki alıntı kelimelerde /f/ sesi bazı kelimelerde korunmuş bazı kelimelerde ise /b/, /p/ sesine dönüşmüştür.

картоф	[<i>kartof</i>]	“patates”
философия	[<i>filosofiya</i>]	“felsefe”

- Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dilinde “ь” kalınlaştırma ve “ь” yumuşatma işaretleri bulunmaktadır. “ь” yumuşatma işareti sadece Rusçadan geçen kelimelerde görülmektedir.

письмо	[<i>pismo</i>]	“mektup”
фольклор	[<i>folklor</i>]	“folklor”

Ünsüz Değişmeleri

Tonsuzlaşma

Eski Türkçede söz başında bulunan /k-/ , /t-/ ünsüzü, Karaçay-Malkar Türkçesinde de korunmuştur.

Söz başı /k-/: *kel-* “gel-” < Kök. T. *kel-* “gel-”

kör- “gör-” < Kök. T. *kör-* “gör-”

kir- “gir-” < Kök. T. *kir-* “gir-”

- Türkiye Türkçesinde ise Karaçay-Malkar Türkçesinden farklı olarak kelime başındaki /k-/ ve /ğ-/ ünsüzleri tonlulaşmıştır.

K.M.T.	T.T.
<i>kel-</i>	gel-

kör- gör-
kir- gir-

Söz başı /ķ-/: *ķatın* “kadın” < Kök. T. *ķatun* “kadın”

Söz başı /t-/: *temir* “demir” < Kök. T. *temir* “demir”

tiş “diş” < EUT. *tiş* “diş”

tört “dört” < Kök. T. *tört* “dört”

• Türkiye Türkçesinde ise Karaçay-Malkar Türkçesinden farklı olarak kelime başındaki /t-/ ünsüzü tonlulaşmıştır.

K.M.T.	T.T.
<i>tiş</i>	diş
<i>temir</i>	demir
<i>tört</i>	dört

/p-/ < /b-/ değişimi: *hapar* “haber” < Ar. *ķaber* “haber”

Tonlulaşma

/d-/ < /t-/: Eski Türkçede kelime başında bulunan /t-/ ünsüzü Karaçay-Malkar Türkçesinde genel olarak korunmuştur; ancak bazı kelimelerde tonlulaşarak /d-/ şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

dağıda “yine, tekrar” < EUT. *taķı* “dahi, ve, yine, henüz”

deri “kadar” < Kök. T. *tāgi* “a kadar”

/-g-/ < /-k-/: Eski Türkçede söz içinde bulunan /-k-/ Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı kelimelerde tonlulaşmıştır.

egiz “sekiz” < Kök. T. *sekiz* “sekiz”

toğuz “dokuz” < Kök. T. *tokuz* “dokuz”

ögüz “öküz” < EUT. *öküz* “öküz”

/-ğ-/ < /-k-/: Eski Türkçede söz içinde bulunan /-k-/ Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı kelimelerde tonlulaşmıştır.

buğa “boğa” < Kök. T. *buğa* “boğa”

algış “hayır dua, kutlama” < EUT. *alkış* “övmeye, dua, sena, takdis”

/-b-/ < /-p-/: *taba* “-e doğru” < Kök. T. *tapa* “-e doğru, yönünde”

Süreklileşme

/-y-/ < /-d-/: Eski Türkçede kelimenin kökündeki /d/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde süreklileşmiştir.

ayağ “ayak” < Kök. T. *adak* “ayak”

iy- “gönder-” < Kök. T. *id-* “gönder-”

toy- “doy-” < Kök. T. *tod-* “doy-”

/-y-/ < /-ğ-/: Karaçay-Malkar Türkçesinde dar ünlüler arasında sürekli hale gelen /ğ/ sesi Eski Türkçeden farklı olarak /y/ olarak karşımıza çıkmaktadır.

cıy- “toplan-” < Kök. T. *yığ-* “yığ-, topla-, bir araya getir-”

cıyırma “yirmi” < Kök. T. *yigirmi* “yirmi”

tiy- “değ-” < Kök. T. *teg-* “ulaş-, eriş-, yetiş-”

/-w-/ < /-ğ-/: Eski Türkçedeki söz içi ve söz sonu /-ğ-/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde süreklileşir.

taw “dağ” < Kök. T. *tağ* “dağ”

caw- “yağ-” < EUT *yağ-* “yağ-”

awur “ağır” < Kök. T. *ağır* “ağır, önemli”

sürüw “sürü” < EUT. *sürüg* “sürü”

/-w/ < /-GU/: Eski Türkçede söz sonunda bulunan /-GU/ eki Karaçay-Malkar Türkçesinde /-w/'ye dönüşmüştür.

birew “biri, kimse” < EUT. *biregü* “biri, her biri”

buzow “buzağı” < EUT. *buzagü* “buzağı”

/h-/ < /ḫ-/: Eski Türkçedeki söz başı /ḫ-/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde süreklileşerek /h-'ye dönüşmüştür.

honşu “komşu” < EUT. *ḫonşu* “komşu”

Süreksizleşme

Söz başı /b-/: Eski Türkçede söz başında bulunan /b-/ ünsüzü, Karaçay-Malkar Türkçesinde de korunmuştur.

bar- “git-” < Kök. T. *bar-* “git-”

bol- “ol-” < Kök. T. *bol-* “ol-”

bar “var” < Kök. T. *bar* “var”

• Türkiye Türkçesinde ise Karaçay-Malkar Türkçesinden farklı olarak kelime başındaki /b/ ünsüzü düşmüş veya yerini /v/ ünsüzüne bırakmıştır.

K.M.T.	T.T.
---------------	-------------

<i>bar-</i>	<i>var-</i>
-------------	-------------

<i>bol-</i>	<i>ol-</i>
-------------	------------

/p-/ < /f-/: Türkçe kelimelerde /f/ sesi bulunmamaktadır. Karaçay-Malkar Türkçesine geçen Arapça ve Farsça kelimelerde ise süreksizleşerek /p-/ sesine dönüşmüştür.

pil “fil” < Ar. *fil* “fil”

payda “fayda” < Ar. *fā`ide* “fayda”

/ç-/ < /y-/: *çaprağ* “yaprak” < EUT. *yapırğak* “yaprak”

/c-/ < /y-/: Eski Türkçedeki söz başı /y-/ ünsüzünün süreksizleşmesi ve kelime başında /c-/ ünsüzünün bulunması Karaçay-Malkar Türkçesinin tipik özelliklerinden biridir.

cıl “yıl” < Kök. T. *yıl* “yıl”

cer “yer” < Kök. T. *yir* “yer”

/-y-/ < /-ñ-/: Eski Türkçedeki /-ñ-/ sesi, Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı kelimeler /-y-/ sesine dönüşmüştür.

teyri “tanrı” < Kök. T. *teñri* “tanrı”

süyek “kemik” < Kök. T. *süñök* “kemik”

Benzeşme

/nl/ > /nn/: Karaçay-Malkar Türkçesinde /n/ sesi ile biten bir kelimeye gelecek zaman eki /-lık, -lik/ geldiğinde kelime sonundaki /l/ sesi /n/ olur.

çamlan – nık > *çamlannık* “öfkelenecek”

illin – lik > *tişge ilinnik* “dişe dokunacak”

ñ < n/g: Karaçay-Malkar Türkçesinde /n-/ harfi ile biten bir kelime /ğ/ ve /g/ harfi ile başlayan bir ek aldığı anda yerlerini /ñ/ sesine bırakmaktadır.

aman + ña > *amanña* “kötüye”

işlen + ñen > *işlenñen* “yapılan”

kirlen + ñen > *kirlenñen* “kirlenen”

ğutsuzlan + ñan > *ğutsuzlanñan* “sevimsizleşen”

saban + ña > *sabanña* “tarlaya”

m-n/ñ < b-n/ñ: Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime başında bulunan /b-/ sesi, kelime içinde bulunan /n/ ve /ñ/'nin etkisiyle /m-/'ye dönüşmektedir.

men “ben” < Kök. T. *ben* “ben”

miñ “bin” < Kök. T. *bin* “bin”

ç...ç < s...ç: Eski Türkçede kelime başında bulunan /s-/ ünsüzü, Karaçay-Malkar Türkçesinde içinde /ç/ ünsüzü bulunan kelimelerde /ç-/'ye dönüşür.

çıçhan “sıçan” < EUT. *sıçğan* “sıçan”

çaç “saç” < Kök. T. *saç* “saç”

Aykırılışma

sç < çç: /-ç/ ile biten kelime kök veya gövdesine /ç-/ ile başlayan bir ek getirdiğinde kelime sonundaki /ç/ sesi /ş/'ye dönüşür:

egeç + ça > *egeşça* “kız kardeş gibi”

Ünsüz Uyumu

Karaçay-Malkar Türkçesinde ünsüz uyumu düzenli değildir. [-dI], [-dIr], [+dA], [+dAn], [-ğAn], [+ğA] eklerinin sadece tonlu, [+ça] ve [+nçI] eklerinin ise tonsuz biçimlerinin bulunması ünsüz uyumunun bozulmasına sebep olmaktadır.

aç + dı > *açdı* “açtı”

çık + dı > *çıkdı* “çıktı”

eki + nçi > *ekinçi* “ikinci”

keç + dir- > *keçdirmek* “bağışlatmak”

korķ + ğan > *korķğan* “korkan”

ķurç + dan > *ķurçdan* “çelikten”

nen + ça > *nença* “ne kadar”

sağat + da > *sağatda* “saatte”

suwuk + *ğa* > *suwukğa* “soğuşa”

Ünsüz Türemesi

Karaçay-Malkar Türkçesinde söz içinde /‘/ düşmezse /ğ/ ünsüzüne dönüşür.

sağat “saat” < Ar. *sā‘at* “saat”

mağana “anlam” < Ar. *ma‘nā* “mana”

Ünsüz Düşmesi

/Ø/ < /y-/: Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime başında /y/ sesi bulunmaz ve genellikle yerini /c/ sesine bırakır; ancak bazı durumlarda da /y/ sesi düşer.

aman “kötü” < EUT. *yaman* “yaman, kötü”

ahşı “iyi, güzel” < KB. *yakşı* ~ *yahşı* “güzel, iyi”

oğarı “yukarı” < Kök. T. *yokaru* “yukarı”

/Ø/ < /-v-/: Eski Türkçedeki /g/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde süreklileşerek /w/ olmuştur. Daha sonra ise söz içi /-w-/ sesi düşmüştür.

cuwuk > *cuuk* “yakın” < EUT. *yağuk* “yakın”

suwuk > *suuk* “soğuk” < KB. *soğık* “soğuk”

/Ø/ < /-r/: Çokluk eki [-lAr]’ın Karaçay-Malkar Türkçesindeki kullanımında ekin sonundaki /r/ sesi düşmektedir; ancak iyelik ekinin geldiği durumlarda çokluk eki [+lAr] şeklindedir.

at + *lar* + *ıbiz* > *atlarıbiz* “atlarımız”

çuruk + *lar* + *ım* > *çuruklarım* “ayakkabılarım”

kiştik + *le* > *kiştikle* “kediler”

mektap + *la* > *mektapla* “okullar”

tarığıw + *lar* + *ım* > *tarığıwlarım* “şikayetlerim”

tüş+ le > *tüşle* “rüyalar”

/Ø/ < /-n/: 1. tekil şahıs eki /-men/ ve 2. tekil şahıs eki /-sen/, Karaçay-Malkar Türkçesinde [-me] ve [-se] şeklinde kullanılmaktadır.

oquyma “okuyorum”

etgense “yapmışsın”

keleme “geliyorum”

Ünsüz İkizleşmesi

Karaçay-Malkar Türkçesinde pekiştirme sıfatlarındaki /p/, /l/, n/, /m/, /s/, /t/ ünsüzlerinde ikizleşmeler görülmektedir.

ullu “ulu, büyük” < Kök. T. *uluğ* “ulu, büyük; yaşlı”

issi “sıcak” < EUT. *ıslığ* “sıcak”

töppe “tepe” < EUT. *töpü* “tepe”

Ünsüzlerde Göçüşme (Metatez)

Karaçay-Malkar Türkçesinde göçüşme sıklıkla çh<hç, şh<hç, çk<kç ünsüz grupları arasında görülmektedir.

eçki < keçi “keçi”

baçha < “bahçe” < Far. *bāğçe* “bahçe”

Karaçay-Malkar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında bir mukayese

Ünlülerdeki denklikler

/a-/ = /u-/: TT. av KMT. uw < DLT. āw

TT. avuç KMT. uvuç < EUT. adut

/-a-/ = /-u-/: TT. çarık KMT. çuruğ < DLT. çaruk

	TT. davar	KMT. tuwar	< EUT. tavar
/e-/ = /a-/:	TT. ecel	KMT. acal	< Ar. ecel
	TT. emanet	KMT. amanat	< Ar. emānet
	TT. edep	KMT. adeb	< Ar. edeb
	TT. ezber	KMT. azbar	< Far. ezber
	TT. elma	KMT. alma	< DLT. alma
/-e-/ = /-a-/:	TT. helal	KMT. halal	< Ar. ḥalāl
	TT. kıyamet	KMT. kıyamət	< Ar. kıyāmet
	TT. ceza	KMT. caza	< Ar. ceza‘
	TT. mercan	KMT. marcan	< Ar. mercān
	TT. şehir	KMT. şahar	< Far. şehir
	TT. haber	KMT. hapar	< Ar. ḥaber
	TT. kalem	KMT. kıalam	< Ar. kıalem
	TT. şeytan	KMT. şaytan	< Ar. şeytān
	TT. derece	KMT. daraca	< Ar. derece
	TT. ahiret	KMT. ahırat	< Ar. āḥıret
/-e/ = /-a/:	TT. kible	KMT. kıbıla	< Ar. kıble
	TT. bahçe	KMT. bahça	< Far. bāğçe
	TT. hazine	KMT. hazna	< Ar. ḥazine
/e-/ = /i-/:	TT. eğ-	KMT. iy-	< DLT. eg-
/-e-/ = /-i-/:	TT. bey	KMT. biy	< DLT. beg

	TT. geyik	KMT. kiyik	< Kök. T. keyik
/-e-/ = /-ö-/:	TT. çekiç	KMT. çögüç	< DLT. çekük
	TT. tepe	KMT. töpü	< EUT. töpü
/-e-/ = /-u-/:	TT. cevap	KMT. cuwap	< Ar. cevāb
	TT. sevap	KMT. suwap	< Ar. sevāb
/e-/ = /ü-/:	TT. ev	KMT. üy	< Kök. T. eb
/-e-/ = /-ü-/:	TT. sev-	KMT. süy-	< EUT. seb-
/-ı-/ = /-i-/:	TT. kamaş	KMT. amaş	< EUT. kamaş
/-ı/ = /-i/:	TT. kamaç	KMT. amaç	< DLT. kamaç
/-ı-/ = /-u-/:	TT. ağız	KMT. awuz	< EUT. ağız
	TT. yıldız	KMT. culduz	< EUT. yultuz
	TT. ağı	KMT. awruw	< EUT. ağığ
	TT. ağı	KMT. awur	< Kök. T. ağı
/i-/ = /e-/:	TT. ikiz	KMT. eğız	< DLT. ikkiz
	TT. iki	KMT. eki	< Kök. T. eki
	TT. işit	KMT. eşit	< Kök. T. eşid-
/-i-/ = /-e-/:	TT. git-	KMT. ket-	< DLT. ket-

	TT. derin	KMT. teren	< EUT. terin
/-i/ = /-e/:	TT. gemi	KMT. keme	< EUT. kemi
/i-/ = /ı-/:	TT. iz	KMT. ız	< EUT. iz
/-i-/ = /-ı-/:	TT. kabir	KMT. kabır	< Ar. kabr
	TT. nasip	KMT. nasıp	< Ar. naşib
/-i-/ = /-ıy-/:	TT: hile	KMT. hıyla	< Ar. hîle
/i-/ = /iy-/:	TT: inek	KMT. iynek	< EUT. iñek
/-i-/ = /-iy-/:	TT: zina	KMT. ziyna	< Ar. zinā'
/-i/ = /-iy/:	TT: sabi	KMT. sabiy	< Ar. şabi
/-i-/ = /-u-/:	TT. kavim	KMT. kawum	< Ar. kavim
/-i-/ = /-ü-/:	TT. tilki	KMT. tülkü	< ET. tilkü
/o-/ = /a-/:	TT. onu	KMT. anı	< ET. anı
/o-/ = /u-/:	TT. ov-	KMT. uw-	< DLT. uv-
	TT. oğlak	KMT. ulak	< DLT. oğlak

/-o-/ = /-u-/:	TT. doç-	KMT. tuw-	< DLT. toğ-
	TT. doğru	KMT. tuwra	< EUT. toğru
	TT. soğuk	KMT. suwuk	< KB. soğık
/ö-/ = /ü-/:	TT. öğret-	KMT. üyret-	< DLT. öğret-
	TT. öğren-	KMT. üyren-	< DLT. öğret-
/-ö-/ = /-ü-/:	TT. dövüş	KMT. tüyüş	< DLT. töğüş-
/-u-/ = /-ı-/:	TT. karpuz	KMT. harbız	< Far. ĥarbut
/-u-/ = /-o-/:	TT. kuzu	KMT. ıozu	< DLT. kozı
/-ü-/ = /-i-/:	TT. süpür-	KMT. sibir-	< DLT. süpür-
/ü-/ = /ö-/:	TT. üvey	KMT. öge	< DLT. ögey
/-ü-/ = /-o-/:	TT. hüküm	KMT. hoıum	< Ar. ĥukm
/-ü-/ = /-u-/:	TT. dünya	KMT. duniya	< Ar. dunyā

Ünsüzlerdeki denklikler

/b-/ = /m-/:	TT. ben	KMT. men	< Kök. T. men; DLT. ben ~ men
	TT. bin	KMT. miñ	< Kök. T. biñ ~ biñ ~ miñ
	TT. bin-	KMT. min-	< Kök. T. bin-
	TT. başak	KMT. maşak	< DLT. başak

	TT. boynuz	KMT. müyüz	< DLT. müñüz
	TT. bıyık	KMT. mıyık	< DLT. bıdık
/-b-/ = /-m-/:	TT. kurban	KMT. urman	< Ar. urbān
/-c-/ = /-ç-/:	TT. acı	KMT. açırw	< EUT. acığ
	TT. gece	KMT. keçe	< EUT. kiçe
/d-/ = /t-/:	TT. damak	KMT. tama	< DLT. tamak
	TT. damga	KMT. tama	< Kok. T. tama
	TT. dayak	KMT. tayak	< EUT. tayak
	TT. deli	KMT. teli	< DLT. telü
	TT. deri	KMT. teri	< DLT. teri
	TT. derin	KMT. teren	< EUT. teri
	TT. diki	KMT. tigi	< DLT. tik-
/-d-/ = /-t-/:	TT. budak	KMT. buta	< DLT. buta
	TT: kadın	KMT. atın	< Kok. T. atun
/ğ-, g-/ = /k/:	TT. gece	KMT. keçe	< EUT. kiçe
	TT. geç	KMT. keç	< DLT. kiç
	TT. gel-	KMT. kel-	< ET. kel-
	TT. gemi	KMT. keme	< EUT. kemi
	TT. gelin	KMT. kelin	< Kok. T. kalin
	TT: gerek	KMT. kerek	< Kok. T. kargak
	TT. geyik	KMT. kiyik	< Kok. T. keyik

	TT. gir-	KMT. kir-	< Kök. T. kir-
	TT. git-	KMT. ket-	< Kök. T. kit-
	TT. göz	KMT. köz	< Kök. T. köz
	TT. güç	KMT. küç	< Kök. T. küç
	TT. gül-	KMT. kül-	< DLT. kül-
	TT. gün	KMT. kün	< Kök. T. kün
	TT. güz	KMT. küz	< EUT. küz
/-ğ-/ = /-w-/:	TT. ağrı	KMT. awruw	< EUT. ağrığ
	TT. ağız	KMT. awuz	< EUT. ağız
	TT. doğru	KMT. tuwra	< EUT. toğru
	TT. soğuk	KMT. suwuğ	< KB. soğık
/-ğ/ = /-w-/:	TT. dağ	KMT. taw	< Kök. T. tağ
	TT. sağ	KMT. saw	< DLT. sağ
/-ağı/ = /-ow-/:	TT. buzağı	KMT. buzow	< EUT. buzağu
/-aw/	TT. kırağı	KMT. kıraw	< DLT. kırağu
/-ø/ = /-w-/:	TT. ağrı	KMT. awruw	< EUT. ağrığ
	TT. acı	KMT. açıw	< EUT. acığ
	TT. boya	KMT. boyaw	< DLT. boğuğ
	TT. soru	KMT. soruw	< DLT. soruğ
	TT. sürü	KMT. sürüw	< EUT. sürüğ
/-ğ-/ = /-y-/:	TT. düğme	KMT. tüyme	< DLT. tüğme

	TT. iğne	KMT. iyne	< DLT. yigne
	TT. öğret-	KMT. üyret-	< DLT. öğret-
	TT. öğren-	KMT. üyren-	< DLT. öğret-
	TT. yığın	KMT. cıyın	< DLT. yığın
/-ğ/ = /-y/:	TT. yığ-	KMT. cıy-	< Kök. T. yığ-
	TT. değ-	KMT. tiy-	< Kök. T. teg-
/h-/ = /-θ/:	TT. hesap	KMT. esep	< Ar. hisāb
/-k-/ = /-g-/:	TT. sekiz	KMT. segiz	< Kök. T. säkiz
/-ğ-/	TT. dikiş	KMT. tigiş	< DLT. tik-
	TT. öküz	KMT. ögüz	< EUT. öküz
	TT. dokuz	KMT. toğuz	< Kök. T. tokuz
	TT. yaka	KMT. cağa	< DLT. yaka
/k-/ = /h-/:	TT. kuyu	KMT. huyu	< EUT. ҡудуғ
	TT. komşu	KMT. honşu	< EUT. ҡonşı
	TT. kavun	KMT. hawun	< DLT. kāgun
/-k-/ = /-h-/:	TT. akşam	KMT. ahşam	< DLT. axşam
/-n-/ = /-ñ-/:	TT. deniz	KMT. teññiz	< DLT. teñiz
	TT. denk	KMT. teñ	< DLT. teñ
	TT. yeni	KMT. caññı	< DLT. yanı

/-n/ = /-ñ/:	TT. sön-	KMT. söñ-	< EUT. söñ-
	TT. yen-	KMT. ceñ-	< DLT. yeñ-
	TT. sin-	KMT. siñ-	< DLT. siñ-
/p-/ = /b-/:	TT. paha	KMT. bağa	< Far. behā'
	TT. pazar	KMT. bazar	< Far bāzār'
	TT. pek	KMT. bek	< EUT. bek
	TT. piş-	KMT. biş-	< EUT. bış-
/-p-/ = /-b-/:	TT. süpür-	KMT. sibir-	< DLT. süpür-
/p-/ = /m-/:	TT. pamuk	KMT. mamuğ	< Far. panbuğ
/-p-/ = /-m-/:	TT. köpük	KMT. kömük	< EUT. köbik
/s-/ = /ç-/:	TT. saç	KMT. çaç	< DLT. saç
	TT. saç-	KMT. çaç-	< DLT. saç-
	TT. sıçan	KMT. çıçhan	< EUT. sıçğan
/-t/ = /-d/:	TT. at	KMT. ad	< Kök. T. at
/v-/ = /b-/:	TT. ver-	KMT. ber-	< Kök. T. bir-
	TT. var	KMT. bar	< Kök. T. bar
	TT. var-	KMT. bar-	< Kök. T. bar-
/-v/ = /-y/:	TT. ev	KMT. üy	< Kök. T. eb

	TT. sev-	KMT. süy-	< EUT. seb-
	TT. döv-	KMT. tüy-	< DLT. tög-
/v-/ = /o-/:	TT. vatan	KMT. otan	< Ar. vaṭan
/ö-/	TT. vekil	KMT. ökül	< Ar. vekil
/y-/ = /c-/:	TT. yağmur	KMT. caññur	< EUT. yağmur
	TT. yak-	KMT. caḡ-	< DLT. yak-
	TT. yalan	KMT. calğan	< DLT. yalğan
	TT. yarım	KMT. carım	< DLT. yarım
	TT. yastık	KMT. castık	< DLT. yasduk
	TT. yaya	KMT. cayaw	< DLT. yadağ
	TT. yeşil	KMT. caşil	< DLT. yaşıl
	TT. yıldız	KMT. culduz	< EUT. yultuz
	TT. yumuşak	KMT. cumuşaḡ	< Kök. T. yimşak
	TT. yurt	KMT. curt	< Kök. T. yurt
	TT. yün	KMT. cün	< DLT. yūñ
	TT. yürek	KMT. cürek	< EUT. yürek
	TT. yüz	KMT. cüz	< Kök. T. yüz
	TT. yüzük	KMT. cüzük	< DLT. yüzük
/-ø/ = /c-/:	TT. ip	KMT. cip	< EUT. yip
	TT. ılık	KMT. cılı	< DLT. yılığ
	TT. ağla-	KMT. cıla-	< EUT. yığla-

2.2.2. Biçim Bilgisi

A. Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapma Ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde isimden isim yapma ekleri şöyledir:

+lık, +lik, +luğ, +lük

Ergin (2007: 155), bu ekin başlangıçtan beri Türkçenin belli başlı isim yapma eklerinden biri olarak kullanıldığını; geçici isimler yaptığı gibi kalıcı isimler de yaptığını; bir nesnenin bir vasfını bildirerek sıfat gibi kullanılan isimler yaptığı gibi nesne adı olarak kalıcı isimler de teşkil ettiğini; başlıca fonksiyonlarının ise isimlerden yer, âlet, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapmak olduğunu söyler.

açhıllık “ekşilik”, *amanlık* “kötülük”, *bolumluluk* “beceriklilik”, *parmaklık* “parmaklık”, *ustazlık* “öğretmenlik”

+çI, +çU

Ergin (2007: 157), bu ekin Türkçenin eskiden beri kullanılan ve işlekliliğini kaybetmemiş isimden isim yapma eklerinden biri olduğunu; başlıca fonksiyonunun ise meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapmak olduğunu söyler.

amanatçı “emanetçi”, *cüzüwçü* “yüzücü”, *eskiçi* “eskici”, *guduçu* “hırsız”, *hıylačı* “hilekâr”, *tepsewçü* “dansçı”

+II, +IU

Ergin (2007: 159), bu ekin esas fonksiyonunun aslında sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmak olduğunu, bu sebeple sıfat eki olarak anıldığını söyler. Sıfatların isim olarak kullanılması sebebiyle bu ekle yapılan isimlerin hem sıfat hem isim olarak kullanılan vasıf isimleri olduğunu belirtir.

bilimli “bilgili”, *cunçuwlu* “sıkıntılı”, *ertdenli* “sabahtan beri”, *Karaçaylıla* “Karaçaylılar”, *keçimli* “geçimli”, *kozulu koy* “kuzulu koyun”

+sIz, +sUz

Ergin (2007: 160), bu ekin [+II] ekinin menfisi olduğunu; [+II] ekinin esas itibariyle bir nesnede bir şeyin bulunduğunu, [+sIz] ekininse nesnede bir şeyin bulunmadığını ifade ettiğini söyler.

amalsız “çaresiz”, *çırmaawsuz* “engelsiz”, *şıbırsız* “sessiz”, *ülüşsüz* “paysız”

+çIğ, +çUğ

Ergin (2007: 163), bu ekin başlıca fonksiyonlarının isimden küçültme ve sevgi ifade eden isimler yapmak olduğunu söyler.

açhaçık “akçecik”, *adamçık* “insancık”, *akırınçık* “yavaşçacık”, *azçık* “azıcık”, *celçik* “yumuşak rüzgar”, *sabiyçik* “küçük çocuk, bebek”

+çA

• Ergin (2007: 167), bu ekin millet isimlerinden dil, lehçe ve şive isimleri yapmakta kullanıldığını söyler.

Arabça “Arapça”, *Tacikçe* “Tacikçe”, *Türkça* “Türkçe”

• Adiloğlu (2019: 8), [+ça] eşitlik hâl ekinin kalıplaşarak sıfat, edat ve durum zarfları oluşturduğunu söyler.

anca “o kadar”, *muñça* “bu kadar”, *nença* “ne kadar”

• Benzerlik, küçültme ifade etmek için kullanılır.

sibirikkiça “süpürge gibi”, *suratça* “resim gibi”, *şıbılaça* “yıldırım gibi”

+dAş

Ergin (2007: 167), bu ekin Türkçede eskiden beri kullanılan, sahası çok geniş olmamakla beraber bir tip isim yapmakta işlevliğini daima muhafaza eden ve örnekleri son zamanlarda artmış bulunan bir yapım eki olduğunu; ekin başlıca fonksiyonlarının eşlik, ortaklık ve mensubiyet, bağlılık ifade eden isimler yapmak olduğunu söyler.

atdaş “adaş”, *cerdeş* “hemşeri”, *coldaş* “yoldaş”, *emildeş* “süt kardeşi”, *karındaş* “kardeş”

+dAn

Bu ek, ayrılma hâl ekinden [+dAn] kalıplaşarak yapım ekine dönüşmüştür.

ertden “sabah”, *özden* “soylu”

+IAy, +IAyIn

Ergin (2007: 173), bu ekin birden fazla ekin birleşmesi ile meydana gelen eklerden biri olduğunu; eskiden bu ekin [+ça] çekim ekinin yanında onun gibi bir eşitlik çekim eki olarak kullanıldığını söyler. Ekin Karaçay-Malkar Türkçesindeki işlevleri ise şöyledir:

- Şahıs, işaret, soru zamirlerine gelip benzerlik kurmaktadır.

nellay “ne kadar”, *billay* “böyle”, *allay* “öyle”

- İsimlere gelip zaman ve durum zarfı yapmaktadır.

busağatlay “hemen”, *erlay* “çabucak”, *suwlay* “ıslakken”, *açlay* “aç olarak”

- [-ğan, -gen, -han] sıfat-fiilinden sonra gelip zaman zarfı yapmaktadır.

aşağanlay “yer yemez”, *eşitgenley* “duyar duymaz”

+nçI, +nçU

Ergin (2007: 168), bu ekin Türkçede eskiden beri işlek bulunduğunu; ekin sayı isimleri yapmak için kullanıldığını; fonksiyonunun asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmak olduğunu söyler.

beşinçi “beşinci”, *cetinçi* “yedinci”, *toğuzunçu* “dokuzuncu”

+Ar, +şAr

Ergin (2007: 169), bu ekin asıl sayı isimlerinden dağıtma sayı isimleri yaptığını söyler.

birer “birer”, *cetişer* “yedişer”, *ekişer* “ikişer”, *üçüşer* “üçer”

+rak, +rek

Ergin (2007: 172), bu ekin Türkçede eskiden beri kullanıldığını ve ekin çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma eki olduğunu söyler.

gitçerek “küçükçe”, *ullurak* “büyükçe”

+sII, +sUI

Ergin (2007: 178), bu ekin çok işlek olmadığını; benzerlik ve ilgi ifade ettiğini söyler. Ek, Karaçay-Malkar Türkçesinde renk isimleriyle birlikte kullanılmaktadır.

aksıl “beyazımsı”, *köksül* “maviye çalan, mavimsi”

+Aw

Bu ek, asıl sayı isimlerine gelerek kişi sayısı bildirmek için kullanılır.

altaw “altı kişi”, *beşew* “beş kişi”, *birew* “birisi”, *ekew* “iki kişi”, *törtew* “dört kişi

+çAq

Ergin (2007: 165), bu ekin Türkçede başlangıçtan beri kullanıldığını fakat işlekliliğinin gittikçe azaldığını söyler. Ekin yapım eki olarak başlıca fonksiyonunun küçültme ve sevgi ifade etmek olduğunu belirtir; ancak örneklerde bu fonksiyonunun dışındaki anlamlarda da kullanıldığı görülmektedir.

amalçaq “becerikli”, *bağımçaq* “ilaç”, *boyunçaq* “kolye”, *çörçek* “çevik”, *kübürçek* “küçük sandık”

+sıman

Bu ek, benzerlik ve gibilik ifade etmek için kullanılmaktadır.

aksılsıman “beyazımtırak”, *cılısıman* “sıcağımsı”

İsimden fiil yapma ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde isimden fiil yapma ekleri şöyledir:

+IA-

Ergin (2007: 180), bu ekin en işlek isimden fiil yapma eki olduğunu; hemen hemen her çeşit ismin sonuna gelerek yapma veya olma ifade eden fiiller yaptığını söyler.

işle- “yap-”, *kolla-* “ele geçir-”, *sürmele-* “rendele-”

+Al-

Ergin (2007: 181), bu ekin eskiden beri kullanılan isimden fiil yapma eklerinden biri olduğunu ve umumiyetle sıfatlardan fiil yaptığını söyler.

kıtal- “azal-”, *tüzel-* “düzel-”

+r, +Ar

Bu ek, Karaçay-Malkar Türkçesinde ünlü harf ile biten kelimelerden sonra [+r]; ünsüz harf ile biten kelimelerden sonra [+Ar] şeklinde kullanılmaktadır.

cañır- “yeniden ortaya çık-”, *cukar-* “incel-, seyrel-”

+sA

Ergin (2007: 184), bu ekin Türkçede eskiden beri kullanılan fakat işlek olmayan eklerden biri olduğunu; olma ve yapma ifade eden fiiller yaptığını söyler.

dawursa- “gürültü et-”, *kömürse-* “kömürleş-”

+A

• Ergin (2007: 181), bu ekin Türkçede başlangıçtan beri varlığını sürdürdüğünü ve hiç değişime uğramadığını söyler. Eski Türkçede daha işlek olduğunu ancak kullanımının azaldığını belirtir.

aşa- “yemek ye-”, *boşa-* “bitir-”

• İki heceli isimlerde vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü görülmektedir:

kıyın > kıynal- “zorlan-”

+dA-

Ergin (2007: 182), bu ekin Türkçede eskiden beri görüldüğünü; diğer isimlerden fiil yapmakta çok az kullanıldığını; bu ekin ses taklidi kelimelerden fiil yapmakta işlek bulunduğunu söyler.

alda- “yalan söyle-”, *bızıl-da-* “vızılda-”, *duwulda-* “uğulda-”

+lAn-

Korkmaz (2009: 119), [lA-] ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazılarının [-n] dönüşlülük ekiyle genişletilerek [+lAn-] biçiminde kaynaşmış ve bir birleşik ek oluşturmuş olduğunu söyler.

açırılan- “kız-, öfkelen-”, *arıılan-* “temizlen-”, *aygâklan-* “belirlen-”

+lAş-

Korkmaz (2009: 199), [+lAn-] eki için söz konusu olan durumun aynı biçimde [+lAş-] birleşik eki için de söz konusu olduğunu; bu ekle türetilen fiillerin bir kısmında [+lA-] ekinin yine kökten ayrılarak [-ş-] dönüşlülük veya işteşlik ekiyle kaynaşıp addan fiil türeten bir [+lAş-] eki oluşturduğunu söyler.

koltuklaş- “kol kola gir-”, *kucaklaş-* “kucaklaş-”, *teñleşdir-* “denkleştir-”, *uwaklaş-* “küçül-”

+sI

Korkmaz (2009: 122), [+sI] ekinin [+sA] ile görevdeş sayılabilecek bir ek olduğunu; bu özelliği dolayısıyla ekin [+sA-] > [+sI-] biçiminde bir ünlü daralmasıyla oluşmuş olabileceğini söyler.

kötensi- “kibirlen-”, *amansı-* “kötümse-”, *kağsı-* “acı-”

+sIn-, +sUn-

Korkmaz (2009: 122), benzerlik, gibilik gösteren [+sI]'lı fiillerin bir kısmının da kişinin kendi değerlendirmesinden kaynaklanan “gibi görme, gibi sayma” işlevini pekiştirmek için birer [-n-] dönüşlülük ekiyle de genişletilmiş bulunduğunu belirtir.

ariwsun “güzel gör-”, *cüreksin-* “ağrına git-”, *üyürsün-* “kendini yakın hisset-”

+Ay-

Bu ek, Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir isimden fiil yapma ekidir.

açay- “acık-”, *begey-* “pekiş-”, *kartay-* “yaşlan-”

+sıra-, +sura-

Tekin (2016: 86), bu ekin bir şeyden yoksun olmak anlamında eylem türettiğini söyler. Ek, Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir isimden fiil yapma ekidir.

cawumsura- “çisele-”, *oysura-* “bayıl-”

+ger-

Tekin (2016: 84), bu ekin geçişli eylem türettiğini söyler.

esger- “hatırla-”, *özger-* “değiş-”

Fiilden İsim Yapma Ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde fiilden isim yapma ekleri şöyledir:

-mA

Ergin (2007: 186), bu ekin fonksiyonunun iş isimleri yapmak olduğunu; göz önünde hareket canlandırmayan, hareketin kendisini değil, o hareketle yapılan işi ifade eden ek olduğunu; işin de harekete göre bir çeşit nesne olduğunu söyler. Bu sebeple [-mA] eki ile kurulan isimlerin iş ifadesi yanında klişeleşerek veya klişeleşmeden bir çok belirli nesne, eşya ismi olarak isim ve sıfat şeklinde kullanıldığını belirtir.

carma “yarma”, *tikme* “nakış”

-k, -k

Ergin (2007: 188), bu ekin yaptığı isimlerin genellikle dilin gösterdiği harekete uğramış olan, bazen de o hareketten doğmuş bulunan veya o hareketi yapan çeşitli nesnelere karşılığını söyler.

bıçak “bıçak”, *carık* “aydınlık”, *korak* “korkak”, *kürek* “kürek”, *teşik* “delik”, *tilek* “dilek”, *töşek* “döşek”

-ğı, -gi, -kı, -kü, -hı

Ergin (2007: 189), bu ekin Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan eklerden biri olduğunu ve genellikle yapma ifade eden fiillerden isim yaptığını; bu isimlerin daha çok yapılanı, bazen yapma işini; hülasa fiilin gösterdiği hareket ile ilgili çeşitli nesnelere karşılığını söyler.

çalgi “tırpan”, *çançhı* “sancı”, *külkü* “gülüşme”

-ğın, -gin, -ğün, -gün, -hın

Ergin (2007: 189), bu ekin fonksiyonunda bir büyültme, bir aşırılık manası olduğunu ve teşkil ettiği isimlerin çok yapan, olan veya yapılan nesnelere veya yapılan işi karşılığını söyler.

kağın “çalıntı”, *tizgin* “mısra”

-ğıç, -giç, -ğuç, -güç, -hıç

Ergin (2007: 190), bu ekin yapan, olan veya yapılan nesnelere karşılıyan isimler yaptığını söyler.

açhıç “anahtar”, *bashıç* “merdiven”, *bölgüç* “bölücü”, *urğuç* “karıştırıcı”

-ç

Ergin (2007: 191), bu ekin fonksiyonunda bir aşırılık ifadesi olduğunu ve meydana getirdiği isimlerin yapanı, yapılanı veya hareket halini gösterdiğini söyler.

kızganç “cimri”, *süyünç* “sevinç”, *kuwanç* “mutluluk”

-çek, -çağ

Bu ek, Türkiye Türkçesinde işlek olmayan; eşya adları ve sıfatlar yapan bir ektir.

erinçek “tembel”, *mahtaçağ* “kendisini öven”, *tahtaçağ* “alışık”, *tayaçağ şindik* “arkalıklı iskemle”

-n

Ergin (2007: 189), bu ekin yaptığı isimlerin fiilin gösterdiği hareketi yapanı, olanı ve daha çok yapılanı ifade ettiğini söyler.

cawun “yağmur”, *cıyın* “düğün”, *kelin* “gelin”

-m

Korkmaz (2009: 89), bu ekin geçişli ve geçişsiz tek bazen de çift heceli fiillerden ad türeten işlek bir ek olduğunu söyler. Ekin ünlü ile biten fiillere yalnız /-m/ olarak, ünsüz ile bitenlere, araya /-I-/, /-U-/ bağlantı ünlüsü alarak eklendiğini belirtir.

bolum “durum”, *kiyim* “elbise”, *süyüm* “sevim”

-ğAk

Korkmaz (2009: 70), bu ekin tek veya çok heceli fiil kök ve gövdelerinden sıfat ve ad türeten işlek bir ek olduğunu söyler. Ekin bir alışkanlığı, bir duyguyu ve fiilin bildirdiği işi çokça yapanı gösteren (*frekquantative*) sıfatlar, bir işin yapıldığı yeri gösteren adlar, bazı araç-gereç adları, somut ve soyut adlar türettiğini belirtir.

ilgek “ilik”, *kurğak* “kurak”, *taygak* “kaygan”

-Ik, -Uk

Korkmaz (2009: 86), bu ekin geçişli ve geçissiz tek ve çok heceli fiillere gelerek sıfat ve adlar türeten çok işlek bir ek olduğunu söyler. Bu ek, Karaçay-Malkar Türkçesinde oldukça işlektir.

kıçırık “çığlık”, *ölük* “ölü”, *suwuk* “soğuk”

-wuk, -wük

Kıpçak grubu Türk lehçelerinde daha çok rastlanan bu ek, fiillerden sıfat yapmaktadır.

aldawuk “parlak”, *cılawuk* “sulu göz”, *inciwük* “talihsiz”

-wul

Aşçı (2021: 245), bu ekin filin gösterdiği hareketin anlamını görev olarak üstlenmiş kişi isimleri, unvan ve mekân ifade eden isimler yaptığını söyler.

karawul “bekçi”, *saqlawul* “nöbetçi”

Fiilimsiler

İsim-fiil Ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde isim-fiil ekleri şöyledir:

-Uw

Korkmaz (2009: 108), bu ekin Oğuz-Türkmen lehçelerinde bulunmadığını; eski [-AgU] ekinden geliştiğini söyler. Ek, Kıpçak lehçelerine özgü bir ektir. Karaçay-Malkar Türkçesinde işlektir.

algışlanıw “alkışlanma”, *bağınıw* “güvenme”, *caşaw* “yaşam”, *cüzüw* “yüzme”, *inyanıw* “inanma, güvenme”, *körüw* “görme”, *söleşiw* “konuşma”

-Iş, -Uş, -ş

Korkmaz (2009: 218), bu ekin fiilleri ad kalıbına sokan çok yaygın bir ek olduğunu söyler. Bu ek, Karaçay-Malkar Türkçesinde çok işlek bir ek değildir.

tüyüş “dövüş”, *uruş* “kavga”

Sıfat-fiil Ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde sıfat-fiil ekleri şöyledir:

-ğan, -gen, -han

• Ergin (2007: 190), bu ekin teşkil ettiği isimlerin çok yapan ve olanı ifade ettiğini söyler.

aythan “söyleyen”, *birikgen* “biriken”, *çaphan* “koşan”, *işlegen* “çalışan”, *kaythan* “dönen”, *kelgen* “gelen”, *körgen* “gören”, *mahtalğan* “övülen”

• Ekin [-ñan] şekli /-n/ ünsüzü ile biten kelimelerden sonra kullanılır.

aylanñan “dolaşan”, *qablanñan* “kaplanmış”, *katlanñan* “katlanan”, *sınñan* “kırılmış”

-wçu, -wçü

Ek, [-ğan, -gen, -han] sıfat-fiil ekleriyle aynı fonksiyonda kullanılmaktadır.

etiwçü “yapıcı, edici”, *oquwçu* “okuyucu”, *tarawçu* “tarayıcı”, *türleniwçü* “değişken”

-r, -Ar, -Ir, -Ur

Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir ektir.

keter “gidecek”, *körür* “görecek”, *satar* “satacak”, *batar* “batacak”, *çatar* “yatacak”

-lık, -lik, -arık, -erik, -rık, -rik, -nık, -nik

Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir ektir. Ünlü ile biten kelimelerden sonra [-arık, -erik] şekli; /-n/ ünsüzü ile biten kelimelerden sonra [-nık, -nik] şekli kullanılmaktadır.

alinnık “alınacak”, *aşarık* “yiyecek”, *kellik* “gelecek”, *ölüb qallık* “ölüp kalasıca”

-maz, -mez

Korkmaz (2009: 98), [-mAz] ekinin [-r, -Ar, -Ir, -Ur] sıfat-fiil ekinin olumsuz türü olduğunu; her türlü fiil kök ve gövdelerine gelebilen bu ekin eklendiği fiile süreklilik ve olumsuzluk anlamı katan geçici sıfatlar türettiğini ve adların önünde sıfat olarak kullanıldığını söyler.

albermez “inatçı”, *barmaz* “gitmez”, *cukbilmez* “bir şey bilmeyen”, *körmez* “görmez”

Zarf-fiil Ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde zarf-fiil ekleri şöyledir:

-A, -y

Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek eklerden biridir. Ünlü harf ile biten fiillerden sonra [-y], ünsüz harf ile biten fiillerden sonra [-A] eki gelir.

aşay “yiyerek”, *bara* “giderek”, *cata* “yatarak”, *karay* “bakarak”

-b (-p)

Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir ektir.

aşab “yiyip”, *karab* “bakıp”, *qorkub* “korkup”, *ölüb* “ölüp”

-ğanlay, -genley, -hanlay

Bu ek, [-ğan, -gen, -han] sıfat-fiil ekiyle [+IAy] ekinin birleşmesiyle oluşan birleşik zarf-fiil ektir.

kağanlay “bakınca”, *sormağanlay* “sormadan”, *tilegenley* “isteyince”

-ğanda, -gende, -handa

Bu ek, [-ğan, -gen, -han] sıfat-fiil ekiyle bulunma hâl eki [+dA]’nın birleşmesiyle oluşur.

aşağanda “yediğinde”, *aythanda* “söylediğinde”, *bergende* “verdiğinde”, *kirgende* “girdiğinde”

-ğanlı, -genli, -hanlı

Bu ek, [-ğan, -gen, -han] sıfat-fiil ekiyle [+II] ekinin birleşmesiyle oluşur.

körmegenli “görmeyeli”, *ölgenli* “öldüğünden beri”, *tanığanlı* “tanıdığından beri”, *tuwğanlı* “doğalı”

-ğınçı, -ginçi, -hınçı

Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir ektir.

açhınçı “açana kadar”, *çıkğınçı* “çıkıncaya kadar”, *kelginçi* “gelinceye kadar”

-rğa, -rge, -arğa, -erge

[-r, -Ar] sıfat-fiil ekleri ile yönelme hâl ekinin birleşmesiyle oluşan birleşik zarf-fiil ektir.

alırğa “almaya”, *çabarğa* “koşmaya”, *eterge* “yapmaya”, *kelirge* “gelmeye”, *uruşurğa* “kavga etmeye”

-mAy, -mAyIn

Karaçay-Malkar Türkçesinde işlek bir ektir. Türkiye Türkçesindeki [-mAdAn] zarf-fiilini karşılar.

barmay ~ barmayın “gitmeden”, *kelmey ~ kelmeyin* “gelmeden”

-mazğa, -mezge

[-mAz] sıfat-fiil ekinin ile yönelme hâl ekinin birleşmesiyle oluşan birleşik zarf-fiil ektir.

bildirmezge “bildirmemeye”, *keçikmezge* “gecikmemeye”, *kelmezge* “gelmemeye”

Fiilden fiil yapma ekleri

-n-

Ergin (2007: 202), bu ekin Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma eki olduğunu; ekin kendi kendine yapma veya olma ifade eden fiiller yaptığını söyler.

baylan- “bağlan-”, *cuwun-* “yıkan-”, *körün-* “görün-”

-l-

Ergin (2007: 204), bu ekin Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma eki olduğunu; ekin pasiflik ve meçhullük ifade eden fiiller yaptığını söyler.

cuwul- “yıkan-”, *satıl-* “satıl-”, *tabıl-* “bulun-”

-ş-

Ergin (2007 :204), bu ekin Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma eki olduğunu; yaptığı fiillerin bir ortaklaşma veya bir oluş ifade ettiğini söyler.

aytış- “konuş- (karşılıklı)”, *ķaraş-* “bakış”, *tübeş-* “buluş-”

-r-

Ergin (2007: 209), bu ekin olma veya yapma ifade eden fiillerden oldurma veya yaptırma ifade eden fiiller yaptığını söyler.

ķaçır- “kaçır-”, *uçur-* “uçur-”

-t-

Ergin (2007: 211), bu ekin fiillerden oldurma veya yaptırma ifade eden fiiller yaptığını; Türkçede eskiden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma eki olduğunu söyler.

añilat- “anlat-”, *ariwlat-* “temizlet-”, *esirt-* “sarhoş et-”, *uşat-* “benzet-”

-dır-, -dir-, -dur-, -dür-, -tır-, -tir-, -tur-, -tür-

Ergin (2007: 212), bu ekin [-r-] ve [-t-] gibi bir oldurma ve yaptırma eki olduğunu söyler.

açıwlandır- “öfkelen-dir-”, *böldür-* “böldür-”, *caydır-* “serdir-

-ar-

Ergin (2007: 213), bu ekin eskiden beri kullanılan bir faktitif eki olduğunu söyler.

kıytar- “döndür-”, *kıobar-* “kaldır-”

-ğuz-, -güz-, -ğız-, -giz-

Bu ek, bir oldurma ve yaptırma ekidir. Ettirgenlik bildirir.

çetgiz- “yetiştir-”, *körgüz-* “göster-”

-z-

Ergin (2007: 214), bu ekin Türkçede eskiden beri görülen bir faktitif eki olduğunu; Eski Türkçede daha çok kullanıldığını söyler.

emiz- “emzir-”, *tamız-* “damlat-”

B. Çekim ekleri

İsim çekim ekleri

Çokluk eki

• Karaçay-Malkar Türkçesinde çokluk ekinin sonundaki /r/ sesi düşmüştür. Çokluk eki [-la, -le] şeklindedir.

adamla “insanlar”, *çuruqla* “ayakkabılar”, *künle* “günler”, *malla* “hayvanlar”

• Kelime, iyelik eki aldığı anda çokluk ekinin [-lar, -ler] biçimi görülür.

konaklarına “misafirlerine”, *kozularına* “kuzularına”, *kollarına* “ellerine”

İyelik eki

Karaçay-Malkar Türkçesinde iyelik ekleri şu şekildedir:

Teklik

1. şahıs: +(I)m
2. şahıs: +(I)ñ
3. şahıs: +I, +U, +sI, +sU

Çokluk

1. şahıs: +bIz, +bUz
2. şahıs: +(i)ğız, +(i)giz, +(u)ğuz, +(ü)güz
3. şahıs: +lAr

köz “göz”

Teklik

1. şahıs: *közüm* “gözüm”
2. şahıs: *közün* “gözün”
3. şahıs: *közü* “gözü”

Çokluk

1. şahıs: *közübüz* “gözümüz”
2. şahıs: *közügüz* “gözünüz”
3. şahıs: *közleri* “gözleri”

ata “baba”

Teklik

1. şahıs: *atam* “babam”
2. şahıs: *atan* “baban”
3. şahıs: *atası* “babası”

Çokluk

1. şahıs: *atabız* “babamız”
2. şahıs: *atağız* “babanız”
3. şahıs: *ataları* “babaları”

Hâl ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde hâl (durum) ekleri şu şekildedir:

a. Yalın hâl

Karaçay-Malkar Türkçesinde yalın hâl eksizdir.

men “ben”, *sen* “sen”, *ol* “o”, *biz* “biz”, *siz* “siz”, *ala* “onlar”, *üy* “ev”, *terek* “ağaç”

b. Belirtme hâli

Karaçay-Malkar Türkçesinde belirtme hâli [+nI, +nU, +I, +U] ekleri ile yapılmaktadır.

1. veya 2. şahıs kişi zamiri ve iyelik eki varsa belirtme hâli [+I, +U, +Ø] olmaktadır.

meni “beni”, *seni* “seni”, *anı* “onu”, *bizni* “bizi”, *sizni* “sizi”, *alanı* “onları”, *üynü* “evi”, *terekni* “ağacı”

c. Yönelme hâli

Karaçay-Malkar Türkçesinde yönelme hâli [+ğa, +ge, +ha, +ña] ekleri ile yapılmaktadır.

bizge “bize”, *sizge* “size”, *alağa* “onlara”, *üyge* “eve”, *terekge* “ağaca”,

• [+ha]: /t/, /ş/, /s/ ünsüzlerinden sonra gelir.

otha “ateşe”, *kazawatha* “savaşa”, *artha* “geri”, *atha* “ata”

• [+ña]: /m/, /n/ ve /ñ/ ünsüzlerinden sonra gelir.

mañña “bana”, *sañña* “sana”, *añña* “ona”

• [+A]: zamir n’sinden sonra gelir.

katına “yanına”, *canına* “yanına”

d. Bulunma hâli

Karaçay-Malkar Türkçesinde bulunma hâli [+dA] ekleri ile yapılmaktadır.

mende “bende”, *sende* “sende”, *anda* “onda”, *bizde* “bizde”, *sizde* “sizde”, *alada* “onlarda”, *üyde* “evde”, *terekde* “ağaçta”

e. Ayrılma hâli

Karaçay-Malkar Türkçesinde ayrılma hâli [+dAn] ekleri ile yapılmaktadır.

menden “benden”, *senden* “senden”, *andan* “ondan”, *bizden* “bizden”, *sizden* “sizden”, *aladan* “onlar”, *üyden* “evden”, *terekden* “ağaçtan”

f. İlgi hâli

Karaçay-Malkar Türkçesinde ilgi hâli [+nI, +nU] ekleri ile yapılmaktadır. İlgi hâl eki eklene kelimedede 1. veya 2. tekil şahıs zamiri ve iyelik eki varsa ilgi hâl eki [+I, +U] ile olmaktadır.

meni “benim”, *seni* “senin”, *anı* “onun”, *bizni* “bizim”, *sizni* “sizin”, *alanı* “onların”, *üyümü* “evimin”, *tereğimi* “ağacımın”, *üynü* “evin”, *terekni* “ağacın”

g. Eşitlik eki

Karaçay-Malkar Türkçesinde eşitli hâli [+lAy], [+ça] ekleri ile yapılır.

karça “kar gibi”, *cılança* “yılan gibi”, *alayıça* “orası gibi”, *biyağınlay* “her zamanki gibi”, *alaylay* “öylece”, *meniça* “bence”, *seniça* “sence”, *anıca* “onca”, *bizniçe* “bizce”, *sizniçe* “sizce”, *alaça* “onlarca”

h. Vasıta eki

Karaçay-Malkar Türkçesinde vasıta hâli *bla* “ile” edatı ile yapılır.

menila/bla “benle”, *senile/bla* “senle”, *anıla/bla* “onla”, *biznila/bla* “bizle”, *siznila/bla* “sizle”, *alala/bla* “onlarla”, *üy bla* “ev ile”, *atam bla* “babam ile”

Aitlik Eki

Karaçay-Malkar Türkçesinde aitlik eki [+ğı, +gi, +ğu, +gü, +ki, +kı] şeklindedir.

allındağı “önündeki”, *ayağındağı* “ayağındaki”, *kolundağı* “elindeki”, *többesindegi* “tepesindeki”, *kölündeği* “kalbindeki”, *qarganıki* “karganındaki”, *qartnıki* “yaşlınıki”, *kiminki* “kiminki”, *bizniki* “bizimkiler”; *meniki* “benimki”

A. Bildirme Kipi

Şimdiki Zaman

Karaçay-Malkar Türkçesinde bildirme kipinin şimdiki zamanda kullanımı şöyledir:

Teklik

1. şahıs: isim + /-ma, -me/

2. şahıs: isim + /-sa, -se/

3. şahıs: isim + /-dı, -di/

Çokluk

1. şahıs: isim + /-bız, -biz/

2. şahıs: isim + /-sız, -siz/

3. şahıs: isim + /-la, -le, -dıla, -dile/

ustaz “öğretmen”

Teklik

1. şahıs: *ustazma* “öğretmenim”

2. şahıs: *ustazsa* “öğretmensin”

3. şahıs: *ustazdı* “öğretmen”

Çokluk

1. şahıs: *ustazbız* “öğretmeniz”

2. şahıs: *ustazsız* “öğretmensiniz”

3. şahıs: *ustazdıla* “öğretmenler”

Bilinen Geçmiş Zaman

Karaçay-Malkar Türkçesinde bildirme kipinin bilinen geçmiş zamanda kullanımı şöyledir:

Teklik

1. şahıs: isim + /e-di-m/

2. şahıs: isim + / e-di-ñ/

3. şahıs: isim + /e-di/

Çokluk

1. şahıs: isim + /e-di-k/

2. şahıs: isim + /e-di-ğız, -giz/

3. şahıs: isim + /e-di-la, -le/

ustaz “öğretmen”

Teklik

1. şahıs: *ustaz edim* “öğretmendirim”
2. şahıs: *ustaz ediñ* “öğretmendin”
3. şahıs: *ustaz edi* “öğretmendi”

Çokluk

1. şahıs: *ustaz edik* “öğretmendik”
2. şahıs: *ustaz edigiz* “öğretmendiniz”
3. şahıs: *ustazdıla* “öğretmendile”

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Karaçay-Malkar Türkçesinde bildirme kipinin öğrenilen geçmiş zamanda kullanımı şöyledir:

Teklik

1. şahıs: isim + bolğan + /-ma, -me/
2. şahıs: isim + bolğan + /-sa, -se/
3. şahıs: isim + bolğan + /-dı, -di/

Çokluk

1. şahıs: isim + bolğan + /-bız, -biz/
2. şahıs: isim + bolğan + /-sız, -siz/
3. şahıs: isim + bolğan + /-la, -le, dıla, -dile/

ustaz “öğretmen”

Teklik

1. şahıs: *ustaz bolğanma* “öğretmenmişim”
2. şahıs: *ustaz bolğansa* “öğretmenmişsin”
3. şahıs: *ustaz bolğandı* “öğretmenmiş”

Çokluk

1. şahıs: *ustaz bolğanbız* “öğretmenmişiz”
2. şahıs: *ustaz bolğansız* “öğretmenmişsiniz”
3. şahıs: *ustaz bolğandıla* “öğretmenmişler”

Şart kipi

Karaçay-Malkar Türkçesinde bildirme kipinin öğrenilen şart kipi ile kullanımı şöyledir:

Teklik

1. şahıs: isim + /-e-se-m/
2. şahıs: isim + /-e-se-ñ/
3. şahıs: isim + /-e-se/

Çokluk

1. şahıs: isim + /-e-se-k/
2. şahıs: isim + /-e-se-giz/
3. şahıs: isim + /-e-se-le/

ustaz “öğretmen”

Teklik

1. şahıs: *ustaz esem* “öğretmenssem”
2. şahıs: *ustaz eseñ* “öğretmensen”
3. şahıs: *ustaz ese* “öğretmense”

Çokluk

1. şahıs: *ustaz esek* “öğretmensek”
2. şahıs: *ustaz esegiz* “öğretmenseniz”
3. şahıs: *ustaz esele* “öğretmenseler”

Fiil Çekim Ekleri

Şahıs Ekleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde şahıs ekleri zamir kökenli şahıs ekleri ve iyelik kökenli şahıs ekleri olmak üzere iki başlıkta incelenir.

Tip Şahıs Ekleri (Zamir Kökenli Şahıs Ekleri)

Karaçay-Malkar Türkçesinde zamir kökenli şahıs ekleri şöyledir:

Teklik

1. şahıs: -mA
2. şahıs: -sA
3. şahıs: -dI, -dU

Çokluk

1. şahıs: -bIz, -bUz
2. şahıs: -sIz, -sUz
3. şahıs: -lA, -dIIA, -dUIA

kör- “görmek”

Teklik

1. şahıs: *köreme* “görüyorum”
2. şahıs: *köreşe* “görüyorsun”
3. şahıs: *köredi* “görüyor”

Çokluk

1. şahıs: *körebiz* “görüyorum”
2. şahıs: *köresiz* “görüyoruz”
3. şahıs: *köredile* “görüyorsunuz”

Tip Şahıs Ekleri (İyelik Kökenli Şahıs Ekleri)

Karaçay-Malkar Türkçesinde iyelik kökenli şahıs ekleri şöyledir:

Teklik

1. şahıs: -m
2. şahıs: -ñ
3. şahıs: -Ø

Çokluk

1. şahıs: -k, k
2. şahıs: -ğız, -giz, -ğuz, -güz
3. şahıs: -lA

ayt- “söylemek”

Teklik

1. şahıs: *aytdım* “söyledim”
2. şahıs: *aytdı* “söyledin”
3. şahıs: *aytdı* “söyledi”

Çokluk

1. şahıs: *aytdık* “söyledik”
2. şahıs: *aytdığımız* “söylediniz”
3. şahıs: *aytdıla* “söylediler”

Olumsuzluk Eki

Karaçay-Malkar Türkçesinde olumsuzluk [-mA] eki ile yapılmaktadır.

ket- “git-”

Teklik

1. şahıs: *ketmedim* “gitmedim”
2. şahıs: *ketmediñ* “gitmedin”
3. şahıs: *ketmedi* “gitmedi”

Çokluk

1. şahıs: *ketmedik* “gitmedik”
2. şahıs: *ketmedigiz* “gitmediniz”
3. şahıs: *ketmedile* “gitmediler”

Fiil Çekimi

Haber Kipleri

Geniş Zaman (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde geniş zaman eki [-r, -Ir, -Ar]’dir. Geniş zaman ekiyle 1. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli 1. tekil ve 1. çoğul şahıslarda [-mA] iken diğer şahıslarda [-mAz] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-r, -Ir, -Ar/ + /-mA/
2. şahıs: fiil + /-r, -Ir, -Ar/ + /-sA/
3. şahıs: fiil + /-r, -Ir, -Ar/ + / -dI, -dU/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-r, -Ir, -Ar/ + /-bIz, -bUz/
2. şahıs: fiil + /-r, -Ir, -Ar/ + /-sIz, -sUz/
3. şahıs: fiil + /-r, -Ir, -Ar/ + /-IA, -dIIA, -dUIA/

işle- “çalış-”

Teklik

1. şahıs: <i>işlerme</i> “çalışırım”	<i>işlemem</i> “çalışmam”
2. şahıs: <i>işlerse</i> “çalışırsın”	<i>işlemezse</i> “çalışmazsın”
3. şahıs: <i>işlerdi</i> “çalışır”	<i>işlemez</i> “çalışmaz”

Çokluk

1. şahıs: <i>işlerbiz</i> “çalışırız”	<i>işlememiz</i> “çalışmayız”
2. şahıs: <i>işlersiz</i> “çalışırsınız”	<i>işlemezsiz</i> “çalışmazsınız”
3. şahıs: <i>işlerle</i> “çalışırlar”	<i>işlemezle</i> “çalışmazlar”

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: <i>barırma</i> “giderim”	<i>barmam</i> “gitmem”
2. şahıs: <i>barırsa</i> “gidersin”	<i>barmazsa</i> “gitmezsin”
3. şahıs: <i>barır</i> “gider”	<i>barmaz</i> “gitmez”

Çokluk

1. şahıs: <i>barırbız</i> “gideriz”	<i>barmabız</i> “gitmeyiz”
2. şahıs: <i>barırsız</i> “gidersiniz”	<i>barmazsız</i> “gitmezsiniz”
3. şahıs: <i>barırla</i> “giderler”	<i>barmazla</i> “gitmezler”

Şimdiki Zaman (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde şimdiki zaman iki farklı yapı ile meydana gelir. Birinci tip şimdiki zamanda ek [-A, -y]'dir ve 1. tip şahıs ekleri ile kullanılır. Ünsüz harf ile biten fiillerden sonra [-A], ünlü harf ile biten fiillerden sonra [-y] eki kullanılır. Olumsuz şekli, [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-a, -e, -y/ + /-ma, -me/
2. şahıs: fiil + /-a, -e, -y/ + /-sa, -se/
3. şahıs: fiil + /-a, -e, -y/ + /-dı, -di, -du, -dü/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-a, -e, -y/ + /-bız, -biz, -buz, -büz/
2. şahıs: fiil + /-a, -e, -y/ + /-sız, -siz, -suz, -süz/

3. şahıs: fiil + /-a, -e, -y/ + /-la, -le, -dıla, -dile, -dula, -düle/

küreş- “uğraş-”

Teklik

1. şahıs: <i>küreşeme</i> “uğraşıyorum”	<i>küreşmeyme</i> “uğraşmıyorum”
2. şahıs: <i>küreşese</i> “uğraşıyorsun”	<i>küreşmeysel</i> “uğraşmıyorsun”
3. şahıs: <i>küreşedi</i> “uğraşıyor”	<i>küreşmeydi</i> “uğraşmıyor”

Çokluk

1. şahıs: <i>küreşebiz</i> “uğraşıyoruz”	<i>küreşmeybiz</i> “uğraşmıyoruz”
2. şahıs: <i>küreşesiz</i> “uğraşıyorsunuz”	<i>küreşmeysiz</i> “uğraşmıyorsunuz”
3. şahıs: <i>küreşedile</i> “uğraşıyorlar”	<i>küreşmeydile</i> “uğraşmıyorlar”

cukla- “uyu-”

Teklik

1. şahıs: <i>cuklayma</i> “uyuyorum”	<i>cuklamayma</i> “uyumuyorum”
2. şahıs: <i>cuklaysa</i> “uyuyorsun”	<i>cuklamaysın</i> “uyumuyorsun”
3. şahıs: <i>cuklaydı</i> “uyuyor”	<i>cuklamaydı</i> “uyumuyor”

Çokluk

1. şahıs: <i>cuklaybız</i> “uyuyoruz”	<i>cuklamaybız</i> “uyumuyoruz”
2. şahıs: <i>cuklaysız</i> “uyuyorsunuz”	<i>cuklamaysız</i> “uyumuyorsunuz”
3. şahıs: <i>cuklaydıla</i> “uyuyorlar”	<i>cuklamaydıla</i> “uyumuyorlar”

İkinci tip şimdiki zaman ise [-A/-y tur-] yapısı ile kurulmaktadır. 1. tip şahıs ekleri ile kullanılır. Bu yapı kesinlik bildiren şimdiki zamanı ifade etmektedir. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

kel- “gel-”

Teklik

1. şahıs: <i>kele turama</i> “geliyorum”	<i>kelmey turama</i> “gelmiyorum”

2. şahıs: *kele turasa* “geliyorsun”   *kelmey turasa* “gelmiyorsun”

3. şahıs: *kele turadı* “geliyor”   *kelmey turadı* “gelmiyor”

Çokluk

1. şahıs: *kele turabız* “geliyoruz”   *kelmey turabız* “gelmiyoruz”

2. şahıs: *kele turasız* “geliyorsunuz”   *kelmey turasız* “gelmiyorsunuz”

3. şahıs: *kele turadıla* “geliyorlar”   *kelmey turadıla* “gelmiyorlar”

Bilinen Geçmiş Zaman (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde bilinen geçmiş zaman eki [-dI, -dU]’dur. Bilinen geçmiş zaman ekiyle 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-dI, -dU/ + /-m/

2. şahıs: fiil + /-dI, -dU/ + /-ñ/

3. şahıs: fiil + /-dI, -dU/ + Ø

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-dI, -dU/ + /-k, -k/

2. şahıs: fiil + /-dI, -dU/ + /-ğız, -giz, -ğuz, -güz/

3. şahıs: fiil + /-dI, -dU/ + /-lA/

ķara- “bak-”

Teklik

1. şahıs: *ķaradım* “baktım”   *ķaramadım* “bakmadım”

2. şahıs: *ķaradıñ* “baktın”   *ķaramadıñ* “bakmadın”

3. şahıs: *ķaradı* “baktı”   *ķaramadı* “bakmadı”

Çokluk

1. şahıs: *ķaradıķ* “baktık”   *ķaramadıķ* “baktık”

2. şahıs: *ķaradığız* “baktınız”   *ķaramadığız* “baktınız”

3. şahıs: *karadıla* “baktılar”   *karamadıla* “baktılar”

ket- “git-”

Teklik

1. şahıs: *ketdim* “gittim”   *ketmedim* “gitmedim”

2. şahıs: *ketdiñ* “gittin”   *ketmediñ* “gitmedin”

3. şahıs: *ketdi* “gitti”   *ketmedi* “gitmedi”

Çokluk

1. şahıs: *ketdik* “gittik”   *ketmedik* “gitmedik”

2. şahıs: *ketdigiz* “gittiniz”   *ketmedigiz* “gitmediniz”

3. şahıs: *ketdile* “gittiler”   *ketmedile* “gitmediler”

Öğrenilen Geçmiş Zaman (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde öğrenilen/duyulan geçmiş zaman eki [-ğan, -gen, -han]’dır. Öğrenilen geçmiş zaman ekiyle 1. tip şahıs ekleri kullanılır. /t/, /s/, /ç/ ünsüzlerinden sonra [-han]; /n/ ünsüzü ile biten kelimelerden sonra [-ñan] eki gelir. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

açhan “açan”, *aythan* “söyleyen”, *tuthan* “tutan”

Teklik

1. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han/ + /-mA/

2. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han/ + /-sA/

3. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han/ + /-dI, -dU/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han/ + /-bIz, -bUz/

2. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han/ + /-sIz, -sUz/

3. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han/ + /-lA, -dIIA, -dUIA/

bol- “ol-”

Teklik

1. şahıs: <i>bolğanma</i> “olmuşum”	<i>bolmağanma</i> “olmamışım”
2. şahıs: <i>bolğansa</i> “olmuşsun”	<i>bolmağansa</i> “olmamışsın”
3. şahıs: <i>bolğandı</i> “olmuş”	<i>bolmağandı</i> “olmamış”

Çokluk

1. şahıs: <i>bolğanbız</i> “olmuşuz”	<i>bolmağanbız</i> “olmamışız”
2. şahıs: <i>bolğansız</i> “olmuşsunuz”	<i>bolmağansız</i> “olmamışsınız”
3. şahıs: <i>bolğandıla</i> “olmuşlar”	<i>bolmağandıla</i> “olmamışlar”

kör- “gör-”

Teklik

1. şahıs: <i>körgeñme</i> “görmüşüm”	<i>körmegenme</i> “görmemişim”
2. şahıs: <i>körgense</i> “görmüşün”	<i>körmegense</i> “görmemişin”
3. şahıs: <i>körgendi</i> “görmüş”	<i>körmegendi</i> “görmemiş”

Çokluk

1. şahıs: <i>körgeñbiz</i> “görmüşüz”	<i>körmegenbiz</i> “görmemişiz”
2. şahıs: <i>körgensiz</i> “görmüşsünüz”	<i>körmegensiz</i> “görmemişsiniz”
3. şahıs: <i>körgendile</i> “görmüşler”	<i>körmegendile</i> “görmemişler”

Gelecek Zaman (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde gelecek zaman eki ünlüyle ve /r/ ünsüzü ile biten fiillerden sonra [-rık, -rik], ünsüz ile biten fiillerden sonra [-arık, -erik], /l/ ve /r/ ünsüzlerinden sonra [-lık, -lik], /n/ ile biten fiillerden sonra [-nık, -nik] şeklindedir. Gelecek zaman ekiyle 1. tip şahıs ekleri kullanılır. Gelecek zamanın olumsuz şekli *tüyül* (*tül*) “değil” kelimesine gelen 1. tip şahıs ekleri yardımıyla yapılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-rık, -rik, -arık, -erik, -lık, -lik, -nık, -nik/ + /-mA/
2. şahıs: fiil + /-rık, -rik, -arık, -erik, -lık, -lik, -nık, -nik / + /-sA/
3. şahıs: fiil + /-rık, -rik, -arık, -erik, -lık, -lik, -nık, -nik / + /-dI, -dU/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-rık, -rik, -arık, -erik, -lık, -lik, -nık, -nik / + /-bIz, -bUz/
2. şahıs: fiil + /-rık, -rik, -arık, -erik, -lık, -lik, -nık, -nik / + /-sIz, -sUz/
3. şahıs: fiil + /-rık, -rik, -arık, -erik, -lık, -lik, -nık, -nik / + /-lA, -dIIA, -dUIA/

ber- “ver-”

Teklik

1. şahıs: <i>berlikme</i> “vereceğim”	<i>berlik tülme</i> “vermeyeceğim”
2. şahıs: <i>berlikse</i> “vereceksin”	<i>berlik tülse</i> “vermeyeceksin”
3. şahıs: <i>berlikdi</i> “verecek”	<i>berlik tüldü</i> “vermeyecek”

Çokluk

1. şahıs: <i>berlikbiz</i> “vereceğiz”	<i>berlik tülüz</i> “vermeyeceğiz”
2. şahıs: <i>berliksiz</i> “vereceksiniz”	<i>berlik tülsüz</i> “vermeyeceksiniz”
3. şahıs: <i>berlikdile</i> “verecekler”	<i>berlik tüldüle</i> “vermeyecekler”

kıl- “kıl-”

Teklik

1. şahıs: <i>kıllıkma</i> “kılacağım”	<i>kıllık tülme</i> “kılmayacağım”
2. şahıs: <i>kıllıkısa</i> “kılacaksın”	<i>kıllık tülse</i> “kılmayacaksın”
3. şahıs: <i>kıllıkdi</i> “kılacak”	<i>kıllık tüldü</i> “kılmayacak”

Çokluk

1. şahıs: <i>kıllıkımız</i> “kılacağız”	<i>kıllık tülüz</i> “kılmayacağız”
2. şahıs: <i>kıllıksız</i> “kılacaksınız”	<i>kıllık tülünüz</i> “kılmayacaksınız”

3. şahıs: *kıllıkdıla* “kılacaklar”

kıllık tıldüle “kılmayacaklar”

tüy- “döv-”

Teklik

1. şahıs: *tüyirikme* “döveceğim”

tüyirik tülme “döveceğim”

2. şahıs: *tüyirikse* “döveceksin”

tüyirik tülse “döveceksin”

3. şahıs: *tüyirikdi* “dövecek”

tüyirik tüldü “dövecek”

Çokluk

1. şahıs: *tüyirikbiz* “döveceğiz”

tüyirik tülüz “döveceğiz”

2. şahıs: *tüyiriksiz* “döveceksiniz”

tüyirik tülünüz “döveceksiniz”

3. şahıs: *tüyirikdile* “dövecekler”

tüyirik tüldüle “dövecekler”

B. Tasarlama Kipleri

Emir Kipi

Karaçay-Malkar Türkçesinde emir kipi her şahıs için farklı bir ek ile kullanılmaktadır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-AyIm/

2. şahıs: fiil + /Ø

3. şahıs: fiil + /-sIn, -sUn/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-ayık, -eyik/

2. şahıs: fiil + /-ıgız, -igiz, -uguz, -ügüz/

3. şahıs: fiil + /-sInlA, -sUnlA/

ayt- “söyle-”

Teklik

1. şahıs: <i>aytayım</i> “söyleyeyim”	<i>aytmayım</i> “söylemeyeyim”
2. şahıs: <i>ayt</i> “söyle”	<i>aytma</i> “söyleme”
3. şahıs: <i>aytsın</i> “söylesin”	<i>aytmasın</i> “söylesesin”

Çokluk

1. şahıs: <i>aytayık</i> “söyleyelim”	<i>aytmayık</i> “söylemeyelim”
2. şahıs: <i>aytığız</i> “söyleyin”	<i>aytmağız</i> “söylemeyin”
3. şahıs: <i>aytsınla</i> “söylesinler”	<i>aytma sınla</i> “söylesesinler”

Şart Kipi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde şart kipi eki [-sA]’dır. Şart kipi ekiyle 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-sA/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-sA/ + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-sA/ + Ø

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-sA/ + /-k, -k/
2. şahıs: fiil + /-sA/ + /-ğız, -giz, -ğuz, -güz/
3. şahıs: fiil + /-sA/ + /-lA/

süy- “sev-”

Teklik

1. şahıs: <i>süysem</i> “sevsem”	<i>süymesem</i> “sevmesem”
2. şahıs: <i>süysen</i> “sevsen”	<i>süymesen</i> “sevmesen”
3. şahıs: <i>süyse</i> “sevse”	<i>süymese</i> “sevme”

Çokluk

1. şahıs: *süyse* “sevsek”   *süymesek* “sevmesek”
2. şahıs: *süysegiz* “sevseniz”   *süymesegiz* “sevmeseniz”
3. şahıs: *süysele* “sevseler”   *süymesele* “sevmeseler”

Gereklilik Kipi (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde gereklilik kipi [-rğa, -rge kerek] yapısıyla kurulmaktadır. Gereklilik kipi yapısıyla 1. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek/ + /-me/
2. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek/ + /-se/
3. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek/ + /-di/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek/ + /-biz/
2. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek/ + /-siz/
3. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek/ + /-dile/

ayt- “söyle-”

Teklik

1. şahıs: *aytırğa kerekme* “söylemem gerek”
aytırğa kerek tülme “söylememen gerek”
2. şahıs: *aytırğa kerekse* “söylemen gerek”
aytırğa kerek tülse “söylememen gerek”
3. şahıs: *aytırğa kerekdi* “söylemesi gerek”
aytırğa kerek tüldü “söylememesi gerek”

Çokluk

1. şahıs: *aytırğa kerekbiz* “söylememiz gerek”

aytırğa kerek tülbüz “söylemememiz gerek”

2. şahıs: *aytırğa kereksiz* “söylemeniz gerek”

aytırğa kerek tülüsüz “söylememeniz gerek”

3. şahıs: *aytırğa kerekdile* “söylemeleri gerek”

aytırğa kerek tüldüle “söylememeleri gerek”

İstek Kipi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde istek kipi [-r + iyelik eki + kele] yapısıyla kurulmaktadır. İstek kipi yapısıyla 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-r/ + /-m/ + kele

2. şahıs: fiil + /-r/ + /-ñ/ + kele

3. şahıs: fiil + /-r/ + /Ø/ + kele

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-r/ + /-k, -k/ + kele

2. şahıs: fiil + /-r/ + /-ğız, -giz, -ğuz, -güz/ + kele

3. şahıs: fiil + /-r/ + /-lA/ + kele

ket- “git-”

Teklik

1. şahıs: *keterim keledi* “gideyim”

keterim kelmeydi “gidesim gelmiyor”

2. şahıs: *keteriñ keledi* “gidesin”

keteriñ kelmeydi “gidesin gelmiyor”

3. şahıs: *keteri keledi* “gide”

keteri kelmeydi “gidesi gelmiyor”

Çokluk

1. şahıs: *keteribiz keledi* “gitsek”

keteribiz kelmeydi “gidesimiz gelmiyor”

2. şahıs: *keterigiz keledi* “gitseniz”

keterigiz kelmeydi “gidesiniz gelmiyor”

3. şahıs: *keterleri keledi* “gitseler”

keterleri kelmeydi “gitmeleri gelmiyor”

Fiillerin Birleşik Çekimi

A. Hikâye Birleşik Çekimi

Geniş Zamanın Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde geniş zamanın hikayesi [-r, -Ar, -Ir + edi] yapısıyla kurulmaktadır. Geniş zamanın hikayesinde 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mAz] eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-r, -Ar, -Ir + edi/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-r, -Ar, -Ir + edi / + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-r, -Ar, -Ir + edi/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-r, -Ar, -Ir + edi / + /-k/
2. şahıs: fiil + /-r, -Ar, -Ir + edi/ + /-giz/
3. şahıs: fiil + /-r, -Ar, -Ir + edi/ + /-le/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: <i>barır edim</i> “giderdim”	<i>barmaz edim</i> “gitmezdim”
2. şahıs: <i>barır ediñ</i> “giderdin”	<i>barmaz ediñ</i> “gitmezdin”
3. şahıs: <i>barır edi</i> “giderdi”	<i>barmaz edi</i> “gitmezdi”

Çokluk

1. şahıs: <i>barır edik</i> “giderdik”	<i>barmaz edik</i> “gitmezdik”
2. şahıs: <i>barır edigiz</i> “giderdiniz”	<i>barmaz edigiz</i> “gitmezdiniz”
3. şahıs: <i>barır edile</i> “giderlerdi”	<i>barmaz edile</i> “gitmezlerdi”

Şimdiki Zamanın Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde şimdiki zamanın hikayesi [-A, -y + edi] yapısıyla kurulmaktadır. Geniş zamanın hikayesinde 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-A, -y + edi/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-A, -y + edi + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-A, -y + edi/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-A, -y + edi/ + /-k/
2. şahıs: fiil + /-A, -y + edi/ + /-giz/
3. şahıs: fiil + /-A, -y + edi/ + /-le/

kel- “gel-”

Teklik

1. şahıs: <i>kele edim</i> “geliyordum”	<i>kelmey edim</i> “gelmiyordum”
2. şahıs: <i>kele ediñ</i> “geliyordun”	<i>kelmey ediñ</i> “gelmiyordun”
3. şahıs: <i>kele edi</i> “geliyordu”	<i>kelmey edi</i> “gelmiyordu”

Çokluk

1. şahıs: <i>kele edik</i> “geliyorduk”	<i>kelmey edik</i> “gelmiyorduk”
2. şahıs: <i>kele edigiz</i> “geliyordunuz”	<i>kelmey edigiz</i> “gelmiyordunuz”
3. şahıs: <i>kele edile</i> “geliyorlardı”	<i>kelmey edile</i> “gelmiyorlardı”

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi [-ğan, -gen, -han + edi] yapısıyla kurulmaktadır. Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesinde 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + edi/ + /-m/

2. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + edi/ + /-ñ/

3. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + edi/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + edi/ + /-k/

2. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + edi/ + /-giz/

3. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + edi/ + /-le/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: *barğan edim* “gitmişim”

barmağan edim “gitmemişim”

2. şahıs: *barğan ediñ* “gitmiştin”

barmağan ediñ “gitmemiştin”

3. şahıs: *barğan edi* “gitmişti”

barmağan edi “gitmemişti”

Çokluk

1. şahıs: *barğan edik* “gitmiştik”

barmağan edik “gitmemiştik”

2. şahıs: *barğan edigiz* “gitmiştiniz”

barmağan edigiz “gitmemiştiniz”

3. şahıs: *barğan edile* “gitmişlerdi”

barmağan edile “gitmemişlerdi”

Gelecek Zamanın Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde gelecek zamanın hikayesi [-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi] yapısıyla kurulmaktadır. Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesinde 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Gelecek zamanın olumsuz şekli *tüyül (tül)* “değil” kelimesine gelen 2. tip şahıs ekleri yardımıyla yapılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi/ + /-m/

2. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi/ + /-ñ/

3. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi/ + /-k/
2. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi/ + /-giz/
3. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik, -nık, -nik + edi/ + /-le/

kal- “kal-”

Teklik

1. şahıs: <i>kallık edim</i> “kalacaktım”	<i>kallık tüyül edim</i> “kalmayacaktım”
2. şahıs: <i>kallık ediñ</i> “kalacaktın”	<i>kallık tüyül ediñ</i> “kalmayacaktın”
3. şahıs: <i>kallık edi</i> “kalacaktı”	<i>kallık tüyül edi</i> “kalmayacaktı”

Çokluk

1. şahıs: <i>kallık edik</i> “kalacaktık”	<i>kallık tüyül edik</i> “kalmayacaktık”
2. şahıs: <i>kallık edigiz</i> “kalacaktınız”	<i>kallık tüyül edigiz</i> “kalmayacaktınız”
3. şahıs: <i>kallık edile</i> “kalacaklardı”	<i>kallık tüyül edile</i> “kalmayacaklardı”

İstek Kipinin Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde istek kipinin hikayesi [/-ğa, -ge/ + edi] yapısına 2. tip şahıs ekleri eklenerek kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-ğa, -ge/ + edi/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-ğa, -ge/ + edi/ + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-ğa, ge/ + edi/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-ğa, -ge/ + edi + /-k/
2. şahıs: fiil + /-ğa, -ge/ + edi + /-giz/
3. şahıs: fiil + /-ğa, -ge/ + edi + /-le/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: <i>barğa edim</i> “gideydim”	<i>barmağa edim</i> “gitmeyeydim”
2. şahıs: <i>barğa ediñ</i> “gideydin”	<i>barmağa ediñ</i> “gitmeyeydin”
3. şahıs: <i>barğa edi</i> “gideydi”	<i>barmağa edi</i> “gitmeyeydi”

Çokluk

1. şahıs: <i>barğa edik</i> “gideydik”	<i>barmağa edik</i> “gitmeyeydik”
2. şahıs: <i>barğa edigiz</i> “gideydiniz”	<i>barmağa edigiz</i> “gitmeyeydiniz”
3. şahıs: <i>barğa edile</i> “gideydiler”	<i>barmağa edile</i> “gitmeyeydiler”

Şart Kipinin Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde şart kipinin hikayesi [fiil + /-sA/ + edi] yapısına 2. Tip şahıs ekleri eklenerek kullanılır. Olumsuz şekli [-mA] olumsuzluk eki ile yapılmaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-sA + -m/ + edi
2. şahıs: fiil + /-sA + -ñ/ + edi
3. şahıs: fiil + /-sA/ + edi

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-sA + -k/ edi
2. şahıs: fiil + /-sA + -ğız/ + edi
3. şahıs: fiil + /-sA + -la/ + edi

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: <i>barsam edi</i> “gitseydim”	<i>barmasam edi</i> “gitmeseydim”
2. şahıs: <i>barsañ edi</i> “gitseydin”	<i>barmasañ edi</i> “gitmeseydin”
3. şahıs: <i>barsa edi</i> “gitseydi”	<i>barmasa edi</i> “gitmeseydi”

Çokluk

1. şahıs: *barsaḵ edi* “gitseydik”   *barmasaḵ edi* “gitmeseydik”
2. şahıs: *barsaḡız edi* “gitseydiniz”   *barmasaḡız edi* “gitmeseydiniz”
3. şahıs: *barsala edi* “gitseydiler”   *barmasala edi* “gitmeseydiler”

Gereklilik Kipinin Hikayesi (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde gereklilik kipinin hikayesi [-rḡa, -rge kerek + edi] yapısıyla kurulmaktadır. Gereklilik kipinin hikayesinde 2. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-rḡa, -rge kerek + edi/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-rḡa, -rge kerek + edi + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-rḡa, -rge kerek + edi/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-rḡa, -rge kerek + edi/ + /-k/
2. şahıs: fiil + /-rḡa, -rge kerek + edi/ + /-ḡız, -giz/
3. şahıs: fiil + /-rḡa, -rge kerek + edi/ + /-le/

cukla- “uyu-”

Teklik

1. şahıs: *cuklarḡa kerek edim* “uyumalıydım”
cuklarḡa kerek tüyül edim “uyumamalıydım”
2. şahıs: *cuklarḡa kerek ediñ* “uyumalıydın”
cuklarḡa kerek tüyül edin “uyumamalıydın”
3. şahıs: *cuklarḡa kerek edi* “uyumalıydı”
cuklarḡa kerek tüyül edi “uyumamalıydı”

Çokluk

1. şahıs: *cuklarḡa kerek edik* “uyumalıydık”

cuklarğa kerek t y il edik “uyumamalıydık”

2. şahıs: *cuklarğa kerek edigiz “uyumalıydınız”*

cuklarğa kerek t y il edigiz “uyumamalıydınız”

3. şahıs: *cuklarğa kerek edile “uyumalıydılar”*

cuklarğa kerek t y il edile “uyumamalıydılar”

B. Rivayet Birleşik Çekimi

Şimdiki Zamanın Rivayeti (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar T rkçesinde Şimdiki zamanın rivayeti [-A, -y + bolĝan] yapısıyla kurulmaktadır. Şimdiki zamanın rivayeti 1. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-a, -e, -y + bolĝan/ + /-ma, -me/

2. şahıs: fiil + /-a, -e, -y + bolĝan/ + /-sa, -se/

3. şahıs: fiil + /-a, -e, -y + bolĝan/ + /-dı, -di/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-a, -e, -y + bolĝan/ + /-bız, -biz/

2. şahıs: fiil + /-a, -e, -y + bolĝan/ + /-sız, -siz/

3. şahıs: fiil + /-a, -e, -y + bolĝan/ + /-la, -le, -dıla, -dile/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: *bara bolĝanma “gidiyormuŐum”*

bara bolmaĝanma “gitmiyormuŐum”

2. şahıs: *bara bolĝansa “gidiyormuŐsun”*

bara bolmaĝansa “gitmiyormuŐsun”

3. şahıs: *bara bolĝandı “gidiyormuŐ”*

bara bolmaĝandı “gitmiyormuŐ”

Çokluk

1. şahıs: *bara bolğanbız* “gidiyormuşuz”

bara bolmağanbız “gitmiyormuşuz”

2. şahıs: *bara bolğansız* “gidiyormuşsunuz”

bara bolmağansız “gitmiyormuşsunuz”

3. şahıs: *bara bolğandıla* “gidiyorlarmış”

bara bolmağandıla “gitmiyorlarmış”

Gelecek Zamanın Rivayeti (1. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde gelecek zamanın rivayeti [lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan] yapısıyla kurulmaktadır. Gelecek zamanın rivayeti 1. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan/ + /-ma, -me/

2. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan/ + /-sa, -se/

3. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan/ + /-dı, -di/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan/ + /-bız, -biz/

2. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan/ + /-sız, -siz/

3. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + bolğan/ + /-la, -le, -dıla, -dile/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: *barlık bolğanma* “gelecekmişim”

barlık bolmağanma “gelmeyecekmişim”

2. şahıs: *barlık bolğansa* “gelecekmişsin”

barlık bolmağansa “gelmeyecekmişsin”

3. şahıs: *barlık bolğandı* “gelecekmiş”

barlık bolmağandı “gelmeyecekmiş”

Çokluk

1. şahıs: *barlık bolğanbız* “gelecekmişiz”

barlık bolmağanbız “gelmeyecekmişiz”

2. şahıs: *barlık bolğansız* “gelecekmişsiniz”

barlık bolmağansız “gelmeyecekmişsiniz”

3. şahıs: *barlık bolğandıla* “geleceklermiş”

barlık bolmağandıla “gelmeyeceklermiş”

C. Şart

Geniş Zamanın Şartı (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde geniş zamanın şartı [-sA] ekiyle kurulmaktadır. Geniş zamanın şartı 2. tip şahıs ekleri kullanılır. Geniş zamanın şartında, geniş zaman eki kullanılmamaktadır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-sa, -se/ + /-m/

2. şahıs: fiil + /-sa, -se/ + /-ñ/

3. şahıs: fiil + /-sa, -se/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-sa, -se/ + /-k/

2. şahıs: fiil + /-sa, -se/ + /-ğız, -giz/

3. şahıs: fiil + /-sa, -se/ + /-la, -le/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: *barsam* “gelirsem”   *barmasam* “gelmezsem”

2. şahıs: *barsañ* “gelirsen”   *barmasañ* “gelmezsen”

3. şahıs: *barsa* “gelirse”   *barmasa* “gelmezse”

Çokluk

1. şahıs: *barsaḵ* “gelirsek”   *barmasaḵ* “gelmezsek”
2. şahıs: *barsaḡız* “gelirseniz”   *barmasaḡız* “gelmezseniz”
3. şahıs: *barsala* “gelirlerse”   *barmasala* “gelmezlerse”

Şimdiki Zamanın Şartı (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde şimdiki zamanın şartı [-a, -e, -y + ese + şahıs eki] yapısıyla kurulmaktadır. Şimdiki zamanın şartı 2. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-a, -e, -y ese/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-a, -e, -y ese/ + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-a, -e, -y ese/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-a, -e, -y ese/ + /-k/
2. şahıs: fiil + /-a, -e, -y ese/ + /-ḡız, -giz/
3. şahıs: fiil + /-a, -e, -y ese/ + /-la, -le/

bar- “git-”   **Teklik**

1. şahıs: *bara esem* “gelirsem”
2. şahıs: *bara eseñ* “gelirsen”
3. şahıs: *bara ese* “gelirse”

Çokluk

1. şahıs: *bara esek* “gelirsek”
2. şahıs: *bara esegiz* “gelirseniz”
3. şahıs: *bara esele* “gelirlerse”

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde görülen geçmiş zamanın şartı [-dı, -di + -şahıs eki + ese] yapısıyla kurulmaktadır. Görülen geçmiş zamanın şartı 2. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-dı, -di + /-m/ + ese
2. şahıs: fiil + /-dı, -di/ + /-ñ/ + ese
3. şahıs: fiil + /-dı, -di/ + ese

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-dı, -di/ + /-k/ + ese
2. şahıs: fiil + /-dı, -di/ + /-ğız, -giz/ + ese
3. şahıs: fiil + /-dı, -di/ + /-la, -le/ + ese

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: <i>bardım ese</i> “geldiysem”	<i>barmadım ese</i> “gelmediysem”
2. şahıs: <i>bardiñ ese</i> “geldiyisen”	<i>barmadıñ ese</i> “gelmediyisen”
3. şahıs: <i>bardı ese</i> “geldiyse”	<i>barmadı ese</i> “gelmediyse”

Çokluk

1. şahıs: <i>bardık ese</i> “geldiysek”	<i>barmadık ese</i> “gelmediysek”
2. şahıs: <i>bardığız ese</i> “geldiyiseniz”	<i>barmadığız ese</i> “gelmediyiseniz”
3. şahıs: <i>bardıla ese</i> “geldilerse”	<i>barmadıla ese</i> “gelmedilerse”

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın şartı [-ğan, -gen, -han + ese + şahıs eki] yapısıyla kurulmaktadır. Öğrenilen geçmiş zamanın şartı 2. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + ese/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + ese/ + /-ñ/

3. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + ese/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + ese/ + /-k/

2. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + ese/ + /-ğız, -giz/

3. şahıs: fiil + /-ğan, -gen, -han + ese/ +b/-la, -le/

bar- “git-”

Teklik

1. şahıs: *barğan esem* “gelmişsem”

barmağan esem “gelmemişsem”

2. şahıs: *barğan eseñ* “gelmişsen”

barmağan eseñ “gelmemişsen”

3. şahıs: *barğan ese* “gelmişse”

barmağan ese “gelmemişse”

Çokluk

1. şahıs: *barğan esek* “gelmişsek”

barmağan esek “gelmemişsek”

2. şahıs: *barğan esegiz* “gelmişseniz”

barmağan esegiz “gelmemişseniz”

3. şahıs: *barğan esele* “gelmişlerse”

barmağan esele “gelmemişlerse”

Gelecek Zamanın Şartı (2. Tip Şahıs Eki)

Karaçay-Malkar Türkçesinde gelecek zamanın şartı [-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik + ese + şahıs eki] yapısıyla kurulmaktadır. Gelecek zamanın şartı 2. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik ese/ + /-m/

2. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik ese/ + /-ñ/

3. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik ese/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik ese/ + /-k/

2. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik ese/ + /-ğız, -giz/

3. şahıs: fiil + /-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik ese/ + /-la, -le/

kal- “kal-”

Teklik

1. şahıs: *kallık esem* “kalacaksam”   *kallık tüyül esem* “kalacaksam”
2. şahıs: *kallık eseñ* “kalacaksan”   *kallık tüyül eseñ* “kalacaksan”
3. şahıs: *kallık ese* “kalacaksa”   *kallık tüyül ese* “kalacaksa”

Çokluk

1. şahıs: *kallık esek* “kalacaksak”   *kallık tüyül esek* “kalacaksak”
2. şahıs: *kallık esegiz* “kalacaksanız”   *kallık tüyül esegiz* “kalacaksanız”
3. şahıs: *kallık eseñe* “kalacaklarsa”   *kallık tüyül eseñe* “kalacaklarsa”

Gereklilik Kipinin Şartı (2. Tip Şahıs Eki),

Karaçay-Malkar Türkçesinde gereklilik kipinin şartı [-rğa, -rge kerek + ese + şahıs eki] yapısıyla kurulmaktadır. Gereklilik kipinin şartı 2. tip şahıs ekleri kullanılır.

Teklik

1. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek + ese/ + /-m/
2. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek + ese/ + /-ñ/
3. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek + ese/

Çokluk

1. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek + ese/ + /-k/
2. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek + ese/ + /-ğız, -giz/
3. şahıs: fiil + /-rğa, -rge kerek + ese/ + /-la, -le/

kel- “gel-”

Teklik

1. şahıs: *kelirge kerek esem* “gelmeliysem”
kelirge kerek tüyül esem “gelmemeliysem”
2. şahıs: *kelirge kerek eseñ* “gelmeliysen”

kelirge kerek tüyül eseñ “gelmemeliysen”

3. şahıs: *kelirge kerek ese* “gelmeliyse”

kelirge kerek tüyül ese “gelmemeliyse”

Çokluk

1. şahıs: *kelirge kerek esek* “gelmeliyseğiz”

kelirge kerek tüyül esek “gelmemeliyseğiz”

2. şahıs: *kelirge kerek esegiz* “gelmeliyseniz”

kelirge kerek tüyül esegiz “gelmemeliyseniz”

3. şahıs: *kelirge kerek esele* “gelmelilerse”

kelirge kerek tüyül esele “gelmemelilerse”

Tasvir Fiilleri

Yeterlik Fiili

Karaçay-Malkar Türkçesinde yeterlik fiili [fiil + -a, -e-, -y + al-] yapısıyla kurulmaktadır. Ünsüz harf ile biten kelimelerin sonundaki [-a, -e] eki düşer ve fiil “al-” fiili ile birleşir. Ünlü harf ile biten kelimelerde ise /-y/ korunur.

barallıkbız “gidebileceğiz”, *köralmadık* “göremedik”

Tezlik Fiili

Karaçay-Malkar Türkçesinde tezlik fiili iki yapı ile kurulur. Birinci yapı [fiil + /-b koy-, iy-, ket-/ + haber kipi/tasarlama kipi + şahıs eki] şeklindedir. İkinci yapı [fiil + /-a, -e ber-/ + zaman eki/haber kipi + şahıs eki] şeklindedir.

aytıt koyğandı “söyleyivermiş”, *ayta berdim* “söyleyiverdim”

Süreklilik Fiili

Karaçay-Malkar Türkçesinde süreklilik fiili [fiil + /-a, -e + tur-/ + zaman eki/haber kipi + şahıs eki] yapısıyla kurulmaktadır.

kele turama “geleduruyorum”

Soru Eki

Karaçay-Malkar Türkçesinde soru eki “mı, mi, mu, mü”dür. Türkiye Türkçesindekinden farklı olarak kelimeye bitişik olarak yazılır.

Üymü? “Ev mi?”; *Bardınmı?* “Gittin mi?; *Çallukmısa?* “Kalacak mısın?”

Dil canlı bir varlık olduğu için eş zamanlı ve art zamanlı bir değişim ve gelişim yaşamaktadır. Bu değişim ve gelişimin sebebi olarak da lehçeler, şiveler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi ve Karaçay-Malkar Türkçesi arasında da farklılıklar vardır. Türkiye Türkçesi ve Karaçay-Malkar Türkçesi arasındaki morfolojik farklar şu şekilde özetlenebilir:

1. Karaçay-Malkar Türkçesinde çokluk eki “-la, -le” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-lar, -ler” şeklindedir; ancak kelime iyelik eki aldığında çokluk eki Türkiye Türkçesindeki gibi kullanılır.

2. Karaçay-Malkar Türkçesinde ilgi hâl eki “+nı, +ni, +nu, +nü” şeklindedir. İlgi hâl eki alan kelime 1. ve 2. tekil kişi iyelik eki varsa ilgi hâl eki “+ı, +i” şekline dönüşür. Türkiye Türkçesinde ise ilgi hâl eki “+nın, +nin, +nun, +nün, +ın, +in, +un, +ün” şeklindedir.

3. Karaçay-Malkar Türkçesinde belirtme hâl eki “+nı, +ni, +nu, +nü” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+ı, +i, +u, +ü, +sı, +si, +su, +sü” şeklindedir.

4. Karaçay-Malkar Türkçesinde vasıta hâl “bla” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “ile” şeklindedir.

5. Karaçay-Malkar Türkçesinde yönelme hâl eki “+ğa, +ge, +ha” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+a, +e” şeklindedir.

6. Karaçay-Malkar Türkçesinde bulunma hâl eki “+da, +de” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+da, +de, +ta, +te” şeklindedir.

7. Karaçay-Malkar Türkçesinde ayrılma hâl eki “+dan, +den” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+dan, +den, +tan, +ten” şeklindedir.

8. Karaçay-Malkar Türkçesinde 2. tekil kişi iyelik eki “ñ” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+ın, +in, +un, +ün” şeklindedir.

9. Karaçay-Malkar Türkçesinde 1. çoğul kişi iyelik eki “-bız, -biz, -buz, -büz” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-mız, -miz, -muz, -müz” şeklindedir.

10. Karaçay-Malkar Türkçesinde 2. çoğul kişi iyelik eki “+ğız, +giz, +ğuz, +güz” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+mız, +miz, +muz, +müz” şeklindedir.

11. Karaçay-Malkar Türkçesinde 1. tekil kişi eki “-ma, -me” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-m” şeklindedir.

12. Karaçay-Malkar Türkçesinde 2. tekil kişi eki “-sa, -se” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-n” şeklindedir.

13. Karaçay-Malkar Türkçesinde 1. çoğul kişi eki “-bız, -biz” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-k, -iz” şeklindedir.

14. Karaçay-Malkar Türkçesinde 2. çoğul kişi eki “-sız, -siz” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-nız, -sınız” şeklindedir.

15. Karaçay-Malkar Türkçesinde 2. çoğul kişi eki “-sız, -siz” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “+nız, +sınız” şeklindedir.

16. Karaçay-Malkar Türkçesinde 3. çoğul kişi eki “-la, -le” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-lar, -ler” şeklindedir.

17. Karaçay-Malkar Türkçesinde dönüşlülük zamiri “kesi” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “kendî” şeklindedir.

18. Karaçay-Malkar Türkçesinde gelecek zaman eki “-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-ecek, -acak” şeklindedir.

19. Karaçay-Malkar Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman eki “-ğan, -gen, -han” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-muş, -miş, -muş, -müştür” şeklindedir.

20. Karaçay-Malkar Türkçesinde şimdiki zaman eki “-a, -e, -y” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-yor” şeklindedir.

21. Karaçay-Malkar Türkçesinde istek kiği “-ar -ı, -er -i” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-a, -e” şeklindedir.

22. Karaçay-Malkar Türkçesinde gereklilik kipi “-rğa, -rge kerek” şeklindeyken Türkiye Türkçesinde “-malı, -meli” şeklindedir.

Türkiye Türkçesi ve Karaçay-Malkar Türkçesi arasındaki farklardan biri de yalancı eş değerliğin sebep olduğu kelime farklılıklarıdır. Yalancı eş değerlik için Uğurlu (2020: 1881), kaynak metinde geçen bir kelimenin, hedef okur kümesinin dilinde de aynen veya dönüştürülebilir şekilde bulunması; ancak her iki kelimenin kavram alanlarının birbirini hiç

ötmemesi veya karşılammaması durumu olarak açıklamaktadır. Ersoy (2007: 61) ise bu tür kelimelere araştırmacıların “yalancı eşdeğerler”, “sahte karşılıklar”, “sözde denkteşler”, “tam yalancı eş değeri kelimeler”, “yalancı eşdeğerlik” ve “aldatıcı kelimeler” gibi isimlerle karşıladıklarını söyler.

Karaçay-Malkar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğer kelimelerden bazıları şunlardır:

• *Alış-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “değişmek, değiş tokuş etmek” (Tavkul, 2000: 80) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Bağışla-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “hediye etmek, ithaf etmek” (Nevruz, 1991: 93) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Beklet-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “sıkılaştırmak” (Tavkul, 2000: 118) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bekleme işini birine yaptırmak” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Çalış-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “karışmak” (Tavkul: 2000: 167) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Damla-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “yemeği lezzetli hale getirmek” (Tavkul, 2000: 181) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “damla durumunda tane tane düşmek (TDK, 2020) anlamındadır.

• *İzle-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “istemek” (Tavkul, 2000: 232) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “birinin veya bir şeyin arkasından gitmek, takip etmek” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Horla-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “yenmek, galip gelmek” (Tavkul, 2000: 220) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Kaldır-* fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “bırakmak” (Nevruz, 1991: 324) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bulunduğu yerden almak” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Ƙoş*- fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “katmak, eklemek, karıştırmak (Nevruz, 1991: 400) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Öt*- fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “geçmek, nüfuz etmek” (Tavkul, 2000: 318) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Saldır*- fiili Karaçay-Malkar Türkçesinde “koydurmak” (Tavkul, 2000: 327) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak, hücum etmek” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Arı* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “oraya, o tarafa” (Tavkul, 2000: 88) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “temiz” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Bilek* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “kol” (Tavkul, 2000: 122) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Çakmağ* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “karışık, birbirine geçmiş” (Tavkul, 2000: 167) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “taşa vurulup kıvılcım çıkarılan çelik parçası” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Dudağ* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “toy kuşu, kuğu” (Tavkul, 2000: 186) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Hırsız* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “çok konuşan, geveze” (Tavkul, 2000: 218) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “başkasının malını çalan kimse, uğru” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Kabağ* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “köy; semt, mahalle; avlu” (Tavkul, 2000: 233) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Ƙazağ* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “yalnız, tek” (Nevruz, 1991: 353) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “baştan geçirilerek giyilen, genellikle kollu, örme üst giysisi” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Ƙırğ* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “oyuk, oluk (Nevruz, 1991: 374) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “kırılmış olan” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Kök* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “gök, gök rengi, mavi” (Nevruz, 1991: 405) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Kör* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “çukur, mezar” (Nevruz, 1991: 410) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “görme engelli” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Küçük* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “enik” (Nevruz, 1991: 435) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “boyutları, benzerlerininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Maske* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “fino köpeği” (Tavkul, 2000: 294) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “boyalı karton, kumaş veya plastikten yapılan ve başkalarınınca tanınmamak için yüze geçirilerek kullanılan yapma yüz” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Ön* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “ses” (Tavkul, 2000: 317) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Şaka* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “mürekkep” (Nevruz, 1991: 550) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife” (TDK, 2020) anlamındadır.

• *Üzüm* kelimesi Karaçay-Malkar Türkçesinde “kısım, bölüm, parça” (Tavkul, 2000: 425) anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde “asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi” (TDK, 2020) anlamındadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

1. Söz Dizimi

Var olan bütün canlıların çevreleriyle iletişim kurmaya ihtiyacı vardır. Sosyal bir varlık olan insan da tüm canlılar gibi çevresindeki diğer canlılarla iletişim halindedir. Çünkü insan çevresindeki diğer canlılarla iletişim kurmadan dünyadaki varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürmez. İnsan, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak; duygularını, düşüncelerini ya da çeşitli bilgileri aktarmak için farklı iletişim yöntemlerine başvurur. Jestler, mimikler ve dil (yazılı ve sözlü) aracılığı ile çevresiyle iletişim kurması mümkündür. Korkan bir insan veya hayvanın gözbebeklerinin büyümesi, göndericinin mesajını onaylayan alıcının sohbet esnasında kafasını öne arkaya sallaması, “Sınavın nasıl geçti?”/“Çok iyi.” diyalogu gibi örnekler canlıların, insanların çevresiyle kurduğu iletişime örnek verilebilir. İletişim kanalı olarak dil kullanıldığında insanın seslere ihtiyacı olmaktadır; ancak bu seslerin kuralsız ve anlamsız bir şekilde bir araya gelmesi, doğru bir iletişim için yeterli olmayacaktır. Kelimeler, anlamsız bir bütün olarak bir araya geldiğinde, kuralsız ve manasız bir cümle oluşur. Örneğin yeni doğmuş bebeğinizin çıkardığı sesler, konuştuğunuz dilde anlamlı bir yapı oluşturmaz. Duyduğunuz “aar”, “aeu” gibi seslerle, bebeğinizin ne demek istediğini anlamanız mümkün değildir. Ancak siz duyduğunuz bu seslerle, bebeğinizin sadece bir şeye ihtiyacı olduğunu düşünebilir ya da içgüdüsel olarak sezineleyebilirsiniz. Benzer şekilde bir yaşındaki çocuğunuzun “anne, bak, su” kelimelerini söylemesi, size çocuğunuzun ne demek istediğiyle ilgili sadece bir ipucu verecektir. Çocuğunuz belki gördüğü bir su birikintisini göstermek istiyordur; belki de sizden su istiyordur. Çocuğunuzun tam olarak ne söylemek istediğini kesin bir şekilde anlamanız mümkün değildir. Telefonunuza gelen “Acil ev çık.” şeklindeki bir kısa mesajda, arkadaşınızın sizden evden çıkmanızı mı yoksa evden çıkmanızı mı istediği belli değildir. Bu örneklerdeki gibi eksik ve kurallara uymayan cümleler, kesin bir bilgi vermemektedir. Bir zincir gibi birbirine bağlı olan dil yapısında yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi tek başına seslerin, kurallara bağlı olmaksızın bir araya gelmiş kelimelerin bir anlamı yoktur. Seslerin heceleri, hecelerin kelimeleri, kelimelerin de konuşulan dilin kurallarına uygun olarak bir araya gelip cümleleri oluşturmasıyla kuralı bir cümle oluşur. Sonucunda da etkili ve doğru iletişim gerçekleşir. Söz dizimi bir zincire benzetilebilir. Her halka bir kelimedir. Halkların belirli kurallarla bir araya gelmesiyle oluşan zincir de söz dizimidir.

Söz dizimi, cümlelerin yapısını, cümleyi meydana getiren kelimelerin birbirleriyle olan ilişkisini, cümle içindeki sıralanışını ve görevlerini inceler. Bünyesinde yargılı ve yargısız anlatımlar barındırır. Yargısız anlatımlar, bir yargı ifade eden ancak yüklem barındırmayan kelime gruplarını temsil ederken; yargılı anlatımlar ise içinde bir yargı ifade ederek yüklem barındıran cümleleri temsil eder.

“Sözdizimi terimi, batı dillerinde “*syntaxis*” sözcüğü yoluyla Yunancadan geçmiştir ve bu sözcüğün -*syn* öneki “eş, birlikte”, *taxis* tabanı da “diziliş, sıra” anlamına gelir” (Uzun, 2006: 64). Bu terim, ilk defa M.Ö. 3. yy.’da Stoikler tarafından anlatımların mantıksal içerikleriyle ilgili olarak kullanılır (Arutyunova, 2000: 448-449 akt. Yılmaz, 2018: 262).

Türk Dil Kurumunun Güncel Sözlüğünde (2020), bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi kolu, cümle bilgisi, tümce bilgisi, nahiv, sentaks tanımı yapılmıştır. Güncel sözlükte bulunan tanım da görüldüğü gibi araştırmacılar tarafından söz dizimi için farklı terimler kullanılmaktadır.

Araştırmacılar tarafından yapılan açıklamalardan bazıları da şu şekildedir:

Tahir Nejad Gencan (1979: 75), her sözcüğün anlamlı olmakla birlikte tek başına duygularımızı, düşüncelerimizi, isteklerimizi tam olarak anlatmaya yetmediğini; bizim tek tek sözcüklerle değil; sözcük dizileriyle anlaştığımızı; düşünce, duygu ve istekleri tam olarak anlatmak için sözcükleri, dil bilgisi kurallarına göre dizmek gerektiğini; bu dizilişin incelemesi ve kuralları ile oluşan bölüme söz dizimi denildiğini söylemiştir. Batı gramerlerinde adının *syntaxe* olduğunu ve söz diziminin ana konusunun tümce olduğunu belirtmiştir.

Kaya Bilgegil (1984: 12), söz diziminin (= *nahiv* = *syntax*) bir kelimenin veya bir kelime grubunun diğer bir kelime veya kelime grubu ile birleşmesini incelediğini; bu bilim koluna kelime birleşmelerinin konu olduğunu söylemiştir.

Zeynep Korkmaz (1992: 33), cümle bilgisi (Alın. *Syntax, Satzlehre*; Fr. *syntaxe*; İng. *Syntax*; Osm. *Nahiv*) terimini kullanarak bir dilde kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı olduğunu belirtmiştir.

Alaaddin Mehmedoğlu (2001: 3), kelimelerin birbirleriyle olan ilişkisi sonucunda kelime grupları ve cümleler oluştuğunu söylemiştir. Kelime grupları ve cümlelerin anlam ve yapı bakımından birbirinden farklı olduğunu; gramerin bir bölümü olan söz diziminde kelime grupları ve cümlelerden bahsettiğini belirtmiştir. Söz diziminin cümlede sözlerin birbiriyle

alakalanması yollarını, kelime gruplarını, cümle ögelerini, cümlelerin yapıca türlerini, cümlelerin birbiriyle karşılıklı alakasını vs. alanları kapsadığını ifade etmiştir.

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğünde (Vardar, 2002: 182) söz dizimi için şu açıklama yapılmıştır: “1. Tümcelere ilişkin olguların, tümce düzeyinde dilsel birimler arasında kurulan bağıntıların tümü. 2. Tümcebilim, tümceyi/inceleleyen dal”

İbrahim Delice (2003: 15), eski dilde *nahiv* ve İngilizcede *syntax* diye adlandırılan söz diziminin bir kelimenin veya bir kelime öbeğinin bir diğer kelime veya kelime öbeğiyle birleşme durumlarını inceleyen dilbilim dalı olduğunu söylemiştir.

Leyla Karahan (2008: 9), söz diziminin konusunun yargısız bir anlatım birimi olan kelime grupları ile yargılı bir anlatım birimi olan cümlelerin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlam özellikleri olduğunu söylemiştir. Cümlelerin bağlanma şekilleri ile bağlanan cümleler arasındaki şekil ve anlam ilişkilerinin de söz diziminin konusuna dâhil olduğunu belirtmiştir.

Enfel Doğan (2012: 3) söz diziminin sağlıklı ve düzgün bir cümle kurmanın yollarını araştıran; kurallarını ortaya koyan bir dil bilgisi alanı olduğunu söylemiştir.

Tahsin Banguoğlu (2015: 20), söz diziminin (*syntaxe*) konuşmada kelimelerin sıralanmalarını ve bağlanmalarını anlattığını ifade etmiştir.

Bilal Aktan (2016: 1), bir dilde kelimelerin bir grup veya cümle oluşturacak biçimde bir araya gelmelerinin kurallarını, bu grupların cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle yapılarını inceleyen dil bilgisi bölümüne söz dizimi (*cümle bilgisi, sentaks*) denildiğini ifade etmiştir.

Mehmet Özmen (2016: 3), söz diziminin (*nahiv, sentaks*) cümleyi ve kelime gruplarını oluşturan kuralları, kelimelerin bir araya gelme koşullarını, kelimeler ve cümle ögeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen dil bilgisi dalı olduğunu söylemiştir.

Kerim Demirci (2017: 176), sentaks terimini kullanmıştır. Söz diziminin dilin en önemli birimlerinden olan cümlelerin yapısını, hangi alt unsurlardan oluştuğunu, bu unsurların nasıl sıralandığını ve hangi anlamlar taşıdığını inceleyen bilim dalı olduğunu söylemiştir.

Günay Karaağaç (2018: 741), söz dizimi (*syntagma, analytism*) terimini kullanmıştır. Dil kullanımının sözlük ve söz diziminden oluştuğunu; bu iki olgunun dil dediğimiz bir bütünün iç içe geçmiş iki eksenini olduğunu söylemiştir. Sözlüğün geçmişi; söz diziminin ise şimdinin

ve geleceğin dili olduğunu; sözlüğün dilinin geçmişin; söz diziminin ise şimdinin ve geleceğin ekseni olduğunu belirtmiştir.

Hürriyet Gökdayı (2018: 1), dilin anlam aktarabilmesi için ses, hece, sözcük, öbek gibi dil birimlerinin belirli kurallara göre bir doğru üzerinde dizilerek tümce oluşturması gerektiğini ifade etmiştir. Tümce oluşumu, onu oluşturan birimler, bu birimler arasındaki ilişkiler, dilin yapısı ve işleyişi üzerinde çalışan araştırmacıların ilgisini çektiğini ve dille ilgili bu tür konuları araştırmak üzere sözdizimi adıyla dilbilimin bir alt alanı ayrıştığını söylemiştir.

Söz dizimi ile ilgili Türk lehçelerinde kullanılan terimler ise şöyledir:

Tablo 2.1. Türk lehçelerinde söz dizimi terimi

Azerbaycan Türkçesi	sintaksis
Türkmen Türkçesi	sintaksis
Gagauz Türkçesi	sintaksis
Özbek Türkçesi	sintaksis
Uygur Türkçesi	sintaksis
Tatar Türkçesi	sintaksis
Başkurt Türkçesi	sintaksis
Kumuk Türkçesi	sintaksis
Karaçay-Malkar Türkçesi	sintaksis
Nogay Türkçesi	sintaksis
Kazak Türkçesi	sintaksis
Kırgız Türkçesi	sintaksis
Altay Türkçesi	sintaksis
Hakas Türkçesi	sintaksis
Tuva Türkçesi	sintaksis
Şor Türkçesi	sintaksis
Türkiye Türkçesi	cümle bilgisi ~ sentaks

Kaynak: (Naskali-Gürsoy, 1997: 28).

1.1. Karaçay-Malkar Türkçesinde Söz Dizimi

Karaçay-Malkar Türkçesindeki dil bilgisi çalışmaları incelendiğinde söz dizimi ile ilgili çalışmaların diğerlerine nazaran daha geç bir zamanda başladığı görülmektedir; ancak henüz emekleme aşamasında olduğu gerçeğine bakılırsa son yıllarda söz dizimi ile ilgili nitelikli çalışmalar olduğu söylenebilir.

1912'de N. A. Karavlov tarafından Karaçay-Malkar Türkçesinin ilk kısa gramer taslağı hazırlanmıştır. Bu taslak içinde Malkar sözlü edebiyatı örnekleri ve iki küçük sözlük (Rusça-Malkarca/Malkarca-Rusça) bulunmaktadır. Bu, gramer taslağında Malkar dilinin yapısının tanımında bazı hatalar olsa da A. N. Samoyloviç, Y. Nemet gibi Türkologlar tarafından fark edilmiştir. 1920-1930 yılları arasında U. D. Aliev (1930), tarafından ilk kez yazılan kapsamlı

bir Karaçay-Malkar grameri hazırlanmış ve yayımlanmıştır. 1931’de Bayramkulov tarafından da Karaçay dili grameri kaleme alınmıştır. A. K. Borovkov, 1926 yılında Karaçay ve Malkar’a yapılan ilk saha seferlerinde dilbilimsel ve folklor materyalleri biriktirmiştir. Sonraki yıllarda SSCB Bilimler Akademisi tarafından düzenlenen bilimsel keşif gezilerinin bir parçası olarak birkaç kez Karaçay’a gitmiştir. Bu seferler sırasında topladığı materyalleri yeniden işlemiştir. 1932 tarihli bilimsel çalışmasında Karaçay-Balkar Dilinin temelini oluşturmuştur (Elbrusoid, 2022). Ayrıca bu dönemde A. M. Appaev (1941), V. I. Filonenko (1940), R. Shaumyan (1935), I. A. Akbaev (1926), V. P. Antonov-Saratovsky (1930), N. Y. Marr (1929), R. O. Shor (1930), V. I. Abaev (1933) tarafından da Karaçay-Malkar Türkçesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. 1940’lı yılların başında H. O. Laypanov (1941) ve diğer araştırmacıların Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili çeşitli konulardaki çalışmaları ilk kez yayımlanmıştır. 1920-1940 yılları arasında yapılan dil tarihi incelemeleri ve Karaçay-Malkar dili üzerine yapılan temel çalışmalar, araştırmaların dil öğrenimine, öğretici gramer kitaplarının, sözlüklerin ve rehberlerin oluşturulmasına yönelik olduğunu göstermektedir; ancak bu olumlu gelişim süreci, 1941’de başlayan savaş ve ardından 1943-1944 yıllarında başlayıp 14 yıl süren toplu sürgünle kesintiye uğramıştır (Kuçmezova, 2014: 19-21).

Karaçay-Malkar dilinin incelenmesine sürgünün sona ermesiyle 1960’lı yıllardan sonra başlanabilmiştir. 1950’li yılların sonuna kadar Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimi üzerine geniş kapsamlı bir eser kaleme alınmamıştır.

1960’lı ve 1970’li yıllarda yayımlanan dil bilgisi konulu eserlere kadar, Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimi hakkında bilgi veren eser, Aliylanı Tamata Umar’ın dil bilgisidir. Ancak bu eserde de söz dizimi hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır ve mevcut bilgiler de tartışmalıdır. Eserde dil bilgisi ile mantık kategorisi birbirinden ayrılmadan birlikte verilmiştir. 1958-1965 yıllarında okul kitaplarına (Aliyev, 1958; Bayramkulov, 1962; Aliyev, Jaboyev, 1965) söz dizimiyle ilgili bölümler eklenmiştir; ancak bu eserlerde söylenenler ekseriyetle tatmin edici değil; aksine tartışmaya açıktır. N. K. Dmitriyev, 1962 yılında yayımlanan *Stroy türkskih yazıkov* “Türk Dillerinin Hikayesi” isimli eserinde, Türk dillerinin söz diziminin yanı sıra Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimine de yer vermiştir; ancak eserde Karaçay-Malkar Türkçesi söz dizimi hakkında çok kapsamlı bir bilgi bulunmamaktadır. 1962 yılında Aliylanı kiçi Umar’ın söz dizimi ile ilgili “*Sintaksisni baş voproslarını birine, aytımnı baş çlenlerine, atalgan statyası*” başlıklı bir makalesi yayımlanmıştır. Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimi

ile ilgili sorunlar ilk kez 1960'lı yılların sonlarına doğru araştırılmaya başlanmıştır. Bu araştırmalarda Aliylanı kiçi Umar ve Ahmatlanı İbrahim'in önemli katkıları olmuştur.

Karaçay-Malkar Türkçesi söz dizimi hakkında çalışan ve kıymetli eserler ortaya koyan araştırmacılardan biri de İ. H. Ahmatlanı'dır. Kendisi, bu konuda makaleler, monografiler ve bir doktora tezi yazmıştır. 1968'de yayımlanan *Busağatdağı Karaçay-Malkar Tilde aytımnı baş çlenleri em alanı kuralıw madarları “Şimdiki Karaçay-Malkar Türkçesinde cümlelerin temel öğeleri ve onları kuran öğeler”* isimli eseri, Karaçay-Malkar Türkçesi söz diziminin en önemli çalışmalarından biri olarak kabul edilir. 1973 yılında U. B. Aliylanı, Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimi ile ilgili bilgileri derlendiği kitabı Moskova'da yayımlamıştır. Eserde, kelime grupları, basit cümleler, birleşik cümleler incelenmiştir. 1983'te Ahmat ulu İbrahim, Karaçay-Malkar Türkçesinde basit cümlelerin yapısı ve çeşitleri ile ilgili bir monografi kaleme almıştır. Ayrıca kelime gruplarının kuruluş şemalarını da ilk kez Ahmat ulu İbrahim hazırlamıştır. U. B. Aliylanı, Karaçay-Malkar Türkçesi söz dizimini Rusça söz dizimi ile karşılaştırıp literatüre sokmuştur. Karaçay-Malkar Türkçesi dil bilgisi, 90'lı yıllarda gelişme göstererek yeni bir yola girmiştir (Guzeylanı, 2002: 117-126).

Ahmatlanı ve Ketençilanı (2003: 2), dilbilimin bölümleri ile ilgili yaptıkları tabloda, söz diziminin alt dalları olarak kelime grupları ve cümleleri göstermişlerdir.

Türkiye Türkçesi dil bilgisinde *söz dizimi* terimi kullanılırken Karaçay-Malkar Türkçesi dil bilgisinde *sintaksis* terimi kullanılmaktadır.

Baskakov'a göre (1966: 255-256), söz dizimi, dilin tamamını kapsar ve kelimelerin birbirine nasıl bağlandığını, cümlelerin nasıl kurulduğunu, cümlelerin türlerini ve çeşitlerini, ayrıca bu cümlelerin birbirleriyle nasıl ilişkilendirildiğini inceler. Baskakov, söz dizimini, dil bilgisinin iki temel bölümünden biri olarak kabul eder.

Ahmatlanı (1991: 3-4), dilin öğretilmesinde söz diziminin ilk sırada yerini aldığını belirtmiştir. Söz dizimini öğrenmenin konuşurlara ana dillerinde kelimelerin hangi kurallarla bağlandığını göstermeye, kelime grupları ve cümleler kurmaya, dillerini zenginleştirmeye ve sonuç olarak fikirlerini kısa ve anlaşılır şekilde ifade etmelerine katkı sağladığını ifade etmiştir. Ayrıca, söz dizimini bilmenin yazım hatalarını önlediği ve hatasız yazmaya yardım ettiğini söylemiştir. Ahmatlanı, noktalama işaretlerinin doğru kullanımını öğretmek için de söz diziminin önemine değinmiştir. İnsanların düşüncelerini birbirlerine iletme için kelimeleri değil; cümleleri kullandığını vurgulayarak, yabancı bir dilde ne kadar çok kelime bilerseniz de o dilde cümle kurmayı bilmezseniz fikrinizi anlatamayacağınızı söyleyerek şu örneği vermiştir.

Passajir poyezdni Moskvadan kelgeni “Yolcu treninin Moskova’dan geldiği”

Bu yapıyı kurmak için *poyezd* “tren”, *passajir* “yolcu”, *Moskva* “Moskova”, *kel* “gel” kelimelerini kullanmamız gerektiğini belirten Ahmatlanı, bu sözleri peşi sıra dizip de bir cümle kurmamızın mümkün olmadığını ifade etmiştir. *Moskvada poyezdha passajir keldim* “Moskova’da trene yolcu geldim”; *Poyezd passajir kele Moskva* “Tren yolcu geliyor” gibi örneklerin anlamlı bir cümle kurmadığını belirtmiştir. Bu kelimelerle cümle kurmak için yapılması gerekenleri ise şöyle sıralamıştır: 1. Her kelimeye uygun olan ekin getirilmesi, 2. Bu kelimelerin eklere ve söz dizimi kurallarına göre dizilmesi, 3. Dizilen kelimelerin gerekli tonlama ile söylenmesi; ancak bu durumda doğru bir cümle kurulacağını söylemiştir. *Passajir poyezd Moskvadan keldi* “Yolcu treni Moskova’dan geldi” cümlesinin kurallı, doğru bir cümle oluşturduğunu ifade etmiştir.

Bayramkullanı ve Orusbiylanı (1977: 3) dil bilgisinde cümlelerin kuruluşlarını içine alan bölümünün *sintaksis* “söz dizimi” olduğunu aktarmıştır.

Bayramkullanı vd. (1992: 6), dil bilgisinde kelime gruplarının ve cümlelerin kuruluşları ve onların manalarını inceleyen bölüme *sintaksis* “söz dizimi” denildiğini söylemiştir.

Guzeylanı (1999: 278), dilbilimin dil bilgisi bölümünün cümle kuruluşlarını ve onların birbirlerine bağlanışlarını araştıran bölümün *sintaksis* “söz dizimi” olduğunu söylemiştir.

Aliylanı (1959: 3), kelimelerin cümlede birbirlerine nasıl bağlandıklarını, cümlelerin her birinin çeşitlerini ve öğelerini, onların birbirleri ile uyumlarını, cümlelerin kuruluşlarını inceleyen bilime *sintaksis* “söz dizimi” denildiğini ifade etmiştir.

Ahmatlanı’ya göre (1992: 3-4), dil bilgisi, morfoloji ve söz diziminden meydana gelir ve söz diziminin kelimelerin birbirine nasıl bağlandığını, kelime gruplarını ve cümle çeşitlerini inceler. Söz dizimi ve morfolojinin birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olduğunu ve morfolojinin dilin birimlerini ve onların biçimlerini incelediğini vurgulayan Ahmatlanı, söz diziminde incelenen birimlere de *söz dizim birimleri* demektedir. Bu birimler, kelime grupları ve cümlelerdir. Kelime gruplarının da cümlelerin de kelimelerden meydana geldiğini; bunları oluşturmak için kelimelerin ya değiştirilmeden olduğu gibi kullanıldığını ya da çeşitli biçim değişikliklerine uğratarak kullanıldığını şu örneklerle açıklamıştır:

Ķart Aslan Aziz tünene Ķoş maşına kelgendile. “Yaşlı Aslan Aziz dün çiftlik araba geldi.” cümlesinde bir araya gelen kelimelerin bir cümle meydana getirmedeğini; bu kelimelerden bir cümle kurmak için eklerin yardımına ihtiyaç duyulduğunu ve ancak ekler

sayesinde bir cümle oluşturulabileceğini ifade etmiştir. *Ƙart Aslan em Aziz tünene Ƙoşdan maşına bla kelgendile.* “Yaşlı Aslan ve Aziz dün çiftlikten araba ile geldi.” Ahmatlanı, bu örneğe göre *Ƙart* “yaşlı” sıfatının nitelenen kelimenin önüne ek almadan geldiğini; *Aslan* ve *Aziz* öğelerinin de cümlede özne görevinde oldukları için değiştirilmeden birbirlerine *em* “ve” bağlacı ile bağlandıklarını söylemiştir. *Tünene* “dün” kelimesinin zarf olduğunu ve bu sebeple ek almayacağını; *Ƙoş* “çiftlik” kelimesinin isim olduğunu ve ona ayrılma hâl eki [+dan] ekleneceğini; *maşına* “araba” kelimesinin de isim olduğunu ve ona *bla* “ile” edatının eklendiğini ifade etmiştir. İnsanların birbirlerine fikirlerini cümleler sayesinde aktardıklarını; kurallara uygun şekilde cümleler kurulmazsa, ne kadar çok kelime bilirse bilinsin insanın fikrini, düşüncesini tam olarak ifade edemeyeceğini söylemiştir. Bu nedenle söz dizimini bilmenin büyük bir önemi taşıdığını belirten Ahmatlanı, söz dizimi sayesinde insanların fikirlerini anlatıp, dili zengin ve güçlü bir şekilde kullanıp, isteklerini kolayca ifade edeceklerini belirtmiştir.

2. Cümle

Bünyesinde kip ve şahıs ekini barındıran tek bir kelimedenden kurulabileceği gibi birden fazla kelimedenden de kurulan, kendi başına anlam bütünlüğü taşıyan ve bir yargı bildiren yapıya cümle denir. Cümle, dilin temeli olup düşüncelerin, duyguların ve niyetlerin anlaşılır bir biçimde ifade edilmesini sağlar. “Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir” (Karahana, 2008: 9). Tek bir kelimedenden oluşabileceği gibi birden fazla kelimeyle de kurulabilir. Türk Dil Kurumunun Güncel Sözlüğünde (TDK, 2020) cümle için “bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce” açıklaması yapılmıştır. Cümle terimi ile ilgili de araştırmacılar arasında bir birlik bulunmamaktadır. “Cümle yerine bazı araştırmacılar ‘tümsöz ve tümce’ terimlerini de kullanmışlardır” (Delice, 2003: 133).

Cümleyi en geniş kelime grubu olarak niteleyen Ergin (2007: 398), cümlelerin bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir olayı tam olarak hüküm halinde bildirdiğini söylemiştir. Cümlelerin varlığı için asgari şartın bir çekimli fiil olduğunu ve çekimli fiil olmak şartıyla tek kelimedenden de cümle olabileceğini ifade etmiştir. Korkmaz (1992: 32) da Ergin ile aynı doğrultuda cümlelerin varlığı için asgari şartın bir çekimli fiil olduğunu söylemiştir.

Kelime grubu ve cümle arasındaki farkı, yargı bulunup bulunmaması oluşturur. Karaağaç (2009: 183), kelime ve kelime gruplarında kavramların; cümlede ise yargının esas olduğunu söylemiştir.

Türk lehçelerinde cümle ile ilgili yapılan adlandırmalar ise şu şekildedir:

Tablo 2.2.Türk lehçelerinde cümle terimi

Azerbaycan Türkçesi	cümlä
Türkmen Türkçesi	sözlem
Gagauz Türkçesi	cümlä
Özbek Türkçesi	gap ~ cumla
Uygur Türkçesi	cümlä
Tatar Türkçesi	cömlä
Başkurt Türkçesi	höyläm
Kumuk Türkçesi	cumla
Karaçay-Malkar Türkçesi	aytım
Nogay Türkçesi	yıyma
Kazak Türkçesi	söylem
Kırgız Türkçesi	süylöm
Altay Türkçesi	ermek
Hakas Türkçesi	predlojeniye
Tuva Türkçesi	tomak
Şor Türkçesi	erbek
Türkiye Türkçesi	cümle

Kaynak: (Naskali-Gürsoy, 1997: 28).

2.1. Karaçay-Malkar Türkçesinde Cümle

Karaçay-Malkar Türkçesinde cümle için *aytım* terimi kullanılmaktadır.

Baskakov (1966: 255-256), insanların isteklerini ve fikirlerini paylaşmak için konuştuklarını söyler. Bu bağlamda, bir ya da birkaç kelimenin bir araya gelerek bir isteği veya fikri ifade etmesi durumunda cümle kurulacağını belirtir. Her kelimenin bir mana barındırdığını; cümlelerin ise bir isteği veya yargıyı açıkladığını, bu yüzden her kelime ya da kelime grubunun bir cümle oluşturamayacağını ifade eder. *Emen terek* “meşe ağacı”, *kalın çeget* “gür orman”, *cılı kün* “ılık gün”, *bizni elibiz bila* “bizim köyümüz ile” kelime gruplarının birer anlam taşıdığını; ancak kişinin ne söylediğini, ne yaptığını, ne istediğini ya da fikrinin ne olduğunu belirtmediğini vurgular. *Cılı kün* “ılık gün” grubunun bir anlam taşıdığını; ancak bir istek ifadesi olmadığını; buna karşılık *Kün cılıdı* “Gün ılıdı” yapısının tam bir durumu bildirdiğini ve yargı içerdiğini ifade etmiştir.

3. Kelime Grubu

Kavramları, hareketleri, durumları, duygu ve düşünceleri vb. karşılamak için bazen tek bir kelime yeterli olmaz. Bu durumda birden fazla kelimeye ihtiyaç duyulur. Bu da iki ya da daha fazla kelimenin belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelip kelime gruplarını meydana getirmesiyle olur. Bu başlık altında çalışmanın temelini oluşturan kelime gruplarının tanımı, terimi, inceleme yöntemleri hakkında bilgi verilerek Türkiye Türkçesindeki ve Karaçay-Malkar Türkçesindeki benzerlikler ve farklılıklar ortaya koyulacaktır.

3.1. Türkiye Gramerciliğinde Kelime Grubu Anlayışı, İlgili Terimler ve İnceleme Yöntemleri

Türkiye’de kelime grupları ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar, birçok konuda fikir birliği sağlayamamıştır. Terim, tasnif ve tanım noktasında birtakım uyuşmazlıklar bulunmaktadır.

Kelime grubu için araştırmacıların kullandığı terimler şu şekildedir: Belirtme grupları, belirtme öbekleri (groupe déterminatif), grup, izafet, kelime grubu, kelime grupları, kelime öbeği, kelime öbekleri, öbek, öbek yapı, söz öbekleri, sözcük grupları, sözcük öbeği, sözcük öbekleri, tamlama, tâyin grupları, yargısız anlatımlar. **Tablo 2.3.**’e bakıldığında araştırmacılar tarafından en çok kullanılan terimin “*kelime grubu*” terimi olduğu görülmektedir. Araştırmacılar tarafından kullanılan terimler şöyledir:

Tablo 2.3. Türkiye Türkçesinde kelime grubu için kullanılan terimler

Bilal Aktan (2016: 2)	kelime grubu
Halil İbrahim Usta (2007: 413)	kelime grubu
Enfel Doğan (2012: 3)	kelime grupları
Kemal Eraslan (2012: 449)	kelime grupları
Leyla Karahan (2008: 39)	kelime grupları
Mehmet Özmen (2016: 50)	kelime grupları
Muharrem Ergin (2007: 374)	kelime grupları
Mustafa Altun (2011: 11)	kelime grupları
Oktay Selim Karaca (2017: 20)	kelime grupları
İbrahim Delice (2003: 17)	kelime öbeği
Jean Deny (2012: 657)	kelime öbekleri
Kerime Üstünova (2014: 17)	sözcük öbeği
Mazhar Kükey (1975: 3)	sözcük öbeği
Caner Kerimoğlu (2014: 242)	sözcük öbeği
Hikmet Dizdaroğlu (1976: 34-35)	sözcük öbekleri

Tablo 2.3. Tablonun Devamı

Seçil Hirik (2020: 102)	sözcük öbekleri
Günay Karaağaç (2019: 129)	söz öbekleri
Talat Tekin (2016: 176)	söz öbekleri
Kaya Bilgegil (1984: 115)	belirtme (tâyin) grupları
Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli (2009: 17)	belirtme grupları
Tahsin Banguoğlu (1995: 497)	belirtme öbekleri (groupe déterminatif)
Hürriyet Gökdayı (2018: 1)	öbek
Nadir Engin Uzun (2006: 68)	öbek yapı, sözcük grupları
Zeynep Korkmaz (1992: 75, 100, 117, 145)	grup, kelime grubu, öbek
Vecihe Hatiboğlu (1972: 2)	yargısız anlatımlar
Tahir Nejad Gencan (1979: 81)	ad takımı, sıfat takımı
Ahmet Cevat Emre (1931: 285-315)	izafet

Türk lehçelerine bakıldığında ise kelime gruplarını karşılayan terimler şu şekildedir:

Tablo 2.4. Türk lehçelerinde kelime grubu için kullanılan terimler

Azerbaycan Türkçesi	söz birləşməsi
Türkmen Türkçesi	söz düzümi
Gagauz Türkçesi	laf birleşmesi
Özbek Türkçesi	soz birikmasi
Uygur Türkçesi	söz birikmiş
Tatar Türkçesi	süz tezmäse ~ süztezmä ~ süz törkemnäre
Başkurt Türkçesi	hüzbäyläneş
Kumuk Türkçesi	söz tagımı ~ söztagım
Karaçay-Malkar Türkçesi	söz tutuş
Nogay Türkçesi	söz baylanısı
Kazak Türkçesi	söz tirkesi
Kırgız Türkçesi	söz aykaşı
Altay Türkçesi	sözkolbu
Hakas Türkçesi	söz pirigizi
Tuva Türkçesi	sös ka'tıjuşkıni ~ sösterniñ ka'tıjuşkıni
Şor Türkçesi	sös tizimi ~ sös paglalıjı
Türkiye Türkçesi	kelime grubu

Kaynak: (Naskali-Gürsoy, 1997: 62).

Kelime grubunu oluşturan kelimeler için araştırmacıların kullandığı terimler şu şekildedir: Belirten, belirten öge, niteleyen, tabi olan, tamamlayan, tamlayan, tamlayıcı, tümleç, yardımcı öge, yardımcı öge, yardımcı unsur; asıl öge, asıl unsur, baş, belirten, belirtilen, belirtilen öge, nitelenen, tabi olunan, tamamlanan, tamlanan, temel öge.

Tablo 2.5. Türkiye Türkçesinde kelime grubunu oluşturan kelimeler için kullanılan terimler

Muharrem Ergin (2007: 375)	belirten tamamlayan tabi olan yardımcı unsur	belirtilen tamamlanan tabi olunan asıl unsur
Zeynep Korkmaz (1992: 22, 112, 145, 146)	tamlayan belirten niteleyen	tamlanan belirten nitelenen
Bilal Aktan (2016: 9)	tamlayan	tamlanan
Enfel Doğan (2012: 6)	tamlayan	tamlanan
Leyla Karahan (2008: 42)	tamlayan	tamlanan
Mehmet Özmen (2016: 50)	tamlayan	tamlanan
Mustafa Altun (2011: 17)	tamlayan	tamlanan
Vecihe Hatiboğlu (1972: 8-9)	tamlayan	tamlanan
Tahir Nejad Gencan (1979: 158)	tümleyici	tümlenen
Kerime Üstünova (2014: 73)	tamlayan/yardımcı unsur	tamlanan/asıl unsur
Oktay Selim Karaca (2017: 40)	belirten öge	belirtilen öge
Kaya Bilgegil (1984: 116)	belirten	belirtilen
Tahsin Banguoğlu (1995: 497)	belirten	belirtilen
İbrahim Delice (2003:17)	yardımcı öge	temel öge
Halil İbrahim Usta (2007: 413)	yardımcı öge	asıl öge
Nadir Engin Uzun (2006: 68)	tümleç, gösterici	baş

Araştırmacıların kelime gruplarına dair tanımları ve bu grupların özellikleri ile ilgili açıklamaları şöyledir:

Deny (1943: 711), kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün oluşturan her topluluğuna kelime grubu adını verdiğini; bir kelime grubunun mantık bakımından az çok tam bir anlam taşıdığını; şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibariyle tek bir kelimeymiş gibi çekim ekleri alabildiğini söylemiştir.

Bilgegil (1963: 115), *belirtme (tayin) grupları* terimini kullanmıştır. Kelime gruplarının birden fazla kelimedenden oluşmasına rağmen, cümledeki görevi bakımından tek bir kelimedenden farksız olduğunu; gerektiğinde yeni bir kelimeymiş gibi çekim eki alabildiğini belirtmiştir.

Hatiboğlu (1972: 2), *yargısız anlatımlar* olarak adlandırdığı kelime gruplarının, en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğduğunu; bu yargı bildirmeyen birliklerin, kalıplaşmamış sözcüklerle kurulan her türlü tamlamalar ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemeler olduğunu ifade etmiştir.

Kükey (1975: 3), birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine *sözcük öbeği* denildiğini söylemiştir.

Dizdaroğlu (1976: 34), *sözcük öbeği* olarak adlandırdığı kelime gruplarının çeşitli anlam ve yapı ilişkileriyle bir araya gelen sözcüklerden oluşmuş dil bilgisi birliği olduğunu belirtmiştir. Sözcük öbeklerinin yapı ve anlam bakımlarından bir bütün oluşturduğunu; öbeğin yapısının değiştirilemeyeceğini ve karşıladığı kavram ya da nesnenin ancak o kalıp içinde anlatılabileceğini ifade etmiştir.

Beserek (1991: 28), birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelerek bir bütün oluşturmasının kelime gruplarını meydana getirdiğini ifade etmiştir. Kelime gruplarının en önemli fonksiyonunun tek bir kelimeymiş gibi işlem görmesi olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebinin ise kelime gruplarının bir cümle içerisinde bir blok, yani bir unsur oluşturması olduğunu söylemiştir.

Korkmaz (1992: 75), *Gramer Terimleri Sözlüğünde*, *grup* ve *kelime grubu* terimlerini kullanmıştır. Grupların birden çok kelimedenden oluştuğunu fakat yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir öge gibi işlem gördüklerini; yargı bildirmeyen söz dizileri olduklarını belirtmiştir. İsim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik isim, birleşik fiil gibi yapıların birer grup oluşturduğunu ifade etmiştir. Kelime gruplarının cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu olduğunu söylemiştir. Türkçede isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik isim, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, unvan grubu gibi çeşitli kelime grupları bulunduğunu belirtmiştir (Korkmaz, 1992: 100).

Banguoğlu (2015: 496), kelimelerin sözü geliştirmek üzere öbeklendiğini ve bu şekilde kavramlar arasında ilişkiler kurarak tek bir kavramdan daha geniş bir anlatıma yöneldiklerini belirtmiştir. Bu yapıları *kelime öbekleri (groupe de mot)* olarak adlandırmıştır. Kimi kelime öbeklerinin sadece kavramları daha yakından belirtmeye yaradıklarını söyleyen Banguoğlu, kelimeler sınıflamasında görüldüğü gibi dilde işleyişleri ayrı, bazen de aynı kelimelerin birbirlerini belirtmek üzere yaklaştıklarını ifade etmiştir. Bir adın diğerini belirtmesi, adlara sıfatların, sıfatlara ve fiillere zarfların eklenmesi, adların takılar alması gibi örneklerle “kuşun kanadı, doğru yol, az tuzlu, geç kalmak, yardım için” gibi yapılar göstermiştir. Bu yapılar için

belirtme öbekleri (groupe déterminatif) terimini kullanmıştır. Ayrıca belirtme öbeklerinin bir yargı taşımadıkları için tek başlarına tam bir anlatım sayılmadığını vurgulamıştır.

Yavuz, Yetiş ve Birinci (1996: 144), birden fazla kelimedenden oluşan, yapı ve anlamında bir bütünlük bulunan ve cümlede bir bütün olarak ele alınan dil birliğine kelime grubu denildiğini belirtmiştir. Kelime grubunun tek nesneyi veya hareketi karşıladığı için cümleye bir bütün halinde katıldığını ve tek bir kelime gibi çekim gördüğünü söylemiştir. Ayrıca kelime grubunun sonuna gelen çekim ekinin tüm grubu kapsadığı vurgulanmıştır. Kelime gruplarının belirtme grupları olduğunu söyleyen Yavuz, Yetiş ve Birinci, bu gruplarda genellikle; belirten-belirtilen, tamlayan-tamlanan, bağlı olan-bağlı olunan ve asıl-yardımcı şeklinde iki öge bulunduğunu aktarmıştır.

Usta (2000: 209), yalın veya türemiş bir kelimeyle ifade edilemeyen kavramların ya da cümlede anlamın tam olarak aktarılmasını sağlayacak unsurların oluşturulması amacıyla bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dil bilgisinde *kelime grupları* terimiyle karşılandığını belirtmiştir.

Baydar ve Baydar (2001: 28), tek kelime ile ifade edilemeyen varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketlerin ifade edilebilmesi için birden fazla kelimenin belirli kurallar çerçevesinde yan yana getirilmesiyle *kelime gruplarının* oluştuğunu ifade etmiştir.

Cemiloğlu (2001: 6), kelime grupları için *sözcük öbeği* terimini kullanmayı tercih etmiştir. Kelime gruplarının nesne ve hareketleri daha geniş olarak karşılayabilmek için birden fazla kelimenin arka arkaya getirilerek oluşturulan anlamlı gramer birlikleri olduğunu söylemiştir.

Uzun (2006: 68), bir tümcede yer alan sözcüklerin diğer sözcüklerle birlikte anlamca ve görevce bir bütünlük oluşturarak sözcük gruplarını meydana getirebildiğini ifade etmiştir. Sözcük gruplarının iki, üç hatta ilkece sonsuz sayıda olabileceğini; ancak bir sözcük grubundaki öğelerin bu gruba katılış açısından aynı konumda olmadığını vurgulamıştır.

Uzun ve Aydın (2007: 68), kelime gruplarının birden fazla sözcükten geçici olarak oluşan bir bütünlük olduğunu söylemiştir.

Erkul (2007: 4), kelime gruplarının birden çok kelimeyi içeren, yapısal ve anlamsal bütünlüğe sahip, dilde bir bütün olarak işlem gören dil birlikleri olduğunu söylemiştir.

Ergin (2007: 374), kelime grubunun birden fazla kelimeyi içeren, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliği olduğunu

söylemiştir. Kelime gruplarında birden fazla kelimenin belirli kurallar çerçevesi içinde yan yana getirildiğini belirtmiştir. Kelime grubunun tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelime topluluğu olduğuna dikkat çekmiş ve grubun kullanımında bu bütünlüğün kendisini gösterdiğini ifade etmiştir.

Karahan (2008: 39), kelime grubunun bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimi olduğunu söylemiştir. Tek kelime ile karşılanmayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketi karşıladığını; varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketlerin anlamlarını genişleterek, belirterek, niteleyerek, pekiştirerek karşıladığını belirtmiştir.

Özkan ve Sevinçli (2008: 13), kelime gruplarının tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilmeyen varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelime ile kurulan dil birlikleri olduğunu söylemiştir.

Karaağaç (2009: 129), kelime grupları için *söz öbekleri* terimini kullanarak, kelime gruplarını, cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri olarak tanımlamıştır. Söz öbeğinin bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğu olduğunu söylemiştir.

Altun (2011: 11), kelime gruplarının, birden fazla kelimenin anlam ve yapı bakımından bir birliktelik oluşturan dil bilgisel yapılar olduğunu söylemiştir.

Baskakov (2011: 29), anlamlı bir kelimenin kendisinden sonra gelen anlamlı bir kelimeyle birleşerek onu genişletmesi yoluyla kelime grubunu oluşturduğunu söylemiştir.

Özmen (2013: 51), birbirine yapı ve anlam olarak bağlanan ve kendi aralarında bir bütün oluşturan, iki veya daha fazla unsurdan oluşan kelimeler topluluğunun kelime grubunu meydana getirdiğini söylemiştir.

Aktan (2016: 2), cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak amacıyla birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğunun kelime grubunu oluşturduğunu söylemiştir.

Özkan vd. (2016: 45), birden çok kelimededen oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümlede tek bir unsur olarak işlem gören söz dizisinin kelime grubunu meydana getirdiğini belirtmiştir.

Hirik (2020: 102-103), morfolojik birimlerin yani hem bağımlı hem bağımsız biçimbirimlerin bir araya gelerek belirli durumların, düşüncelerin, olay ve hareketlerin ifadesinde kullanıldığını söylemiştir. En az iki bağımsız biçimbirimin birleşmesinden *öbek* denilen yapının ortaya çıktığını ifade etmiştir. Tümencin anlambilimsel yapı taşlarından değerlendirilebilecek olan bu temel birliğin *sözcük öbeği* olarak adlandırıldığını belirten Hirik, sözcük öbeklerinin en az iki sözlükbirimin diğer bir deyişle anlamlı/görevli sözcüğün bir araya gelmesi ile kurulan birliği ifade ettiğini söylemiştir.

Bu açıklamalardan yola çıkarak kelime gruplarıyla ilgili aşağıdaki bilgilere ulaşılabilir:

1. Kelime grupları en az iki kelimededen meydana gelir. Grubu oluşturan kelime sayısı konusunda herhangi bir sınır yoktur.

2. Kelime grupları belirli kurallara göre oluşturulur.

3. Kelime grupları, tek bir kelime ile karşılanamayan kavramları ifade etmek için kullanılır ve cümle içinde tek bir kelime gibi muamele görür.

4. Kelime grupları, yapısal ve anlamsal olarak bir bütün halindedir.

5. Kelime grubunu meydana getiren kelimeler arasında anlamsal ilişkiler bulunur.

6. Kelime grupları, yargı bildirmezler.

7. Türkçenin dizimsel özelliği doğrultusunda belirten öge önce, belirtilen öge sonra gelir. Ancak bazı öbeklerde bu kural geçerli değildir.

Araştırmacıların kelime grupları için yaptıkları tasnifler de kullanılan terimler ve yapılan açıklamalar gibi birbirinden farklıdır:

Hatipoğlu (1972: 11-34), kelime gruplarını on üç ana başlık altında incelemiştir. *Ad tamlaması* ve *sıfat tamlaması* altında alt başlıklara yer vermiştir:

“1. Ad Tamlaması (Belirtili Tamlama, Belirtisiz Tamlama [Belirtisiz Tamlamanın Sıfat Görevinde Kullanılması, Belirtisiz Tamlamada Anlam Kayması], Takısız Tamlama), 2. Adıl Tamlaması, 3. Sıfat Tamlaması (Ortaçlardan Kurulan Sıfat Tamlaması, Sıfat Tamlamasında Sıfatların Sayısı ve Sırası, Zincirleme Sıfat Tamlaması, “-lı” ve “-siz” Ekiyle Kurulan Zincirleme Sıfat Tamlaması, İyelik Ekiyle Kurulan Sıfat Tamlaması), 4. İkilemeli Tamlama, 5. İyelikli Tamlama, 6. Çıkmalı Tamlama, 7. Kalmalı Tamlama, 8. Yönelmeli Tamlama, 9. İlgeçli Tamlama, 10. Bağlaçlı Tamlama, 11. Zincirleme Ad Tamlaması, 12. Karma Tamlama, 13. Girişik Tamlama”

Gencan (1979: 158, 185), kelime gruplarını iki başlık altında incelemiştir: İsim ve sıfat başlıklarının altında *ad takımı*, *sıfat takımı* şeklinde başlıklandırmıştır.

Tekin (2016: 176, 180, 185), kelime gruplarını *sıralama öbekleri*, *niteleme öbekleri*, *sontaki öbekleri* olmak üzere üç ana başlık altında incelemiştir. Bu üç ana başlık altında da alt başlıklara yer vermiştir:

“1. Sıralama Öbekleri, 1.1. Katmalı Öbekler, 1.1.1 Bağlaçsız Katmalı Öbekler, 1.1.1.1. Ad Öbekleri (İkilemeler), 1.1.1.2. Eylem Öbekleri (İkilemeler), 1.1.2. Bağlaçlı Katmalı Öbekler, 1.2. Yaklaşıklık Öbekleri, 1.3. Açıklamalı Öbekler, 2. Niteleme Öbekleri, 2.1. Ad Öbekleri, 2.1.1. Betimleme ve Belirtme Öbekleri, 2.1.2. İyelik Öbekleri, 2.2. Sayı Öbekleri, 2.3. Sıfat Öbekleri, 2.4. Zarf Öbekler, 3. Sontaki Öbekleri”

Ergin (2007: 379-397), kelime gruplarını on yedi ana başlık altında incelemiştir:

“1. Tekrarlar, 2. Bağlama Grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, 5. Aitlik Grubu, 6. Birleşik İsim, 7. Birleşik Fiil, 8. Unvan Grubu, 9. Ünlem Grubu, 10. Sayı Grubu, 11. Edat Grubu, 12. İsnat Grubu, 13. Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları, 14. Fiil Grupları, 15. Partisip (Sıfat-Fiil) Grubu, 16. Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu, 17. Akuzatif Grubu”

Karahan (2008: 39-79), kelime gruplarını on dört ana başlık altında incelemiştir. *Kısaltma gruplarını* ise kendi içinde gruplandırmıştır.

“1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat Fiil Grubu, 4. Zarf Fiil Grubu, 5. İsim Fiil Grubu, 6. Tekrar Grubu, 7. Edat Grubu, 8. Bağlama Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik İsim, 11. Ünlem Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Birleşik Fiil, 14. Kısaltma Grupları (A. İsnat Grubu, B. Yükleme Grubu, C. Yönelme Grubu, D. Bulunma Grubu, E. Uzaklaşma Grubu, F. Vasıta Grubu, G. Eşitlik Grubu)”

Gökdayı (2018: 71-81), kelime gruplarını on altı ana başlık altında incelemiştir. *Diğer öbekler* olarak verilen maddede ise yedi farklı öbekten daha bahsetmiştir.

“1. Ad Tamlaması, 2. İyelik Grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. Edat Grubu, 5. Birleşik İsimler, 6. Birleşik Eylemler, 7. Tekrar Grubu, 8. Aitlik Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Sayı Grubu, 11. Ünlem Grubu, 12. Bağlama Grubu, 13. İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, 14. Zarf Grubu, 15. Kısaltma Grupları, 16. Diğer Öbekler (A. Deyim Öbeği, B. İktibas Öbeği, C. Saplama Öbeği, D. Pekiştirme Edatı Öbeği, E. Şart Öbeği, F. İki Durumlu Öbek, G. Sıfat Yapım Ekli Öbek)”

Özkan vd. (2016: 7), kelime gruplarını on iki ana başlık altında incelemiştir. *Kısaltma gruplarını* ise kendi altında alt başlıklara ayırmıştır:

“1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Tekrar Grubu, 4. Özel İsim Grubu, 5. Birleşik Fiil, 6. Fiilimsi Grupları (Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil, İsim-Fiil Grubu), 7. Edat Grubu, 8. Ünlem Grubu, 9. Bağlama Grubu, 10. Unvan Grubu, 11. Sayı Grubu, 12. Kısaltma Grupları (A. İsnat Grubu, B. Yükleme Grubu, C. Yönelme Grubu, D. Bulunma Grubu, E. Uzaklaşma Grubu, F. Vasıta Grubu, G. Eşitlik Grubu, Ğ. İlgi Grubu, H. Kısalma (Klişeleşmiş) Yapılar)”

Erkul (2004: 4-20), kelime gruplarını on altı ana başlık altında incelemiştir:

“Tekrarlar, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik Kelime, Birleşik Fiil, Sayı Grubu, Hâl (Durum) Ekleriyle Yapılan Kelime Grupları (Yaklaşma, Bulunma, Uzaklaşma, İlgi), Edat Grubu, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Kısaltma Grupları”

Özmen (2016: 50-140), kelime gruplarını yirmi yedi ana başlık altında incelemiştir ve bu başlıklar altında bulunan alt başlıklarda da oldukça kapsamlı bir tasnif yapmıştır:

“1. İyelik Grubu, 2. İsim Tamlaması, 3. Sıfat Tamlaması, 4. Zarf Tamlaması, 5. İkileme, 6. Bağlama Grubu, 7. Birleşik Fiil, 8. Edat Grubu, 9. Sayı Grubu, 10. İsnat Grubu, 11. Birleşik İsim, 12. Unvan Grubu, 13. Ünlem Grubu, 14. Aitlik Grubu, 15. Tamlayan Grubu, 16. Bulunma Grubu, 17. Yönelme Grubu, 18. Çıkma Grubu, 19. Araç Grubu, 20. Belirtme Grubu, 21. İsim-Fiil Grubu, 22. Sıfat-Fiil Grubu, 23. Zarf-Fiil Grubu, 24. Tarafından’lı ve +ÇA Eşitlik Ekli Fiilimsiler, 25. Fiilimsi Gruplarında Devrikleme, 26. Fiilimsi Gruplarında Ayrık Yapılar, 27. Kısaltma Grubu”

Böler (2019: 69-205), kelime gruplarını on dört ana başlık altında incelemiştir. *İsim Tamlaması, ikileme (tekrar grubu), birleşik fiil fiilimsi grupları ve kısaltma gruplarını* ise kendi altında alt başlıklara ayırmıştır:

“İsim Tamlaması (Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması), Sıfat Tamlaması, Zarf Tamlaması, İkileme (Tekrar Grubu) (Yapı Bakımından İkilemeler, Anlam Bakımından İkilemeler), Bağlama Grubu, Edat Grubu, Ünlem Grubu, Birleşik İsim Grubu, Unvan Grubu, Sayı Grubu, Aitlik Grubu, Birleşik Fiil (Bir Sıfat-fiil ve Bir Yardımcı Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller=Karmaşık Fiiller, Bir İsim-fiil (+Yönelme Hâli) ve Bir Yardımcı Fiilden Yapılan Birleşik Fiilleri, Bir Fiil ve Bir Yardımcı Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller = Tasvir Fiilleri [Yeterlilik Fiilleri, Tezlik Fiilleri, Süreklilik Fiilleri, Yaklaşma Fiilleri], İkili Birleşik Fiiller, Bir İsim ve Bir Esas Fiilden Yapılan Birleşik Fiiller), Fiilimsi Grupları (İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu), Kısaltma Grupları (Yükleme Grubu, Yönelme Grubu, Bulunma Grubu, Ayrılma Grubu, Vasıta Grubu, Eşitlik Grubu, İlgi Grubu, İsnat (İyelik) Grubu, Başka Kısaltma Grupları)”

Beserek (1991: 28-31), kelime gruplarını sekiz ana başlık altında tasnif etmiştir:

“İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, İsim Grupları, Edat Grubu, Unvan Grubu, Tekrarlar (İkilemeler), Ünlem Grubu, Bağlaç Grupları”

Banguoğlu (1995: 495-586), kelime gruplarını öbekler olarak değerlendirmiştir. *Belirtme öbekleri ve yargı öbekleri* olmak üzere iki ana başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklara yer verilmiştir.

“1. Belirtme Öbekleri (Ad Takımları, Sıfat Takımları, Zarf Öbekleri, Takı Öbekleri, Çekim Öbekleri, İsim Öbekleri, Fiil Öbekleri, Bağlam Öbekleri, Yanaşma Takımları, San Öbekleri, Ayama ve Soyadı Öbekleri, Künye ve Mahlas, Katma Öbekleri, Ünlem Öbekleri, Saplama Öbekleri), 2. Yargı Öbekleri (Yargı, Yarım Yargı, Cümle)”

Bilgegil (1984: 115-163), kelime gruplarını *belirtme grupları* olarak adlandırmış ve sekiz başlık altında incelemiştir:

“1. İsim Tamlamaları, 2. Sıfat Tamlamaları, 3. Bağlaç Grupları, 4. Zarf Grupları, 5. İsim Grupları, 6. İkizlemeler, 7. Edat Grupları, 8. Unvan Grupları”

Karaağaç (2009: 133-181), kelime gruplarını *yapımlık öbekler ve çekimlik söz öbekleri* olarak temelde iki ana başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklara yer verilmiştir.

1.Yapımlık Öbekler (1. 1. Fiilimsi Öbekleri [A. İsim-Fiil Öbekleri, B. Fiil İsmi Öbekleri, C. Zarf-Fiil Öbekleri veya Cümle + Edat Öbekleri], 1. 2. Kısaltma Öbekleri [A. İsnat Öbeği, B. Hal veya Edat Öbekleri {1. Yalın Hal Öbeği, 2. İlgi Hali Öbeği, 3. Yapma Hali Öbeği, 4. Yaklaşma Hali Öbeği, 5. Bulunma Hali Öbeği, 6. Uzaklaşma Hali Öbeği, 7. Vasıta Hali Öbeği, 8. Yön Hali Öbeği, 9. Eşitlik Hali Öbeği, 10. Benzerlik Hali Öbeği, 11. Karşılaştırma Hali Öbeği, 12. Sebep Hali Öbeği, 13. Sınırlandırma Hali Öbeği}, C. Ünlem Öbeği], 1. 3. Sayı Öbeği, 1. 4. Birleşik Fiiller [A. İsimlerle Yapılan Birleşik Fiiller, B. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller], 1. 5. Yineleme Öbekleri [1. Türkçenin Sözlük Yinelemeleri, 2. Türkçenin Söz Dizimi Yinelemeleri], 1. 6. Aitlik Öbeği, 1. 7. Bağlama Öbek ve Cümleleri [1. Sıralayıcı Bağlama Öbek ve Cümleleri, 2. Açıklayıcı Bağlama Öbek ve Cümleleri], 1. 8. Özel Ad Öbeği [A. Birleşik Adlar, B. Unvan Öbeği]), 2. Çekimlik Söz Öbekleri (2. 1. İlişkilendirme Öbekleri [A. İsim Tamlaması {1. Belirtili İsim Tamlaması, 2. Belirtisiz İsim Tamlaması, 3.

Zincirleme İsim Tamlaması}, B. İyelik Öbeği, C. İlgi Hali Öbeği], 2. 2. Nitelendirme Öbekleri [A. Varlığın Var Oluş Sıfatları, B. Varlığın Eylem Sıfatları]”

Hirik, (2020: 103-118), kelime gruplarını *ad öbeği ve eylem öbeği* olmak üzere temelde iki başlık altında incelemiştir. Ad öbeği altında alt başlıklar bulunmaktadır:

“1. Ad Öbeği, 1.1. Tek Baş Unsurlu Ad Öbeği, 1.1.1. Tamlayıcının Türüne Göre Ad Öbekleri , 1.1.1.1. Belirleyici Ad Öbeği, 1.1.1.2. Niteleyici Ad Öbeği, 1.1.1.3. Sınırlayıcı Ad Öbeği, 1.1.1.4. Göstericili Ad Öbekleri, 1.1.2. Belirteçli Ad Öbekleri, 1.2. Çok Başlı Ad Öbeği, 1.2.1. İlgeçli Ad Öbekleri, 1.2.2. Tekrarlı Ad Öbekleri, 1.2.3. Bağlaçlı Ad Öbekleri, 2. Eylem Öbeği”

Usta (2007: 417-419), kelime gruplarını *düz (kurallı) kelime grupları, ters (kural dışı) kelime grupları, eş değerli kelime grupları ve kısaltma grupları* olmak üzere dört ana başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklara yer verilmiştir:

“Birinci Tip: Düz (Kurallı) Kelime Grupları: Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Ünlem Grubu, İkinci Tip: Ters (Kural Dışı) Kelime Grupları: Edat Grubu, Asıl Öge Unvan Grubu, Birleşik Fiil, Üçüncü Tip: Eş Değerli Kelime Grupları: Tekrar Grubu, Bağlama Grubu, Sayı Grubu Dördüncü Tip: Kısaltma Grupları: İyelik, Belirtme, Yönelme, Bulunma, Ayrılma, Vasıta, Eşitlik”

Mehmedoğlu (2001: 22-60), kelime gruplarını *bağımsız kelime grupları ve kalıplaşmış kelime grupları* olarak iki ana gruba ayırmıştır. Bağımsız kelime grubunu oluşturan kelimelerden birinin temel diğerinin kelime ise bağımlı kelime olduğunu söylemiştir.

“1. Bağımsız Kelime Grupları, 1.1. İsmi Birleşmeler, 1.1.1. Birinci Tür İsmi Birleşmeler, 1.1.2. İkinci Tür İsmi Birleşmeler, 1.1.3. Üçüncü Tür İsmi Birleşmeler, 1.2. Fiilli Birleşmeler, 1.2.1. Sıfat-Fiil Öbeği, 1.2.2. Zarf-Fiil Öbeği, 1.2.3. İsim-Fiil Öbeği, 2. Kalıplaşmış Kelime Grupları”

Yaman (2000: 47-48), kelime gruplarını *1. eksiz kelime grupları, 2. ekli kelime grupları, 3. edatlı kelime grupları*²⁸ olmak üzere üç ana başlık altında incelemiştir.

Altun (2011: 15-21), kelime gruplarını *bağımlı biçim birimlerle kurulu kelime grupları, bağımsız biçim birimlerle kurulu kelime grupları, Arapça ve Farsça biçim birimlerle kurulu kelime grupları, önerilen kelime grupları* olmak üzere dört ana başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklara yer verilerek tasnif genişletilmiştir:

“1. Bağımlı Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları, 1.1. İsme Gelen Eklerle Yapılan Gruplar, 1.1.1. Aitlik Grubu: Aitlik eki, 1.1.2. İyelik Grubu: İlgi eki, 1.1.2. Belirtme Grubu: Belirtme Eki, 1.1.4. Yönelme Grubu: Yönelme Eki, 1.1.5. Bulunma Grubu: Bulunma Eki, 1.1.6. Ayrılma Grubu: Ayrılma Eki, 1.1.7. İsnat Grubu, 1.2. Fiile Gelen Eklerle Yapılan Grupları, 1.2.1. İsimfiil Grubu: İsimfiil Ekleri, 1.2.2. Sıfatfiil Grubu: Sıfatfiil Ekleri, 1.2.3. Zarffiil Grubu: Zarffiil Ekleri, 2. Bağımsız Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları, 2.1. İsim Tamlaması, 2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması, 2.1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması, 2.2. Sıfat Tamlaması, 2.3. Bağlama Grubu, 2.4. Edat Grubu, 2.5. Birleşik İsim Grubu, 2.6. Birleşik Fiil Grubu, 2.7. İkileme, 2.8. Sayı Grubu, 2.9. Unvan Grubu, 3. Arapça ve Farsça Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları, 3.1. Arapça İsim Tamlaması, 3.2. Farsça İsim Tamlaması, 3.3. Farsça Sıfat Tamlaması, 3.4. Farsça Birleşik İsim, 3.5. Farsça Birleşik Sıfat, 4. Önerilen Kelime Grupları, 4.1. Örtük İyelik Grubu, 4.2. Ayrılma Durum Ekli Belirtili İsim Tamlaması, 4.3. Zarf + Sıfat Grubu, 4.4. Zarf + Zarf Grubu, 4.5. Zarffiil İşlevli Sıfatfiil Grubu”

---

²⁸ Yaman (2000), edat teriminin “edat, bağlaç, ünlem vb.” yardımcı kelimeleri kapsayan görevli kelimeler şeklinde geniş anlamıyla kullanıldığını belirtmiştir.

Delice (2003: 17-47), kelime öbekleri olarak adlandırdığı yapıyı *kelimeyle kurulan öbekler, ekle kurulan öbekler, diğer kelime öbekleri* olmak üzere üç ana başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklarla tasnif genişletilmiştir.

“1. Kelime Öbekleri, 1.1. Kelimeyle Kurulan Öbekler, 1.1.1. Edat Öbekleri, 1.1.1.1. Bağlama Edatı Öbeği, 1.1.1.2. Çekim Edatı Öbeği, 1.1.1.3. Pekiştirme Edatı Öbeği, 1.1.1.4. Ünlem Edatı Öbeği, 1.1.2. Eksiz İsim Tamlaması, 1.2.3. Fiil Öbeği, 1.1.3.1. Bir Yardımcı Fiil ile Kurulan Fiil Öbekleri, 1.1.3.1.1. Yabancı İsim/Yardımcı Fiil Yapısında, 1.1.3.1.2. Fiil + Zarf-fiil/Yardımcı Fiil Yapısında, 1.1.3.2. Asıl Fiil ile Kurulan Fiil Öbekleri, 1.1.4. Özel İsim Öbeği, 1.1.5. Sayı Öbeği, 1.1.6. Sıfat Tamlaması, 1.1.6.1. Farsça Sıfat Tamlaması, 1.1.6.2. Arapça Sıfat Tamlaması, 1.1.7. Tekrar Öbeği, 1.1.7.1. Aynen Tekrar Öbeği, 1.1.7.2. Yakın Anımlı Tekrar Öbeği, 1.1.7.3. Zıt Anımlı Tekrar Öbeği, 1.1.7.4. Farsça /be, â, ender/ ile Yapılan Tekrar Öbekleri, 1.1.7.5. Sayılı Tekrar Öbeği, 1.1.7.6. Edatlı Tekrar Öbeği, 1.1.7.7. Bir Kelimesi Anımlı Tekrar Öbeği, 1.1.7.8. Aralıklı Tekrar Öbeği, 1.1.7.9. İlâveli Tekrar Öbeği, 1.1.7.9.1. ‘M’ İlâveli Tekrar, 1.1.7.9.2. Hece İlâveli Tekrar, 1.1.8. Unvan Öbeği, 1.1.9. Zarf Öbeği, 1.2. Ekle Kurulan Öbekler, 1.2.1. İki Durumlu Öbek, 1.2.2. İsim Tamlaması, 1.2.2.1. Belirtili İsim Tamlaması, 1.2.2.2. Belirtisiz İsim Tamlaması, 1.2.2.3. Zincirleme İsim Tamlaması, 1.2.2.4. Farsça İsim Tamlaması, 1.2.2.5. Arapça İsim Tamlaması, 1.2.3. Kısaltma Öbekleri, 1.2.3.1. Ayrılma Öbeği, 1.2.3.2. Belirtme Öbeği, 1.2.3.3. İlgi Öbeği, 1.2.3.4. İsnat Öbeği, 1.2.3.5. Kalma Öbeği, 1.2.3.6. Yönelme Öbeği, 1.2.4. Sıfat Yapım Ekli Öbek, 1.2.4. Yüklemsi Öbekleri, 1.2.4.1. İsim-fiil Öbeği, 1.2.4.2. Sıfat-fiil Öbeği, 1.2.4.3. Zarf-fiil Öbeği, 1.2.4.4. Şart Öbeği, 1.3. Diğer Kelime Öbekleri, 1.3.1. İktibas Öbeği, 1.3.2. Saplama Öbeği”

Kükey (1975: 88-113), kelime gruplarını on bir başlık altınca tasnif etmiştir. *Yükleme öbeği* başlığı altında alt başlıklara yer verilmiştir.

“1. İkilemeler, 2. Bağlam Öbeği, 3. İyelik Öbeği, 4. Ad Tamlaması, 5. Sıfat Tamlaması, 6. İlgeç Öbeği, 7. Ünlem Öbeği, 8. Unvan Öbeği, 9. Sayı Öbeği, 10. Yüklem Öbeği [-i’li Sözcük Öbeği (Akkuzatif Öbeği), -e’li Sözcük Öbeği (Datif Öbeği), -de’li Sözcük Öbeği (Logatif Öbeği), -den’li Sözcük Öbeği (Ablatif Öbeği)], 11. Belirteç Öbeği”

Özkan ve Sevinçli (2013: 13-15), kelime gruplarını on beş başlık altında tasnif etmiştir. *Kısaltma grupları* başlığı altında alt başlıklara yer verilmiştir.

“1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Birleşik İsim Grubu, 4. Tekrar Grubu, 5. Aitlik Grubu, 6. Edat Grubu, 7. Unvan Grubu, 8. Birleşik Fiil Grubu, 9. İsim-fiil Grubu, 10. Sıfat-fiil Grubu, 11. Zarf-fiil Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Ünlem Grubu, 14. Bağlama Grubu, 15. Kısaltma Grupları (Yönelme Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, İsnat Grubu, Yüklem Grubu, Vasıta Grubu, İlgi Grubu, Eşitlik Grubu, Kısaltma Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları)”

Demir ve Yılmaz (2010: 226-242), kelime gruplarını *tamlayan-tamlanan ilişkisi bulunan kelime grupları ve tamlayan-tamlanan ilişkisi olmayan kelime grupları* olmak üzere iki başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklar bulunmaktadır.

“Tamlayan-Tamlanan İlişkisi Bulunan Kelime Grupları: İsim Tamlamaları (Belirtili İsim Tamlaması, Belirtisiz İsim Tamlaması, Zincirleme İsim Tamlaması), İyelik Grubu, İlgi Grubu, Sıfat Tamlamaları, Takısız Ad Tamlaması, Ünlem Grubu,

Tamlayan-Tamlanan İlişkisi Olmayan Kelime Grupları: Unvan Grupları, Edat Grupları, Kısaltma Grupları (Belirtme Grubu, Yönelme Grubu, Bulunma Grubu, Ayrılma Grubu), Çekim Grubu (İsnat Grubu), İkilemeler, Sayı Grubu, Bağlama Grubu, Birleşik Fiiller, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Birleşik Kelimeler”

Kerimoğlu (2014: 71-148) kelime gruplarını on dört ana başlık altında tasnif etmiştir. *Kısaltma öbekleri* başlığı altında alt başlıklar bulunmaktadır.

“İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, İsim-Fiil Öbeği, Sıfat-Fiil Öbeği, Zarf-Fiil Öbeği, Tekrar Öbeği, Bağlama Öbeği, Edat Öbeği, Unvan Öbeği, Ünlem Öbeği, Birleşik İsim Öbeği, Birleşik Fiil Öbeği, Sayı Öbeği, Kısaltma Öbekleri, İlgi Öbeği, Vasıta Öbeği, Yaklaşma Öbeği, Bulunma Öbeği, Ayrılma Öbeği, İsnat Öbeği”

Demir (2019: 23-44), kelime gruplarını *sözcük öbekleri/kelime grupları* başlığı altında on dört ana başlıkta tasnif etmiştir. *İsim/ad tamlaması ve birleşik fiil öbeği* başlıkları altında alt başlıklar bulunmaktadır.

“1. İsim/Ad Tamlaması, 1.1. Belirtili Ad Tamlaması, 1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. İsim-Fiil Öbeği, 4. Sıfat-Fiil Öbeği, 5. Zarf-Fiil Öbeği, 6. Tekrar Öbeği, 7. Edat Öbeği, 8. Bağlama Öbeği, 9. Unvan Öbeği, 10. Birleşik İsim Öbeği, 11. Ünlem Öbeği, 12. Sayı Öbeği, 13. Birleşik Fiil Öbeği, 13.1. İki fiilden oluşan birleşik fiiller, 13.2. Bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller, 13.3. Anlamca kaynaşmış deyimleşmiş fiiller, 14. Kısaltma Öbekleri”

Eraslan (2012: 449-516), kelime gruplarını yirmi üç ana başlık altında tasnif etmiştir. *İkilemeler, isim tamlaması, bağlama grubu* başlıkları altında alt başlıklar bulunmaktadır.

“İkilemeler (A. Aynen İkilemeler, B. Eş Anımlı İkilemeler, C. Zıt Anımlı İkilemeler, D. İlaveli İkilemeler), İsim Tamlaması (A. Belirtili İsim Tamlaması, B. Belirsiz İsim Tamlaması, C. İyelik Eksiz İsim Tamlaması), Sıfat Tamlaması, Açıklama Grubu, Sıralama Grubu, Bağlama Grubu (1. Ekli Bağlama Grubu, 2. Edatlı Bağlama Grubu), İyelik Grubu, Aitlik Grubu, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, İsnat Grubu, İlgi Grubu, Yönelme Grubu, Bulunma-Çıkma Grubu, Çıkma Grubu, Fiil İsmi Grubu, İsim-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Kısaltma Grubu”

Şimşek (1987: 321-400), kelime gruplarını altı ana başlık altında tasnif etmiştir. *İyelik öbekleri, niteleme öbekleri, çekim öbekleri* başlıkları altında alt başlıklar bulunmaktadır.

“1. İyelik Öbekleri (a. Adtakımı, A.1. Belirtili Adtakımı, a.2. Belirtisiz Adtakımı, a.3. Adtakımlarının Zincirlenmesi, b. Adıltakımı), 2. Niteleme Öbekleri (a. Önadtakımı, b. Sayı Öbeği, c. San Öbeği, d. Belirteç Öbeği), 3. Çekim Öbekleri (a. Ad Öbekleri, a.1. Yönelmeli Ad Öbeği, a.2. Kalmalı Ad Öbeği, a.3. Çıkmalı Ad Öbeği, a.4. Belirtmeli Ad Öbeği, a.5. Katılmalı Ad Öbeği, a.6. İyelikli Ad Öbeği, a.7. Başka Ad Öbekleri, b. Eylem Öbekleri, c. İlgeç Öbekleri), 4. İkileme, 5. Bağlaç Öbekleri, 6. Ünlem Öbeği”

Koç (1996: 223-413), kelime gruplarını *Eylem öbeği, ad öbeği, ilgeç öbeği, belirteç öbeği* olmak üzere dört ana başlıkta tasnif etmiştir. Bu başlıklar altında alt başlıklar bulunmaktadır.

“1. Eylem Öbeği, 2. Ad Öbeği (a. Ad Tamlaması, b. Adıl Tamlaması, c. Önad (Sıfat) Tamlaması, ç. İlgeçli Tamlama, d. İkilemeli Tamlama, e. İyelikli Tamlama, f. Bağlaçlı Tamlama, g. İlgi Ekiyle Kurulmuş Tamlama, h. Ünlemlili Tamlama, ı. Eylemsili Tamlama, i. Eylemli Tamlama), 3. İlgeç Öbeği, 4. Belirteç Öbeği (a. Birleşik Sözcük, b. İkileme, c. Deyim)”

Baydar ve Baydar (2001: 37-38), N. Atabay, İ. Kutluk, S. Özel (1981); T. Banguoğlu (1995); A. Beserek (1991); K. Bilgegil (1963); F. Bozkurt (1995); J. Deny (1943); H. Ediskun (1992); M. Ergin (1989); E. G. Naskali (1997); V. Hatipoğlu (1972); L. Karahan (1991); N. Koç (Yeni Dilbil./1990); N. Koç (A. D. T. Sözlüğü/1992); Z. Korkmaz (1992); M. Kükey (1975); R., Şimşek (1987); K. Yavuz, K. Yetiş, N. Birinci (1996) yapılan tasnifleri bir tabloda toplayarak “Türkiye Türkçesinde kelime grupları”na toplu bir bakış açısı kazandırmıştır.

Tablo 2.6. Türkiye Türkçesinde kelime grupları tasnifleri

	İsim Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1	Sıfat-fiil Grubu	Zarf-fiil Grubu	İsim-fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim	Zarf Grubu	Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik fiil	Tekrar Grubu	Bağlama Grubu	Sayı grubu	Kısaltma Grupları
N. Atabay İ. Kutluk S. Özel	Ad Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1													
T. Banguoğlu	Ad Takımları	Sıfat Takımları				Ünlem Öbekleri	Soyadı Öbeği	Zarf Öbekleri	Takı Öbekleri	San Öbekleri			Bağlama Öbekleri		Çekim Öbekleri
A. Beserek	İsim Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1				Ünlem Grubu		Zarf Grubu	Edat Grubu	Unvan Grubu		Tekrarlar	Bağlaç Grubu		İsim Grupları
K. Bilgegil	İsim Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1				Ünlem Grubu		Zarf Grubu	Edat Grubu			İkizleme	Bağlaç Grupları		İsim Grupları
F. Bozkurt	Ad Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1	Ortaç Birliği	Ulaş Birliği	Eylem Birliği	Ünlem Birliği			İlgeç Birliği	San Birliği	Eylem Birliği	İkileme	Bağlama Birliği	Sayı Birliği	Kısaltma Birliği
J. Deny	Terkib-i İzafe	Terkib-i Tavsifi													
H. Ediskun	İsim Takımları	Sıfat Takımları									Birleşik Fiiller				
M. Ergin	İsim Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1	Partisip Grubu	Gerundium Grubu	Fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrarlar	Bağlama Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grupları
E. G. Naskali	Ad Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1					Birleşik İsim		Edat Grubu		Birleşik Fiil	İkizleme			
V. Hatipoğlu	Ad Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1									Birleşmiş Eylemler	İkileme			
L. Karahan	İsim Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1	Sıfat-fiil Grubu	Zarf-fiil Grubu	İsim-fiil Grubu	Ünlem Grubu	Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik fiil	Tekrar Grubu	Bağlama Grubu	Sayı grubu	Kısaltma Grupları
N. Koç (Yeni Dilbil.)	Ad Tamlama s1	Ön Ad Tamlama s1						Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği		Eylem Öbeği				
N. Koç (A. D. T. Sözlüğü)	Ad Tamlama s1	Ön Ad Tamlama s1						Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği		Eylem Öbeği				
Z. Korkmaz	İsim Tamlama s1	Sıfat Tamlama s1	Sıfat-fiil Grubu				Birleşik İsim		Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik fiil	İkileme	Bağlaç Grubu		

Tablo 2.6. Tablonun Devamı

M. Küvey	Ad Tamlama sı	Sıfat Tamlama sı				Ünlem Öbeği		Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği	Unvan Öbeği		İkileme r	Bağlama Öbeği	Sayı Öbeği	Kısaltma Grupları
R. Şimşek	Ad Takımı	Ön Ad Takımı				Ünlem Öbeği		Belirteç Öbeği	İlgeç Öbeği	San Öbeği	Eylem Öbeği	İkileme	Bağlaç Öbeği	Sayı Öbeği	Çekim Öbekleri
K. Yavuz K. Yetiş N. Birinci	İsim Tamlama sı	Sıfat Tamlama sı	Sıfat-fiil Grubu	Zarf-fiil Grubu	İsim-fiil Grubu	Ünlem Grubu			Edat Grubu	Unvan Grubu	Birleşik Fiil	Tekrar Grubu	Bağlama Grubu	Sayı Grubu	Kısaltma Grupları

Kaynak: Baydar ve Baydar (2001: 37-38)

Kelime grupları araştırmacılar tarafından oldukça farklı şekilde tasnif edilmiştir. Görüldüğü gibi sınıflandırmalarda ortak bir ölçüt birliğı bulunmamaktadır. Araştırmacılar, farklı yöntemler kullanmışlardır. Ergin (2009: 357), kelime gruplarının bir araya gelmesindeki temel kuralın Türkçede yardımcı unsurun asıl unsurdan önce gelmesiyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Türk sentaksının bütün yapısının bu ana kanun üzerine kurulduğunu vurgulamıştır. Tüm kelime grupları ve cümlelerde, belirtilen (tamlanan, tabi olunan, asıl unsur) sonda; belirten (tamlayan, tabi olan, yardımcı unsur) ise başta bulunur. Ancak kelime gruplarının sınıflandırılmasında bu kurala her zaman bağlı kalınmamıştır. Tekrarlarda, bağlama ve sayı gruplarında bu kurala uyulmamıştır.

Hatiboğlu (1972: 2) da Türk söz dizimin en belirgin özelliğinin önemli olan sözcüğü, kararı, yargıyı, genellikle anlatımın sonuna bırakması olduğunu söylemiştir. Türkçede en kesin sözün daima en son söz olduğunu, ad tamlamalarında ve sıfat tamlamalarında en önemli söz olan tamlananın sonda yer aldığını ifade etmiştir; ancak Türkçede tekrar, sayı ve bağlama gruplarında temel veya yardımcı öge bulunmaz. Bu kelime gruplarında kelime grubunu meydana getiren kelimeler denk durumdadır.

Banguoğlu (2015: 497) tarafından yapılan tasnifte de söz dizimi kısmında belirtme öbeklerinin yalnızca söz dizimsel özelliklerinden bahsedilmiştir. Biçimsel ve anlamsal özellikler farklı başlıklar altında ele alınmıştır.

Mehmedoğlu (2006: 137) tarafından yapılan tasnifte temel ve bağımlı ögeler bulunmaktadır. Yardımcı öge yani bağımlı öge önce; asıl öge yani temel öge de sona gelir.

Yaman (2000: 48) tarafından yapılan tasnifte kelime grupları eksiz, ekli ve edatlı olarak incelemiştir.

Karaağaç (2009: 132) tarafından yapılan tasnifte kelime gruplarını yapımlık (anamlı ve denk ögeler) ve çekimlik (denk olmayan ögelerle, asıl söz ve yardımcı sözle kurulan öbekler) olarak incelemiştir.

Delice (2003: 17) tarafından yapılan tasnifte öbeklerin dört yolla olduğu belirtilmiştir. a. yardımcı öge + temel öge; b. temel öge + yardımcı öge + temel öge; c. temel öge + temel öge; d. temel öge + yardımcı öge.

Altun (2011:15-23) tarafından yapılan tasnifte kelime gruplarının oluşumu biçimbirimlere dayandırılmıştır.

Karahan (2008) da yaptığı tasnifte de geleneksel tasniflerin dışına çıkmamıştır. Benzer problemler bu tasnifte de mevcuttur.

Karaca (2019: 14), Ergin'in kelime grupları tasnifinde kelime gruplarını temel ögeye göre (birleşik fiil, fiil grubu, gerundium grubu, partisip grubu, unvan grubu, edat grubu, isnat grubu); yardımcı ögeye göre (sıfat tamlaması, ünlem grubu, isim tamlaması); yardımcı öge ve temel ögeye yani her ikisine göre (birleşik isim, sayı grubu, isim tamlaması, tekrarlar); bağlantıyı sağlayan morfolojik göstergeye göre (iyelik grubu, aitlik grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, bağlama grubu) ve bunların hiçbirine bağlı kalmadan (kısaltma grubu) isimlendirdiğini belirtmiştir.

Yapılan birçok araştırmada, kelime grubu tasniflerinde,

- Bağlantı Yöntemi

- İşlev

- Temel Ögenin Morfolojik Özelliği

- Yapı gibi temel tasnif kriterlerinin ele alınmadığı görülmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında kelime grupları ile ilgili temel olarak tanım, isimlendirme, tasnif, işlevsel özelliklerin esas alınmaması gibi sorunlar bulunmaktadır.

3.2. Karaçay-Malkar Gramerciliğinde Kelime Grubu Anlayışı, İlgili Terimler ve İnceleme Yöntemleri

Kelime grubu için Karaçay-Malkar Türkçesinde “*söz tutuş*” terimi kullanılmıştır. Kelime grubunu oluşturan ögeler için araştırmacıların kullandığı terimler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2.7. Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grubu için kullanılan terimler

	Belirtilen (temel) öge	Belirten (yardımcı) öge
Bayramkulları vd. (1992: 6)	baş söz	boysunñan söz
Ahmatlanı & Ketençilanı (2003: 5)	baş söz	boysunñan söz
Ahmatlanı (1992: 5)	baş söz; baş kesek	boysunñan kesek
Guzeylanı (1999: 278)	baş kesek	boysunñan kesek
Baskakov (1966: 259)	boysudurğan kesek	boysunñan kesek

Söz tutuş “kelime grubu” için araştırmacıların yaptığı tanımlar ise şu şekildedir:

Guzeylanı (1999: 278), *Busağatdağı Malkar Til* adlı eserde birbirlerine tabi olan iki ya da daha fazla kelimenin *söz tutuş* “kelime grubu” olarak adlandırıldığını belirtmiştir.

Bayramkullanı vd. (1992: 6), *Qaraçay Tilni Grammatikası* adlı eserde, kendilerine özel anlamları olan iki ya da daha fazla kelimenin anlamsal ve dil bilgisel olarak uyumlu bir şekilde birleşmesiyle kelime grubunun oluştuğunu ifade etmiştir.

Baskakov (1966: 259), *Qaraçay-Malkar Tilni Grammarikası, Fonetika, Morfolojiya* adlı eserde, tek kelimededen oluşan cümlelerin sayısının çok az olduğunu ve çoğunlukla cümlelerin birkaç kelimededen meydana geldiğini vurgulamıştır. Cümleyi oluşturan kelimelerin anlamları ve bünyelerinde bulundukları eklerle belirli kurallar doğrultusunda birbirine bağlandıklarını; bu bağlanan yapıların kelime grubu olduğunu ifade etmiştir.

Ahmatlanı (1992: 5), *Malkar Til* adlı eserde belirten ve belirtilen ögenin birleşmesiyle kelime gruplarının kurulduğunu ifade etmiştir. Belirten ögenin belirtilen ögeye sorulan soruların cevabı olduğunu vurgulamıştır. Eserde, *bar* “var-, git-” fiiline sorular sorulmuş ve alınan cevapların bir kelime grubu oluşturduğu belirtilmiştir:

•	<i>Qayrı bar?</i>	“Nereye git?”	<i>Şkolga</i>	“Okula”
•	<i>Qalay bar?</i>	“Nasıl git?”	<i>Terk</i>	“Hızlı”
•	<i>Qalay bar?</i>	“Nasıl git?”	<i>Cayawlay</i>	“Yürüyerek”
•	<i>Qaçan bar?</i>	“Ne zaman git?”	<i>Tambla</i>	“Yarın”
•	<i>Qalay bar?</i>	“Nasıl git?”	<i>At bla</i>	“At ile”

Ahmatlanı (1992: 5), *kitapla* “kitaplar” kelimesinin de bir varlığı karşıladığını ve bu varlığın çeşitli niteliklerinin bulunduğunu belirtmiştir. Bu nitelikleri göstermek için *kitap* kelimesinin önüne çeşitli kelimelerin getirilebileceğini söyleyerek şu örnekleri vermiştir:

<i>“eski</i>	<i>“eski”</i>	} <i>kitap</i>	<i>“kitap”</i>
<i>cañı</i>	<i>“yeni”</i>		
<i>seyirlik</i>	<i>“ilgi çek”</i>		
<i>andağı</i>	<i>“ondaki”</i>		
<i>on</i>	<i>“on”</i>		

Bayramkullanı vd. (1992: 6), *temir col* “demiryolu” örneğinden hareketle *baş söz* “belirtilen/temel öge” ile ilgili *boysunñan söze* “belirten/yardımcı ögeye” soru sorulabileceği ifade etmiştir: *Col qalay* “Yol nasıl?” *Temir*. “demir”

Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sadece dil bilgisel bir uyum olması yeterli değildir. Ögeler arasında anlamsal olarak da bir ilişki bulunması gerekmektedir. Aralarında anlamsal olarak ilişki bulunmayan ögeler bir kelime grubu meydana getiremez. Ahmatlanı (1992: 5-6), bu durum ile alakalı olarak *ağaç* “tahta” ve *kürek* “kürek” kelimelerinin birbirine bağlanıp bir kelime grubu meydana getirdiğini söyleyerek şu örnekleri gösterir: “*ağaç kürek* “tahta kürek”, *ağaç kaşık* “tahta kaşık”, *ağaç ayak* “tahta kase”, *ağaç köprü* “tahta köprü”, *ağaç üy* “tahta ev”, *ağaç çöğüç* “tahta çekiç”” Bu örneklere zıt olarak aralarında anlamsal bir ilişki bulunmayan *ağaç* “tahta”, *toprak* “toprak”, *kiyiz* “keçe” kelimeleri ile ilgili örnekler göstererek aralarında anlamsal bir bağ bulunmadığı için bu yapıların bir grup kurmadığını ifade eder: *ağaç toprak* “tahta toprak”, *ağaç kiyiz* “tahta keçe”

Karaçay-Malkar Türkçesinde birbirine bağlanan, bağımlı hâle gelen kelimelerin bir kelime grubu oluşturduğu kabul edilmektedir; ancak birbiriyle denk durumda bulunan kelimeler, kelime grubu olarak kabul edilmemektedir. Bu durumun sebebi, denk durumda bulunan ögeler arasında bağımlılık ilişkisi ve belirtme görevinin bulunmamasıdır.

Guzeylanı (1999: 278), birbirini açıklamayan kelimelerin kelime grubu oluşturmadığını onların *söz birleş* “birleşik söz” olduğunu belirtip şu örnekleri vermiştir:

- “1. Denk olan kelimeler ile kurulan: *Ahmat bla Unuh* “Ahmet ile Unuh”, *kızıl bla ak* “kırmızı ile beyaz”
2. Yardımcı kelime ile kurulan: *taw taba* “dağa doğru”, *ertdenli beri* “önceden beri”, *aña köre* “ona göre””

Ahmatlanı (1992: 4) da birbirine denk olan kelimelerin cümlenin bir ögesi olduğunu ve bu ögeler arasında bir bağlaç bulunması gerektiğini söylemiştir. Bu yapıların birer kelime grubu oluşturmadığını, birbirini açıklamadığını ifade ederek şu örnekleri vermiştir:

- “*Talada kızıl em sarı gülle ösedile*. “Kırda kırmızı ve sarı güller yetişir.”
- *Men tükenden ruçkala bla qarandaşla keltirdim*. “Ben dükkandan tükenmez kalemler ile kurşun kalemler getirdim.””

Ahmatlanı (1992: 6), *üyge deri* “eve kadar”, *üy taba* “eve doğru”, *cüz çaklı* “yüz kadar” örneklerinin de birer kelime grubu kurmadığını belirtir. Bu grupların belirtilen ögelerinin edat olduğunu; ancak bir kelime grubunun belirten ögesi olabileceğini söylemiştir:

- “*Üyge deri bar*. “Eve kadar git.”
- *Üy taba ket*. “Eve doğru git.”
- *Cüz çaklı adam* “Yüz kadar insan””

Araştırmacılar, eserlerinde kelime gruplarını farklı başlıklar altında, aynı doğrultuda incelemiştir:

Guzeylanı (1999: 278-279), *Busağatdağı Malkar Til* isimli eserinde kelime gruplarını şu başlıklar altında incelemiştir:

- “Söz tutuşları baş sözlere köre kavumları “Kelime gruplarının belirtilen (temel) öğelerine göre bölümleri”
Söz tutuşları kuralılarına köre türülleri “Kelime gruplarının kuruluşlarına göre çeşitleri”
Söz tutuşları mağanalarına köre türülleri “Kelime gruplarının manalarına göre çeşitleri”
Söz tutuşlarda sözleni baylanıwlarını türülleri “Kelime gruplarında öğelerin bağlantı yöntemine göre çeşitleri””

Ahmatlanı (1992: 7), *Malkar Til* isimli eserinde kelime gruplarını şu başlıklar altında incelemiştir:

- “Sintaksis “Söz dizimi”
1. Sintaksis em anda oqulğan zatla “Söz dizimi ve söz diziminin inceleme alanları”
2. Söz tutuşnu añılatıw “Kelime grupları”
Söz tutuşları kavumları “Kelime gruplarının bölümleri”
3. Etim söz tutuşla “Fiilli kelime grupları”
4. At söz tutuşla “İsimli kelime grupları”
5. Söz tutuşlarda sözleni baylanıwlarını türülleri “Kelime gruplarında öğelerin bağlantı çeşitleri”
6. Söz tutuşları kuralılarına köre türülleri “Kelime gruplarının kuruluşlarına göre çeşitleri”
7. Söz tutuşları mağana canı bla türülleri “Kelime gruplarının mana yönüyle türleri””

Ahmatlanı ve Ketençilanı (2003: 8-16), *Qaraçay-Malkar Tilni Sintaksisinden Tablitsala* isimli eserde, Karaçay-Malkar Türkçesi söz dizimi ile ilgili unsurlar tablolar halinde gösterilerek şu başlıklar altında incelemiştir:

- “1. Söz tutuşla em alanı mağanaları “Kelime grupları ve onların manaları”
2. Aytında sözleni baylanıwları “Cümlede/bağlamda öğelerin bağlantı yöntemleri”
2.1 Teñ caraşıw baylanıw “Denk öğelerin bağlanması”
2.2. Boysunıw baylanıw “Öğelerin bağımlı bağlanması”
2.2.1. Kelişiw “İlgi-iyelik ilişkisi”
2.2.2. Tağılıw “İstem ilişkisi”
2.2.3. Kısılıw “Sıralanma ilişkisi”
3. Etim söz tutuşla “Belirtilen ögesi fiil olan kelime grupları”
3.1. Etim söz tutuşları keselerini aralarında mağana canı bla tohtaşhan baylanıwı köre kavumları “Belirtilen ögesi fiil olan kelime gruplarının söz dizimsel görevleri ve bağlantı yöntemlerine göre çeşitleri”
4. Boysunñan sözleri kısılıp kelgen söz tutuşla “Belirten ögenin belirtilen ögeye sıralanma yöntemi ile bağlandığı kelime grupları”
5. Boysunñan sözleri tağılıp kelgen söz tutuşla “Belirten ögenin belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları”
6. Boysunñan sözleri baş sözlere kısılıp kelgen etim söz tutuşla “Belirtilen ögesi fiil olan kelime grubunun belirten ögesinin belirtilen ögeye sıralanma yöntemi ile bağlandığı kelime grupları”
7. At söz tutuşla “Belirtilen ögesi isim olan kelime grupları”
8. Söz tutuşları mağana canı bla türülleri “Kelime gruplarının söz dizimsel görevlerine göre çeşitleri””

Baskakov (1966: 259-270), *Qaraçay-Malkar Tilni Grammarikası, Fonetika, Morfologiya* isimli eserinde, kelime gruplarını diğer araştırmacılardan daha detaylı şekilde incelemiştir:

- “Söz tutuş “Kelime grubu”

Atributivli substantivli söz tutuşla “Belirtmelik-niteleyici kelime grupları”

A. *Boş aygâklawçu söz tutuşla* “Basit belirtenli kelime grupları”

B. *İyelikçi aygâklawçu söz tutuşla* “İlgi ekli belirtenli kelime grupları”

C. *Katış (koş) aygâklawçu söz tutuşla* “Birleşik belirtenli kelime grupları”

Atributivli-aygâklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla “Belirtmelik sıfatlık ve belirtmelik zarflık kelime grupları”

A. *Boş atributivli-aygâklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla* “Basit belirtmelik sıfatlık ve belirtmelik zarflık kelime grupları”

a. *Obeksiz söztutuşla* “Eksiz kelime grupları”

b. *Obekli söztutuşla* “Ekli kelime grupları”

B. *Katışhan (koş) atributivli-aygâklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla* “Birleşik belirtmelik sıfatlık ve belirtmelik zarflık kelime grupları”

Ahmatlanı (1991: 18-42), *Malğar Tilni Sintaksisi* isimli eserinde kelime gruplarını şu başlıklar altında incelenmiştir:

“Sintaksis bla punktuatsiya “Söz dizimi ve noktalama”

Söz tutuş em anı baş türülülere “Kelime grupları ve temel çeşitleri”

Söz tutuşları türülülere “Kelime gruplarının çeşitleri”

Boş aytım em anı baş şartları “Basit cümle ve temel özellikleri”

Sözle em alanı mağanaları “Ögeler ve manaları”

Söz tutuşla em alanı mağanaları “Kelime grupları ve manaları”

Söz tutuşda em aytımda sözleni baylanıwları “Kelime gruplarında ve cümlede ögelerin bağlanması”

Söz tutuşda bla aytımda sözleni baylanıw madarlarını türülülere “Kelime gruplarında ve cümlelerde ögelerin

bağlantı yöntemlerinin çeşitli”

At söz tutuşla “İsimli kelime grupları”

Aygâklawçu söz tutuşla “Belirtmelik kelime grupları

Zatçı söz tutuşla “İsimlik kelime grupları

Etim söz tutuşla “Fiilli kelime grupları”

Zatçı söz tutuşla “İsimlik kelime grupları”

Bolumçu söz tutuşla “Zarflık kelime grupları”

Söz tutuşda em aytımda boysunñan söznü baş sözge tağılıp keliwü “Kelime gruplarında ve cümlede belirten (yardımcı) ögenin belirtilen (temel) ögeye istem ilişkisi ile bağlanması”

Söz tutuşda bla aytımda boysunñan söznü baş sözge kısılıp keliwü “Kelime gruplarında ve cümlede belirten (yardımcı) ögenin belirtilen (temel) ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanması”

Karaçay-Malkar Türkçesinde Kelime Gruplarının İncelenme Yöntemleri

Karaçay-Malkar Türkçesinde araştırmacıların kelime gruplarını inceleme yöntemleri birbirleriyle paraleldir. Kelime grupları temelde dört ana başlık altına toplanmıştır. Bu ana başlıklar kendi içlerinde alt bölümler ile kimi eserde daha detaylı kimi eserde daha yüzeysel olarak incelenmiştir. Bu temel dört ana başlık şöyledir:

- Kelime grubunun belirtilen (temel) ögesinin sözcük türüne göre,
- Kelime grubunu meydana getiren ögelerin sayısına göre,
- Kelime grubunu meydana getiren ögelerin bağlantı yöntemine göre,

- Kelime grubunun bağlamdaki görevine göre.

1. Kelime Grubunun Belirtilen (Temel) Ögesinin Sözcük Türüne Göre Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grubunu meydana getiren belirtilen (temel) ögenin sözcük türü isim ya da fiil olarak değerlendirilmiştir. Belirtilen (temel) ögesi isim ve isim soylu olan kelime grupları *at söz tutuşla* “isimli kelime grupları”; belirtilen (temel) ögesi fiil ya da fiil soylu olan kelime grupları *etim söz tutuşla* “fiilli kelime grupları” terimleriyle adlandırılmıştır.

Busağatdağı Malkar Til adlı eserde kelime grubunun belirtilen ögesinin sözcük türüne göre kelime gruplarını iki başlıkta incelemiştir (Guzeylanı, 1999: 278-279):

1. *Etim söz tutuşla* “Fiilli kelime grupları”: Belirtilen ögeleri fiil ya da fiil soylu olan kelime grupları.

<i>“igi işle</i>	“iyi çalış”
<i>igi işlew</i>	“iyi çalışma”
<i>igi işlegen</i>	“iyi çalışan”
<i>igi işlep</i>	“iyi çalışarak”
<i>igi işlerge</i>	“iyi çalışmaya”

2. *At söz tutuşla* “İsimli kelime grupları”: Belirtilen ögeleri isim, sıfat, zamir olan kelime grupları.

<i>“az işçi</i>	“az işçi”
<i>andan ariw</i>	“ondan güzel”
<i>bılaydağı ekewlen</i>	“buradaki iki kişi”

Malkar Til isimli eserde kelime grubunun belirtilen ögesinin sözcük türüne göre kelime grupları iki ana başlıkta incelemiştir. Bu ana başlıklar altında kelime grupları alt başlıklarla detaylandırılmıştır (Ahmatlanı, 1992: 7):

Etim söz tutuşla “Fiilli kelime grupları”

Belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcük olan kelime gruplarına *etim söz tutuş* “fiilli kelime grubu” denildiği söylenerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“kartha boluş</i>	“yaşlıya yardım et”
<i>kartı styla</i>	“yaşlıya saygı göster”
<i>üyde turuw</i>	“evde durmak”
<i>şqoldan kelip</i>	“okuldan gelip”
<i>şkol taba bardı</i>	“okula doğru gidiyor”
<i>terk okurğa</i>	“hızlı okumaya”
<i>igi bil</i>	“iyi bil”

çabıp kel “koşup gel””

Ahmatlanı, fiilli kelime gruplarının vazifelerine göre *boluşlada türleniwçü sözle* “hâl eki ile kullanılan ögeler” ve *boluşlada türlenmewçü sözle* “hâl eki ile kullanılmayan ögeler” olmak üzere ikiye ayrılacağını ifade etmiştir:

“1. *Boluşlada türleniwçü sözle* “Hâl eki ile kullanılan ögeler”

Yönelme hâl eki ile kullanım:	<i>kartha boluş</i>	“yaşlıya yardım et”
Belirtme hâl eki kullanım:	<i>kartnı sıyla</i>	“yaşlıya saygı göster”
Bulunma hâl eki ile kullanım:	<i>üyde tur</i>	“evde durmak”
Ayrılma hâl eki ile kullanım:	<i>şkolndan kel</i>	“okuldan gel”
Edatlar ile kullanım:	<i>şkol taba bar</i>	“okula doğru git”
	<i>koşha deri çap</i>	“çiftliğe kadar koş”

2. *Boluşlada türlenmewçü sözle* “Hâl eki ile kullanılmayan ögeler”

Zarflar:	<i>terk oqu</i>	“hızlı oku”
	<i>arı bar</i>	“öte git”
Zarf-fiiller:	<i>çabıp bar</i>	“koşup git”
	<i>cırlay bar</i>	“şarkı söyleyerek git”
İsim-fiiller:	<i>okurğa kel</i> ²⁹	“okumaya gel””

At söz tutuşla “İsimli kelime grupları”

Belirtilen ögeleri isim, sıfat, zamir olan kelime gruplarına *at söz tutuş* “isimli kelime grubu” denildiği açıklaması yapılarak şu örnekler verilmiştir:

“1. Yalın hâlde:	<i>nasıplı adam</i>	“şanslı insan”
	<i>on adam</i>	“on insan”
	<i>bilgen adam</i>	“bilen insan”
	<i>bu adam</i>	“bu insan”
2. İlgî hâl ekini kullanmadan:	<i>şkol arbazı</i>	“okul bahçesi”
	<i>koçhar müyüzü</i>	“koç boynuzu”
3. İlgî hâl eki kullanılarak:	<i>şkolnu arbazı</i>	“okulun bahçesi”
	<i>meni kitabım</i>	“benim kitabım”
	<i>seni kağıtın</i>	“senin kağıdın”
4. Yönelme hâl eki kullanılarak:	<i>çalğığa usta</i>	“tırpan ustası”
	<i>cukuğa oç</i>	“uykuya düşkün”
5. Ayrılma hâl eki kullanılarak:	<i>tawdan biyik</i>	“dağdan büyük”
	<i>menden kiçi</i>	“benden küçük””

²⁹{-ArgA, -Urğa}: {-Ar}, {-Ur} sıfat-fiil eklerinin {-GA} yönelme durumu eki ile birleşip kalıplaşması sonucu oluşan, yükleme “-mak için” ve “-ıncaya kadar” anlamı veren birleşik zarf-fiil ekidir.

Ahmatlanı, *kerekdi* “gerektir”, *tiyişlidi* “uygundur”, *bardı* “vardır”, *çokdu* “yoktur”, *köpdü* “çoktur”, *azdı* “azdır” gibi kelimelerin de kelime grubu kuracağını; ancak bu kelimelerin kelime grubunun belirtilen ögesini oluşturacağını ifade etmiştir:

“*saña tiyişlidi* “sana uygundur”; *aladan köpdüle* “onlardan çoktur”; *kitaplardan mende bardıla* “kitaplardan ben de vardır””

Çaraçay-Malkar Tilni Sintaksisinden Tablitsala (Ahmatlanı ve Ketençilanı, 2003: 8-16) isimli eserde, kelime grubunun belirtilen ögesinin sözcük türüne göre kelime gruplarını iki ana başlıkta incelemiştir. Fiilli kelime grupları, belirten ögenin sözcük türüne ve aldığı ekler göre incelenerek yedi farklı yapı tespit edilmiştir. İsimli kelime grupları ise belirten ögelerinin aldığı ekler ve bağlantı yöntemine göre incelenmiştir. Bu sebeple bu tablo kelime grubunu meydana getiren ögelerin bağlantı yöntemine göre kelime grupları başlığı altında verilecektir.

Etim Söz Tutuşla “Belirtilen ögesi fiil olan kelime grupları”: Belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu olan kelime grupları tabloda, belirten ögenin sözcük türü ve aldığı ekler gösterilerek verilmiştir. Yedi çeşit yapı bulunmaktadır:

Tablo 2.8. Etim söz tutuşla “Fiilli kelime grupları” örnekleri

Fiilli Kelime Gruplarının Belirten Ögelerinin Eklerine Göre Şekilleri	Fiilli Kelime Gruplarının Belirten Ögelerinin Sözcük Türü	Fiilli Kelime Gruplarının Belirten Ögelerinin Aldığı Ekler	Örnekler
1. çeşit	İsim ve isim soylu sözcükler	Yönelme hâl eki	<i>üyge kara</i> “eve bak” <i>aña boluş</i> “ona yardım et” <i>üyüne bar</i> “evine git”
2. çeşit	İsim ve isim soylu sözcükler	Belirtme hâl eki	<i>kitapmı oqu</i> “kitabı oku” <i>ilimini ösdür</i> “bilgini artır” <i>atasın çakır</i> “babasını çağır”
3. çeşit	İsim ve isim soylu sözcükler	Belirtme hâl eki ø	<i>kitap oqu</i> “kitap oku” <i>bilim al</i> “bilim öğren”
4. çeşit	İsim ve isim soylu sözcükler	Bulunma hâl eki	<i>üyde tur</i> “evde dur” <i>elde çaşa</i> “köyde yaşa”
5. çeşit	İsim ve isim soylu sözcükler	Ayrılma hâl eki	<i>menden al</i> “benden al” <i>klassdan çık</i> “sınıftan çık”
6. çeşit	İsim ve isim soylu sözcükler	Edat	<i>üy taba bar</i> “eve doğru git” <i>tañña deri işle</i> “sabaha kadar çalış”

Tablo 2.8. Tablonun Devamı

7. çeşit	Zarf-fiil, isim-fiil, zarf	Zarf-fiil, isim-fiil, zarf	<i>çabıy bar</i> “koşup git” <i>okurğa bar</i> “okumaya git” <i>terk bar</i> “hızlı git”
----------	----------------------------------	----------------------------------	--

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 12)

Malkar Tilni Sintaksisi adlı eserde kelime grupları *at söz tutuş* “isimli kelime grupları” ve *etim söz tutuş* “fiilli kelime grupları” olmak üzere iki başlığa ayrılmıştır. *At söz tutuşlar* “isimli kelime grupları”, *ayğaklawçu söz tutuşla* “belirtmelik kelime grupları” ve *zatçı söz tutuşla* “isimlik kelime grupları”; *etim söz tutuşla* “fiilli kelime grupları”, *zatçı söz tutuşla* “isimlik kelime grupları” ve *bolumçu söz tutuşla* “zarflık kelime grupları” olarak incelenmiştir (Ahmatlanı, 1991: 15).

2. Kelime Grubunu Meydana Getiren Ögelerin Sayısına Göre Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grupları, kelime grubunu meydana getiren ögelerin sayısına iki başlık altında değerlendirilmiştir. Basit kelime grupları ve birleşik kelime grupları.

İki ögeden meydana gelen kelime grupları *boş söz tutuşla* “basit kelime grupları”; üç veya daha fazla ögeden meydana gelen kelime grupları *koş söz tutuşla* “birleşik kelime grupları” terimiyle adlandırılmıştır.

Busağatdağı Malkar Til isimli eserde kelime grubunu meydana getiren ögelerin sayısına göre kelime grupları *söz tutuşları kuralıwlarına köre türölüleri* “kelime grubunun kelime sayısına göre” başlığı altında iki grupta incelenmiştir (Guzeylanı, 1999: 278-279):

1. Boş söz tutuşla “Basit kelime grupları”

<i>“cılı kün</i>	“sıcak gün”
<i>üyge bara</i>	“eve gitmeye”
<i>çaşını üsünden ayt</i>	“oğlanın hakkında (söyle)”
<i>yüz çaklı adam</i>	“yüz kadar (adam)”

2. Koş söz tutuşla “Birleşik kelime grupları”

<i>“meni teñimi çaşını üyü</i>	“benim arkadaşımın oğlunun evi”
<i>çaşını üyü</i>	“oğlunun evi”
<i>teñimi çaşını</i>	“arkadaşımın oğlunun”
<i>meni tenimi</i>	“benim arkadaşımın”

Malkar Til (Ahmatlanı, 1992: 7) isimli eserde kelime grubunu meydana getiren ögelerin sayısına göre kelime grupları ikiye ayrılır:

1) *Boş söz tutuşla* “Basit kelime grupları”

2) *Çoş söz tutuşla* “Birleşik kelime grupları”

Ahmatlanı, basit kelime gruplarının iki ögeden meydana geldiğini ve basit kelime gruplarının ögelerinin ayrılabilceğini ifade ederek şu örnekleri vermiştir:

<i>ürkek at</i>	“ürkek at”
<i>ğara ton</i>	“siyah kürk”
<i>birinçi üy</i>	“birinci ev”
<i>anı bilirge</i>	“onu bilmeye”
<i>andan alıp</i>	“ondan alıp”
<i>ğara ğarandaş</i>	“siyah kalem
<i>ğara</i>	“siyah”, <i>ğarandaş</i> “kalem””

Ahmatlanı, bazen basit kelime gruplarında edatların da kullanılabileceğini ifade etmiştir. Eserde, edatlar bir öge olarak kabul edilmemiştir. Bu tür kelime grupları iki ögeli olarak değerlendirilmiştir.

<i>balta bla car</i>	“balta ile yar”
<i>Aslan bla işle</i>	“Aslan ile çalış”
<i>üy taba ğara</i>	“eve doğru bak”
<i>anı üsünden söyleşigiz</i>	“onun hakkında konuşunuz””

Ahmatlanı, birleşik kelime gruplarının da bölünerek bir basit kelime grubu oluşturacağını ifade ederek şu örnekleri vermiştir:

- “uzun başlı buday sabanla “uzun başaklı buğday tarlası”; *buday sabanla* “buğday tarlası”; *uzun başlı buday* “uzun başaklı buğday”
- *arğı cañı çeikle* “öteki yeni kovalar”; *arğı çeikle* “öteki kovalar”; *cañı çeikle* “yeni kovalar”
- *bizni appanı atını iyeri* “bizim dedenin atının eyeri”; *atını iyeri* “atının eyeri”; *appanı atını* “dedenin atının”; *bizni appanı* “bizim dedenin””

3. Kelime Grubunu Meydana Getiren Ögelerin Bağlantı Yöntemine Göre Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grubunu oluşturan ögelerin bağlantı yöntemleri üç çeşittir.

*Kelişiw*³⁰ “İlgi-iyelik ilişkisi”; *Ƙıslıw* “Sıralanma ilişkisi”; *Tagılıw* “İstem ilişkisi”

Busağatdağı MalƘar Til isimli eserde kelime grubunu meydana getiren ögelerin bağlantı yöntemine göre kelime grupları *söz tutuşlada sözleni baylanıwlarını türlüleri* “kelime grubunun bağlantı yöntemine göre” başlığı altında 3 grupta incelenmiştir (Guzeylanı, 1999: 278-279):

1. *Kelişiw* “İlgi-iyelik ilişkisi”

Guzeylanı, eserde kelime grubunda belirtilen öge ve belirten ögenin bir uyum içinde olduğunu, belirtilen öge ve belirten ögenin sayısı, miktar ve görünüş olarak aynı biçimde olması gerektiğini ifade etmiştir.

“meni üyüm “benim evim”
sizni eligiz “sizin köyünüz”
alanı şaharları “onların şehirleri”
anı kitabı “onun kitabı””

2. *Ƙıslıw* “Sıralanma ilişkisi”

Guzeylanı, eserde kelime grubunun belirten ögesinin hiçbir ek almadan belirtilen ögeye bağlandığını ifade etmiştir.

“az söleş “az konuş”
terk atla “hızlı yürü”
uzun cip “uzun ip”
stol ayağı “masa ayağı””

3. *Tagılıw* “İstem ilişkisi”

Guzeylanı, eserde kelime grubunun belirten ögesinin belirtilen ögeye hâl eki ya da edat ile bağlandığını ifade etmiştir.

“elge bar “köye git”
üy taba tebire “eve doğru yönel”
tawdan kel “dağdan gel”
karındaşını süy “kardeşini sev””

---

³⁰ Karaçay-Malkar Türkçesinde *kelişiw* bağlantı yöntemi ile kastedilen aslında uyumdur; ancak burada bahsedilen uyum Türkçenin dil yapısı için uygun değildir. Rusça gramerlerde uyum yöntemi (Ru. Soglasovaniye) olarak adlandırılan bu bağlantı yöntemi “Rusça açısından yan yana gelen kelimelerin cinsiyet, sayı ve hal bakımından uyumdur. Yani bağımlı olan (tabi olan, birinci kelime) unsur kendisine bağlandığı temel kelime ile cinsiyet, sayı ve hal bakımından aynı olmak zorundadır” (Valgina, 2003: 50 akt. Karaca, 2017: 27). “Türkçe kelime gruplarındaki uyumdan kastedilen ilgi ve iyelik eki temelinde kurulan belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarındaki ilgi ve iyelik eki ile kurulduğu düşünülen uyumdur. Burada da esas itibariyle bir uyum yoktur. Çünkü iyelik eki şahsa göre değişirken ilgi hali eki şahsa göre değişen bir ek değildir. Rus dilcilerin Rusçadaki kelime grupları için belirledikleri bu isimlendirme, Rusçanın etkisinde kalan Türkologların yaptığı bir isimlendirmedir (Kononov, 1956: 763-763; Baskakov, 1974: 19; Balakayev, 1959: 14-15 akt. Karaca, 2017: 27).

Malkar Til isimli eserde kelime grubunu meydana getiren ögelerin bağlantı yöntemine göre kelime grupları *söz tutuşlarda sözleri baylanımlarını türülleri* “kelime gruplarında ögelerin bağlantı türleri” başlığı altında 3 grupta incelemiştir (Ahmatlanı, 1992: 11-12):

1. *Ƙısilıw* “sıralanma ilişkisi” hem isimli hem fiilli kelime gruplarında belirten ögenin belirtilen ögeye ek almadan bağlandığı bağlantı yöntemi olarak açıklanmıştır.

“ <i>biyik terek</i> ”	“büyük ağaç”
<i>terek butaƙı</i> ³¹	“ağaç dalı”
<i>on ƙozu</i>	“on kuzu”
<i>kellik adam</i>	“gelecek insan”
<i>bu el</i>	“bu memleket”
<i>altın saƙat</i>	“altın saat”
<i>kitap oku</i>	“kitap oku”
<i>terk bar</i>	“hızlı git”
<i>çabıƙ cet</i>	“koşup yetiş”
<i>köp işle</i>	“çok çalış”
<i>anıça cürü</i> ³²	“onun gibi yürü”

Ahmatlanı, kelime gruplarının birbirine bağlanmasında kelimenin yerinin büyük önemi olduğunu kelime grubunda ögelerin yerinin değiştirildiğinde kelime grubunun bozulup bir cümle meydana getirdiğini belirtmiştir:

• “ <i>Biyik terek</i> ”	“Büyük ağaç”
<i>Terek biyik</i>	“Ağaç büyük”
<i>Terek biyikdi</i>	“Ağaç büyüktür.”
• <i>Alaşa üy</i>	“Yüksek olmayan ev”
<i>Üy alaşa</i>	“Ev yüksek değil”
<i>Üy alaşadı</i>	“Ev yüksek değildir.”

2. *Taƙılıw* “istem ilişkisi” kelime grubunun belirtilen ögesinin belirten ögeye hâl eki ya da edat ile bağlandığı bağlantı yöntemi olarak açıklanmıştır. Ögeleri bağlamak için hâl eki kullanılmadığında anlamsız bir yapı ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

• “ <i>Üyge bar</i> ”	“Eve git”
<i>Üy bar</i>	“Ev git”
• <i>Anı al</i>	“Onu al”
<i>Ol al</i>	“O al”
• <i>Men senden tamatama</i>	“Ben senden büyüğüm”
<i>Men sen tamatama</i>	“Ben senden büyük”

³¹ Eserde *ƙısilıw* başlığı altında verilen “*terek butaƙı*” örneği doğru değildir. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Kelime grubunun belirtilen ögesi iyelik eki almıştır. *Ƙısilıw* yani sıralanma ilişkisi, eksiz birleşim bulunmamaktadır.

³² Eserde *ƙısilıw* başlığı altında verilen “*anıça cürü*” örneği doğru değildir. Kelime grubundan +çA eşitlik eki çıkarıldığında “anı yürü” bir kelime grubu meydana getirmez. Burada eşitlik ekinin verdiği anlam ile kelime grubu kurulur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında *taƙılıw* yani istem ilişkisi bulunmaktadır.

3. *Kelişiw* “ilgi-iyelik ilişkisi” için belirten ögenin ilgi hâl eki, belirtilen ögenin ise iyelik eki aldığı ifade edilerek kelime grubunun birinci ögesi ve ikinci ögesinin şahıs bakımından uyumlu olması gerektiği söylenmiştir.

<i>“meni atım</i>	<i>“benim atım”</i>
<i>seni atıñ</i>	<i>“senin atın”</i>
<i>anı atı</i>	<i>“onun atı”</i>
<i>bizni atıbız</i>	<i>“bizim atımız”</i>
<i>sizni atıñız</i>	<i>“sizin atınız”</i>
<i>alanı atları</i>	<i>“onların atları”</i>

Bu kelime gruplarında ögelerin birbirileri ile şahısta ve sayıda uyumlu olduğu ama bazen sadece şahıs yönüyle aralarında uyum bulunduğu ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“meni kitaplarım</i>	<i>“benim kitaplarım”</i>
<i>seni kitaplarıñ</i>	<i>“senin kitapların”</i>
<i>anı kitapları</i>	<i>“onun kitapları”</i>

Bu kelime gruplarında belirtilen ögenin bazen iyelik eki almadığı bu sebeple bu şekilde oluşturulan kelime gruplarında uyum olmadığı ve onların birinci ögesinin ikinci ögeye bağlandığı ifade edilerek şu örnekler verilmiştir.

<i>“bizni at</i>	<i>“bizim at”</i>
<i>sizni üy</i>	<i>“sizin ev”</i>

Қараçay-Малкар Тилни Синтаксисинден Таблисала (Ahmatlanı ve Ketençilanı, 2003: 8-16) isimli eserde kelime grubunu meydana getiren ögelerin bağlantı yöntemine göre kelime grupları *kelişiw* “ilgi-iyelik ilişkisi”, *tağılıw* “istem ilişkisi”, *қısıılıw* “sıralanma ilişkisi” bağlantı yöntemlerine göre incelenmiştir. Eserde örnekler tablolar halinde sunulmuştur. Bağlantı yöntemleri de detaylandırılarak sekiz farklı tabloda gösterilmiştir:

- *“Aytımda sözleni baylanıwları* “Cümlede/bağlamda ögelerin bağlantı yöntemleri”
- *Kelişiw* “İlgi-iyelik ilişkisi”
- *Таğılıw* “İstem ilişkisi”
- *Қısıılıw* “Sıralanma ilişkisi”
- *Boysunñan sözleri қısıılıп kelgen söz tutuşıла* “Belirten ögenin belirtilen ögeye sıralanma yöntemi ile bağlandığı kelime grupları”
- *Boysunñan sözleri тағılıп kelgen söz tutuşıла* “Belirten ögenin belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları”
- *Boysunñan sözleri baş sözlerine қısıılıп kelgen etim söz tutuşıла* “Belirtilen ögesi fiil olan kelime grubunun belirten ögesinin belirtilen ögeye sıralanma yöntemi ile bağlandığı kelime grupları”
- *At söz tutuşıла* “Belirtilen ögesi isim olan kelime grupları”

Aytımda sözleni baylanıwları “Cümlede/bağlamda ögelerin bağlantı yöntemleri”

Tabloda, cümlede/bağlamda kelime grubunu oluşturan ögelerin bağlantı yöntemleri iki başlık altında gösterilmiştir:

Tablo 2.9. Karaçay-Malkar Türkçesinde cümlede/bağlamda kelime grubunu oluşturan ögelerin bağlantı yöntemleri

<i>Aytında Sözlendi Baylanıwları</i> “Cümlede/Bağlamda Ögelerin Bağlantı Yöntemleri”			
<i>Teñ caraşıw baylanıw</i> “Denk ögelerin bağlanması”	<i>Boysunuw baylanıw</i> “Bağımlı ögelerin bağlanması”		
	<i>Kelişiw</i> “İlgi-iyelik ilişkisi”	<i>Tağılıw</i> “İstem ilişkisi”	<i>Kısıtlıw</i> “Sıralanma ilişkisi”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 9).

Kelişiw “İlgi-iyelik ilişkisi”

Tabloda belirten ögenin ilgi hâl eki, belirtilen ögenin iyelik aldığı *kelişiw* “ilgi-iyelik ilişkisi” bağlantı yöntemi gösterilmiştir:

Tablo 2.10. Kelişiw “İlgi-iyelik eki ile birleşme” örnekleri

Belirten Öge	Belirtilen Öge	Örnekler
İ ³³ +nı/ +ni, +nu, +nü	İ +m (+ım/+im, +um/+üm)	<i>meni kızum</i> “benim kuzum” <i>meni kitabım</i> “benim kitabım” <i>meni egeçim</i> “benim kız kardeşim” <i>meni kolum</i> “benim elim” <i>meni kölüm</i> “benim gönlüm”
İ +nı/ +ni, +nu, +nü	İ +ñ (+ñ/+iñ, +uñ)	<i>seni kızuñ</i> “senin kuzun” <i>seni kitabın</i> “senin kitabın” <i>seni egeçiñ</i> “senin kız kardeşin” <i>seni koluñ</i> “senin elin” <i>seni kölüñ</i> “senin gönlün”
İ +nı/ +ni, +nu, +nü	İ +u (+ü, +ı/+i)	<i>anı kolu</i> “onun eli” <i>anı kölü</i> “onun gönlü” <i>anı egeçi</i> “onun kız kardeşi” <i>anı ayağı</i> “onun ayağı”
İ +nı/ +ni, +nu, +nü	İ +buz (+büz, +bız/+biz; +ubuz/+übüz, +ıbiz, +ibiz)	<i>bizni kızubuz</i> “bizim kuzumuz” <i>bizni kalabız</i> “bizim kalemiz” <i>bizni kobuzubuz</i> “bizim kuzumuz” <i>bizni kölübüz</i> “bizim gönlümüz” <i>bizni ayranıbız</i> “bizim yoğurdumuz” <i>bizni elibiz</i> “bizim memleketimiz”
İ +nı/ +ni, +nu, +nü	İ +ğuz (+güz, +ğız/+giz; +uğuz/+ügüz, +ıgız, +igiz)	<i>sizni kızuğuz</i> “sizin kuzunuz” <i>sizni kalağız</i> “sizin kaleniz” <i>sizni kemegiz</i> “sizin geminiz” <i>sizni kobuzuğuz</i> “sizin kuzunuz” <i>sizni ögüzüğüz</i> “sizin öküzünüz” <i>sizni ayranığız</i> “sizin yoğurdunuz” <i>sizni eligiz</i> “sizin memleketiniz”

³³ İsim.

Tablo 2.10. Tablonun Devamı

$\dot{i}$ +nu/ +ni, +nu, +nü	$\dot{i}$ +ı/+i	<i>alamı kitapları</i> “onların kitapları” <i>alamı egeçleri</i> “onların kız kardeşleri”
------------------------------	-----------------	--

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 9)

Tagılw “İstem ilişkisi”

Tabloda belirten ögenin hâl eki olarak belirtilen ögeye bağlandığı *tagılw* “istem ilişkisi” gösterilmiştir:

Tablo 2.11. *Tagılw* “Hâl ekleri ile birleşme” örnekleri

<i>aña</i> “ona”	<i>boluş</i> “yardım et-” <i>ısan</i> “güven-” <i>qara</i> “bak-” <i>suklan</i> “imren-” <i>uşa</i> “benze-” <i>körün</i> “görün-” <i>ber</i> “ver-”
<i>elde</i> “köyde”	<i>tur</i> “kalk-” <i>çaşa</i> “yaşa-” <i>bol</i> “ol-” <i>kal</i> “kal-” <i>koy</i> “bırak-”
<i>el taba</i> “köye doğru”	<i>bar</i> “var/git” <i>çap</i> “koş-” <i>cet</i> “yet-” <i>kel</i> “gel-” <i>cort</i> ³⁴ “koş-”
<i>andan</i> “ondan”	<i>igi</i> “iyi” <i>aman</i> “kötü” <i>qarıwlu</i> “güçlü” <i>çıdamlı</i> “sabırlı” <i>oquwlu</i> “okumuş”
<i>anı</i> “onu”	<i>cet</i> “yet-” <i>keltir</i> “getir-” <i>bil</i> “bil-” <i>oku</i> “oku-” <i>tanı</i> “tanı-” <i>aşa</i> “ye-” <i>üyren</i> “öğren”
<i>elden</i> “köyden”	<i>ket-</i> “git-” <i>al-</i> “al-” <i>çık-</i> “çık-” <i>uyal-</i> “utan-” <i>keltir-</i> “getir-”

³⁴ Cortmak: (at) tırıs gitmek, tırısa kalmak, hafif koşmak, atın dörtlüye kalkmadan önceki koşma tarzı, koşmak (insan için) (Yılmaz, 1994: 193).

Tablo 2.11. Tablonun Devamı

<i>aña</i> “ona”	<i>igi</i> “iyi” <i>aman</i> “kötü” <i>usta</i> “usta” <i>fahmulu</i> “zeki” <i>ullu</i> “büyük”
------------------	--

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 10).

Ƙısilıw “Sıralanma ilişkisi”

Tabloda belirten ögenin de belirtilen ögenin de ek almadan bağlandığı *Ƙısilıw* “sıralanma ilişkisi” bağlantı gösterilmiştir:

Tablo 2.12. *Ƙısilıw* “Eksiz birleşme” örnekleri

Belirten Öge	Belirtilen Öge	Örnekler
Sıfat	İsim	<i>ƙara ƙoy</i> “kara koyun”
Sıfat-fiil	İsim	<i>oƙuƙan adam</i> “okuyan adam”
Zamir	İsim	<i>bu kitap</i> “bu kitap”
İsim + Sıfat-fiil	İsim	<i>tawdan kelgen adam</i> “dağdan gelen adam”
İsim + İsim-fiil	İsim	<i>biçen çalıw işle</i> “ot biç”
İgi hâli Ø	İsim	<i>ƙoyan terisi</i> “tavşan derisi”
Belirtme hâli Ø	Fiil	<i>kitap oƙu</i> “kitap oku”
Zarf	Fiil	<i>terk bar</i> “hızlı git”
Zarf-fiil	Fiil	<i>çabıƙ bar</i> “koşup git”
İsim + Zarf-fiil	Fiil	<i>kün tiygenley çık</i> “güneş çıkınca çık”
İsim-fiil	Fiil	<i>oƙurƙa kel</i> “okumaya gel”
İsim + İsim-fiil	Fiil	<i>kitap oƙurƙa kel</i> “kitap okumaya gel”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 11).

Tabloda belirten-belirtilen ögenin sözcük türleri gösterilerek belirten ögenin belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları gösterilmiştir:

Boysunñan sözleri ƙısilıp kelgen söz tutuşla “Belirten ögenin belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları”

Tablo 2.13. Sıralanma yöntemiyle kurulan kelime grupları

Belirten Ögelerin Sözcük Türü	Belirtilen Ögelerin Sözcük Türü	Örnekler
Zarf	Fiil	<i>terk kel</i> “hızlı gel”
Fiilimsi	Fiil	<i>çabıy bar</i> “koşup git”
İsim-fiil	Fiil	<i>okurğa³⁵ üyren</i> “okumayı öğren”
Belirtme halinin eksiz versiyonu	Fiil	<i>bilim al</i> “bilim öğren”
Yalın hâlde bulunan sıfat	İsim	<i>ahşı adam</i> “iyi insan”
Yalın hâlde bulunan sıfat-fiil	İsim	<i>okuğan adam</i> “okuyan insan”
Yalın hâlde bulunan sayı sıfatı	İsim	<i>beş kitap</i> “beş kitap” <i>beşinci tizgin</i> “beşinci mısra”
Yalın hâlde bulunan zamir	İsim	<i>bu kitap</i> “bu kitap”
Yalın hâlde bulunan isim	İsim	<i>ağaç kürek</i> “ağaç küreği”
İlgi hâlinin eksiz versiyonu	İsim	<i>terek butağı</i> “ağaç budağı”
Eşitlik eki almış isim	İsim, fiil	<i>anıça adam</i> “onun gibi insan” <i>meniça oku</i> “benim gibi oku”
Yokluk eki almış isim	İsim, fiil	<i>çalgısız adam</i> “tırpansız insan” <i>otunsuz kal</i> “odunsuz kal”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003:14).

Tabloda belirten ögenin aldığı ek ve belirten ögenin belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları gösterilmiştir:

Boysunñan sözleri tağılıp kelgen söz tutuşla “Belirten ögenin belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları”

Tablo 2.14. İstem yöntemiyle kurulan kelime grupları

Belirten Ögenin Aldığı Ek	Örnekler
Yönelme hâli	<i>sabiylege boluş</i> “çocuklara yardım et” <i>aña kara</i> “ona bak” <i>şkolğa ışan</i> “okula güven” <i>elge bar</i> “köye git” <i>ustazğa körün</i> “hocaya görün”
Belirtme hâli	<i>köyannı tut</i> “tavşanı tut” <i>üynü sürt</i> “evi siva” <i>iynekni saw</i> “ineği sağ”
Bulunma hâli	<i>üyde tur</i> “evde dur” <i>çegemde çaşa</i> “Çegem’de yaşa” <i>şaharda bol</i> “şehirde ol”
Ayrılma hâli	<i>üyden çık</i> “evden çık” <i>bibliotekadan al</i> “kütüphaneden al” <i>kumaçdan tik</i> “kumaştan; dik” <i>tuzdan koş</i> “tuzdan ekle”

³⁵ Eserde *okurğa üyren* “okumayı öğren” grubundaki ek [-urgâ] isim-fiil olarak değerlendirilmiştir; ancak çalışmada bu ek zarf-fiil olarak kabul edilmiştir.

Tablo 2.14. Tablonun Devamı

Edat	<i>koşha deri bar</i> “çiftliğe kadar git” <i>menden sora ket</i> “benden sonra git” <i>şkol taba aylan</i> “okula doğru dön”
------	---

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 15).

Tabloda belirten ögenin sözcük türü gösterilerek belirten ögenin belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlandığı kelime grupları gösterilmiştir:

Boysunñan sözleri baş sözlerine kısılıp kelgen etim söz tutuşla “Belirtilen ögesi fiil olan kelime grubunun belirten ögesinin belirtilen ögeye sıralanma yöntemi ile bağlandığı kelime grupları”

Tablo 2.15. Belirten ögesi belirtilen ögesine sıralanma yöntemiyle bağlanan fiilli kelime grupları

Fiile Eksiz Eklenen Kelimeler	Örnekler
Belirtme hâl eki ø	<i>koy küt</i> “koyun gü” <i>bilim al</i> “bilim öğren” <i>üy işle</i> “ev inşa et” <i>biçen çal</i> “ot biç”
Zarflar	<i>terk oku</i> “çabuk oku” <i>anda çaşa</i> “orada yaşa” <i>beri kel</i> “beri gel” <i>tambla bilirbiz</i> “yarın biliriz” <i>igi oku</i> “iyi oku”
Zarf-fiil	<i>çabıp bar</i> “koşup git” <i>süyüp işle</i> “sevip çalış” <i>atha minip bar</i> “ata binip git” <i>kitap okuy çaşa</i> “kitap okuyup yaşa”
İsim-fiil ³⁶	<i>okurğa bar</i> “okumaya git” <i>bilim alurğa bar</i> “bilim öğrenmeye git”
Miktar zarfı (az, çok)	<i>köp oku</i> “çok oku” <i>az söyleş</i> “az konuş”
Eşitlik eki almış isim	<i>anıça işle</i> “anın gibi çalış” <i>bizniça oku</i> “bizim gibi oku”
Yokluk eki almış isim	<i>biçensiz bolma</i> “otsuz olma” <i>okıwsuz çalma</i> “tahsilsiz kalma”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 15).

³⁶ Eserde isim-fiil ile kurulan bu kelime gruplarında hâl eki bulunmaktadır. Örnekler hatalıdır.

At söz tutuşla “Belirtilen ögesi isim olan kelime grupları”

Belirtilen ögesi isim olan kelime gruplarının bu başlık altında verilmesinin sebebi örneklerin bağlantı yöntemine göre gösterilmiş olmasıdır.

Tablo 2.16. *At söz tutuşla* “Belirtilen ögesi isim olan kelime grubu” örnekleri

İsimli Kelime Gruplarının Belirten Ögelerin Çeşitleri	İsimli Kelime Gruplarının Belirten Ögelerin Belirtilen Ögeyle Bağlantı Yöntemi	Örnekler
Yalın hâl	Sıralanma ilişkisi	<i>cigit caş</i> “yiğit “delikanlı” <i>altın sağat</i> “altın saat” <i>beş çalgı</i> “beş tırpan” <i>okuğan adam</i> “okuyan adam” <i>bu kız</i> “bu kız”
İlgi hâli ø	Sıralanma ilişkisi	<i>eçki cün</i> “keçi yünü” <i>terek butağı</i> “ağaç dalı” <i>koğan teri</i> “tavşan derisi”
İlgi hâli	İlgi-iyelik ilişkisi	<i>meni kitabım</i> “benim kitabım” <i>seni karındaşın</i> “senin kardeşin”
		<i>anı siltawu</i> “onun bahanesi” <i>bizni okuwubuz</i> “bizim tahsilimiz” <i>sizni egeçigiz</i> “sizin kız kardeşiniz”
Yönelme hâli Belirtme hâli Ayrılma hâli	İstem ilişkisi	<i>cukuğa öç</i> “uykuya düşkün” <i>aşha usta</i> “yemekte usta” <i>sende igidi</i> “senden iyi” <i>altından bağalı</i> “altından değerli”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 16).

4. Kelime Grubunun Bağlamdaki Görevine Göre Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grubunun bağlamdaki görevine göre kelime grupları üç başlık altında değerlendirilmiştir:

- *Zatçı söz tutuşla* “İsimlik kelime grubu”
- *Ayğaqlawçu söz tutuşla* “Sıfatlık kelime grubu”
- *Bolumçu söz tutuşla* “Zarflık kelime grubu”

Busağatdağı Malkar Til, isimli eserde kelime grupları bağlamdaki görevine göre *söz tutuşları mağanalarına köre türülürleri* “kelime grubunun manasına göre” başlığı altında üç grupta incelenmiştir (Guzeylanı, 1999: 278):

1. *Zatçı söz tutuşla* “İsimlik kelime grubu”: Eserde, bu tür kelime gruplarında belirtilen ögenin nesneyi gösterdiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“Üsüpge ayt   “Yusuf’a söyle”
andan ulla   “ondan büyük””

2. *Ayğaklawçu söz tutuşla* “Sıfatlık kelime grubu”: Eserde, bu tür kelime gruplarında belirten ögenin nesnenin özelliğini gösterdiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“ulla üy   “büyük ev
bu kitap   “bu kitap”
cüz adam   “yüz insan”
seni atañ   “senin baban””

3. *Bolumçu söz tutuşla* “Zarfılık kelime grubu”: Eserde, bu tür kelime gruplarında yardımcı ögenin durumu gösterdiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“örge bar   “yukarı git”
igi işle   “iyi çalış”
tambla kel   “yarın gel””

Ahmatlanı (1992: 13-14), *Malğar Til* isimli eserinde kelime gruplarını bağlamdaki görevine göre *söz tutuşlanı mağana canı bla türülülere* “kelime gruplarının anlamsal çeşitleri” başlığı altında üç grupta incelenmiştir.

1. *Ayğaklawçu söz tutuşla* “Sıfatlık kelime grubu”: Eserde, belirtilen ögenin nesneyi, belirten ögenin ise belirtilenin özelliğini gösterdiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“kara karandaş   “siyah kalem”
çaşıl kırdık   “yeşil çimen”
on mal   “on hayvan”
bizni stolubuz   “bizim masamız”
bu uşkoğ   “bu silah””

2. *Zatçı söz tutuşla* “İsimlik kelime grubu”: Eserde, bu tip kelime gruplarında belirtilen ögenin genellikle fiil ya da fiil soylu bir sözcük olduğu; ancak bazen isimler ve sıfatların da belirtilen öge olarak kullanılabileceği belirtilmiştir. Belirten ögenin ise nesneyi işaret ettiği söylenmiştir:

“bilim al   “bilim öğren”
kitap caz   “kitap yaz”
aña boluş   “ona yardım et”
senden biyik   “senden üstün””

3. *Bolumçu söz tutuşla* “Zarfılık kelime grubu”: Eserde, belirtilen ögenin fiil ya da fiil soylu bir sözcük olduğu; belirten ögenin de belirtilenin durumu gösterdiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“arı kel   “oraya gel”
mundan ket   “buradan git”
terk cet   “çabuk git””

Eserde, *etim söz tutuşla* “fiilli kelime grupları” cümledeki görevine göre *zatçı söz tutuşla* “isimlik kelime grubu” ve *bolumçu söz tutuşla* “zarfılık kelime grubu” olarak ikiye ayrılmıştır:

1. Zatçı söz tutuşla “İsimlik kelime grubu”

“üynü sürt “evi boya”
Musağa sor “Musa’ya sor”
Rozadan al “Roza’dan al”
anı üsünden ayt “onun hakkında söyle””

2. Bolumçu söz tutuşla “Zarflik kelime grubu”

“arı çap “öteye koş”
mında çaşa “burada yaşa”
zavoddan kel “fabrikadan gel”
elge bar “köye git””

Eserde, *at söz tutuşla* “isimli kelime grupları” cümledeki görevine göre *ayğaqlawçu söz tutuşla* “sıfatlık kelime grubu” ve *zatçı söz tutuşla* “isimlik kelime grubu” olarak ikiye ayrılmıştır:

1. Ayğaqlawçu söz tutuşla “Sıfatlık kelime grubu”

“ol kitap “o kitap”
cüz maşına “yüz makine”
beşinci üy “beşinci ev”
andağı terek “oradaki ağaç”
biyik kök “yüksek gök”
köp culduz “çok yıldız”
meni arabam “benim arabam”
seni ögüzüñ “senin öküzün”
bizni tayıbiz “bizim tayımız”
koy cünü “tavşan yünü””

2. Zatçı söz tutuşla “İsimlik kelime grubu”

“cuğuğa öçdü “uykuya düşkün”
çalğığa usta “tırpan ustası”
menden kart “benden yaşlı””

Qaraçay-Malkar Tilni Sintaksisinden Tablitsala isimli eserde kelime grupları bağlamdaki görevine üç grupta incelenmiştir (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 8-16):

Söz tutuşlanı mağana canı bla türülürleri “Kelime gruplarının söz dizimsel görevlerine göre çeşitleri”

Tablo 2.17. *Söz tutuşlanı mağana canı bla türülürleri* “Kelime gruplarının mana yönüyle türleri”

Kelime Gruplarının Çeşitleri		Örnek
Fiilli kelime grupları	<i>Zatçı söz tutuşla</i> “İsimlik kelime grupları”	<i>bilim al</i> “bilim öğren” <i>kitap caz</i> “kitap yaz” <i>aña boluş</i> “ona yardım et” <i>işinden kuwan</i> “işinden memnun ol”
	<i>Bolumçu söz tutuşla</i> “Zarflik kelime grupları”	<i>arı kel</i> “öte gel” <i>mından ket</i> “buradan git” <i>terk cet</i> “hızlı yet”

Tablo 2.17. Tablonun Devamı

İsimli kelime grupları	<i>Aygaklawçu söz tutuşla</i> “Sıfatlık kelime grupları”	<i>çaşıl kıldık</i> “yeşil çimen” <i>on mal</i> “on hayvan” <i>bizni stolubuz</i> “bizim masamız” <i>bu uşkoq</i> “bu silah”
	<i>Zatçı söz tutuşla</i> “İsimlik kelime grupları”	<i>cukuğa öç</i> “uykuya düşkün” <i>çalğığa usta</i> “tırpan ustası” <i>senden kiçi</i> “senden küçük” <i>menden kart</i> “benden yaşlı”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 16).

Etim söz tutuşları keselerini aralarında mağana canı bla tohtaşhan baylamlıqğa köre qawumları “Belirtilen ögesi fiil olan kelime gruplarının söz dizimsel görevleri ve bağlantı yöntemlerine göre çeşitleri”

Tablo 2.18. Fiilli kelime gruplarının söz dizimsel görevleri ve bağlantı yöntemlerine göre çeşitleri

Fiilli Kelime Gruplarının Söz Dizimsel Görevleri ve Bağlantı Yöntemleri	Örnekler
İsimlik kelime grupları	
İ yönelme hâl eki + F	<i>aña kara</i> “ona bak” <i>Azizge boluş</i> “Aziz’e yardım et” <i>Hasanña al</i> “Hasan’a al” <i>aslanña ışan</i> “Aslan’a güven”
İ belirtme hâl eki o + F İ belirtme hâl eki + F	<i>kitap oku</i> “kitap oku” <i>dersiñi bil</i> “dersini bil” <i>ceriñi süy</i> “yerini sev” <i>kartlanı sıyla</i> “yaşlıları say”
İ bulunma hâl eki + F	<i>sende qalğandı</i> “sende kaldı” <i>tawda çaşaydı</i> “dağda yaşıyor” <i>Moskvada okuğandı</i> “Moskova’da okumuş”
İ ayrılma hâl eki + F	<i>senden alğandı</i> “senden almış” <i>ağaçdan işle</i> “ağaçtan yap” <i>andan sor</i> “ondan sor” <i>kitapdan oku</i> “kitaptan oku”
İ üsünden + F	<i>dersni üsünden sağış et</i> “dersin hakkında düşün” <i>okuwnu üsünden ayt</i> “tahsilin hakkında konuş”
İ bla + F	<i>balta bla car</i> “balta ile yar” <i>anı bla işle</i> “onunla çalış” <i>aziz bla bar</i> “Aziz ile git”
Belirtmelik kelime grupları	
Zarf + F	<i>terk kel</i> “hızlı gel” <i>arı bar</i> “öteye git” <i>iği oku</i> “iyi oku”
Zarf-fiil + F	<i>çabıp bar</i> “koşup git” <i>süyüp işle</i> “sevip çalış”
İ yönelme hâl eki + F	<i>üyge bar</i> “eve git” <i>tawğa örle</i> “dağa tırman”

Tablo 2.18. Tablonun Devamı

İ belirtme hâl eki + F	<i>colnu oz</i> “yolu geç” <i>tawnu bar</i> “dağı geç”
İ bulunma hâl eki + F	<i>üyde kal</i> “evde kal” <i>şaharda oğu</i> “şehirde oku”
İ ayrılma hâl eki + F	<i>şkıoldan bar</i> “okuldan git” <i>tawdan tigele</i> “dağdan in”
İ taba + F	<i>üyge deri bar</i> “eve kadar git”
İ deri + F	<i>şkıol taba ket</i> “okula doğru git”
İ katına + F	<i>anı katına sal</i> “onu yanına koy”

Kaynak: (Ahmatlanı & Ketençilanı, 2003: 13).

Araştırmacıların yaptığı bu çalışmaların yanında *Qaraçay-Malkar Tilni Grammarikası, Fonetika, Morfolojiya* adlı eserde kelime grupları daha kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Kelime grupları bu eserde iki temel başlık altında incelenmiştir (Baskakov, 1966: 261-262):

1. a) *Predikativli söz tutuşla (aytımla)* “Yüklemlik kelime grupları (Cümleler)”

b) *Atributivli söz tutuşla* “Belirtmelik kelime grupları”

2. *Qoş sözle bla idomala* “Birleşik kelimeler ve deyimler”

Bu çalışmanın konusu ile ilgili olarak ilk başlık altındaki yapıların eserde nasıl ele alındığı aktartılacaktır. Çalışmanın kapsamı dışında kalan *qoş sözle bla idomala* “birleşik kelimeler ve deyimler” başlığı hakkında bilgi verilmeyecektir.

İlk başlıkta incelenen yapılardan biri *predikativli söz tutuşla (aytımla)* “yüklemlik kelime grupları”dır. Bu tür yapıların tam bir mana bildirdiği ve cümle olduğu söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 261):

Kün tiygendi. “Güneş doğmuş.”
Biz urunabız. “Biz çalışıyoruz.”
Sen studentse. “Sen öğrencisin.””

İlk başlık altında incelenen diğer yapı da *atributivli söz tutuşla* “belirtmelik kelime grupları”dır. Bu tür yapıların tek başlarına bir cümle kuramayacakları; ancak bir cümlenin kuruluşunda görev alan bir öge olabilecekleri, bir kavramı ifade edebilecekleri belirtilerek şu örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 261):

<i>“carık kün</i>	<i>“parlak güneş”</i>
<i>urunñan halk</i>	<i>“çalışan halk”</i>
<i>kalın çeget</i>	<i>“gür orman”</i>
<i>beş eçki</i>	<i>“beş keçi”</i>
<i>atamı qarındaşı</i>	<i>“babamın kardeşi”</i>
<i>sabiye awruğan kadın</i>	<i>“çocuğu hastalanan kadın”</i>

<i>teren kazılğan uru</i>	“derin kazılan çukur”
<i>kayadan ketgen koy</i>	“kayadan giden koyun”
<i>iği okuğan sohta</i>	“iyi okuyan öğrenci”
<i>tatlı tilli adam</i>	“tatlı dilli adam”
<i>ustaz okuthan sohtala</i>	“öğretmenin okuttuğu talebeler”

1. *Atributivli substantivli söz tutuşla (Atributivno-substantivniye slovosocetaniya)*
“Belirtmelik-niteleyici kelime grupları”

Atributivli substantivli söz tutuşla “belirtmelik-niteleyici kelime grupları için belirten ögenin çeşitli sıfatlar ile kurulduğu; belirtenin, belirtilenin anlamını açık şekilde gösterdiği söylenmiştir. Eserde, bu yapı kendi içinde üç ana başlığa ayrılmıştır: 1.1. *Boş aygâklawçu söz tutuşla* “Basit belirtenli kelime grupları”; 1.2. *İyelikçi aygâklawçu söz tutuşla* “İlgi ekli belirtenli kelime grupları”; 1.3. *Qatış (koş) aygâklawçu söz tutuşla* “Birleşik belirtenli kelime grupları”

1.1. *Boş aygâklawçu söz tutuşla* “Basit belirtenli kelime grupları”

Eserde, basit belirtenli kelime gruplarının oldukça çeşitli olduğu; belirtilen ögenin sözcük türünün ve aldığı ekin bunu belirlediği ifade edilmiştir.

Bu başlık altından birbirinden oldukça farklı kelime grupları bulunmaktadır.

1.1.1. *Aygâklanñan sözü atnı substantivlenñen formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi isim olan kelime gruplarında belirten ögenin sıfat görevinde kullanıldığı kelime grupları”

a. Bu kelime gruplarında belirten ögenin isim ya da isim soylu olduğu ifade edilmiştir. Kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır (Baskakov, 1966: 263):

• *Zatnı küçü bla aygâklawçu söz tutuşla* “Nesnenin yeterliliğini gösteren belirtenli kelime grupları”: Bu kelime gruplarında belirten öge de belirtilen öge de isimdir. Belirten ögenin, belirtilen ögenin materyalini, sanatını/ustalığını, milletini, mesleğini vb. nitelikleri gösterdiği ifade aşağıdaki örneklerle gösterilmiştir:

<i>“taş üy</i>	“taş ev”
<i>ağaç köpür</i>	“ağaç köprü”
<i>altın sağıt</i>	“altın saat”
<i>bağır kumğan</i>	“bakır ibrik”
<i>temirçi Hasan</i>	“demirci Hasan”
<i>ustaz Azamat</i>	“öğretmen Azamat”
<i>leytenant Murat</i>	“teğmen Murat”
<i>kız sabiy</i>	“kız çocuk”
<i>Abazalı Mahmut</i>	“Abaza Mahmut”

• *Zatnı ağaçın (kaçestvosun) tanıthan ayğaklawçu söz tutuşla* “Nesnenin niteliğini gösteren belirtenli kelime grupları”: Bu kelime gruplarında belirten ögenin isim ya da isim soylu olduğu ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

“ <i>kalın çeget</i> ”	“gür orman”
“ <i>biyik taw</i> ”	“yüksek dağ”
“ <i>kirsiz suw</i> ”	“temiz su”
“ <i>kolan ögüz</i> ”	“benekli öküz”
“ <i>çaşıl kırdık</i> ”	“yeşil çimen”
“ <i>sargıldım taş</i> ”	“sarıya çalan taş”
“ <i>eldegi şkol</i> ”	“köydeki okul”
“ <i>kıştı kün</i> ”	“kış günü”
“ <i>çıraylı çaş</i> ”	“yakışıklı delikanlı”
“ <i>ol el</i> ”	“o memleket”
“ <i>bu kitab</i> ”	“bu kitap”
“ <i>birinçi sohta</i> ”	“birinci öğrenci”
“ <i>beşinçi ay</i> ”	“beşinci ay”
“ <i>ekinçi oram</i> ”	“ikinci sokak”

• *Zatnı sanın tanıthan ayğaklawçu söz tutuşla* “Nesnenin sayısı ile ilgili bilgi veren belirtenli kelime grupları”: Bu kelime gruplarında belirten ögenin sıra sayılarından meydana geldiği ifade edilerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“ <i>ceti avtomaşına</i> ”	“yedi otomobil”
“ <i>cüz elli tuwar</i> ”	“yüz elli sığır”
“ <i>miñ koy</i> ”	“bin koyun”
“ <i>cıyırma som</i> ”	“yirmi som” ³⁷

b. Bu kelime gruplarında belirtilen ögenin sıfat-fiil olduğu; ancak belirten ögenin sözcük sayısında bir sınırlama yapılamayacağı; tek ögeden de birden fazla ögeden de oluşabileceği ifade edilerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

“ <i>işlegen adam</i> ”	“çalışan adam”
“ <i>urunñan halk</i> ”	“çalışan halk”
“ <i>kırkullık koyla</i> ”	“kırkılan koyunlar”
“ <i>sawluğ inekle</i> ”	“sağılan inekler”
“ <i>söleşir adam</i> ”	“konuşan insan”
“ <i>cawar cawun</i> ”	“yağan yağmur”
“ <i>çaşı askerde kulluğ etgen kart</i> ”	“oğlu askerde vazifeli yaşlı”
“ <i>sabiyini awruwu igige aylanñan katın</i> ”	“çocuğunun hastalığı iyiye dönen kadın”
“ <i>sawlay el carathan ustaz</i> ”	“köyün tamamını çalıştıran öğretmen”
“ <i>aythanı har kimge da ariw körünñen adam</i> ”	“söylediği herkese güzel görünen insan”
“ <i>teñlikge bağa bere biliwçü teñ</i> ”	“dostluğa değer vermeyi bilen dost”

1.1.2. *Ayğaklanñan sözü etimni substantivlenñen formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi fiil olan kelime gruplarında belirten ögenin sıfat görevinde kullanıldığı kelime grupları”

³⁷ Som: Para birimi.

Bu kelime gruplarının fiillerin çeşitli biçimlerinden kurulduğu söylenmiş ve iki başlık altında incelenmişlerdir (Baskakov, 1966: 264):

a. *Obektivsizli söz tutuşla* “Nesnesiz Kelime Grupları”

Bu kelime gruplarında belirtilen ögenin sıfat ya da zarftan meydana geldiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

<i>“ceñil cürüw</i>	“çabuk yürüme”
<i>tüz söleşiw</i>	“doğru konuşma”
<i>oyumsuz atlaw</i>	“düşüncesiz atlama”
<i>süydümlü qaraw</i>	“sevimli bakma”
<i>adamça cürüw</i>	“adam gibi yürüme”
<i>tuwarça öküriw</i>	“davar gibi böğürme”
<i>börüley uluw</i>	“kurt gibi uluma”
<i>kuşlay cutuw</i>	“kuş gibi yutma”
<i>zatlay tölew</i>	“bir şeyler ödeme””

Bu kelime gruplarında belirtilen ögenin zarf-fiil olduğu ifade edilerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

<i>“sıbdırılıb çığıw</i>	“kayıp çıkma”
<i>sermeh tutuw</i>	“kapıp tutma”
<i>urub cığıw</i>	“vurup yıkma”
<i>açıtıw uruw</i>	“acıtıp vurma”
<i>tebleb basdırıw</i>	“çiğneyip bastırma”
<i>sılcırab ötiw</i>	“sıyrılıp geçme””

b. *Obektli söz tutuşla* “Nesneli Kelime Grupları”

Bu kelime gruplarında belirten ögenin isim veya isim soylu; belirtilen ögenin fiil ya da fiil soylu bir sözcük olduğu; kelime grubunu meydana getiren ögelerin eksiz ya da hâl ekleriyle birbirine bağlandığı ifade edilerek aşağıdaki örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 265):

<i>“awruwnu allın alıw</i>	“hastalığın önünü alma”
<i>köpürden ötiw</i>	“köprüden geçme”
<i>segizni törtge üleşiw</i>	“sekizi dörde bölme”
<i>sizni sotsialist erişiwge çağırıw</i>	“sizi sosyalist yarışmaya çağırma”
<i>alağa pismo cazıw</i>	“onlara mektup yazma””

Eserde, bu kelime gruplarının hem belirtilen ögesinin hem belirten ögesinin fiil ya da fiil soylu bir sözcük olabileceği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir:

<i>“okuw başlaw</i>	“okuma başlama”
<i>tergew alıw</i>	“ibret alma”
<i>oyunña koşuluwdan ayırıw</i>	“oyuna katılmadan ayırlama”
<i>bilgenin okuw</i>	“bildiğini okuma””

1.2. *İyelikçi ayğaklawçu söz tutuşla* “İlgi ekli belirtenli kelime grupları”

Eserde, *iyelikçi ayğaklawçu söz tutuşla* “ilgi ekli belirtenli kelime grupları” ile ilgili olarak belirten ögenin ilgi hâl eki alacağı ya da yalın hâlde bulunacağı; belirtilen ögenin de

iyelik eki alacağı ifade edilmiştir. “Bu tip kelime gruplarında belirten öge şahıs zamiri ya da özel isim olursa, belirten öge sadece belirtme hâl eki alır” şeklinde bir açıklama yapılmıştır (Baskakov, 1966: 265); ancak aşağıda verilen örneklerden de görüleceği gibi kullanılan ekler ilgi ve iyelik ekidir. Belirtme hâl eki kullanılmamıştır.

“ <i>seni pismoñ</i> ”	“senin mektubun”
<i>meni kitabım</i>	“benim kitabım”
<i>Ashatnı kitabı</i>	“Ashat’ın kitabı”
<i>Aliyni börkü</i>	“Ali’nin şapkası””

Eserde, belirten ögenin ilgi hâl eki aldığı durumlarda, belirtilen ögenin iyelik eki almayabileceği belirtilerek şu örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 265):

“ <i>bizni şkolubuz</i> ”	“bizim okulumuz”
<i>bizni şkol</i>	“bizim okul”
<i>sizni şkoluguz</i>	“sizin okulunuz”
<i>sizni şkol</i>	“sizin okul”
<i>alanı şkolları</i>	“onların okulları”
<i>alanı şkol</i>	“onların okulu””

Kelime grubunda bir nesnenin diğer nesneye ait olduğu belli ise belirten ögenin ilgi hâl eki almayabileceği ifade edilmiştir (Baskakov, 1966: 265):

“ <i>kolhoz³⁸ malı</i> ”	“devlet çiftliğinin hayvanı”
<i>şkol bahçası</i>	“okul bahçesi”
<i>at başı</i>	“at başı”
<i>çeget kıyırı</i>	“orman kenarı”
<i>zavod işçisi</i>	“fabrika işçisi”
<i>kolhoz predsdateli</i>	“devlet çiftliğinin başkanı””

Kelime grubunda birden fazla belirten ögenin olması durumunda belirten ögenin ekseriyetle ilgi hâl eki alacağı ifade edilerek şu örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 265):

“ <i>kolhoznu tuwar malı</i> ”	“devlet çiftliğinin büyükbaş hayvanı”
<i>şkolnu köget bahçası</i>	“okulun meyve bahçesi”
<i>çegetni oğarı kıyırı</i>	“ormanın yukarı kenar”
<i>bizni kolhoznu cañı predsdateli</i>	“bizim devlet çiftliğinin yeni başkanı””

Eserde, belirten öge ve belirtilen ögeye göre *iyelikçi aygaklawçu söz tutuşla* “ilgi ekli belirtenli kelime grupları” iki bölüme ayrılmıştır (Baskakov, 1966: 266):

1.2.1. *Aygaklanñan sözü atnı, sıfatnı, sanawnu, almaşnı substantivlenñen formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi isim ya da isim soylu sözlüklerle kurulan kelime grupları”

Kelime grubunda belirten ögenin sözcük türünün zamir, belirtilen ögenin isim olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

“ <i>meni qarındaşım</i> ”	“benim kardeşim”
----------------------------	------------------

³⁸ Rusya’da köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi.

<i>sizni eligiz</i>	“sizin köyünüz”
<i>alanı dersleri</i>	“onların dersleri”
<i>anı kitapları</i>	“onun kitapları”
<i>seni eski teñiñ</i>	“senin eski dostun””

Kelime grubunda hem belirten hem belirtilen ögenin isim olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“kara kuşnu kanatı</i>	“kara kuşun kanadı”
<i>institutnu fakultetleri</i>	“enstitünün fakülteleri”
<i>zavodnu direktoru</i>	“fabrikanın müdürü”
<i>elibizni sabanları</i>	“köyümüzün tarlaları””

Kelime grubunda belirten ögenin sözcük türünün isim, belirtilen ögenin zamir olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“adamları barısı</i>	“insanların hepsi”
<i>şaharları har biri</i>	“şehirlerin her biri”
<i>kögetleni kallayı</i>	“meyvelerin her çeşiti”
<i>Azretni kimi</i>	“Azret’in kimi”
<i>ağacını nesi</i>	“ağacın nesi”
<i>işni billayı</i>	“işin böylesi”
<i>adamını allayı</i>	“insanın öylesi”
<i>kitabları ançası</i>	“kitapların o kadarı”
<i>sabiyleni mınçası</i>	“çocukların buncası””

Kelime grubunda belirten ögenin isim, belirtilen ögenin sayı sıfatı olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“işçileni ekişi</i>	“işçilerin ikisi”
<i>turistleni cetisi</i>	“turistlerin yedisi”
<i>çepkenleni cıyırması</i>	“elbiselerin yirmisi””

Kelime grubunda belirten ögenin sıfat, belirtilen ögenin isim olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“oğarğını ayazı</i>	“yukarıkinin ayazı”
<i>töbeniini suwuğu</i>	“aşağıdakiinin soğuğu”
<i>igini işi</i>	“iyinin işi”
<i>sabırını kılığı</i>	“sakinin karakteri”
<i>nasıblını eki cuwuğu bir kün kelir</i>	“fakirin iki akrabası aynı gün gelir”
<i>kıynınlını eki borçu birden kelir</i>	“garibin iki borcu birlikte gelir””

Kelime grubunda hem belirten ögenin hem belirtilen ögenin zamir olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“alanı kaysıları</i>	“onların hangileri”
<i>sizni kimigiz</i>	“sizin kiminiz”
<i>seni neñ</i>	“senin neyin””

Kelime grubunda belirten ögenin sözcük türünün fiil ya da fiil soylu olabileceği ve nitelme görevinde bulunabileceği; belirtilen ögenin sözcük türünün ise isim ya da isim soylu bir sözcük olabileceği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

- “*Qaramağanni katını keter, baqmağanni malı keter.*
“İlgilenmeyenin karısı gider, beslemeyenin hayvanı gider.”

- *Ertde turğanni erkek atı tay tabar.*
“Erken kalkanın erkek atı tay doğurur.””

1.2.2. *Ayğaklanñan sözü etimni substantivli ne da substantivlenñen formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu sözlüklerle kurulan kelime grupları”

Kelime grubunda belirten ögenin sözcük türünün isim ya da isim soylu olduğu; ilgi hâl eki aldığı veya yalın hâlde bulunduğu ifade edilerek aşağıdaki örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 266):

<i>“adamları urunuwları</i>	“insanların çalışması”
<i>suwnu qobuwu</i>	“suyun yükselmesi”
<i>pahmulunu ayırıwu</i>	“yeteneklinin ayrımı”
<i>segizni üleşiniwü</i>	“sekizin bölünmesi”
<i>bizni cırlawubuz</i>	“bizim türkü söylememiz”
<i>atnı çabhanı</i>	“atın koşması”
<i>atnı çabıwçusu</i>	“atın koşucusu”
<i>aynı tiygeni</i>	“ayın doğması”
<i>issini kuwurganı</i>	“sıcağın kavurması”
<i>sizni kelgenigiz</i>	“sizin gelmeniz”
<i>halkı basınıwu</i>	“halkın toplanması”
<i>kün cılıwıwu</i>	“güneşin ısınması”
<i>cawun cawğanı</i>	“yağmur yağması”
<i>ekewlen tebsegeni</i>	“iki kişinin dans etmesi””

Kelime grubunda belirten ögenin sözcük türünün fiil soylu olduğu; yalın hâlde bulunduğu ya da ilgi hâl eki aldığı ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“çırmaw boluwı</i>	“aksilik olması”
<i>çırmawnu bolğanı</i>	“aksiliğin olması”
<i>oquw tohtatılıwı</i>	“okumanın durdurulması””

1.3. *Qatışhan (koş) ayğaklawçu söz tutuşla* “Birleşik belirtenli kelime grupları”

Qatışhan (koş) ayğaklawçu söz tutuşla “birleşik belirtenli kelime grupları”nın birkaç isim ya da isim soylu veya fiil ya da fiil soylu kelimenin bir araya gelmesiyle meydana geldiği ve bu kelime gruplarında belirtilen ögenin önünde bulunan kelimelerin birbirleriyle belirli kurallar çerçevesinde arka arkaya sıralandığı ifade edilmektedir (Baskakov, 1966: 267):

- “*Bir hannı üç igi ariw kıızı bolğandı.* “Bir kralın üç iyi güzel kıızı olmuş.”
- *Qanatı bolmağan kıızıl kıl kıyruqlu qanatlı.* “Kanadı olmayan kıızıl kıl kıyruklu kuş.”
- *Toyğa mölekça ariw, belgisiz bir kıız keldi.* “Düğüne melek gibi güzel, kim olduğu belli olmayan bir kıız geldi.”
- *Biyığı kııznı ayağından tüşüb qalğan altın başmaq.* “Aynı kıızın ayağından düşüp kalan altın ayakkabı.””

Atributivli-aygaklawçu söz tutuşla em da atributivli-bolumçu söz tutuşla “belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflık kelime grupları”, belirtmelik kelime gruplarının ikinci alt başlığıdır (Baskakov, 1966: 263):

2. *Atributivli-aygaklawçu söz tutuşla em da atributivli-bolumçu söz tutuşla (Atributivno-opredelitelniye i atributivno-obstoyatelstvenniye slovosocetaniya)* “Belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflık kelime grupları”

Atributivli-aygaklawçu söz tutuşla em da atributivli-bolumçu söz tutuşla “belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflık kelime grupları” da kendi içinde iki ana başlık altında incelenmiştir (Baskakov, 1966: 268):

2.1. *Boş atributivli-aygaklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla* “Basit belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflık kelime grupları”

Boş atributivli-aygaklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla “basit belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflık kelime grupları” kendi içersinde iki başlık altında incelenmiştir (Baskakov, 1966: 268):

2.1. *Obeksiz söz tutuşla* “Eksiz Kelime Grupları”

2.1.1. *Aygaklanñan sözü atnı atributivli formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi isim olan kelime gruplarında belirten ögenin zarf görevinde kullanıldığı kelime grupları”

Eserde, belirten ögenin ismin belirtmelik formundan meydana geldiği ve bu kelime gruplarının genellikle zarflardan kurulduğu ifade edilmiştir. Bu kelime gruplarında ekseriyetle belirten öge, belirtilen ögenin özelliğini kuvvetlendirmektedir (Baskakov, 1966: 268):

<i>“em iyi</i>	“en iyi”
<i>amalsız gerek</i>	“mecbur gerek”
<i>bek ertde</i>	“çok eskiden”
<i>bılay aman</i>	“böyle kötü”
<i>tamam tülküça</i>	“aynen tilki gibi””

Bu kelime gruplarında belirten ögenin fiilin belirtmelik formundan meydana geldiği; belirten ögenin sıfat-fiillerden kurulduğu ifade edilerek şu örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 269):

<i>“kelgen cerdegi (taw)</i>	“geldiğim yerdeki dağ”
<i>tuwğan eldegi (üyüm)</i>	“doğduğum memleketteki evim”
<i>kelgen pismodağı (hapar)</i>	“gelen mektuptaki haber””

2.1.2. *Ayğaklaşan sözü etimni atributivli formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi fiil olan kelime gruplarında belirten ögenin zarf görevinde kullanıldığı kelime grupları”

Bu kelime gruplarında belirten ögenin ismin belirtmelik formundan meydana geldiği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 269):

<i>“ömürde körmegença (toy)</i>	“ömrümde görmediğim gibi düğün”
<i>köb çaşağan (adam)</i>	“çok yaşayan adam”
<i>burun bolğan (iş)</i>	“eskiden olan iş”
<i>tiri kımlıdağan (çaş)</i>	“çevik hareket eden genç”
<i>seriwün bişgen (aş)</i>	“yavaş pişen yemek”
<i>birge okuğan (sabiyle)</i>	“beraber okuyan çocuklar”
<i>aķırtın kaķğan (ayaz)</i>	“yavaş esen rüzgar””

Bu kelime gruplarında belirten ögenin fiilin belirtmelik-zarflik formundan meydana geldiği ifade edilerek şu örnekler verilmiştir:

<i>“süzülüb kelgen (suw)</i>	“incelip gelen su”
<i>batıb barğan (kün)</i>	“batıp giden güneş”
<i>añılamay söleşgen (adam)</i>	“anlamadan konuşan insan”
<i>cawa turğan (kar)</i>	“yağmakta olan kar”
<i>issileb cathan (koyla)</i>	“sıcaktan bunalıp yatan (koyunlar)”
<i>cırlay kelgen (sabiyle)</i>	“ağlayarak gelen (çocuklar)”
<i>öküre qalğan (tuwar)</i>	“böğürmeye devam eden (davar)””

2.2. *Obektli söz tutuşla* “Ekli kelime grupları”

2.2.1. *Ayğaklanñan sözü atnı atributivlenñen formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi isim olan kelime gruplarında belirten ögenin sıfat görevinde kullanıldığı kelime grupları”

• *Ayğaklawçu-obekt södegey boluşlada atdan kuralğan* “Belirtmelik görevde kullanılan kelime gruplarında belirten ögenin sözcük türünün isim olduğu kelime grupları” (Baskakov, 1966: 269):

<i>“altından igi</i>	“altından iyi”
<i>ķurçdan kıtı</i>	“çelikten sert”
<i>ķazandan kara</i>	“kazandan kara”
<i>ķardan aķ</i>	“kardan beyaz”
<i>baldan tatlı</i>	“baldan tatlı”
<i>ķoydan cumuşaķ</i>	“koyundan yumuşak”
<i>tawdan biyik</i>	“dağdan büyük”
<i>bizden cütü</i>	“bizden becerikli”
<i>camawğa carawlu</i>	“tamire uygun””

• *Ayğaklawçu-obekt södegey boluşlada etimni substantivli formasından kuralğan* “Belirtmelik görevde kullanılan kelime gruplarında belirten ögenin sözcük türünün fiil olduğu kelime grupları”

<i>“okuwğa kerekli (kitab)</i>	“okunması gerekli (kitap)”
<i>çaşawğa carawlu (cer)</i>	“yaşamaya elverişli (yer)”
<i>ķabışırğa carawsuz (col)</i>	“koşmaya elverişsiz (yol)””

2.2.2. *Ayğaklanñan sözü etimni atributivli formasından kuralğan söz tutuşla* “Belirtilen ögesi isim olan kelime gruplarında belirten ögenin sıfat görevinde kullanıldığı kelime grupları”

• *Ayğaklawçu-obekt södegey boluşlada atdan kuralğan* “Belirtmelik görevde kullanılan kelime gruplarında yardımcı ögenin isimden kurulduğu kelime grupları”

<i>“tülkünü aşagan (itle)</i>	“tilkiyi yiyen (köpekler)”
<i>tülkünü aşab (itle)</i>	“tilkiyi yiyip (köpekler)”
<i>barısın eşitgen (bala)</i>	“hepsini duyan (çocuk)”
<i>barısın eşitib (bala)</i>	“hepsini duyup (çocuk)”
<i>suwnu alıb kelgen (kız)</i>	“suyu alıp gelen (kız)”
<i>suwnu alıb kelib (kız)</i>	“suyu alıp gelip (kız)”
<i>çegetde bitgen (kögetle)</i>	“ormanda yetişen (meyveler)”
<i>çegetde bitib (kögetle)</i>	“ormanda yetişip (meyveler)”
<i>zavoddan kaythan (işçile)</i>	“fabrikadan dönen (işçiler)”
<i>zavoddan kaytib (işçile)</i>	“fabrikadan dönüp (işçiler)”
<i>cumuşha ketgen (caş)</i>	“askere giden (oğlan)”
<i>cumuşha ketib (caş)</i>	“askere gidip (oğlan)”

Bu kelime gruplarında belirtmelik kelime grubunu meydana getiren ögeler yalın hâlde de kullanılabilir:

<i>“kömür taşığan (maşinala)</i>	“kömür taşıyan (arabalar)”
<i>saban sürgen (traktorist)</i>	“tarla süren (traktör sürücüsü)”
<i>koy kütgen (sürüwçü)</i>	“koyun güden (çoban)”
<i>kumaç soqğan (fabrika)</i>	“kumaş dokuyan (fabrika)”

• *Ayğaklawçu-obekt södegey boluşlada etimni kurağan (proizvodny) formasından kuralğan* “Belirtmelik görevde kullanılan kelime gruplarında ögelerin sözcük türünün fiil olduğu kelime grupları” (Baskakov, 1966: 268-269):

<i>“söleşgenibizni eşitgen (adam)</i>	“konuştuğumuzu duyan (insan)”
<i>cazılğanıgızni bilgen (caş)</i>	“yazıldığınızı bilen (oğlan)”
<i>cazılğanıgızni bilib</i>	“yazıldığınızı bilip”
<i>kıçırğanıgızdan elgenñen (sabiy)</i>	“bağırmanızdan ürken (çocuk)”
<i>kıçırğanıgızdan elgenib</i>	“bağırmanızdan ürküp”
<i>korkmağanlarına seyirsinñen (adam)</i>	“korkmadıklarına şaşırın (insan)”
<i>korkmağanlarına seyirsinib</i>	“korkmadıklarına şaşırıp”

2.2. *Qatışhan (qoş) atributivli-ayğaklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla* “Birleşik belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflik kelime grupları”

Qatışhan (qoş) atributivli-ayğaklawçu em da atributivli-bolumçu söz tutuşla “Birleşik belirtmelik-sıfatlık ve belirtmelik-zarflik kelime grupları”nın birkaç çeşitli belirten ögeden kurulduğu ifade edilmiştir. Bu tür belirtmelik bir manaya sahip kelime gruplarının birleşik belirtmelik-sıfatlık hem de belirtmelik-zarflik kelime grupları olarak değerlendirildiği söylenerek aşağıdaki örnekler verilmiştir (Baskakov, 1966: 270):

<i>“kırk at suw içalırça (köl)</i>	“kırk at su içecek gibi (göl)”
<i>at başça (altın)</i>	“at başı gibi (altın)”
<i>at başı çaklı (altın)</i>	“at başı kadar (altın)”

em alğın aşığıb kelgen (adam)
aşığıb barğannı körgenimi (haparın)
aytılğan cerdegi adamnı tanığan (kart)

“en önce aceleyle gelen adam”
“aceleyle gidene gördüğümün (haberi)”
“söylenen yerdeki adamı tanıyan (yaşlı)”

4. Edebi Eserlerden Örneklerle Karaçay-Malkar Türkçesindeki Kelime Gruplarının İncelenmesi

Bu çalışmada kelime grupları Sovyet ekolü çerçevesinde şekillenmiş yapısal-gramatik (temel ögenin sözcük türü, birleşen ögelerin sayısı, söz dizimlik bağlantı tipi, ögeler arası bağlantı yöntemi) ve işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre incelenmiştir. Bu sınıflandırma yöntemi A. N. Baskakov tarafından kaleme alınan *Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*³⁹ ve Oktay Selim Karaca tarafından kaleme alınan *Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)*⁴⁰ isimli eserlerde kullanılan inceleme yöntemleri ve Karaçay-Malkar gramerciliğinde kelime gruplarının inceleme yöntemi ile aynı doğrultudadır.

Yapısal-Gramatik Plana Göre Kelime Grupları

- Kelime grubunu meydana getiren ögelerin sayısına göre kelime grupları

Basit kelime grupları, Birleşik kelime grupları

- Kelime grubunun temel ögesinin (belirtilen) sözcük türüne göre kelime grupları

İsimli kelime grupları, Fiilli kelime grupları

- Kelime grubunu meydana getiren ögelerin arasındaki bağlantı yöntemine göre kelime grupları

İlgi-iyelik ilişkisi, Sıralanma ilişkisi, İstem ilişkisi

- Söz dizimlik bağlantı tipine göre kelime grupları

Bağımlı kelime grupları, Bağımsız kelime grupları, Karmaşık kelime grupları

İşlevsel-Semantik Plana Göre Kelime Grupları

- Söz dizimsel işleve göre kelime grupları

---

³⁹ Baskakov, A. N. (2011). *Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*, (çev. Oktay Selim Karaca). Kesit Yayınları.

⁴⁰ Karaca, O. S. (2017). *Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)*. Akademi Yayınları.

İsimlik kelime grupları, Belirtmelik kelime grupları (Sıfatlık kelime grupları, Zarflık kelime grupları)

Yapısal-Gramatik Plana Göre Kelime Grupları

1. Kelime Grubunu Meydana Getiren Ögelerin Sayısına Göre Kelime Grupları

Bir kelime grubu oluşturmak için en az iki kelimenin belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmesi gerekmektedir. İki kelime ile kurulan kelime grupları *basit kelime grubu* ikiden fazla kelime ile kurulan kelime grupları ise *birleşik kelime grubudur*. Birleşik kelime grupları da kendi içinde *üç ögeli* ve *çok ögeli kelime grupları* olmak üzere iki alt grupta incelenmektedir.

- Basit kelime grubu

“X + X”: *erinçek adam* “tembel insan”

sabiysiz üy “çocuksuz ev”

- Birleşik üç ögeli kelime grubu

“X + (X + X)”: *katınları bir kowumu* “kadınların bir kısmı”

tışından kelgen adam “dışardan gelen adam”

- Birleşik çok ögeli kelime grubu

“X + [X + (X + Y)]”: *seni cumuşak ana cüregiñ* “senin yumuşak anne yüreğin”

catıb turğan kara tawuķnu tübü “yatıp duran kara tavuğun altı”

- Bağlaçsız Sıralı Kelime Grubu

“X + X”: *ertde ertde* “evvel zaman”

keçe küin “gece gündüz”

türlü türlü “çeşit çeşit”

- Bağlaçlı Sıralı Kelime Grubu

“X + B + X”: *tuz bla nartüh* “tuz ile mısır”

börü wa at “kurt ve at”

- Karmaşık Kelime Grubu

“[/(İ + İ)/ + /(İ + İ)/ + /(İ + İ)/ + /İ/] + İ”:

...ak sakallı, ak tonlu, orta boylu bazıķ adam sakalın sılaydı. “...ak sakallı, beyaz

kıyafetli, orta boylu, şişman adam sakalını okşuyor.”

Basit ve birleşik kelime gruplarının kuruluşları için yapı tipi örnekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2.19. Basit ve birleşik kelime gruplarının kuruluşları

“X + Y”	Basit Kelime Grubu
“(X + Y) + Y”	Üç Ögeli Birleşik Kelime Grubu
“X + (X + Y)”	Üç Ögeli Birleşik Kelime Grubu
“[(X + Y) + Y] + Y”	Çok Ögeli Belirten Gruplu Birleşik Kelime Grubu
“ X + [X + (X + Y)]”	Çok Ögeli Belirtilen Gruplu Birleşik Kelime Grubu
“[(X + Y) + (X + Y)]”	Çok Ögeli Belirten ve Belirtilen Gruplu Birleşik Kelime Grubu
“X + X”	Bağlaçsız Sıralı Kelime Grubu
“X + B + X”	Bağlaçlı Sıralı Kelime Grubu
“(X + Y) + B + (X + Y)”	Bağlaçlı Sıralı Kelime Grubu
“X + [X + (X + Y)] + B + [(X + Y) + B + Y] + Y”	Karmaşık Kelime Grubu

2. Kelime Grubunun Temel Ögesinin (Belirtilen) Sözcük Türüne Göre Kelime Grupları

Sözcük türü, kelime grubunun yapısal-gramatikal açıdan sınıflandırılmasında önemlidir. Türkçede sözcük türleri, isim ve fiil olmak üzere iki temel başlık altında değerlendirilebilir. Türkiye Türkçesinde sözcük türlerinin tasnifi ile ilgili farklı görüşler ve tartışmalar bulunmaktadır.⁴¹

Ergin (2009: 109-110), kelime köklerinin manalar bakımından ikiye ayrıldığını; varlık ve mefhumları karşılayan köklere isim kökleri, hareketi karşılayan köklere fiil kökleri denildiğini söylemiştir. Bu açıklamadan hareketle bu çalışmada, sözcük türlerinin isim ve fiil olmak üzere iki temel başlık etrafında şekillendiği varsayılmıştır. Türk sentaksının temelinde yardımcı öge, asıl ögeden önce gelir. Ergin (2009: 375), Türk sentaksının bütün yapısının bu ana kanun üzerine kurulu olduğunu söyler. Kelime grubunun kurulması için bir temel öge bir

⁴¹ Sözcük türlerinin temelde iki başlık altında ele alınması veya sekiz sözcük türünün kabul edilmesi gibi tartışmalar bulunmaktadır. Söz konusu tartışma için: *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II* (2011), TDK.

de yardımcı öge olması gerekmektedir. Belirtilen (temel) ögesi isim ya da isim soylu olan (isim, sıfat, zamir, zarf, edat, ünlem) kelime grubu isimli kelime grubu; belirtilen (temel) ögesi fiil ya da fiil soylu olan (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) kelime grubu *fiilli kelime grubudur*.

İsimli Kelime Grupları: *erşi betli* “çirkin yüzlü”
üynü içi “evin içi”
ağaç köpür “tahta köprü”

Fiilli Kelime Grupları: *onownu süygen* “danışmayı seven”
tübü körünmegen “dibi görünmeyen”

Tablo 2.20. Temel ögenin sözcük türüne göre kelime grupları

X	Y	
Belirten (Yardımcı öge)	Belirtilen (Temel öge)	
	İsimli	Fiilli
	İsim-İsim Soylu Sözcük	Fiil-Fiil Soylu Sözcük
	İsim, Sıfat, Zarf, Edat, Ünlem, Bağlaç, Harf, Rakam, İşaret	Fiil, İsim-Fiil, Sıfat-Fiil, Zarf Fiil

3. Kelime Grubunu Meydana Getiren Ögelerin Arasındaki Bağlantı Yöntemine Göre Kelime Grupları

“Bir dil birliğindeki birleşenler arasında bulunan anlam ilişkisinin biçimsel (formel) ifadesine sözdizimlik (sentaktik) bağlantı denir” (Akimova, 2008: 18 akt. Karaca, 2017: 20). Bir araya gelen kelimeler arasındaki anlam ilişkisinin kurulması için bu kelimelerin arasında muhakkak bir bağlantı, birleşme yöntemi olması gerekmektedir. Türkçede de kelimelerin birleşip anlamlı bir yapı, bir kelime grubu meydana getirmesi için belirten ve belirtilen öge temel olarak birbirine üç yöntem ile bağlanır.

İlgi-iyelik ilişkisi: İlgi hâl eki ve iyelik ekinin kullanılmasıyla kurulan kelime grupları.

İstem ilişkisi: İlgi hâl eki dışındaki hâl ekleri ile kurulan kelime grupları.

Sıralanma ilişkisi: İki ögenin de ek almadığı kelime grupları.

Tablo 2.21. Kelime grubunu meydana getiren ögelerin arasındaki bağlantı yöntemlerinin çeşitleri

Belirten (Yardımcı öge)	Belirtilen (Temel öge)
“X ^Ø + Y ^Ø ”	Sıralanma ilişkisi
“X ^Ø + Y ^{hâl eki} ”	Sıralanma-istem ilişkisi
“X ^{iyelik eki} + Y ^Ø ”	İyelikli sıralanma ilişkisi
“X ^{ilgi hâl eki} + Y ^{iyelik eki} ”	İlgi-iyelik ilişkisi
“X ^{ilgi hâl eki} + Y ^Ø ”	İlgi ilişkisi
“X ^Ø + Y ^{iyelik eki} ”	İyelik ilişkisi
“X ^{hâl eki} + Y ^Ø ”	İstem ilişkisi
“X ^{hâl eki} + Y ^{iyelik eki} ”	İstem-iyelik ilişkisi
“X ^{hâl eki} + Y ^{hâl eki} ”	İstem-istem ilişkisi
“X ^{ilgi hâl eki} + Y ^{iyelik eki} + hâl eki”	İlgi-iyelik + istem ilişkisi

Örneğin *kedinin gözleri* kelime grubunda ilgi-iyelik ilişkisi bağlantı yöntemi olarak kullanılmıştır; ancak ilgi ve iyelik eki kullanılmadığında anlamsız bir yapı ortaya çıkmaktadır. *Kedi gözler* kelime grubu, kedi gibi gözleri olan birini mi yoksa kedinin gözlerini mi ifade etmektedir. Bu soruların cevabı bilinmeyecektir.

İlgi-iyelik ilişkisi

Bu bağlantı yönteminde belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır. Çalışmada bu bağlantı yöntemi için *ilgi-iyelik ilişkisi* terimi kullanılacaktır. /^{il}/ kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ kastedilen ise iyelik ekidir.

- “X^{il} + Y^{iy}”: *meni cüregim* “benim yüreğim”

anı tawuşu “onun sesi”

arbaznı tögeregi “bahçenin çevresi”

Belirten ögenin ilgi hâl eki alması, belirtilen ögenin ise eksiz olması durumunda kelime grubunun bağlantı yöntemi *ilgi ilişkisidir*. /^{il}/ kastedilen ilgi hâl ekidir.

- “X^{il} + Y”: *bizni tiyre* “bizim mahalle”

bizni üy “bizim ev”

Belirtilen ögenin iyelik eki alması belirtilen ögenin ek almaması durumunda ise kelime grubunu meydana getiren ögeler arasındaki ilişki *iyelik ilişkisi* ile sağlanmaktadır. /iy/ kastedilen ise iyelik ekidir.

- “X + Y^{iy}”: *castık tübü* “yastık altı”
çıpçık ayağı “serçe ayağı”
Türk alfabetleri “Türk alfabeleri”

Belirten ögenin ilgi hâl eki alması, belirtilen ögenin iyelik eki alması ve gibi kelime grubundaki gibilik anlamını veren [+ça] eşitlik ekinin belirtilen ögede bulunmasıyla oluşan yapıdır.

- “X^{il} + İ^{iy+de}”: *Ziykunu itiça* “Ziykun’un köpeği gibi”

Karaçay-Malkar Türkçesinde ilgi-iyelik ilişkisi için kullanılan *kelişiw* teriminin sözlük anlamı “*uyuma, uyuşma, anlaşma*” şeklindedir.

Baskakov (1966: 259-260), *Karaçay-Malkar Tilni Gramatikasi, Fonetika, Morfologiya, Sintaksis* isimli eserde konu ile ilgili *men okuyma* “ben okuyorum” örneğini vermiştir. Bu yapıyı bir kelime grubu olarak kabul etmiş ve bu kelime grubunun bir cümle kurduğunu belirtmiştir. Bu kelime grubundaki iki kelimenin eklerinin birbirleriyle görünüşte ve sayıda uyum halinde olduğunu ifade ederek *men okuysa* “ben okuyorsun” ya da *men okuybuz* “ben okuyoruz” biçimlerinin uygun olmadığını; çünkü ikinci ögenin aldığı ekin (*okuyma* “okuyorum”) *men* “ben” ögesine göre belirlendiğini söylemiştir.

İlgi-iyelik ilişkisi, Kırgız Türkçesinde *eerçişüü baylanışı* terimi ile adlandırılmıştır.

“*Menin kitebim* şeklindeki kelime grubunda tamlayan ve tamlanan unsur arasında şahıs ve sayı uygunluğu vardır” (Atabey, 1998: 56); Özbek Türkçesinde *maslâşuv* terimi ile adlandırılmıştır. “*Maslâşuv*, kelime grupları ve cümle içinde unsurların şahıs ve sayıca birbirleriyle uyum içinde bulunmasıdır” (Yaman, 2000: 30).

Rusça gramerlerde uyum yöntemi (Ru. Soglasovaniye) olarak adlandırılan bu bağlantı yöntemi “Rusça açısından yan yana gelen kelimelerin cinsiyet, sayı ve hal bakımından uyumudur. Yani bağımlı olan (tabi olan, birinci kelime) unsur kendisine bağlandığı temel kelime ile cinsiyet, sayı ve hal bakımından aynı olmak zorundadır” (Valgina, 2003: 50 akt. Karaca, 2017: 27).

“Türkçe kelime gruplarındaki uyumdan kastedilen ilgi ve iyelik eki temelinde kurulan belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarındaki ilgi ve iyelik eki ile kurulduğu düşünülen uyumdur. Burada da esas itibarıyla bir uyum yoktur. Çünkü iyelik eki şahsa göre değişirken ilgi hali eki şahsa göre değişen bir ek değildir. Rus

dilcilerin Rusçadaki kelime grupları için belirledikleri bu isimlendirme, Rusçanın etkisinde kalan Türkologların yaptığı bir isimlendirmedir (Kononov, 1956: 763-763; Baskakov, 1974: 19; Balakayev, 1959: 14-15).” (Karaca, 2017: 27).

Sıralanma İlişkisi

Bu bağlantı yönteminde kelime grubunu oluşturan belirten ve belirtilen öge bir ek (hâl eki) almaz; ancak belirten ögenin iyelik eki aldığı belirtilen ögenin ek almadığı kelime grupları da bu bağlantı yöntemi altında değerlendirilmiştir. Bu bağlantı yönteminde ögeler, Türk söz diziminin temel kuralı olan yardımcı unsurun asıl unsurdan önce gelmesi üzerine kurulmuştur.

- “X + Y”: *kızıl şibirji* “kırmızı biber”
şoş oram “sessiz sokak”
uwlu cılan “zehirli yılan”

Belirten ögenin iyelik eki alması belirtilen ögenin ek almaması durumunda ise kelime grubunu meydana getiren ögeler arasındaki ilişki *iyelikli sıralanma ilişkisi* ile sağlanmaktadır. /iy/ kastedilen iyelik ekidir.

- “X^{iy} + Y”: *katını aman* “karısı kötü”

Belirten ögenin ek almaması, belirtilen ögenin [+ça] eşitlik eki aldığı durumlarda ise kelime grubunu meydana getiren ögeler arasındaki ilişki *sıralanma-istem ilişkisi* ile sağlanmaktadır.

- “X[∅] + Y^{hâl eki}”: *caralı kabança* “yaralı domuz gibi”

Karaca (2017: 32), “Rusça gramerlerde (Valgina 2003: 54-55; Şvedova: 21-25) ve Türk lehçeleri üzerine yazılmış Rusça gramerlerde “*primikaniye*” (Kononov, 1956: 750-758; Balakayev, 1959: 14-15; Baskakov, 1974: 19) (Ru. Primikaniye: katılma, arasına girme, bağlılık) terimi ile karşılanmıştır” açıklamasını yapmıştır. Bu bağlantı yöntemini sıralanma ilişkisi olarak adlandırmıştır.

Çalışmada *sıralanma ilişkisi* terimi kullanılacaktır.

Baskakov (2016: 21), bu bağlantı yöntemi için “bağlantının bu türünde gramer göstergeleri kullanılmaz, ilişkiyi kelimelerin konu gerçekleştirir. Türkçe sıralanma yoluyla oluşan kelime grubunun ögeleri arasında, önce belirtenin sonra belirtilenin gelmesi biçiminde kesin bir sıra vardır. Bu türden kelime grupları, sıkı bir şekilde bağlı olduklarından aralarında herhangi bir üçüncü kelimenin girmesi seyrek olarak görülür” açıklamasını yapmaktadır.

İstem ilişkisi

Bu bağlantı yönteminde belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımındır.

- “X^{de} + Y”:
kurçdan kıtı “çelikten sert”
koldan kellik “elden gelecek”

Belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak kelime grubunu meydana getirir. Bu bağlantı yöntemine *istem iyelik ilişkisi* denilmektedir.

- “X^{de} + Y^{iy}”:
koylardan biri “koyunlardan biri”
altıdan biri “altıda bir”
- “(X + X)^{de} + Y^{de}”:
bir kepden çıkğança “bir kalıptan çıkmış gibi”

Karaca (2017: 28), Rusça gramerlerde (Şvedova, 1980: 21 vd.; Valgina, 2003: 51) ve Rusça yazılmış Türk lehçeleri gramerlerinde (Kononov, 1956: 759-761; Balakayev, 1959: 13-14; Baskakov, 1974: 19-21) Rusça “*upravleniye* (yönetme, yönetim)” kelimesi ile terimin karşılandığını ifade etmiştir. Karaca, bu bağlantı yöntemi için istem ilişkisi terimini kullanmaktadır. Çalışmada istem ilişkisi terimi kullanılacaktır.

İstem ilişkisinde yukarıda da bahsedildiği gibi belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki ile belirtilen ögeye bağlanmaktadır. “Rusça mantığa göre bir kelime ve de genellikle fiiller, kendilerinden önceki kelimeyi yönetmektedir. Bize göre ise iki kelimenin yan yana gelip anlamlı bir bütün, yani kelime grubu oluşturabilmeleri için iki kelimeden biri (ikincisi), birinci kelimenin bir hâlde bulunmasını talep etmekte yani istemektedir” (Karaca, 2017: 32).

4. Söz Dizimlik Bağlantı Tipine Göre Kelime Grupları

Bu çalışmada söz dizimlik bağlantı tiplerine göre kelime grupları *bağımlı*, *bağımsız* ve *karmaşık kelime grupları* olarak üç temel başlıkta incelenecektir.

Baskakov’un (2011), “*Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*” isimli eserinde söz dizimlik bağlantı tipi olarak sadece bağımlı kelime grupları incelenmiştir. Bağımsız ve karmaşık gruplara bu eserde yer verilmemiştir. Baskakov’un kelime gruplarını inceleme yöntemi Sovyet ekolü çerçevesinde şekillenmiştir; dolayısıyla Karaçay-Malkar Türkçesi gramerlerindeki kelime gruplarının inceleme yöntemi, Baskakov’un yöntemi ile aynı paraleldedir. Karaçay-

Malkar Türkçesi gramerlerinde de birbirine denk durumda olan ögeler aralarında bir bağıllık-bağımlılık ilişkisi olmadığı için bu yapılar kelime grubu olarak kabul edilmemiştir. Bu eserlerde de yalnızca bağımlı kelime grupları incelenmiştir.

Ögeleri arasında bağımlılık ve belirtmelik ilişkisi bulunmadığı için Baskakov tarafından tasnife dahil edilmeyen yapılar, Karaca (2017) tarafından tasnif genişletilerek “*Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)*” isimli eserde bağımsız (sıralı) kelime grupları ve karmaşık kelime grupları başlıkları altında incelenmiştir.

Bağımlı kelime grupları

Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında belirten-belirtilen ilişkisi yoktur. Ögeler birbirine bağımlı hâldedir.

bir kün “bir kün”

ullu kara közle “büyük siyah gözler”

Bağımsız kelime grupları

Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında belirten-belirtilen ilişkisi bulunmaz. Bu ti kelime gruplarında ögeler arasında bağımlılık ilişkisi bulunmaz; ögeler denktir.

Bağımsız kelime grupları, *bağlaçlı sıralı kelime grupları* ve *bağlaçsız sıralı kelime grupları* olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir.

Bağlaçlı sıralı kelime grupları

• “İ + B + İ”: *Leyla bla Mecnun* “Leyla ile Mecnun”

koyla bla eçkile “koyunlar ile keçiler”

kart da, caş da “yaşı da genç de”

Bağlaçsız sıralı kelime grupları

• “İ + İ”: *taşdan taşha* “taştan taş”

cazdan cazğa “yazdan yaza”

cırlay cırlay “şarkı söyleye söyleye”

Karmaşık kelime grupları

Bağımlı ve bağımsız kelime grupları bir araya gelerek yeni bir kelime grubu oluşturur. Bu iki yapıyı da içinde barındıran gruplar, karmaşık kelime grubudur.

“[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}] + B + [(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]”: *Az koyunu koyçusu bla, carlı üynü biyçesi bet tabmazla.* (K.N.S., s. 332) “Az koyunun çobanı ile fakir evin hanımı itibar görmez.”

İşlevsel-Semantik Plana Göre Kelime Grupları

1. Söz Dizimsel İşleve Göre Kelime Grupları

Bu çalışmada söz dizimsel işleve göre kelime grupları temelde iki başlık altında incelenecektir. İsimlik ve belirtmelik gruplar. Belirtmelik gruplar ise kendi içinde ikiye ayrılır. Sıfatlık kelime grupları ve zarflık kelime grupları.⁴²

İsimlik kelime grupları

Cümledeki/bağlamdaki görevi isim olan kelime gruplarına *isimlik kelime grubu* denir.

tinılawuk it (caşırtın kabar) “sessiz köpek (gizli ısırır)”

Belirtmelik kelime grupları

Sıfatlık kelime grupları

Cümledeki/bağlamdaki görevi sıfat olan kelime gruplarına *sıfatlık kelime grubu* denir.

köb cılağan (sabi) “çok ağlayan (çocuk)”

Zarflık kelime grupları

Cümledeki/bağlamdaki görevi zarf olan kelime gruplarına *zarflık kelime grubu* denir.

igi caşaw üçün (talaşadı) “iyi yaşam için (uğraşıyor)”

İnceleme

Kelime grubunu meydana getiren belirten ve belirtilen ögenin sözdizimlik bağlantı yöntemi yeni bir yapı tipi oluşturur. “İ + İ”; “İ^{de} + İ”; “İ^{il} + İ^{iy}”; “İ + (F + İ)”; F + (F + F)” vb. Bu yapı tiplerini meydana getiren ögeler isim veya isim soylu ya da fiil veya fiil soylu kelimeler olabilir. Bu da çok sayıda varyantın oluşmasına sebep olur. “İ + İ” yapı tipini ele aldığımızda

---

⁴² Baskakov da (2011: 21), “*Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*” isimli eserde işlevsel-semantik bakımdan kelime gruplarını isimlik ve belirtmelik olmak üzere iki başlıkta incelemiştir. Belirtmelik kelime gruplarını da sıfatlık ve zarflık ikiye ayırmıştır.

kiyik et “geyik eti” grubu “isim + isim”; *tört köz* “dört göz” grubu ise “sıfat + isim” varyantından oluşmaktadır.

Belirten gruplu ya da belirtilen gruplu birleşik yapılarda ise çok ögeli kelime grubunun belirten ya da belirtilen grubu olan öge kendi içinde farklı sözdizimlik bağlantı yöntemleri ile birleşebilir. Bu durum da yapı tipleri altında modifikasyonların oluşmasına sebep olmaktadır. “İ + (İ + İ)” yapı tipinin “İ + (İ^{il} + İ^{iy})”; “İ + (İ + İ^{de})”; “İ + (İ^{iy} + İ)” gibi modifikasyonları olabilir. Kelime grupları incelenirken kullanılan kısaltmalar ve sınırlandırma işaretleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2.22. Kelime grupları incelenirken kullanılan kısaltma ve işaretler

İ	İsim İsim soylu sözcük (sıfat, zarf, zamir, edat, ünlem)
F	Fiil Fiil soylu sözcük (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil)
B	Bağlaç
il	İlgi hâl eki
iy	İyelik eki
de	İlgi hâl eki dışındaki hâl eki
ad	Ayrılma hâl eki
iy+de	İyelik eki ve ilgi hâl eki dışında bir hâl eki
“ ”	Kelime grubunun sınırı
//	Çok ögeli kelime gruplarında çok ögeli kelime grubu sınırı, sıralı kelime gruplarının sınırı
( )	Çok ögeli kelime gruplarında basit kelime grubu sınırı
[ ]	Üç ögeli belirten veya belirtilen gruplu kelime grubunun sınırı
{ }	Çok ögeli kelime gruplarında çok ögeli kelime grubu sınırı
‘ ’	Çok ögeli kelime gruplarında çok ögeli kelime grubu sınırı

4.1. Bağımlı Kelime Grupları (Belirtme Grupları)

Bağımlı kelime gruplarında kelime grubu, iki ya da daha çok kelimenin anlamsal ve yapısal olarak bütünlüklerini koruyarak bir araya gelmesiyle oluşur. Grubu oluşturan ögeler arasında temel öge-yardımcı öge; belirten-belirtilen; tamlayan-tamlanan ilişkisi bulunması gerekir. Cümlede tek bir kelime gibi muamele gören gruplar; yine tek bir kelime gibi çekime tabiidir. Bir yargı bildirmezler. Karaca (2017: 25), bağımlı gruplarla ilgili sözlük anlamlarını, morfolojik bütünlüklerini koruyan iki ya da daha çok ögenin (kelimenin) belirtmelik (atributive) sözdizimi ilişkisi ile bağlandığını, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören dil birlikleri olduğunu söylemektedir.

4.1.1. Basit Kelime Grupları

Bir belirten ve bir belirtilen ögeden meydana gelen farklı bir deyişle iki ögeden meydana gelen kelime gruplarına basit kelime grubu denir.

“X + X”: belirten öge + belirtilen öge

4.1.1.1. İsimli Kelime Grupları

Kelime grubunun belirtilen ögesi, isim ya da isim soylu bir sözcük ise bu kelime gruplarına isimli kelime grubu denilmektedir.

“X + İ”: İsim ya da isim soylu sözcük/Fiil ya da fiil soylu sözcük + İsim

4.1.1.1.1. Belirteni İsim Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Belirten ögesi isim olan grup cümlede/bağlamda isim özelliğindedir. Bu kelime grupları cümlede/bağlamda özne, nesne, tümleç ve yüklem görevinde kullanılmaktadır. Bu tür kelime gruplarının birleşmelerinde ilgi-iyelik, sıralanma, istem, ilgi, iyelik, istem-iyelik ilişkileri kullanılmaktadır.

4.1.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge, isim veya isim soyludur. Kelime grubunu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunur. Belirten öge de belirtilen öge de ek almaz. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz şekilde gerçekleşmektedir.

İsim + İsim

- *Aytiladı **taw ellede** haparı...* (Ay. s.3) “Söylenirdi dağ köylerinde haberi...”
- ***Taw suwla**, miñ miñ cıllanı...* (K.K., s.8) “Dağ suları, binlerce yılları...”
- *...baçhada **köget terekle** qarların költüralmay...* (A., s. 203) “...bahçede meyve ağaçları karları taşıyamadan...”
- *Qış caz da caşıl **narat terekle**...* (At., s. 46) “Kışın da yazın da yeşil cam ağaçları...”
- *Caşna köger/cazdan kaçha/**köget baça**.* (B.Ç., s. 13) “Tazeliğe yeşerir/yazdan sonbahara/meyve bahçesi.”
- *...algı burun kulağıña kelgen tawuşla **Koban suwnu**...* (K.K., s. 8) “... ilk önce kulağına gelen sesler Kuban⁴³ suyunun...”
- *...cañur **tuban** çeget duppurnu bashança...* (K.K., s. 6) “...yağmur bulutu ağaçlık tepeyi kaplamış gibi...”
- *Colda at, **ögüz arbala**, athıla tübeydile.* (A., s. 118) “Yolda at, öküz arabaları, atlılar rastlıyorlar.”
- ***Kiyik et** bek tatlı boladı deb...* (K.K., s. 56) “Geyik eti çok tatlı oluyor diye...”
- ***Sovet asker** nemça⁴⁴ faşistleni uwathandı...* (A.C., s. 7) “Sovyet askeri Alman faşistleri yok etti...”

İsim + Unvan

- ***Satanay biyçe*** (K.M.T.S., s. 127) “Prenses Satanay⁴⁵”
- ***Türk Patçah*** (K.M.T.S., s. 496) “Türk padişahı”

---

⁴³ Kafkasya'nın kuzeybatısında bulunan bir nehrin adı.

⁴⁴ Nemça: Alman.

⁴⁵ Karaçay-Malkar Türklerinde bir kadın ismi.

• *Nasraddin Hoca kızın mahdağança.* (K.N.S., s. 470) “Nasreddin Hoca’nın kızını övdüğü gibi.”

• *Davut fayğambar teñizden ötelmey kalğanında...* (K.K., s. 22) “Davut peygamber denizden geçmeden kalınca...”

Unvan + İsim

• ...bir zamanda *biy İslam*... (K.K., s. 171) “... bir zamanlar İslam bey...”

• *Askerçi Babayev!* (A., s. 14) “Asker Babayev!”

• *Ƙomendant Kuznetsov oƘuwu, bilimi bolğan adamnı körüb...* (O.C., s. 92) “Komutan Kuznetsov ilmi, okuması olan insanları görüp...”

• *Yelüknü keltirirge ketgen Soltan Murat...* (A., s. 315) “Bayrağı getirmeye giden Sultan Murat...”

Sıfat + İsim

• *Taş col...* (At., s. 45) “Taş yol...”

• *taş üy* (Ahmatlanı, 1991: 13) “taş ev”

• *temir col* (K.M.T.S., s. 589) “demir yolu”

• *miyala istakan* (K.M.T.S., s. 458) “cam bardak”

• *kümüş kama* (K.M.T.S., s. 326) “gümüş kama”

• *Ƙolu usda altın ayak bla suw içer.* (K.N.S., s. 54) “Eli usta altın bardak ile su içer.”

• ...*ağaç ayakdan İbragimni awuzuna...* (K.K., s. 5) “...ağaç kaseden İbrahim’in ağzına...”

Sayı Sıfatı + İsim

• ...*kara tawuƘnu tübünden beş gakkını kiyiz börküne cıyıp...* (A.C., s. 47) “kara tavuğun altından beş yumurtayı keçe şapkasına doldurup...”

• *Ma bu cıyılğanlanı içinde tört erkişi bardı.* (A., s. 238) “İşte bu toplananların içinde dört erkek var.”

• *Tob oynayla eki caşçık...* (B.Ç., s. 17) “Top oynuyorlar iki (küçük) oğlan...”

• *Anadan öksüz eki öksüz.* (K.N.S., s. 274) “Anneden öksüz iki öksüz(dür).”

• *Bir adamnı hatası bla miñ adam azab çeger.* (K.N.S., s. 323) “Bir adamın hatası ile bin adam azap çeker.”

• *Eki çibçik cırtıssa, cayaçığa tük tüşer.* (K.N.S., s. 123) “İki serçe dövüşse, okçuya tüy düşer.”

• *El haznası eski söz, er çırağı eki köz.* (K.N.S., s. 172) “Köyün hazinesi eski söz, yiğidin ışığı iki göz(dür).”

Üleştirme Sayı Sıfatı + İsim

• *‘Kış keldi’ dey, tüşedi birinçi kar.* (D.T.T.K., s.110) “‘Kış geldi’, diye düşüyor ilk kar.”

• *Sen bir teli, men ekinçi teli.* (K.N.S., s. 201) “Sen bir deli, ben ikinci deli.”

• *Balam, sen ekinçi klassnı boşadın.* (A.C., s. 10) “Yavrum, sen ikinci sınıfı bitirdin.”

• *...ekinçi ot etallık tüyülbüz.* (B.B., s. 51) “...ikinci ateş yakamayacağız.”

Niteleme Sıfatı + İsim

• *Anı içinde bir ulla ağaç orunduk bla bir uzun stol bardı.* (O.C., s. 78) “Onun içinde bir büyük ağaç karyola ile bir uzun masa var.”

• *...baş taphada ayak tübünde...* (K.K., s. 4) “...üst rafta çanağın altında...”

• *Hayır hapar ayt!* (K.K., s. 5) “Hayırlı haber söyle!”

• *Miyik terekleni başlarında ısanñılı karawulla saklaydıla.* (A., s. 80) “Yüksek ağaçların başlarında güvenilir nöbetçiler bekliyorlar.”

• *Sarı guguruk, kesin öhtem etib...* (K.K., s. 5) “Sarı horoz kendini büyük görüp...”

• *Teli caş! Sen neni bilese...* (K.K., s. 4) “Deli oğlan! Sen neyi biliyorsun...”

• *Adamları başlarından kara qarğala kıçırıp...* (O.C., s. 78) “Adamların üstlerinde kara kargalar bağırıp...”

• *Bılanı içinde em nasıbsızla günahsız sabiyledile.* (O.C., s. 45) “Bunların içinde en nasipsizler günahsız çocuklardır.”

• *Aç kişdikden çıçhan kutulmaz.* (K.N.S., s. 106) “Aç kediden fare kurtulmaz.”

• *Adebli caş adamğa ülgü.* (K.N.S., s. 331) “Edepli oğlan, insana örnek(tir).”

• *Aman malçı maldan kaçır.* (K.N.S., s. 77) “Kötü çoban, hayvandan kaçır.”

- *Cañi kelin üynü ariw sibirir.* (K.N.S., s. 16) “Yeni gelin, evi güzel süpürür.”
- *Cañız terek üy bolmaz.* (K.N.S., s. 136) “Yalnız ağaç, ev olmaz.”
- *Citi adam işin ceñil bitdirir.* (K.N.S., s. 208) “Becerikli adam, işini erken bitirir.”
- *Eriñçek adam cukuçu bolur.* (K.N.S., s. 59) “Tembel adam, uykucu olur.”
- *Aman eşek saķaw⁴⁶ bolur, aman adam calķaw bolur.* (K.N.S., s. 57) “Kötü eşek hasta olur, kötü adam tembel olur.”

- *İgi it iyesini közü.* (K.N.S., s. 101) “İyi köpek, sahibinin gözü(dür).”
- *Ķara Ķış awruwlu bolur.* (K.N.S., s. 130) “Kara kış, hastalıklı olur.”
- *Teli batır tez ölür.* (K.N.S., s. 210) “Deli kahraman, erken ölür.”

Belgisiz Sıfat + İsim

- *Allah bütew elge...* (K.K., s. 295) “Allah bütün köye...”
- *Başha cuķ coķdu.* (O.C., s. 78) “Başka bir şey yok.”
- *...canıwarlıǵını üsünden köb hapar cazıladı.* (A., s. 68) “...vahşetinin hakkında çok haber yazılıyor.”
- *Ertde ertde bir caş bir bayǵa Ķonaǵǵa barıb...* (A.T., s. 34) “Çok önceleri bir oǵlan, bir zengine misafirlige gidip...”

İşaret Sıfatı + İsim

- *...arǵı müyüşde olturadı.* (O.C., s. 54) “...öteki köşede oturuyor.”
- *Bu elde bolǵan bir iş...* (K.K., s. 162) “Bu köyde olan bir iş...”
- *Bu haparǵa tıñıladı...* (K.K., s. 7) “Bu haberi dinledi...”
- *...bu tawlada siz bilmegen taş coķdu.* (A., s. 238) “...bu daǵlarda sizin bilmediǵiniz taş yok(tur).”
- *Hasan bu haparǵa bir canı bla Ķuwandı.* (A., s. 52) “Hasan bu habere bir taraftan sevindi.”

---

⁴⁶ Saķaw: Atlarda görülen bir hastalık. At, bu hastalıkta üst solunum yolu enfeksiyonu sebebiyle öksürür, hırıltılı nefes alır ve burun suları dökülür. Hastalığın diğer adı at gribidir.

Karaçay Malkar Türkçesinde araştırmacılar, belirten ögede yokluk eki [+sIz] bulunan kelime gruplarını ayrı bir kategoride değerlendirmişlerdir. Bu yapı tipleri için *atnı +sIz jalgawlu forması* “+sız ekli kelime grupları” terimi kullanılmıştır (Ahmatlanı ve Ketençilanı, 2003: 14). Çalışmada ayrı bir kategori olarak değerlendirilmemiş; “İ + İ” yapı tipi başlığı altında incelenmiştir.

- *biçensiz bolma* “otsuz kalma”
- *okuwsuz kalma* “tahsilsiz kalma”

Niteleme sıfat + İsim

- *Anasız bala kün körmez.* (K.N.S., s. 270) “Annesiz çocuk gün görmez.”
- *Başsız kazan kaynamaz.* (K.N.S., s. 146) “Kapaksız kazan kaynamaz.”
- *Kögetsiz terek uzun bolur.* (K.N.S., s. 157) “Meyvesiz ağaç uzun olur.”
- *Tişsiz awuz, taşsız tirmen.* (K.N.S., s. 166) “Dişsiz ağız, taşsız değirmen(dir).”
- *Tuthuşuz işden hayır coķ.* (K.N.S., s. 216) “Temelsiz işten hayır yok(tur).”

Ünlem + İsim

- *A katın, kaydasa, hayırsız, beri bir kel!* (K.K., s. 58) “A kadın, neredesin, hayırsız buraya bir gel!”
- *A kız, Zurum, Hacaylanı bugün kelin keltirir künleri...* (A., s. 118) “A kız, Zurum, Hacayların bugün gelin getireceği gün...”
- *A caş, nek degen nedi?* (A., s. 333) “A oğlan, niye demen nedir?”

Sıfat Yapan [+ki] + İsim

Belirten ve belirtilen ögenin bağlantı yönteminin sıralanma ilişkisi olduğu bu grupta belirten öge de belirtilen öge de isim veya isim soyludur. Belirten öge, sıfat yapan [+ki] ekiyle belirtilen ögeye bağlanır.

Sıfat + İsim

- *Kökdegi ay da, kan kibik, kızarıb...* (Ç.K., s. 123) “Gökteki ay da, kan gibi kızarıp...”

- ...*üsün*degi *kiyimle*... (B.Ç., s. 5) “...üstündeki kıyafetler...”
- *Kökdegi cawum cawuk*. (K.N.S., s. 134) “Gökteki yağmur yakın.”

4.1.1.1.1.2. “İ^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge, isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki dışındaki hâl eklerinden biriyle belirtilen ögeye bağlanır.

İsim + Sıfat

- *Cañi cawuk baldan tatlı*. (K.N.S., s. 162) “Yeni akrabalar baldan tatlı(dır).”
- *Ana kol etgen gurecından tatlı*... (D.T.T.K., s. 21) “Anne elinin yaptığı ekmekten tatlı...”

Zamir + Sıfat

- *Biladan başha tüyül*. (D.T.T.K., s. 300) “Bunlardan başka değil.”
- *Andan başha bolmay madarım*. (At., s. 51) “Ondan başka olmaz çarem.”
- *Çunduznu terisi kesinden bağalı*. (K.N.S., s. 123) “Kunduzun derisi kendisinden pahalı(dır).”

Sıfat + Sıfat

- *Amandan iyi da tuwar, igiden aman da tuwar*. (K.N.S., s. 225) “Kötüden iyi de doğar, iyiden kötü de doğar.”
- *Cigerni sanı temirden girtçi*. (K.N.S., s. 56) “Kahramanın vücudu demirden sert(tir).”
- *Bir kesek qarab turğanlay, qaralğan ulludan ullu bolub çawulğa taşaydı*. (K.K., s. 333) “Biraz bakarken, baktığımız büyükten büyük olup yığın kayboldu.”
- ...*busağatda iş azdan az bolub baradı*. (O.C., s. 20) “...şimdi iş azalıp gidiyor.”

4.1.1.1.1.3. “İ^{il} + İ^y” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki;

belirtilen öge, iyelik eki alarak bağlanmıştır. Türkiye Türkçesi dil bilgisinde *belirtili isim tamlaması/takımı/öbeği* terimleri ile adlandırılan bu yapı tipi bir aitlik ve sahiplik ilişkisini gösterir.

Bilgegil (1982: 118-119) bu yapı ile ilgili şu anlamları tespit etmiştir:

1. Sahiplik: Hasan'ın evi, Ali'nin parası, Beyhan'ın elbisesi.
2. Aitlik: Okulun kapısı, pencerenin camı, Adana'nın yolu, Şadan'ın gevezelikleri.
3. Sebep: Hocanın korkusu, (Hoca sebebiyle duyulan korku demektir), Savaşın endişesi, (savaş sebebiyle duyulan endişe anlamına), kazanmanın ümidi (kazanma için beslenen ümit anlamına).
4. Tahsis: Trabzon'un yağmuru, Karadeniz'in fırtınası, kışın soğuğu, yazın sıcaklığı. (Bunlar sıra ile Trabzon'a mahsus yağmur, Karadeniz'e mahsus fırtına, kışa mahsus soğuk, yaza mahsus sıcak demektir).
5. Niteleme: İnsanın güzeli, çakının keskini, hikayenin korkuncu, hayvanın yırtıcısı, kadının süslüsü, kedinin dişisi.

Belgisizlik: padişahın biri, cariyenin biri, hekimin biri.⁴⁷

İsim + İsim

- ...**Tokalnı üyüne çabdı.** (K.K., s. 70) "...Tokal'ın evine koştu."
- ...**cılamuğu anasını cılamuğuna koşuldu.** (A.C., s. 8) "...gözyaşı annesinin gözyaşına karıştı."
- ...**ağaç ayakdan İbragimni awuzuna...** (K.K., s. 5) "...ağaç kaseden İbrahim'in ağzına..."
- **Alayda şkolnu direktoru okuwnu tawushanlağa kollarin tutub...** (A., s. 8) "Orada okulun müdürü okumayı bitirenlerin kollarını tutup..."
- ...**anı haparlarında adamnı cüregi cılınır zat çokdu.** (A., s. 52) "onun hikayelerinde adamın yüreğini ısıtacak bir şey yok."
- ...**atamı atın aytmay nek caşırasa...** (K.K., s. 4) "...babamın adını söylemeyip ne saklıyorsun..."
- **Dalhat⁴⁸nı anasına nek barıb...** (K.K., s. 7) "Dalhat'ın annesine niye gidip..."
- **Habibat⁴⁹nı cüregi korkğandan gıp gıp etib tebredi.** (O.C., s. 14) "Habibat'ın yüreği korkudan güm güm etmeye başladı."

⁴⁷ Eserde *belgisizlik maddesi*, madde numarası verilmeden yazılmıştır.

⁴⁸ Karaçay-Malkar Türkçesinde isim.

⁴⁹ Karaçay-Malkar Türkçesinde isim.

• *Hapar ayta turğanlay da askerçileni közleri kökdedi.* (A., s. 68) “Muhabbet ederken de askerlerin gözleri gökyüzündeydi.”

• *İbragimni tögeregine basındıla.* (K.K., s. 5) “İbrahim’in çevresinde toplandılar.”

• *İyneknı tübünden kobbunçu, aña aytmağan ariw sözü kalmawçan edi.* (O.C., s. 10) “İneğin altından kalkana kadar, ona demediği güzel sözü kalmadı.”

• *Mussa caşını közüne karadı.* (A., s. 32) “Mussa, oğlunun gözüne baktı.”

• *Sen neni bilese, erkişibizni atın aytsam...* (K.K., s. 4) “Sen neyi biliyorsun ki, erkeğimizin (evin babası manasında) ismini söylersem...”

• *...biyağınlay anasını katına çökdü.* (K.K., s. 5) “...demin ki gibi annesinin yanına oturdu.”

• *Bu közüwde adamları közleri oramğa bitdile.* (O.C., s. 45) “Bu sırada adamların gözleri sokağa takıldı.”

• *Caznı başı karağanlay, tişiriwla, adetdeça, biçenliklege suw salıb ösdürüb...* (O.C., s. 5) “Baharın başı görünür görünmez, kadınlar adetteki gibi çayırlara su verip büyütüp...”

• *Atañı malı ömürlükge bolmaz.* (K.N.S., s. 77) “Babanın malı ebediyete sürmez.”

• *Bilimni tübü coq.* (K.N.S., s. 39) “Bilimin sonu yok(tur).”

• *Nart söz söznü anası, nart söz tilni qalası.* (K.N.S., s. 15) “Atasözü sözün temeli, atasözü dilin kalesi(dir).”

• *Tülkünü terisi başına caw.* (K.N.S., s. 107) “Tilkinin derisi başına düşman(dır).”

• *Eşekni küçü halal, sütü haram.* (K.N.S., s. 91) “Eşeğin gücü faydalı, sütü faydasız(dır).”

Niteleme Sıfatı + İsim

• *Ariwnu nasıbtı az, ariwnu awruğu köb.* (K.N.S., s. 163) “Güzelin kaderi az, güzelin hastalığı çok(tur).”

• *Baynı közü maldan toymaz.* (K.N.S., s. 368) “Zenginın gözü maldan doymaz.”

• *Calqawnu canı tatlı.* (K.N.S., s. 57) “Tembelin canı tatlı(dır).”

• *Cigerni işi terk biter.* (K.N.S., s. 56) “Çalışkanın işi hızlı biter.”

• *Cigerni közleri citi bolur.* (K.N.S., s. 56) “Yiğidin gözleri keskin olur.”

• **Cigitni işi calkawğa kala körünür.** (K.N.S., s. 58) “Çalışkanın işi tembele büyük görünür.”

• **Erinçekni işi bitmez.** (K.N.S., s. 59) “Üşengecin işi bitmez.”

• **Oğursuznu sözü otça küydürür.** (K.N.S., s. 218) “Uğursuzun sözü ateş gibi yakar.”

• **Tawkelni atı suwğa batmaz.** (K.N.S. s. 210) “Gözü karanın atı suya batmaz.”

• **Oñsuznu oñu çok.** (K.N.S., s. 159) “Güçsüzün gücü yok(tur).”

Zamir + İsim

• **Bizni adamlarımız kırılıb boşamay...** (A., s. 29) “Bizim adamlarımız ölüp bitmeden...”

• **Bizni tilbizni bilgen allay bir adamımız...** (K.K., s. 233) “Bizim dilimizi bilen öyle bir adamımız...”

• **Meni atım Abdul Kadırdı.** (K.K., s. 107) “Benim adım Abdul Kadir.”

• **Seni atañ, koluna bek adam bolsa da...** (K.K., s. 220) “Senin baban, cimri adam olsa da...”

• **...kurmaçni kesini awuzuna kuyğan...** (K.K., s. 5) “...patlamış mısırı kendi ağzına koyan...”

• **Menikini kabırta bardı!** (O.C., s. 43) “Benimkinin mezarı var!”

• **Aşarğa cuq bolmağanından alanı haparlari çokdu.** (O.C., s. 45) “Yemeğe bir şey olmadığından onların haberi yok.”

• **Batmaz küñüm, seni nürüñ...** (At., s. 30) “Batmaz güneşim, senin nurun...”

İsim + Niteleme Sıfatı

• **Almanı igisin ayü aşar.** (K.N.S., s. 97) “Elmanın iyisini ayı yer.”

• **Adamnu amanı adamnu beti bla oynar.** (K.N.S., s. 179) “İnsanın kötüsü insanın onuru ile oynar.”

• **Eşikni artı, eşekni kartı.** (K.N.S., s. 337) “Kapının arkası, eşeğin yaşlısı.”

• **Kögetni igisin ayü aşar.** (K.N.S., s. 73) “Meyvenin iyisini ayı yer.”

İsim + Sayı Sıfatı

• *Eçkini miñi körünmez, koyunu biri körünür.* (K.N.S., s. 88) “Keçinin bini görünmez, koyunun biri görünür.”

İsim + Zamir

• *Ol da nedi deseñ, sen şkıolda sıylı ustazları biri, talay cılmı...* (A.C., s. 49) “O da neydi dersin, sen okulda saygın öğretmenlerin biri, birkaç yılı...”

• *Emegenleni⁵⁰ biri: Ol uzunluğu Beştawdan Miñi tawğa cetgen buğa ulludu.* (B.B., s. 59) “Emegenlerin biri: O uzunluğu Beş Dağ’dan Elbrus Dağı’na gelen boğa büyüktür.”

• *Tişirıwları biri, anı asırab...* (O.C., s. 50) “Kadınların biri, onu saklayıp...”

Zamir + Zamir

• *...alanı barısına gözenñi da açılığın erşi tüşça körüb basdırıqlanñança...* (K.K., s. 198) “...onların hepsine de kilerin açılacağını kötü rüya gibi görüp kabus görür gibi ...”

• *...bıladı tayaqların költürgen eki adam bardı alanı biri menme.* (K.K., s. 228) “...bunların sopalarını kaldıran iki kişi var, onların biri benim.”

Niteleme Sıfatı + Zamir

• *Mihimmat Âmin bla olturğan kartları biri, tayağğa tayana...* (K.K., s. 49) “Muhammet Amin ile oturan yaşlıların biri değneğe dayanarak...”

• *...ol caşları biri kız körüb...* (K.K., s. 12) “...o delikanlıların biri kız körüp...”

Zamir + Zarf

• *...bıladı köbüsünü ömürü ceñil de üzülürün kaydan bilsinle.* (O.C., s. 45) “...bunların çoğunun hayatının çabuk da biteceğini nereden bilsinler.”

İsim + Edat

• *...betin cuwub, anı üynü artı bla koratdıla.* (A., s. 268) “...yüzünü yıkayıp, onu evin arkasından götürdüler.”

---

⁵⁰ Emegen: Kafkas efsanelerinde anlatılan çirkin, insanüstü, zaman zaman birden fazla başı olan dev varlık.

İsim + Zarf

• *İvan İvanoviçni üyü colnu canındadı.* (A., s. 203) “İvan İvanoviç’in evi yolun yanındadır.”

4.1.1.1.1.4. “İ + İy” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak bağlanmıştır.

İsim + İsim

- *Sabiylik kuwançı! O, altın cilla!* (D.T.T.K., s. 17) “Çocukluk sevinci! O, altın yıllar!”
- *Tebşi tübü tatlı bolur.* (K.N.S., s. 162) “Tepsinin altı tatlı olur.”
- *Çıbçık ayağı da suwnu boqlaydı.* (K.N.S., s. 123) “Kuş ayağı da suyu kirletiyor.”
- *Ata curtuñ köz carıgıñdı.* (K.N.S., s. 23) “Memleketin gözünün aydınlığıdır.”
- *Qart kuş tal uçuna qonmaz.* (K.N.S., s. 121) “Yaşlı kuş, dalın ucuna konmaz.”
- *Tawuq tüşü tarı bürtük.* (K.N.S., s. 118) “Tavuğun rüyası, darı tanesi(dir).”
- *Tawuqnu azığı ayak tübünde.* (K.N.S., s. 118) “Tavuğun azığı ayağının altında(dır).”
- *Caz başı cabalak, küz artı kırpaq.* (K.N.S., s. 129) “İlkbahar başı cabalak⁵¹, sonbahar sonu ince yağan kar(dır).”
- *Ertdebla ertde tursañ, erkek atıñ tay tabar.* (K.N.S., s. 132) “Sabahleyin erken kalksan, erkek atın tay doğurur.”

İsim + Zamir

• *Qaraçaylıla barısı bir bolmağança...* (K.K., s. 137) “Karaçaylıların hepsi bir olmadığı gibi...”

Sıfat + İsim

• *Camagat, meni üyümde artıq zatım coqdu.* (A., s. 164) “Cemaat, benim evimde fazla eşyam yok.”

---

⁵¹ 1-9 mart arası günlere verilen isim.

- *Carlı malı arık.* (K.N.S., s. 160) “Fakirin hayvanı zayıf(tır).”

Üleştirme Sayı Sıfatı + İsim

- *Birinçi culduzu nasıblı edi de...* (O.C., s. 63) “Birinci yıldızı şanslıydı da...”

Zamir + Zamir

- ...*asırı kuwanñandan bütew barısı bir birine cetdirmey caşçıknı költürüb...* (K.K., s. 70) “...aşırı sevinçten bütün hepsi birbirine sıra vermeden küçük oğlanı kaldırıp...”

4.1.1.1.1.5. “İ^{il} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge, isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki alırken belirtilen öge ek almaz. Türkiye Türkçesi dil bilgisinde ilgi grubu, genitif grubu terimleri ile adlandırılan bu yapı tipi belirsiz, genel bir nesneyi karşılamak için kullanılır.

İsim + İsim

- ...*üyge keterini üsünden Kıyamıtnı caş Qandawur bla söleşib...* (K.K., s. 37) “...eve gideceği hakkında Kıyamat’ın oğlu Kandavur ile konuşup...”
- *Umarlanı Mustafa, seni caşñ bek türlü adamdı.* (A.C., s. 8) “Ömerlerin Mustafa, senin oğlun çok değişik adam.”

Zamir + İsim

- *Ah, bizni tawla, awulla...* (D.T.T.K., s. 104) “Ah bizim dağlar, köyler...”
- ...*men sizni elden kaçıb keterça...* (K.K., s. 126) “...ben sizin memleketinizden kaçıp gider gibi...”
- *Bizni ömür temir ömür.* (K.N.S., s. 27) “Bizim ömür, demir ömür.”
- ...*sizni kibiklege aytadıla.* (K.K., s. 240) “...sizin gibilere söylüyorlar.”

İsim + Zamir

- *Qanamatnı kesine ençi aytırma deb koyğan haparını kıyırın aytdı.* (K.K., s. 147) “Kanamat’ın kendisine özel söylerim diye bıraktığı haberin ucunu söyledi.”

- *Ƙaŋşawbiy⁵²ni kesine bardım.* (K.K., s. 234) “Ƙaŋşawbiy’in kendisine gittim.”

4.1.1.1.6. “İ^{iy} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu oluşturan ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten ögede iyelik eki bulunur; belirtilen öge ek almaz.

İsim + İsim

- *Ƙara it da, iyesi Ƙasımın arbazğa kelgenin süymegenin añılağança...* (K.K., s. 71) “Ƙara köpek de sahibi Kasım’ın avluya gelmesini sevmediğini anlamış gibi...”

- *Ƙolu usda altın ayak bla suw içer.* (K.N.S., s. 172) “Eli usta altın bardak ile su içer.”

İsim + Sıfat

- *Ƙatını aman keçe cılar, çabırını aman ertden cılar.* (K.N.S., s. 172) “Ƙarısı kötü gece ağlar, çarığı kötü sabah ağlar.”

4.1.1.1.7. “İ^{ad} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında istem-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ayrılma hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alıp kelime grubunu meydana getirir.

İsim + Zamir

- *...adamladan biri katında bolsa...* (K.K., s. 75) “...adamlardan biri yanında olsa...”
- *Aladan biri bolduñ kesiñ!* (Ç.K., s. 201) “Onlardan biri oldun kesin!”
- *...billay işge caramazlığı belgili boldu, dedi nögerlerimizden biri...* (K.K., s. 231) “...böyle işe yaramayacağı belli oldu dedi, arkadaşlarımızdan biri...”

---

⁵² Karaçay-Malkar Türkçesinde isim.

4.1.1.1.2. Belirteni Fiil Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Belirten ögesi fiil soylu olan grubun belirtilen ögesi isim ya isim soylu bir sözcüktür. Bu sebeple cümlede/bağlamda bir isim özelliği göstermektedir.

4.1.1.1.2.1. “F + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim ya da isim soylu bir kelimedir. Kelime grubunu meydana getiren ögeler sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten ve belirtilen öge arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir.

Sıfat-fiil + İsim

- *Ekisi da tiyreni, elni da onowları **cetmezlik cerge kutulurğa...** (M., s. 266) “İkisi mahallenin de memleketin de fikirlerinin ulaşmayacağı yere kurtulmaya...”*
- *Adamla! deb bir **kıçırğan tawuş** çıkdı. (O.C., s. 65) “Adamla! diye bir bağırma sesi çıktı.”*
- *...**kelgen kuwançnı körmegenley, ol keçe...** (A.C., s. 7) “...gelen sevinci görmeyince, o gece...”*
- *Bılayğa **cıylğan sabiyleden Kıyamıtnı ulanından...** (K.K., s. 7) “Buraya toplanan çocuklardan Kıyamat’ın oğlundan...”*
- ***Bağılğan kişdik** çıçhan tutmaz. (K.N.S., s. 106) “Bakılan kedi, fare tutmaz.”*
- ***Başlanmağan işde cılan catar.** (K.N.S., s. 47) “Başlanmayan işte yılan yatar.”*
- ***Bermez üyde ketmez konağ.** (K.N.S., s. 277) “Vermez evde, gitmez misafir.”*
- ***Birleşgen iş** söğülmez. (K.N.S., s. 148) “Birleşen iş sökülmez.”*
- ***Bolur adam on cılında baş bolur, bolmaz adam kırk cılında caş bolur.** (K.N.S., s. 15) “Olacak adam on yaşında önder olur, olmayacak adam kırık yaşında genç olur.”*
- ***Cawar kün issi bolur.** (K.N.S., s. 133) “Yağacak gün sıcak olur.”*
- ***Cetgen cerde katın bla kişi belgili bolur.** (K.N.S., s. 207) “Gerektiği yerde kadın ile adam belli olur.”*
- ***Çıkmağan candan umut kurumaz.** (K.N.S., s. 227) “Çıkmayan candan umut kesilmez.”*

• ***İşlenmeyen caş cügensiz at, işlenmeyen kız tuzsuz hant.*** (K.N.S., s. 205) “Eğitilmeyen oğlan dizginsiz at, eğitilmeyen kız tuzsuz yemek.”

• ***Kesilir koy gözenne atılır.*** (K.N.S., s. 87) “Kesilecek koyun kilere atılır.”

• ***Kımıldayan tiş tüşer, başlanın iş biter.*** (K.N.S., s. 50) “Kımıldayan diş düşer, başlanan iş biter.”

• ***Okuğan sabiy okumağan adamdan ulludu.*** (K.N.S., s. 40) “Okuyan çocuk, okumayan adamdan büyüktür.”

• ***Ölgen ögüzünü soyuwçu köb.*** (K.N.S., s. 85) “Ölen öküzü yüzecek çok(tur).”

• ***Toyğan it iyesin tanımaz.*** (K.N.S., s. 321) “Doyan köpek sahibini tanımaz.”

• ***Uçhan kanath tutulur, aytilğan söz tutulmaz.*** (K.N.S., s. 442) “Uçan kuş tutulur, söylenen söz tutulmaz.”

• ***Osal malçını kütgen malı⁵³ kotur bolur.*** (K.N.S., s. 80) “Tembel çobanın güttüğü hayvanı uyuz olur.”

4.1.1.1.2.2. “F^{il} + İy” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim ya da isim soylu bir kelimedir. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak bağlanmıştır.

Sıfat-fiil + İsim

• ***‘Öpkelegenni ülüşü tatlı’, deb Karaçay halk bilib aytadı.*** (A.C., s. 46) “‘Küsenin payı tatlı’, diye Karaçay halkı bilip söylüyor.”

• ***...atnu beri tyğan siltaw bla kelgenni colun kese...*** (K.K., s. 111) “...atı bu tarafa çevirmiş bahane ile gelenin yolunu keserek...”

• ***Sapiyat⁵⁴, biltur kolhozda da işlemegenni ornunda ediñ.*** (O.C., s. 146) “Sapiyat, geçen sene devlet çiftliğinde de çalışmayanın yanındaydın.”

---

⁵³ Karaçay-Malkar Türkçesinde kelime grubu kütgen mal “güttüğü hayvan”, kütgen koy “güttüğü koyun” şeklindedir. Buradaki [+i] eki, belirtme hâl ekidir.

⁵⁴ Karaçay-Malkar Türkçesinde bir kadın ismi.

• *İlmu caşawnu colu.* (K.N.S., s. 37) “Bilim, yaşamın yolu(dur).”

• *Oğuğanı kölü bazıq, oqumağan bolur cazıq.* (K.N.S., s. 40) “Okuyanın gönlü gururlu, okumayana yazık olur.”

4.1.1.1.2.3. “F^{il} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim ya da isim soylu bir kelimedir. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge ek almaz.

Sıfat-fiil + Zamir

• *İşlegenin üyüne aşlı, öğrenenin kesine aşlı.* (K.N.S., s. 43) “Çalışanın evine iyi, öğrenenin kendisine iyi(dir).”

4.1.1.1.2.4. “F + İ^y” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim ya da isim soylu bir kelimedir. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki alır.

Sıfat-fiil + İsim

• *Barğan coluñdan callama solğa...* (At., s. 15) “Gittiğin yoldan çekilme sola...”

• *Batmaz künüm, seni nürün a meni...* (At., s. 29) “Batmaz güneşim, senin nurun ise benim...”

• *...alay bolğanlıkğa olturğan cerinde tınçlığı sarı çığanağa oturub...* (K.K., s. 31) “...öyle olmasına rağmen oturduğu yerdeki rahatlığı çakır dikenine oturup...”

• *...kızarğan kollarına köz cetdire...* (O.C., s. 20) “...kızaran ellerine göz gezdirerek...”

• *...caşagan duniyası közüne körünüb...* (K.K., s. 37) “...yaşadığı dünyası gözüne görünüp...”

• *Babayev, sen süygen teñimse.* (A., s. 367) “Babayev, sen sevdiğim dostumsun.”

• *Süygen curtum....* (At., s. 11) “Sevdiğim vatanım...”

• *Tuwğan cerim, nasıb bla melhumluk.* (At., s. 12) “Doğduğum yerim, nasip ile bolluk.”

- *Barğan coluñdan callama solğa...* (At., s. 15) “Gittiğin yolundan çekilme sola...”
- *Mağa da kirgen kölüm teren bolsun deydi.* (K.N.S., s. 157) “Kurbağa da girdiğim göl derin olsun diyor.”
- *Tuwğan curtuñ altın beşik.* (K.N.S., s. 7) “Doğduğun ülke altın beşik(tir).”
- *Turğan ceriñ bay bolsa da, tuwğan eliñ sıylıdı.* (K.N.S., s. 25) “Yaşadığın yer zengin olsa da doğduğun köyün kıymetlidir.”

4.1.1.1.2.5. “F^{de} + İ^y” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim ya da isim soylu bir kelimedir. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında istem-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki alıp kelime grubunu meydana getirir.

Sıfat-fiil + Sıfat

- *Mundan alda bir cawun kün ağaçdan cibib kaythanladan üçüsü...* (N.T., s. 31) “Bundan önce yağmurlu bir gün ağaçtan ıslanarak dönenlerden üçü...”

4.1.1.1.2.6. “F + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim soylu bir sözcüktür. Kelime grubunu meydana getiren ögeler sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge ek almaz; ancak belirtilen öge de eşitlik hâl eki [+çA] bulunur. Kelime grubuna anlamı veren [+ça] ekidir. Bu sebeple bağlantı yöntemine etkisi bulunmaktadır.

Sıfat-fiil + İsim

- *Tamışmağan tanaça.* (K.N.S., s. 86) “Kartlaşmış dana gibi(dir).”

4.1.1.1.3. Belirteni İsim Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Belirten ögesi isim ya da isim soylu olan grubun belirtilen ögesi de isim ya da isim soyludur. Belirtmelik kelime grupları sıfatlık ve zarflık olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Sıfatlık kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat; zarflık kelime grupları cümlede/bağlamda zarf görevinde kullanılmaktadır.

4.1.1.1.3.1. “İ + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunur. Belirten öge de belirtilen öge de ek almaz. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanıldığı versiyonları vardır.

Sıfatlık

Niteleme sıfatı + Niteleme sıfatı

- *Apsatını bardı sarı saçlı kızları...* (K.K., s. 310) “Apsatı’nın sarı saçlı kızları...”
- *Cumuşak cürekli, caşın bek süygen Mölehan*⁵⁵... (K.K., s. 6) “Yufka yürekli, oğlunu çok seven Mölehen...”

Sayı sıfatı + İsim

- ...*bir çelek ayran bla bir kaq kabırğa bolmasa...* (K.K., s. 6) “...bir tas yoğurt ile bir kurutulmuş kaburga (et) olmasa...”

Belgisiz sıfat + İsim

- *Bir kesek zamandan, belin örge solutub...* (K.K., s. 4) “Birazdan belini yukarı doğrultup...”

Zarf + Niteleme sıfatı

- ...*bügün ol meni başıma bek ulla kayğı salgandı.* (K.K., s. 23) “...bugün o benim aklıma çok büyük bir kaygı düşürdü.”
- *Umarları Mustafa, seni caşıñ bek türlü adamdı.* (A.C., s. 8) “Ömerlerin Mustafa, senin oğlun çok değişik insan.”
- ...*oğese duniyada em arıw kızmısa...* (M., s. 266) “...yoksa dünyada en güzel kız mısın?”

---

⁵⁵ Karaçay-Malkar Türklerinde bir kadın ismi.

İsim + Edat

• ...*dükküç kibik* *kolun Hamitge uzatdı...* (K.K., s. 37) “...kütük gibi kolunu Hamit’e uzattı...”

• *Andağılı beri bu kün kibik carık...* (K.K., s. 235) “O kadar zamandan beri güneş gibi parlak...”

• *Kıyamut kibik muslimanla...* (K.K., s. 136) “...Kıyamut gibi müslümanlar...”

Zarflık

Sayı sıfatı + İsim

• ...*eki kün boladı.* (K.K., s. 62) “...iki gün oluyor.”

• ...*eki kere atnı karaldısı körünüb...* (K.K., s. 50) “...iki kere atın karartısı görünüp...”

• ...*üyge aylanıb, üç kere kıçırdı.* (K.K., s. 6) “...eve dolanıp üç kere seslendi.”

• *Adam bolluq, ceti cılda da baş bolur.* (A.C., s. 14) “Adam olacak, yedi yılda lider olur.”

Üleştirme sayı sıfatı + İsim

• *Ekinçi kün, anda mında aq tubançıkla...* (A., s. 283) “İkinci gün orada burada beyaz sisler...”

Belgisiz Sıfat + İsim

• ...*başha zamanda bu zatlanı aytırık bolmaz edi.* (K.K., s. 6) “...başka zamanlarda bu şeyleri söylemezdi.”

• *Bir kün koyların caşına koyğandı da üyüne ketgendi.* (D.İ.Ö., s. 106) “Bir gün koyunlarımı oğluna bırakıp da evine gitmiş.”

İşaret Sıfatı + İsim

• *Ol keçe, koşha kirib anı betine...* (K.K., s. 37) “O gece, çiftliğe girip onun yüzüne...”

Zarf + Edat

• *Bügünlü beri oh deb işledim.* (K.K., s. 253) “Bütün gün oh diye çalıştım.”

• *Bügünlü beri kesin tutdurmay, açtıw etgen edi da...* (K.K., s.308) “Bütün gün kendini tutturmadan, canını sıkılmıştı da...”

İsim + Edat

- *Bir kesek turub saklanñan çağır, **kan kibik** kızara...* (K.K., s. 75) “Biraz durup bekleyen şarap, kan gibi kızararak...”
- *Sabanlarıñ **teñiz kibik** çaykala...* (At., s. 11) “Tarlaların deniz gibi sallanarak...”

4.1.1.1.3.2. “İ^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak bağlanmıştır.

Sıfatlık

İsim + İsim

- *Temurkalanı **honşuları** Tawcan* (K.K., s. 60) “Temurkaların komşuları Tavcan...”

4.1.1.1.3.3. “İ^{il} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi ilişkisi bulunur. Belirten öge, ilgi hâl eki alır; belirtilen öge, ek almaz. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanıldığı versiyonları vardır.

Sıfatlık

Zamir + Edat

- *Ala **bizni kibik** köbleni etlerin aşar.* (K.K., s. 56) “Onlar bizim gibi çoğunun etlerini yer.”

Zarflık

Zamir + Edat

- *Meni **bla** tüyüşürge cetgeniñde...* (K.K., s. 111) “Benimle dövüşmeye yetiştiğinde...”

4.1.1.1.3.4. “İ + İy” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunur. Belirten öge, ek almaz; belirtilen öge, iyelik eki alır.

Sıfatlık

Sıfat + İsim

- *Bağalı balam Volodya!* (A.C., s. 5) “Kıymetli yavrum Volodya!”

Zarflık

İsim + İsim

- *Caş zamanımda, ow şaw ete, kıalay boldu ese...* (K.K., s. 37) “Gençlik zamanımda ah uh ederek, nasıl olduysa...”

4.1.1.1.3.5. “İy + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunur. Belirten öge, iyelik eki alır; belirtilen öge, ek almaz. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanıldığı versiyonları vardır.

Sıfatlık

İsim + İsim

- *Başı açık, içi meşhut, tögerek...* (Ay., s. 19) “Üstü açık, içi gübre, yuvarlak...”

İsim + Sıfat

- *Başı açık, içi meşhut, tögerek...* (Ay., s. 19) “Başı açık, içi gübre, yuvarlak...”

İsim + Edat

- *Balası da alay! Balañ üçün ayıblı sense kesiñ...* (A.C., s. 49) “Çocuğu da öyle! Çocuğun için ayıplı sen kendinsin...”

- *Biz curtubuz üçün kan tögerge ant etgenbiz.* (A., s. 249) “Biz yurdumuz için kan dökmeye ant içtik.”

• *Çomart çomarlığı için carlı bolmaz.* (K.N.S., s. 7) “Cömert, cömertliği için fakir düşmez.”

• *Er eli için tuwadı.* (K.N.S., s. 172) “Yiğit memleketi için doğar.”

• *Tawuk balası için canın aldırır.* (K.N.S., s. 118) “Tavuk yavrusu için canını verir.”

4.1.1.1.3.6. “İ^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki dışındaki hâl eklerinden biriyle belirtilen ögeye bağlanır. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanıldığı versiyonları vardır. *altından iyi* “altından iyi”; *kazandan kara* “kazandan kara”; *kardan ak* “kardan beyaz”; *baldan tatlı* “baldan tatlı”; *kıoydan cumuşak* “koyundan yumuşak”; *tawdan biyik* “dağdan büyük”; *bizden cütü* “bizden becerikli”

Sıfatlık

Sıfat + Sıfat

• *Culduzdan tolu köknü körge...* (Ç.K., s. 23) “Yıldızlarla dolu gökyüzünü gören...”

İsim + Sıfat

• *Candan tatlı anasını oğurlu ala közlerin tanıdı.* (A.C., s. 7) “Canından tatlı annesinin cana yakın ala gözlerini tanıdı.”

Zamir + Sıfat

• *Bolmadı maña senden sıylı zat...* (Ç.K., s. 54) “Olmadı bana senden yüce bir şey...”

Zarflık

Zamir + Zarf

• *Biynöger, andan beri kelib...* (K.K., s. 98) “Biynöger, oradan beri gelip...”

• *Andan beri üç cıl ketdi.* (A.C., s. 30) “Andan beri üç yıl geçti.”

• *Kıyamıt, andan arı tözalmay aşığıb...* (K.K., s. 187) “Kıyamıt ondan sonra dayanamayıp

Zarf + Edat

• *Eki künden beri, artıksız da bugün ertdenbladan beri...* (K.K., s. 67) “İki günden beri, bilhassa bugün sabahtan beri...”

Karaçay-Malkar Türkçesinde araştırmacılar, belirten ögede eşitlik eki [+ça] eki bulundurulan kelime gruplarını ayrı bir kategoride değerlendirmişlerdir. Bu yapı tipleri için *atnı +ça jalgawlu forması* “+ça ekli kelime grupları” terimi kullanılmıştır (Ahmatlanı ve Ketençilanı, 2003: 14).

Sıfatlık

Zamir + Sıfat

• *Anıça tınç, kaygısız, oğurlu adam, kuwançıña kuwanñan...* (A., s. 280) “Onun gibi uysal, endişesiz, cana yakın insan, sevincine sevinen...”

4.1.1.1.3.7. “İ + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ek almaz; ancak belirten öge de eşitlik hal eki [+ça] bulunur.

Zarflık

Sıfat + İsim

• *Men sizni elden ullu elleni da burub **koçhar müyüşça** bükgenme...* (K.K., s. 81) “Ben sizin memleketten büyük memleketleri de burup koç boynuzu gibi büktüm.”

• *Caralı ayüçä can canın talay.* (K.N.S., s. 97) “Yaralı ayı gibi iki tarafını yiyip bitiriyor.”

• *Cumarık tawuqça sızgıra.* (K.N.S., s. 120) “Boz ala tavuk gibi ıslık çalıyor.”

4.1.1.1.3.8. “İ^{il} + İ^{iy+de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler ilgi-iyelik ve istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten ögede ilgi hâl eki; belirtilen ögede iyelik eki ve eşitlik hâl eki [+ça] bulunur.

Zarflık

İsim + İsim

• *Ziykunnun itiča, cetmegen ceri çok.* (K.N.S., s. 101) “Ziykun’un köpeği gibi, gitmediği yer yok.”

4.1.1.1.4. Belirteni Fiil Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Belirten ögesi fiil ya da fiil soylu olan grubun belirtilen ögesi de isim ya da isim soyludur. Belirtmelik kelime grupları sıfatlık ve zarflık olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Sıfatlık kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat; zarflık kelime grupları cümlede/bağlamda zarf görevinde kullanılmaktadır. Bu tür kelime grupları arasında istem ve sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

4.1.1.1.4.1. “F + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim soylu bir sözcüktür. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanıldığı versiyonları vardır. *kelgen cerdegi (taw)* “geldiğin yerdeki (dağ)”; *tuwğan eldegi (üyüm)* “doğduğum köydeki (evim)”; *kelgen pismodağı (hapar)* “gelen mektuptaki (haber)”

Zarflık

İsim-fiil + Edat

- *Birle çaşaw üçün beredile can.* (D.T.T.K., s. 404) “Birileri yaşam için veriyor can.”
- *Ketgen keçe bir aç tüş kördüm.* (A.C., s. 8) “Geçen gece bir acı düş gördüm.”

Sıfat-fiil + Edat

- *Alanı ömürlerinde unutmaz için...* (O.C., s. 45) “Onları, hayatları boyunca unutmamak için...”
- *Aminat kerti da alay bolsa, seni incitmez için...* (O.C., s. 96) “Aminat gerçek öyle de olsa, seni incitmemek için...”
- *İçer kibik ala suwdan...* (Ay., s. 5) “İçer gibi açık sudan...”
- *Kaygı etmey, unuthan kibik etib kıyosa da...* (K.K., s. 55) “Kaygı etmeden unutmuş gibi yapıp bırak da...”
- *Kirgen kibik beri çıkğan üyüne/Bıllay cerge ay carıgı kirmez deb...* (Ay., s. 15) “Girmiş gibi buraya çıkmış evine/böyle yere ay ışığı girmez diye...”
- *Soşolovdan⁵⁶ ayırılmaz için tob askerge kelgendi.* (A., s. 80) “Sokolov’dan ayrılmamak için askere gelmiş.”

4.1.1.1.4.2. “F^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim soylu bir sözcüktür. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanıldığı versiyonları vardır. *oşuwğa gerekli (kitab)* “okumaya gerekli (kitap); *caşawğa carawlu (cer)* “yaşamaya uygun (yer); *çabışırğa carawsuz (col)* “yarışmaya elverişsiz (yol)

Zarflık

Sıfat-fiil + Edat

- *Örüzmek ketgenden sora...* (B.B., s. 51) “Örüzmek gittikten sonra...”
- *Aythanın eterge hazırlanñandan sora busağatda anı başha sağışı çoşdu.* (K.K., s. 188) “Söylediğini yapmaya hazırlandıktan sonra şimdi onun başka düşüncesi yok.”
- *Kolhozğa kirgenden sora iş künlerine cuş almağanlay işleb turdu.* (O.C., s. 7) “Devlet çiftliğine girdikten sonra iş günlerine bir şey almadan çalışıp durdu.”

---

⁵⁶ Soşolov: Çekya’nın Karlovy Vary ilinde bulunan bir kasaba.

• *Malları sürülgenden beri Kıyamıt*⁵⁷ *bla afendi...* (K.K., s. 334) “Hayvanları sürüldüğünden beri Kıyamıt ve hoca...”

• *Ol aythan bolsa, kazawat boşalğandan sora Azret askerlik şkolnu tawusub...* (A., s. 80) “O söylediğin olsa, savaş bittikten sonra Azret askeri okulu bitirip...”

4.1.1.1.4.3. “F + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge fiil soylu, belirtilen öge isim soylu bir sözcüktür. Kelime grubunu meydana getiren ögeler sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ek almaz; ancak belirtilen öge de eşitlik hâl eki [+ça] bulunur.

Zarflık

Sıfat-fiil + İsim

• *Arığan turnaça boynu sozula.* (K.N.S., s. 124) “Yorgun turna gibi boynu uzayarak.”

4.1.1.2. Fiili Kelime Grupları

Bu kelime gruplarında belirten öge, kelime grubunun türünü belirler. Belirten ögenin fiil ya da fiil soylu bir sözcük olması (*isim-fiil*, *sıfat-fiil*, *zarf-fiil*, *birleşik fiil*) bu tür kelime gruplarını fiilli kelime grubu olarak kategorize eder. Belirten ögesi isim-fiil olan kelime grupları cümlede/bağlamda genellikle isimlik, sıfat-fiil ve zarf-fiil olan kelime grupları belirtmelik (sıfatlık-zarflık) olarak görev almaktadır.

Ergin (2007: 395-396) tarafından fiil grubu, partisip gurubu, gerundium grubu olarak sınıflandırılan bu tip kelime grupları için araştırmacılar şu terimleri kullanmıştır:

Tablo 2.23. Geleneksek dil bilgisi anlayışında fiilli kelime grupları için kullanılan terimler

Karahan (2008)	Birleşik fiil, Sıfat Fiil Grubu, Zarf Fiil Grubu, İsim Fiil Grubu
Gökdayı (2018)	Birleşik eylemler, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu
Özmen (2016)	Birleşik fiil, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Tarafından’lı ve +ÇA eşitlik ekli fiilimsiler, Fiilimsi gruplarında devrikleme, Fiilimsi gruplarında ayrık yapılar
Karaağaç (2009)	Birleşik fiiller, Fiilimsi Öbekleri

⁵⁷ Karaçay-Malkar Türklerinde bir isim.

Tablo 2.23. Tablonun Devamı

Mehmedoğlu (2001)	Sıfat-Fiil Öbeği, Zarf-Fiil Öbeği, İsim-Fiil Öbeği
Altun (2011)	Birleşik Fiil Grubu, İsimfiil Grubu: İsimfiil Ekleri, Sıfatfiil Grubu: Sıfatfiil Ekleri, Zarfiil Grubu: Zarffiil Ekleri
Yelten ve Açıkgöz (2005)	Birleşik Fiil, Partisip Grubu, Gerundium Grubu
Delice (2003)	Fiil Öbeği, İsim-Fiil Öbeği, Sıfat-Fiil Öbeği, Zarf-Fiil Öbeği
Böler (2019)	Birleşik Fiil, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu
Karaörs (1993)	Sıfat-Fiil (Partisip) Grubu, Zarf-Fiil (Gerindium) Grubu
Erkul (2004)	Birleşik Fiil, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu
Özkan ve Sevinçli (2013)	Birleşik Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu
Demir ve Yılmaz (2010)	Birleşik Fiiller, İsim-Fiil Grubu, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu
Kerimoğlu (2014)	Birleşik Fiil Öbeği, İsim-Fiil Öbeği, Sıfat-Fiil Öbeği, Zarf-Fiil Öbeği
Demir (2019)	Birleşik Fiil Öbeği, İsim-Fiil Öbeği, Sıfat-Fiil Öbeği, Zarf-Fiil Öbeği
Eraslan (2012)	Fiil ismi grubu, İsim-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Birleşik fiil
Özkan vd. (2016)	Birleşik Fiil, Fiilimsi Grupları (Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil, İsim-Fiil Grubu)

4.1.1.2.1. Belirteni İsim Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Belirten ögesi isim ya da isim soylu bir kelime olan grupta, belirtilenin yani temel ögenin fiil ya da fiil soylu olması grubu fiilli kelime grubu yapmaktadır. Grup cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmaktadır. Ögeler arasında sıralanma ilişkisi, istem ilişkisi, ilgi-iyelik ilişkisi, iyelik ilişkisi, iyelikli sıralanma, istem-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

4.1.1.2.1.1. “İ + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, isim ya da isim soylu; belirtilen öge, fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler sıralanma ilişkisi bulunur. Belirten öge de belirtilen öge de ek almaz. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir. Karaca (2017: 55), bu yapı tipine “isim + yardımcı fiil” şeklindeki varyantın da ilave edilmesi gerektiğini söylemektedir. Baskakov’un tasnifinde bu yapıyı birleşik kelime olarak değerlendirdiğini ve tasnifte yer vermediğini ifade ederek bu şekil için şu açıklamaya yapar:

“Türkçeye özgü bir kelime grubu tipidir. Türkçede isim + yardımcı fiil yapısıyla karşılanan hareket başka dillerde tek kelime ile karşılanıyor olabilir. Başka dillerde tek kelime ile karşılanıyor diye bu yapıları birleşik kabul etmek yanlıştır.”

İsim + Fiil

• *Ƙanamat, eslemegen kibik etib, ozub keterge **murat etdi.*** (K.K., s. 31) “Ƙanamat, fark etmemiş gibi yapıp, geçip gitmeyi diledi.”

• *Allahha **amanat bol.*** (K.N.S., s. 5) “Allah’a emanet ol.”

İsim + İsim-fiil

• *Ullu **süymeklik** boluşur menñe...* (At., s. 52) “Büyük aşk yardım eder bana...”

• *Askeribizge halkdan **ullu boluşluk** kerekdi.* (A., s. 29) “Askerimize halktan büyük yardım gerek.”

İsim + Sıfat-fiil

• *...**guguruk kıçırğan** kerti ese, bugün bügeçe keledi deb turama...* (K.K., s. 4) “...horozun öttüğü gerçek ise bugün, bu gece gelebilir deyip duruyorum...”

• *Allah **degen** aç kalmaz.* (K.N.S., s. 5) “Allah diyen, aç kalmaz.”

• *Adam **bolluk** ceti cılında baş bolur.* (N.S.A.Ç.S, s. 9) “Adam olacak yedi yaşında lider olur.”

• *Cer **sürmegen** bayınmaz.* (K.N.S., s. 10) “Tarla sürmeyen zengin olmaz.”

Zamir + Sıfat-fiil

• *Azamat, sen **men aythannı** nek añılamaysa?* (A.C., s. 56) “Azamat, sen benim söylediğimi neden anlamıyorsun?”

• *Men **aythanlıqğa**, kórkmaydı, sen uruşmasañ...* (K.K., s. 63) “Benim söylediğimden korkmuyor, sen kızmasan...”

• *Sen **aythannı** barıbiz da eşitgenbiz...* (K.K., s. 76) “Senin söylediğini hepimiz de duyduk...”

• *...**men aythanna** ne söz taballıqsız...* (O.C., s. 17) “...benim söylediğime ne söz bulacaksınız...”

• *Sen **aythan** kerti bolsa...* (A., s. 281) “Senin söylediğin gerçek olsa...”

Üleştirme sayı sıfatı + Sıfat-fiil

• *Ekinçi **söleşgenni** men şaharda...* (A., s. 249) “İkinci konuşanı ben şehirde...”

Sıfat + Sıfat-fiil

- *Kereksiz uyalğan ülüşsüz kalır.* (K.N.S., s. 333) “Gereksiz utanan paysız kalır.”
- *Oyumsuz cürügen acalsız ölür.* (K.N.S., s. 313) “Düşüncesiz yürüyen, ecelsiz ölür.”

Zarf + Sıfat-fiil

- *Köb çaşağan köbnü körür.* (K.N.S., s. 43) “Çok yaşayan, çoğu görür.”
- *Köb çaşağandan köb körgen aşhi.* (K.N.S., s. 43) “Çok yaşayandansa çok gören iyi(dir).”
- *Köb cathan bek çabar.* (K.N.S., s. 5) “Çok yatan, çok koşar.”
- *Köb külgen köb cılar.* (K.N.S., s. 299) “Çok gülen, çok ağlar.”

4.1.1.2.1.2. “İ^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunur. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alarak belirtilen ögeye bağlanır.

İsim + İsim-fiil

- *Anadan tuwma* (K.M.T.S., s. 642) “Anadan doğma”

İsim + Sıfat-fiil

- *Aslan itden kalğanı aşamaz.* (K.N.S., s. 95) “Aslan köpekten kalanı yemez.”
- *Curtundan çıkğanı börü aşar.* (K.N.S., s. 24) “Yurdundan çıkanı kurt yer.”
- *Közden ketgen kölden ketedi deb...* (K.K., s. 199) “Gözden düşen gönülden düşer diye...”
- *Cerinden ayırılğan ceti cıl cılar, curtundan ayırılğan ölgünçü cılar.* (K.N.S., s. 23) “Yerinden ayrılan yedi yıl ağlar, yurdundan ayrılan ölene kadar ağlar.”
- *Eşekden tuwğan at bolmaz.* (K.N.S., s. 90) “Eşekten doğan at olmaz.”
- *Aslandan tuwğan aslan bolur.* (K.N.S., s. 95) “Aslandan doğan aslan olur.”
- *İyiden tuwğan igi bolur.* (K.N.S., s. 185) “İyiden doğan iyi olur.”

Sıfat + İsim-fiil

- *Akırn barıw* (K.M.T.S., s. 18) “yavaş gitme”
- *Akırn boluw* (K.M.T.S., s. 18) “yavaş olma”

Sıfat + Sıfat-fiil

- *Ey, amandan tuwğan, tamada tigim etse...* (K.K., s. 16) “Ey, kötüden doğan, büyük hürmet etse...”

Zamir + Sıfat-fiil

- *Sizni coyğan men tüyülme, siz kesigizsiz...* (A.C., s. 36) “Sizi harcayan ben değilim, siz kendinizsiniz...”

Zarf + Sıfat-fiil

- *Köb çaşağandan ese, köbnü körgen köb biledi.* (K.N.S., s. 39) “Çok yaşayandansa, çoğu gören çok bilir.”

4.1.1.2.1.3. “İ^{il} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge; ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır.

İsim + İsim-fiil

- *...çegetni çaşawu bek seyirdi.* (A.C., s. 23) “...ormanın hayatı çok olağanüstüdür.”

Sıfat + İsim-fiil

- *İgini aytıwu köb bolur.* (K.N.S., s. 186) “İyinin söyleyeceği çok olur.”

İsim + Sıfat-fiil

- *Alay bolsa da bılay alay deb cuķ aytmay, tawuķnu ƙalğanın da ƙığarıb, ƙağardı.* (K.K., s. 113) “Öyle olsa da böyle öyle diye bir şey söylemiyor, tavuğun kalanımı da çıkarıp, çağırdı.”
- *Cüregini ƙıynalğanın Mölehanña bildirmey...* (K.K., s. 31) “Yüreğinin sıkıntı çektiğini Mölehan’a bildirmeden...”

• *Çumlanı kızarganı/Biyik kökge kuwana...* (Ç.K., s. 7) “Kızılcıkların kızarması/Büyük göğe sevinerek...”

• *Gokkanı cıqlamağanın bilib...* (O.C., s. 89) “Gokka’nın uyumadığı bilip...”

• *Guguruknu kıçırğanından cüregine sebeblik tanıb...* (K.K., s. 6) “Horozun ötmesinden yüreğine çare bulup...”

• *Oy, çaşawuñ kurasun, koynumda issi gircin bardı, etimi küydürdü! deb gircinni bolğanın açık etgendi.* (A.T., s. 36) “Oy, hayatın kurasun, koynumda sıcak ekme var, tenimi yaktı! diye ekmeğinin olduğunu açık etmiş.”

• *Şabaynı kızını aythanı esine tüşüb, Mölehan kerti kölü bla kuwanıb...* (K.K., s. 6) “Şabay’nın kızının söyledikleri aklına gelip Mölehan gerçekten gönülden sevinip...”

• *Hamitni cılağanı da tohtab...* (K.K., s. 10) “Hamit’in ağlaması da durup...”

• *...eçkini öltürgeni esine tüşdü.* (K.K., s. 67) “...keçiyi öldürdüğü aklına geldi.”

• *...kabbaşnı aythanı ceñil tolmasa...* (K.K., s. 79) “...kabak kafalının söylediği hızlı gerçekleşme...”

• *Aslanı cazğanların okuy turğanlay...* (O.C., s. 180) “Aslan’ın yazdıklarını okumaya devam edenler...”

• *...şkolnu boşaganlarına kağıt berdi.* (A., s. 8) “...okulu bitirenlere belge verdi.”

• *Da men canıwarlanı aythanların añılağanlıqğa...* (D.İ.Ö., s. 95) “Peki ben canavarların söylediklerini anlamama rağmen...”

• *Azamat carasını açığanın da unuttu.* (A.C., s. 39) “Azamat yarasının acıdığını da unuttu.”

• *İtni hırıldaşhanı salamlaşhanıdı.* (K.N.S., s. 103) “Köpeğin hırıldaması, selamlaşması(dır).”

• *İtni uluğanın börü eşitmez.* (K.N.S., s. 104) “Köpeğin ulumasını kurt duymaz.”

• *İyneknı atlağanına karama da, çelekni tolturğanına kara.* (K.N.S., s. 52) “İneğin yürümesine bakma da, kovayı doldurmasına bak.”

• *Konaqnı kelgeni tınç da ketgeni kıyın.* (K.N.S., s. 280) “Misafirin gelmesi kolay da gitmesi zor(dur).

• *Afendini aythanın et da, etgenin etme.* (K.N.S., s. 5) “Hocanın söylediğini yap da yaptığını yapma.”

Zamir + Sıfat-fiil

• ...*kalğanla meni aythanımı caratdılami...* (A., s. 8) “...kalanlar benim söylediklerimi beğendiler mi?”

• ...*bilanı kelgenlerini men zararın körmeyme.* (A., s. 265) “...bunların gelmelerinin ben zararını görmüyorum.”

• ...*barıbzınlı barlığtbız da qara cerdi.* (A., s. 315) “...hepimizin gideceği de kara topraktır.”

• *Anı boşalğanın ańılab, Malahownu qara ter basdı.* (A.C., s. 4) “Onun bittiğini anlayıp, Malahov’u şıpır şıpır ter bastı.”

Sıfat + Sıfat-fiil

• *Akıllını cangılğanı telini ozar.* (K.M.N.S., s.7) “Akıllının yanılması deliyi geçer.”

• *Ariwnu awruwu köb.* (K.N.S., s. 163) “Güzelin ağrısı çok(tur).”

• *Ońlunu süymegeni köb.* (K.N.S., s. 159) “Güçlünün sevmeyeni çok(tur).”

• *Telini söleşgeni da teli.* (K.N.S., s. 203) “Delinin konuştuğu da deli(dir).”

Zarf + Sıfat-fiil

• *Bilib turabız aşhamnı kelligin...* (Ç.K., s. 37) “Bilip duruyoruz akşamın geldiğini...”

4.1.1.2.1.4. “İ + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge, ek almaz; belirtilen öge, iyelik eki alır.

İsim + İsim-fiil

• *İşsiz turuwu Gokkanı başın suwğa atdırırğa cetdiredi.* (O.C., s. 105) “İşsiz durması Gokka’nın başını suya attırmaya...”

İsim + Sıfat-fiil

• ...busağatda üyübüzge **saw bolğanımı bildirirge bir madar tabılsa...** (A., s. 203)
“...şimdi evimize sağ olduğumu haber vermeye bir çare bulunsa...”

• *Bir kesek turğanlay, guguruk, İbragimge **razı bolğanım bildirgença...*** (K.K., s. 6)
“Biraz durup horoz, İbrahim’e razı olduğunu bildirir gibi...”

• ***Sıy keltirmegenleri açırw bolur.*** (K.K., s. 21) “Saygı göstermemeleri hiddetlendirir.”

• *Sora **kommunist bolğanıma men nek mahtanmayma?*** (A.C., s. 26) “Sonra komünist olduğuma ben neden övünmeyim?”

• *Ma! **Surat salğanıma bir qaraçı.*** (A.C., s. 53) “İşte! Resim koyduğuma bir baksana.”

Sıfat + Sıfat-fiil

• *Meni **tüz bolğanım** bılayda bügeçe açk boldu.* (K.K., s. 70) “Benim haklı olduğum burada bu gece ortaya çıktı.”

Zarf + Sıfat-fiil

• *...**alay aythanı** cüregine küç tiyib...* (K.K., s. 74) “...öyle söylemesi yüreğine zor gelip...”

4.1.1.2.1.5. “İ^{iv} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi vardır. Belirten öge, iyelik eki alır; belirtilen öge ek almaz.

İsim + Sıfat-fiil

• *Allay **ustalığı bolğan** bar ese wa⁵⁸, oğayıbız coqdu.* (A., s. 238) “Öyle ustalığı varsa itirazımız yoktur.”

• ***Sawluqları bolğanla** zor col bla da askerge ketgendile.* (A., s. 238) “Sağlıkları olanlar zorla da askere gitmişler.”

• ***Atası ölgen** at çabdırır.* (K.N.S., s. 204) “Babası ölen at koşturur.”

---

⁵⁸ Şaşırma tepkisi olarak da kullanılmaktadır.

- *Ceri bolmağan urluķ tiley edi.* (K.N.S., s. 71) “Tarlası olmayan tohum dilenirmiş.”
- *Çibini bolğan bal eter.* (K.N.S., s. 114) “Arısı olan bal üretir.”
- *İşi bolmağan itleni suwğa eltir.* (K.N.S., s. 61) “İşi olmayan köpekleri suya götürür.”

4.1.1.2.1.6. “İ^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, isim ya da isim soylu; belirtilen öge, fiil ya da fiil soyludur. Ögeler arasında istem-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl ek dışında bir hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki almıştır.

İsim + Sıfat-fiil

- *İşiñden tıyğanıma ayıb etme, bir eki içgi sözüümü aytırğa...* (K.K., s. 208) “İşini engellediğim için kınama, bir iki içten sözüümü söylemeye...”
- *...ķarıwundan kelgeni çaklı bir kıçırđı.* (A., s. 102) “...gücünün yettiği kadar bir bağırdı.”
- *...afendige cıyğanımı saña alıb keltirgenme.* (K.K., s. 69) “...hocaya topladığımı sana alıp getirdim.”

Zamir + Sıfat-fiil

- *...andan allıgım bardı.* (K.M.T.S., s. 32) “...ondan alacağım var.”

4.1.1.2.2. Belirteni Fiil Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Hem belirten öge hem belirtilen öge, fiil ya da fiil soylu bir kelimedir. Belirtilenin fiil ya da fiil soylu olması grubu fiilli kelime grubu yapmaktadır. Ögeler arasında sıralanma ilişkisi, istem ilişkisi, ilgi-iyelik ilişkisi, iyelikli sıralanma, istem-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

4.1.1.2.2.1. “F + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge de belirtilen öge de ek almaz. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir.

Zarf-fiil + Sıfat-Fiil

- *Atlay bilmegen taşha abınır.* (K.N.S., s. 42) “Adım atmasını bilmeyen taşta takılır.”
- *Ƙacıƙmay küreşgen muratına ceter.* (K.N.S., s. 53) “Yılmadan uğraşan muradı erer.”

Zarf-fiil + Fiil

- *...aƙıl başıma kelib, oñsunub dağıda **cuƙlab ƙaldım.*** (O.C., s. 17) “...aklıma başıma gelip, hoşuma gidip tekrar uyuyup kaldım.”

4.1.1.2.2.2. “F^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır.

Sıfat-fiil + Fiil

- *Alırın bilgen beririn da bilir.* (K.N.S., s. 390) “Almayı bilen, vermeyi de bilir.”
- *Tuwğandan tuwğan tatlıdan tatlı.* (K.N.S., s. 226) “Doğandan doğan tatlıdan tatlıdır.”

4.1.1.2.2.3. “F^{il} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır.

İsim-fiil + İsim-fiil

- *Satıwçunu satıwu başha, som⁵⁹u bir.* (K.N.S., s. 394) “Satıcının satışı başka, parası bir(dir).”

---

⁵⁹ Ana para birimi.

Sıfat-fiil + Sıfat-fiil

• *Awruğanı ũıçhağanı bir tohdab, bir da katu çığa edi.* (A.T., s. 64) “Hastanın inlemesi bir durup bir de güçlü şekilde ağrıyordu.”

4.1.1.2.2.4. “F + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten öge hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge, ek almaz; belirtilen öge, iyelik eki alır.

Zarf-fiil + Sıfat-fiil

• *...ol sebebden bütewley esime, unutmay turğanıma ısanıb başlayma.* (K.K., s. 240)
“...o yüzden tamamen aklıma, unutmadan durduğuma sevinmeye başlıyorum.”

4.1.1.2.3. Belirteni İsim Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Belirten ögesi isim ya da isim soylu olan grubun belirtilen ögesi fiildir. Belirtmelik kelime grupları sıfatlık ve zarflık olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Sıfatlık kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat; zarflık kelime grupları cümlede/bağlamda zarf görevinde kullanılmaktadır.

4.1.1.2.3.1. “İ + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunur. Belirten öge de belirtilen öge de ek almaz. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir. *burun bolğan* (iş) “eskiden olan (iş)”; *köb çaşağan* (adam) “çok yaşayan (adam)”; *birge oğuğan* (sabiyle) “birlikte okuyan (çocuklar)”

Zarflık

İsim + Zarf-Fiil

• *...bu saġatda kólunda caraların kórġeninde, cılab, kıçırık etib, eşikge kaçdı.* (K.K., s. 21) “...şimdi elindeki yaraları görđüġünde, ağlayıp, baġırıp dışarıya kaçtı.”

• ...*kesin tüzeti* kelib, **katı kıstı** Kanamatnı kolun tutdu. (K.K., s. 30) “...kendisini düzeltip, güçlü şekilde sıkıp Kanamat’ın elini tuttu.”

• ...*koluna kuranı* alıb, **awaz berib** başladı. (K.K., s. 22) “...eline Kuran’ı alıp, vaaz vermeye başladı.”

• *Osal malçı kün tiyginçi* uyanmaz. (K.N.S., s. 80) “Kötü çoban güneş doğana kadar uyanmaz.”

• ...*cüregi kaygılı bolub* sordu. (K.K., s. 21) “...kalbi endişelenerek sordu.”

• *Ertiden bla, kün tiyginçi, miyik tawlanı birine...* (K.K., s.35) “Yarın, güneş doğunca, yüksek dağların birine...”

4.1.1.2.3.2. “İ + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ek almaz; belirtilen ögede iyelik eki bulunur.

Zarflık

İsim + Sıfat-Fiil

• *Apanas caralı bolğanında, bu stolnu canında...* (K.K., s. 79) “Apanas yaralandığında, bu masanın yanında...”

4.1.1.2.3.3. “İ^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten ögede ilgi hâl eki dışında bir hâl eki bulunurken; belirtilen öge ek almaz. **tülkünü aşığan** (*itle*) “tilkiyi yiyen (köpekler)”; **barısın eşitgen** (*bala*) “hepsini duyan (çocuk)”; **çegetde bitgen** (*kögetle*) “ormanda yetişen (meyveler)”; **cumuşha ketgen** (*caş*) “göreve giden (oğlan)”; **tülkünü aşab** “tilkiyi yiyip”; **çegetde bitib** “ormanda yetişip”; **cumuşha ketib** “göreve gidip”

Sıfatlık

İsim + Sıfat-fiil

• ...*tawdan urğan suwuk ayaz uyatdı.* (K.K., s. 54) “...dağdan vuran soğuk ayaz uyandırdı.”

Zarflık

İsim + Zarf-fiil

• *Anasın acaşdırğan kozu koylanı arasına kirirge küreşib maqıradı.* (K.K., s. 41)
“Annesini kaybeden kuzu koyunların arasına girmeye çalışıp meledi.”

• *Mölehan, işin koyub, eşikge çabdı.* (K.K., s. 7) “Mölehan, işini bırakıp dışarıya koştu.”

• *Orus onowçu konakla bir kabırğadan közlerin almay qaraydıla.* (K.K., s. 13) “Rus misafirler bir duvardan gözlerini almadan bakıyorlar.”

• *Salahnı eşitgenley, colda ketib barğan bir katın...* (K.K., s. 8) “Selayı duyduğunda, yolda gitmekte olan bir kadın...”

4.1.1.2.3.4. “İy + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler iyelikli sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, iyelik eki alırken; belirtilen öge ek almaz.

Sıfatlık

İsim + Sıfat-fiil

• *Quru külleri qalğan elleden...* (At., s. 53) “Sadece külleri kalan köylerden...”

• *Elni içinde kiri bolğan üyleni alıb qarasañ...* (K.K., s. 27) “Köyün içinde kirli olan evleri alıp baksan...”

• ...*Carası bolğan butun...* (At., s. 53) “...Yarası olan bacağıın...”

• ...*cılı kelgen katınla da cumuşaq orunlu...* (A.C., s. 20) “...yılı gelen kadınlar da yumuşak yataklı...”

Zarflık

İsim + Zarf-fiil

• *Atañ kelginçi, kurmaç, cırna bla keçinmesek...* (K.K., s. 4) “Baban gelene kadar mısır, haşlanmış buğday ile geçinmezsek...”

• *...cüregi kuwanıb, üç kere sakalın sılab, tamağın arıwlab...* (K.K., s. 17) “...yüreği sevinip, üç kere sakalına sıvazlayıp, boğazını temizleyip...”

4.1.1.2.3.5. “İ^{iy} + F^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ve belirtilen öge isim veya isim soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler iyelikli sıralanma ve istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten ögede iyelik eki; belirtilen ögede eşitlik hâl eki [+ça] bulunur.

Zarflık

İsim + Zarf-fiil

• *İbragimni awuzuna tüşgenin esleb, kölleri kalğança, burunları bla kıltuq tüblerin kaşty.* (K.K., s. 6) “İbrahim’in ağzına düştüğü fark edip, kalpleri kırılmış gibi, burunları ile koltuk altlarını kaşıyor.”

4.1.1.2.3.6. “İ^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler istem-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki; belirtilen öge iyelik eki alır.

Zarflık

İsim + Zarf-fiil

• *Mölehanni kuwanç etgeni da soruğub, qarab üyde İbragimni körmegeninde, caşçık, dersin koyub...* (K.K., s. 7) “Mölehan’ın sevinci, hevesi kaybolup evde İbrahim’i göremeyince çocuğun dersini bırakıp...”

4.1.1.2.3.7. “İ^{de} + F^{iy+de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge isim ya da isim soylu, belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler istem-iyelik ve istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Hem belirten ögede hem belirtilen ögede hâl eki bulunur.

Zarflık

İsim + Sıfat-fiil

• *Ƙandawurdan ƘorkƘanımuƘa, bir canıwardan Ƙorkmayma.* “Kandawur’dan korktuğum gibi bir canavardan korkmuyorum.”

4.1.1.2.4. Belirteni Fiil Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Belirten ögesi isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiil olan kelime gruplarının belirtilen ögesi de fiil ya da fiil soylu bir kelimedir. Belirtilenin fiil ya da fiil soylu olması grubu fiilli kelime grubu yapmaktadır. Belirtilenin sıfat-fiil olduğu kelime grupları sıfatlık, zarf-fiil olduğu kelime grupları da cümlede zarflık olarak görev yapmaktadır.

4.1.1.2.4.1. “F + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten öge hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge de belirtilen öge de ek almaz. Ögeler arasındaki ilişki herhangi bir eke bağlı kalmadan, eksiz gerçekleşmektedir. *batıƘ barƘan* (*Ƙün*) “batıp giden (gün); *cawa turƘan* (*Ƙar*) “yağmakta olan (kar)”; *issileb cathan* (*Ƙoyla*) “sıcaktan yatan (koyunlar)”; *seriwün bişgen* (*aş*) “yavaş pişen (yemek)”; *süzülüƘ kelgen* (*suw*) “süzülüp gelen (su)”; *añulamay söleşgen* (*adam*) “anlamadan konuşan (insan)”

Sıfatlık

İsim-fiil + Sıfat-fiil

• *Uruş degen söznü añulamay...* (At., s. 54) “Savaş denen kelimeyi anlamıyor...”

Zarf-fiil + Sıfat-fiil

• *Ma busağatda cuķnu da san etmey catıb turğan mazallı kawqaz ovçarka samır...* (O.C., s. 14) “İşte şimdi bir şeyi de fark etmeden yatıp duran iri yarı Kafkas çoban köpeği gibi köpek...”

Zarflık

Zarf-fiil + Zarf-fiil

• *...saķlab turub, toy boşalğanlay, ızgızğa kaytıb kelıgiz.* (K.K., s. 30) “...bekleyip düğün bitince geri dönün.”

• *...balasın izleb maķırıb, tört canına çaba edi.* (K.K., s. 24) “...yavrusunu izleyip meleyerek dört yana koşuyordu.”

4.1.1.2.4.2. “F^{il} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır.

Zarflık

Sıfat-fiil + Sıfat-fiil

• *İbrahim, karab Kanamatnı mañılayında cıyırılğanlanı körmegeninde, kuwanıb aytdı.* (K.K., s. 154) “İbrahim bakıp Kanamat’ın alnında kırışıkları görmeyince sevinip söyledi.”

• *Apanas aythannı körgeninde, koynuna ot tüşgença...* (K.K., s. 64) “Apanas konuştuğunu gördüğünde, koynuna ateş düşmüş gibi...”

• *Cırlağanın tohtathanında...* (D.İ.Ö., s. 107) “Ağlaması durduğunda...”

4.1.1.2.4.3. “F + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki alır.

Zarflık

Zarf-fiil + Sıfat-fiil

• *Az, köb zaman ketgen ese da, uyanıb karaqanımda, bolğanım kan bolub...* (K.K., s. 89) “Az çok zaman geçmişse de uyanıp baktığımda her tarafım kan olup...”

• *...bılay cazık bolub, atılıb kalğanımda, sen meni, kanımı, içgença, hakımı aşarğa küreşese.* (K.K., s. 42) “...böyle zavallı olup, önemsiz olduğumda sen benim kanımı içer gibi hakkımı yemek için uğraşıyorsun.”

4.1.1.2.4.4. “F^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde hem belirten hem belirtilen öge fiil ya da fiil soyludur. Kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. *kıçırğanıgızdan elgenñen (sabiyy)* “bağırmanızdan irkilen (çocuk)”; *korqmağanlarına seyirsinñen (adam)* “korkmamalarına şaşırın (insan)”

Zarflık

Sıfat-fiil + Zarf-fiil

• *Badimat, cılağanın tohtatıb, ot carıkda cılamuq cuğu ullu közlerin cıtıratdı, sora başın örge tutub, kayırılıb...* (K.K., s. 155) “Badimat ağlamayı kesip ateşin ışığında gözyaşı bulaşmış büyük gözlerini parlattı, sonra başını kaldırıp...”

4.1.2. Birleşik Kelime Grupları

İki kelimenin belirli kurallar çerçevesinde birleşip meydana getirdiği gruplar, basit kelime grubuyken üç ya da daha fazla kelimenin birleşmesiyle meydana gelen gruplar, birleşik kelime grubudur. Baskakov (2016: 80), bu tür kelime gruplarını *zincirleme kelime grubu* olarak adlandırmaktadır. Türkçedeki zincirleme kelime gruplarına, aralarında anlam ve sözdizimi bakımından bağlantı bulunan ve içerisinde basit kelime grubu ile ayrı bir kelime bulunan sözdizimlik yapıların da Türkçedeki zincirleme kelime gruplarına dâhil edilebileceğini söyler.

Çalışmada birleşik kelime grupları, üç ögeli ve çok ögeli kelime grupları olarak iki başlık altında incelenecektir.

4.1.2.1. Üç Ögeli Kelime Grupları

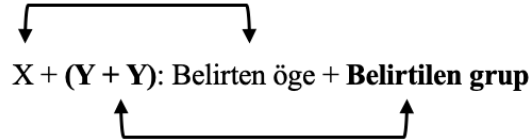
Üç kelimenin belirli kurallar dâhilinde bir araya gelmesiyle üç ögeli kelime grupları meydana gelir; yani bir belirten grup ve bir belirtilen ögeden ya da bir belirten öge ve bir belirtilen gruptan oluşmaktadır. İşlevine göre isimlik ve belirtmelik; temel ögeye göre isimli, fiilli; bağlantı yöntemine göre temelde ilgi-iyelik ilişkisi, istem ilişkisi, sıralanma ilişkisine göre incelenmektedir. Basit kelime gruplarıyla aynı bağlantı yöntemleri kullanılmaktadır.

Basit kelime grubu, üç ögeli kelime grubunun belirteni olarak görev alır.

Şekil 2.1. Belirten gruplu üç ögeli kelime grubu

Basit kelime grubu, üç ögeli kelime grubunun belirtileni olarak görev alır.

Şekil 2.2. Belirtilen gruplu üç ögeli kelime grubu

4.1.2.1.1. İsimli, Üç Ögeli Kelime Grupları

Kelime grubunun belirtilen ögesi isim ya da isim soylu bir sözcük ise bu kelime grupları isimli kelime grubu olarak adlandırılmaktadır. Kelime grubunun belirtilen gruplu olması durumunda belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun da isimli bir kelime grubu olması gerekmektedir.

“İ + (İ + İ)”; “İ + (F + İ)”; “F + (İ + İ)”; “F + (F + İ)”

4.1.2.1.1.1. Belirteni İsim Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Belirten ögesi isim ya da isim soylu bir kelime olan bu grup cümlede/bağlamda isim özelliğindedir. Bu kelime grupları cümlede/bağlamda özne, nesne, dolaylı tümleç ve yüklem görevinde kullanılmaktadır. İlgi-iyelik, sıralanma, istem, ilgi, iyelik, istem-iyelik ilişkileri ögeler birbirine bağlanmaktadır.

4.1.2.1.1.1.1. “(İ + İ) + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren ögeler, sıralanma, istem, ilgi-iyelik yöntemleriyle farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

4.1.2.1.1.1.1.1. “(İ + İ) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-İsim) + Edat; (İsim-Sıfat) + İsim; (Sıfat-İsim) + İsim; (Sıfat-Sıfat) + İsim; (Sıfat-İsim) + Edat; (Zamir-Edat) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + Edat

• *Ariw söz caz kün kibik.* (K.N.S., s. 440) “Güzel söz, bahar günü gibi(dir).”

(İsim-Sıfat) + İsim

• *Ay carıklı keçe arasın.* (Ç.K., s. 23) “Ay ışıklı gece arasın.”

(Sıfat-İsim) + İsim

• *Zaynebden bir ayak ayran alıb keleyim.* (O.C., s. 23) “Zayneb’den bir kase ayran alıp geleyim.”

(Sıfat-İsim) + İsim

• *Çiriklede igi kesek kozuğulağ da, mushot da cıydı.* (A.C., s. 15) “Çürüklerden epeyce kuzu kulağı da dere otu da topladı.”

(Sıfat-Sıfat) + İsim

• *Taw biçenni tatlı iyisi siñnen hawanı oñsunub soluy, biçenni sırtıñ bla taşımay, eki çarhlı arbala bla taşıwçu zamanlanı...* (O.C., s. 5) “Dağ otlarının tatlı kokusunun sindiği havayı hoşuna gidip soluyor, otu sırtında taşımadan, iki tekerlekli arabalar ile taşıyıcılık yaptığı zamanları...”

• *Altın sırtlı çabağla kara suwda...* (Ç.K., s. 66) “Altın (sırtlı) renkli balıklar akarsuda...”

• *Siz, erkişile, katı köllü adamlasız...* (K.K., s. 62) “Siz, erkekler, sert mizaçlı insanlarsınız...”

• *...başha türlü cuğ aqılına kelmeğendi.* (O.C., s. 195) “...başka türlü bir şey aklına gelmemiş.”

(Sıfat-İsim) + Edat

• *Kız degeniñ miyala tabağ kibikdi.* (K.K., s. 27) “Kız dediğin cam tabak gibidir.”

• *Sözge usda carıq culduz kibikdi.* (K.N.S., s. 41) “Güzel konuşan parlak yıldız gibidir.”

(Zamir-Edat) + İsim

• *Eki bolsaq meni kibik adaml/Biri ayda, carıqlıknı saqlağan.* (Ay., s. 40) “Benim gibi iki insan olsa/biri ayda, parlaklığını saklamış.”

4.1.2.1.1.1.2. “(İ^{il} + İ^{iy}) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi ile bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi, ilgi hâl eki; belirtilen ögesi, iyelik eki alır.

“(İ^{il} + İ^{iy}) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Polknu komissarı Malıçenko* *katlarına kelib salamlaşdı.* (A., s. 86) “Alayın komiseri Malıçenko yanlarına gelip selamlaştı.”

• *Amma da, caşçıknı anası Zayneb da çabışıb cetdile.* (A.C., s. 19) “Büyükanne de oğlanın annesi Zayneb de koşup gittiler.”

• *Keminatnı caşı Aslan bla kelini Goğka...* (O.C., s. 23) “Keminat’ın oğlu Aslan ile gelini Gokka...”

• *Men Apsatını kıızı Fatimama, degendi ol.* (M., s. 266) “Ben Apsatı’nın kızı Fatimayım, demiş o.”

4.1.2.1.1.1.3. “(İ + İ^{iy}) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri birbirine iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ek almazken; belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ + İ^{iy}) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Üy biyçesi Habibat bla kıızı Kemishan...* (O.C., s. 5) “Evin hanımı Habibat ile kızı Kemishan...”

4.1.2.1.1.1.4. “(İ^{iy} + İ) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri birbirine iyelikli sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Basit kelime grubunun belirten ögesi iyelik eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz. (İsim-Sıfat) + İsim; (İsim-Edat) + Sıfat; (İsim-Edat) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{iy} + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**İ^{iv} + İ**”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat) + İsim

• **Ƙatını iyi erkişi colğa azıksız çıkmaz.** (K.N.S., s. 172) “Karısı iyi erkek, yola azıksız çıkmaz.”

• **Aklı cartı adam kesim aythan deb...** (O.C., s. 105) “Aklı yarım insan kendi söylediğim diye...”

(İsim-Sıfat) + Sıfat

• **Eki betli apendiden beti kara günahlı aşlı.** (N.B.T.H.K.A., s. 53) “İki yüzlü hocadan yüzü kara günahkâr iyi(dir).”

(İsim-Edat) + Sıfat

• **Caş Ƙarıwu bla küçlü, Ƙart aklı bla küçlü.** (K.N.S., s. 155) “Delikanlı kuvveti ile güçlü, yaşlı akli ile güçlü(dür).”

(İsim-Edat) + İsim

• **Aymuş kördü, awuzu kibik kılıçını...** (Ay., s. 17) “Aymuş gördü, ağzı gibi kılıcı...”

4.1.2.1.1.1.1.5. “(İ^{il} + İ) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri birbirine ilgi ilişkisi ile bağlanmıştır. Basit kelime grubunun belirten ögesi, ilgi hâl eki alırken; belirtilen ögesi, ek almaz.

“(İ^{il} + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ”: İlgi ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-Edat) + Sıfat

• **Caşaw tamam seni kibik ariwdu.** (At., s. 40) “Yaşam tam senin gibi güzeldir.”

4.1.2.1.1.1.6. “(İ^{de} + İ) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri birbirine istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Basite kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz. (İsim-Sıfat) + İsim; (İsim-Edat) + İsim gibi varyantları vardır.

“(İ^{de} + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{de} + İ”: İstem sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat) + İsim

• *Bilimden ulla baylık çokdu.* (K.M.S., s. 38) “Bilimden büyük zenginlik yoktur.”

(Zamir-Sıfat) + İsim

• *Menden özge adam anı, kart babasını, curtuna da basmaz edi.* (K.K., s. 40) “Benden başka adam onun yaşlı babasının yurduna da adım atmazdı.”

4.1.2.1.1.1.2. “İ + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri kendi arasında sıralanma, istem, ilgi-iyelik yöntemleriyle farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

4.1.2.1.1.2.1. “İ + (İ + İ)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de birbirine sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. İsim + (İsim-İsim), Sıfat + (İsim-İsim), Sıfat + (Sıfat-İsim), Zarf + (Sıfat-İsim) gibi varyantları bulunmaktadır.

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + (İsim-İsim)

- **Ƙadı Cağafar Afandi** (K.M.T.S., s. 14) “Kadı Cafer Efendi”

Sıfat + (İsim-İsim)

- **Ƙış caz da caşil narat terekle...** (At., s. 46) “Kışın da yazın da yeşil çam ağaçları...”
- **...bir alma terekni körgendile.** (D.İ.Ö., s. 105) “...bir elma ağacını görmüşler.”
- **Ƙaydan çıƙdı? Bu dünya şaytanlıları...** (Ç.K., s. 71) “Nereden çıktı? Bu dünya şeytanlarının...”

Sıfat + (Sıfat-İsim)

- **...allıña bir mazallı ayü çıƙğanlay...** (A.C., s. 13) “...önüne kocaman bir ayı çıkınca...”
- **...bu aman caş bu işge ƙatışhanlı...** (K.K., s. 196) “...bu kötü oğlan bu işe ƙarışalı...”
- **...bir mazallı taş bla urub, soylandırıb ƙoydu.** (A.C., s. 48) “...kocaman bir taşla vurup yere serip bıraktı.”
- **...bir eski üynü ocağını canına buğub sakladı.** (K.K., s. 48) “...eski bir evin bacasının yanına gizlenip bekledi.”
- **...da sora, kel, bu cumuşaƙ ƙırdıƙda/Arı deri bir kesekçik catayık.** (D.T.T.K., s. 40) “...ya sonra, gel, bu yumuşak yeşillikte/o zamana kadar biraz dinlenelim.”
- **Eki ƙotur at da bir birlerin ƙaşıy edile.** (K.N.S., s. 84) “İki uyuz (huy) at da birbirlerini ƙaşıyormuş.”
- **Bu taşlı cerge ömürleden beri...** (O.C., s. 34) “Bu taşlı yere çağlardan beri...”
- **Ol terekde bir tatlı almala ösgendile.** (D.İ.Ö., s. 105) “O ağaçta lezzetli elmalar yetişmiş.”
- **...allıma bir ullu cılan çıƙdı.** (A.T., s. 34) “...önüme büyük bir yılan çıktı.”
- **Ullu mullıƙçı ƙuş, ƙoyla özenden tebregenley...** (K.K., s.23) “Büyük leş yiyen ƙuş, koyunlar vadiden hareket edince...”
- **Ketgen keçe bir açi tüş kördüm.** (A.C., s. 8) “Geçen gece bir kabus gördüm.”
- **Bir ƙart börü birewnü bawuna ƙirirge hazırlanıb...** (D.İ.Ö., s. 105) “Yaşlı bir kurt başkasının ahırına girmeye hazırlanıp...”

- ... **bir ariw kız süyeliip tura!** (M., s. 266) “...güzel bir kız dikilip duruyor!”
- ...*bizni cerleribizde bir ulla ögüz çaşağandı.* (B.B., s. 53) “...bizim topraklarımızda ulla bir öküz yaşamış.”
- ...*ķara bu ķart haywanña...* (K.K., s. 42) “...bak bu yaşlı hayvana...”
- **Bir nasıblı ķuwanç çaşaw kelgendi.** (At., s. 12) “Şanslı, mutluluk dolu bir hayat gelmiş.”

Zarf + (Sıfat-İsim)

- **Em ulla baylıķ can sawluķ.** (K.N.S., s. 229) “En büyük zenginlik can sağlığıdır.”
- ...*bügün ol meni başıma bek ulla ķayğı salğandı.* (K.K., s.25) “...bugün o benim aklıma çok büyük (bir) kaygı düşürdü.”
- ...*bek kızbay adam edi.* (K.K., s. 25) “...çok korkak (bir) adamdı.”

4.1.2.1.1.2.2. “İ + (İ + İ^{iv})” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri birbirine iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Basit kelime grubunun belirten ögesi, ek almazken; belirtilen ögesi, iyelik eki alır. Sıfat + (İsim-İsim); Sıfat + (Sıfat-İsim); Ünlem + (Sıfat-İsim) gibi varyantları vardır.

İ + (İ + İ^{iv}): Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İ + İ^{iv}: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfat + (İsim-İsim)

- ...*eski cürek caraların unutup...* (K.K., s. 37) “...eski yürek yaralarını unutup...”

Sıfat + (Sıfat-İsim)

- *Miñ malıñ bolğandan ese, bir bilimli balañ bolsun.* (K.N.S., s. 39) “Bin malın olmasındansa bir eğitilmiş, bilgili çocuğun olsun.”
- *Caşçık ulla ķara közlerin candırıp tört canına ķaradı.* (A.C., s. 18) “Oğlan büyük kara gözlerini iyice açıp dört yanına baktı.”

Ünlem + (Sıfat-İsim)

- *Ey tatlı teñim, dedi Titov.* (A.C., s. 6) “Ey tatlı akranım, dedi Titov.”

4.1.2.1.1.1.2.3. “İ + (F + İ)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de birbirine sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Basit kelime grubunun belirteni fiil ya da fiil soylu bir sözcük; belirteni isim ya da isim soylu bir sözcüktür.

“İ + (F + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Sıfat + (Sıfat-fiil-İsim)

• *Aķ çartlağan nartühleni ağaç ayakdan...* (K.K., s. 5) “Beyaz patlamış mısırları ağaç kaseden...”

• *...üç kızlağan tawuķ anı ızından, caşçıkğa öşün uruş ete...* (K.K., s. 6) “...üç tane tavuk onun peşinden, oğlana göğsüyle vurarak...”

• *...alay bolsa da ol etillik işni bir aytçı, eşteyim.* (K.K., s. 25) “...öyle olsa da o yapılacak işi bir söyle duyayım.”

• *Adamla! deb bir kıçırğan tawuş çıķdı.* (O.C., s. 65) “İnsanlar! diye bağırان bir ses geldi.”

• *...bu çağırılmağan konaķ degença...* (K.K., s. 54) “...bu çağırılmayan misafir der gibi...”

4.1.2.1.1.1.3. “(İ + İ)^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri kendi aralarında sıralanma, istem ilişkisi ile farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

4.1.2.1.1.3.1. “(İ + İ)^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun hem belirten grubu hem belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ + İ)^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-İsim) + İsim

• *Caşil cayda baliyçik...* (B.Ç., s. 10) “Yeşil yazda vişnecik...”

4.1.2.1.1.3.2. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + Edat

• *Musakaynı⁶⁰ rıshısına köre.* (K.N.S., s. 301) “Musakay’ın malına mülküne göre(dir).”

4.1.2.1.1.3.3. “(F + İ)^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + İ)^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

---

⁶⁰ Musakay: Karaçayça bir soy ismi.

(Sıfat-fiil-İsim) + Sıfat

• *Oķuđan sabiy oķumađan adamdan ulludu.* (K.N.S., s. 40) “Okuyan çocuk, okumayan adamdan büyüktür.”

4.1.2.1.1.3.4. “(F + İ^{iy})^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile birleşirler. Belirten grup, [+ça] eşitlik eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu, belirtilen ögesi isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki alır.

“(F + İ^{iy})^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grubu isim, isimli

“F + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten ögesi fiil, isimli

(Sıfat-fiil-İsim) + İsim

• *Tuwđan ceriñça cer bolmaz, tuwđan eliñça el bolmaz.* (K.N.S., s. 24) “Doğduğun yer gibi yer olmaz, doğduğun köyün gibi köy olmaz.”

4.1.2.1.1.4 “İ^{de} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba istem-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{de} + (İ + İ)^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + (Zarf-Sıfat)

• *Kızlardan em alamatın sayladım.* (K.M.T.S., s. 22) “Kızlardan en güzelini seçtim.”

4.1.2.1.1.1.5. “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren ögeler kendi aralarında sıralanma, istem, ilgi-iyelik ilişkisi ile farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

4.1.2.1.1.1.5.1. “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-İsim) + İsim; (Sıfat-İsim) + İsim; (Zarf-Sıfat) + İsim; (Zamir-İsim) + Sıfat; (Zamir-İsim) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Nikolay patçahnı suratı.* (K.K., s. 13) “Nikolay padişahın resmi.” (Çar Nikolay’ın resmi)

• *...üydegisi bla Türk patçahnı suratı.* (K.K., s. 13) “...karısı ile Türk padişahının resmi.”

• *Kıl kıbuznu kılı bek tartılıb üzülürge hazır bolub turğança...* (K.K., s. 68) “Telli sazın teli çok çekilip kopmaya hazır duruyor gibi...”

• *İvan İvanoviçni üyü colnu canındadı.* (A., s. 203) “İvan İvanoviç’in evi yolun yanında.”

(Sıfat-İsim) + İsim

• *...ullu Allahnı kudreti bla teñizge tayağın atıb...* (K.K., s. 22) “...büyük Allah’ın kudreti ile denize asasını atıp...”

• *Ol cılanı başı seni tübüñde...* (A.T., s. 34) “O yılanın başı senin altında...”

• *...boz kızuçuknu anası balasın izleb maqırıp...* (K.K., s. 24) “...boz kuzucuğun annesi yavrusunu meleyerek arıyor.”

• *Tünene de sarı iynekni emçegin cılan urğandı.* (K.K., s. 41) “Dün de sarı ineğin memesini yılan sokmuş.”

• *Apanas caralı bolğanında, bu stolnu canında...* (K.K., s. 79) “Apanas yaralandığında bu masanın yanında...”

• *Ol adamni kıtsuzluğu cüregiñe korıkuw beredi.* (O.C., s. 78) “O adamın uğursuzluğu yüreğine korku veriyor.”

• *Boldu carlı sabiyleni cubançı...* (Ç.K., s. 123) “Oldu zavallı çocukların sevinci...”

• *Bu ögüznü közleri arba çarh teñli...* (B.B., s.53) “Bu öküzün gözleri araba tekeri kadar...”

• *...caşçık toğuzunçu Emegenni қолuna түşgenley...* (B.B., s. 52) “oğlan dokuzuncu Emegen’in eline düşünce...”

• *Tawlu ellileni atların berdim.* (Ç.K., s. 103) “Dağlı köylülerin atlarını verdim.”

• *Bir қawumlanı közleri cılamuқdan toldu.* (A.C., s. 7) “Bir kısım insanın (halkın) gözleri gözyaşıyla doldu.”

• *İgi kitabı mağanasın caraşdırıb aққasına aytadı.* (A.C., s. 9) “İyi kitabın manasını dedesine anlattı.”

• *Eki tişirwnu sabiyleri da kıçırıkdan alıb analarını butlarına çırmaladı.* (O.C., s. 43) “İki kadının çocukları da ağlayarak annelerinin bacaklarına sarıldılar.”

• *Carlı üynü kişdigi muğur bolur.* (K.N.S., s. 106) “Fakir evin kedisi neşesiz, kederli olur.”

• *Cañız қазını түгü casdıқ çıқmaz.* (K.N.S., s. 119) “Tek kazın tüyünden yastık çıkmaz.”

• *Az қoynu қoйçusu bla, carlı üynü biyçesi bet tabmazla.* (K.N.S., s. 332) “Az koyunun çobanı ile fakir evin hanımı itibar görmez.”

• *Carawsuz aғaçını çıғanağı ullanı bolur.* (K.N.S., s. 185) “Faydasız ağacın dikenini büyük olur.”

• *Bir süyekni üsünde on it talaşır.* (K.N.S., s. 101) “Bir kemiğin üstünde on köpek dalaşır.”

• *Aman kızını anası keleş bolur.* (M.N.S., s. 160) “Kötü kızın annesi dünürücü olur.”

• *Bay üynü sabiyi azgın bolur, carlı üynü kişdigi azgın bolur.* (K.N.S., s. 354) “Zengin evin çocuğu şımarık olur, fakir evin kedisi azgın olur.”

• *Aman terekni tamurı kerı keter.* (K.N.S., s. 136) “Kötü ağacın kökü uzağa gider.”

• *Aman adamnı tili uzun.* (K.N.S., s. 179) “Kötü adamın dili uzun(dur).”

(Zamir-İsim) + İsim

• *Bütew elni içinde qarıwı bolğan adamları sögüb...* (K.K., s. 103) “Bütün köyün içinde gücü olan adamları kötüleyip...”

• *Har adamnı nasıbtı başha.* (K.N.S., s. 303) “Her insanın nasibi başka(dır).”

(Zamir-İsim) + Sıfat

• *Ol adamnı kutsuzluğu cüregiñe korkuw beredi.* (O.C., s. 78) “O adamın iticiliği yüreğine korku veriyor.”

(Zarf-Sıfat) + İsim

• *Mal keseşik, em semizni birin keseşik!* (D.İ.Ö., s. 94) “Hayvan keselim, en semizin birini keselim!”

4.1.2.1.1.5.2. “(F + İ)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir kelimedir. (Sıfat-fiil-İsim) + İsim; (Sıfat-fiil-İsim) + Zamir; (Zarf-fiil-İsim) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(F + İ)^{il} + İ^{iy}: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

(Sıfat-fiil-İsim) + İsim

• *Ayamadı kelgen zatnı küçünden...* (Ay., s. 10) “Sakınmadı gelen şeyin gücünden...”

• *Çakırılmağan konakları adebsizliklerine seyirsinib...* (K.K., s. 36) “Çağırılmayan misafirlerin edepsizliklerine şaşırıp...”

• *Akğan suwnu bereketi çok.* (K.N.S., s. 138) “Akan suyun bereketi yok(tur).”

- *Uçan kuşnu colu çok.* (K.N.S., s. 121) “Uçan kuşun yolu yok(tur).”
- *Kaçar kızını közü eşikte.* (K.N.S., s. 193) “Kaçacak kızın gözü kapıda(dır).”
- *Süzülgen suwnu kırtu köb bolur.* (K.N.S., s. 113) “Durgun suyun kurdu çok olur.”
- *Küküregen bulutnu cawumu az.* (K.N.S., s. 133) “Gürleyen bulutun yağmuru az(dır).”

(Sıfat-fiil-İsim) + Zamir

- *Kemishannı közü cetgen cerni barısında kara şinellile aylanadıla.* (O.C., s. 17) “Kemishan’ın gözünün ulaştığı yerin hepsinde siyah giyimli insanlar dolaşıyorlar.”
- *Ozduradı çıkğan aşını köbüsün...* (Ay., s. 30) “Geçiriyor çıkan yiyeceğin çoğunu...”

(Zarf-fiil-İsim) + İsim

- *Köçgünçü kawumnu içinde, bomba atılğança, bir hapar çıkdı.* (O.C., s. 105) “Göç eden topluluğun içinde, bomba atılmış gibi bir haber çıktı.”

4.1.2.1.1.5.3. “(İ + İ) + İ^y” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögelerinin de kendi arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ) + İ^y: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^y”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-İsim) + Sıfat

- *...barıb körürge gerekli, kim bilirsın, bir cuğ kereklisi bolsa...* (K.K., s. 32) “...gidip görmeliyiz, kim bilir, bir şeye ihtiyacı olsa...”

4.1.2.1.1.5.4. “(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + İ^y” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögelerinin de kendi arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-İsim) + İsim; (Zamir-İsim) + İsim; (Sıfat-İsim) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkısı, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkısı, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Çuruğçunu kızını çuruğu bolmaz.* (K.N.S., s. 409) “Ayakkabıcının kızının ayakkabısı olmaz.”

(Zamir-İsim) + İsim

• *...alanı awruwlarını üsünden türlü türlü kitabla okuydu.* (A.C., s. 9) “...onların hastalıkları hakkında türlü türlü kitaplar okuyor.”

• *Kıyamıt kesini caşını atın aytmaydı.* (K.K., s. 27) “Kıyamıt, kendi oğlunun adını söylemedi.”

(Sıfat-İsim) + İsim

• *Amanı börkünü többesi teşik.* (K.N.S., s. 184) “Kötünün şapkasının tepesi delik(tir).”

4.1.2.1.1.1.5.5. “(İ + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-ıyelık ılışkısı ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ılışkısı bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ek almazken; belirtilen ögesi iyelik eki almıştır. (İsim-İsim) + İsim; (Sıfat-İsim) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkısı, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelık ılışkısı, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Namaz etib boşab, mamuk gabrayını tüymelerin etib...* (O.C., s. 13) “Namaz kılıp bitirip pamuk ceketinin düğmelerini ilikleyip...”

• *Kayın anasını arbazında Gokka adamları awañların körüb...* (O.C., s. 48) “Kaynanasının avlusunda Gokka insanların karaltılarını görüp...”

(Sıfat-İsim) + İsim

• *Siz nasıplı caşlığımı kuwançı...* (D.T.T.K., s. 26) “Sizler (benim) şanslı gençliğimin sevincisiniz.”

4.1.2.1.1.1.5.6. “(İ^{de} + İ)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ^{de} + İ)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat) + İsim

• *Sözge usdanı sözü ortak.* (K.N.S., s. 7) “Güzel konuşanın sözü ortak(tır).”

• *Atası birni malı bir, anası birni canı bir.* (K.N.S., s. 268) “Babası birin malı, annesi birin canı bir(dir).”

4.1.2.1.1.1.5.7. “(İ^{de} + İ) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ^{de} + İ) + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-Sıfat) + İsim

• *Busağatda andan ulla borçubuz çoğdu.* (A., s. 52) “Şimdi ondan büyük borcumuz yok.”

(İsim-Edat) + İsim

• *Hantına köre tuzu, üyüne köre kıızı.* (N.S.A.Ç.S., s. 134) “Yemeğine göre tuzu, evine göre kıızı.”

4.1.2.1.1.5.8. “(İ^{il} + İ^{il}) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun öğelerinin de kendi arasında ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ^{il} + İ^{il}) + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{il}”: İlgi ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-İsim) + İsim

• *Bizni üyün şorbatında...* (B.Ç., s. 3) “Bizim evin saçağında (çatı)...”

4.1.2.1.1.5.9. “(İ^{iy} + İ^{il}) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun öğeleri arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi iyelik eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz. (İsim-İsim) + İsim; (İsim-Sıfat) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{iy} + İ^{il}) + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{iy} + İ^{il}”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Eli coğnu kölü coğ.* (K.N.S., s. 7) “Köyü olmayanın yüreği yok(tur).”

• *İşi barnı aşı bar.* (K.N.S., s. 48) “İşi olanın aşısı var(dır).”

• *Konağı coğnu şohu coğ.* (K.N.S., s. 6) “Misafiri olmayanın arkadaşı yok(tur).”

(İsim-Sıfat) + İsim

- *Awzu amannı awzunda it ölür.* (K.N.S., s. 344) “Ağzı pisin ağzında köpek ölür.”
- *Ceri baynı eli bay.* (K.N.S., s. 135) “Toprağı zengin köyü zengin(dir).”

4.1.2.1.1.5.10. “(İ^{de} + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten grup ile belirtilen öge istem-iyelik ilişkisi ile birleşirler. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da istem-iyelik ilişkisi vardır.

“(İ^{de} + İ^{iy})^{de} + İ^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{de} + İ^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat-fiil) + Zarf

• *...üyge keterini üsünden Kıyamıtı caş Qandawur bla söleşib...* (K.K., s. 37) “...eve gitmesinin hakkında Kıyamıt’ın oğlu Kandavur ile konuşup...”

4.1.2.1.1.5.11. “(F + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisi ile birleşirler. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu, belirtilen ögesi isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında iyelik ilişkisi vardır.

“(F + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“F + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

(Sıfat-fiil-İsim) + İsim

• *Qanamat, caşağan cerini tögereğinde ne bolğanına qarab...* (K.K., s. 66) “Kanamat yaşadığı yerin çevresinde ne olduğuna bakıp...”

4.1.2.1.1.1.6. “İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde, belirten öge belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren ögeler farklı bağlantı yöntemleri ile birbirine bağlanabilmektedir.

4.1.2.1.1.1.6.1. “İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki alırken; belirtilen grup, iyelik eki almıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögelerinin de kendi arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun hem belirten ögesi hem belirtilen ögesi ek almaz. İsim + (İsim-İsim); İsim + (Sıfat-İsim); Zamir + (Sıfat-İsim); İsim + (Sıfat-Zamir) gibi varyantları bulunmaktadır.

“İ^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + (İsim-İsim)

- *Adamnı ana tili anası kibik.* (K.N.S., s. 431) “İnsanın ana dili annesi gibi(dir).”
- *Adamnı nasıbtı adamnı ata curtudu.* (K.N.S., s. 22) “İnsanın şansı, insanın ana yurdudur.”
- *Ana üynü kün carığı.* (K.N.S., s. 272) “Anne, evin gün ışığı(dir).”
- *Terezeçikni temir çibıklarına kablanıb...* (O.C., s. 63) “Küçük pencerenin demir parmaklıklarına kapaklanıp...”

İsim + (Sıfat-İsim)

- *Bilimi, okıwu bolğan adamla komendantnı kanlı cawlarıdıla.* (O.C., s. 105) “Eğitimli, aydın insanlar komutanın kanlı düşmanlarıdır.”
- *Siz cüregimi ahşı umutları...* (D.T.T.K., s. 26) “Siz yüreğimin iyi umutları...”
- *...tekeni bir müyüzüne konñandı.* (B.B., s. 55) “...tekenin bir boynuzuna konmuş.”
- *Kıyamıtnı cüz közü bardı, koymay tabar.* (K.K., s. 47) “Kıyamıt’ın yüz gözü var, bırakmaz bulur.”

• ...*awuzunu eki kıyırında eki altın tişi ciltıra...* (K.K., s. 78) “...ağzının eki kenarında iki altın dişi parlayarak...”

• *Alay ese Gokkanı eki culduzu bolurğa kerekdi.* (O.C., s. 63) “Öyleyse Gokka’nın iki yıldızı olması gerek.”

• ...*ullu Karaçay bıçağını sermep alıb, ayünü cumuşağ bıdırın sıldı.* (A.C., s. 10) “...büyük Karaçay bıçağı kapıp alıp, ayının yumuşak karnını kesti.”

• ...*bir colda Kıyamıtı kiçi caşı...* (K.K., s. 16) “...bir yolda Kıyamıt’ın küçük oğlu...”

• *Bayrı har künü bayram bolur.* (N.S.A.Ç.S., s. 16) “Zengin her günü bayram olur.”

• *Börünü bir künü aç, bir künü tok.* (N.S.A.Ç.S., s. 39) “Kurdun bir günü aç, bir günü tok(tur).”

• *Hıyınıcı eki ülüşü başına.* (K.N.S., s. 326) “Büyücünün iki hissesi başına(dır).”

• *Nasıblını eki cuwuğu bir kün kelir, nasıpsızını eki borçu bir kün kelir.* (K.N.S., s. 302) “Nasıplının iki akrabası aynı gün gelir; nasipsizin iki borcu aynı gün gelir.”

• *Cigitni citi közleri, matuhnu tabsız sözleri.* (K.N.S., s. 208) “Yiğidin keskin gözleri, tembelin yakışksız sözleri.”

• *Kızını bir ayağı bosağada.* (K.N.S., s. 194) “Kızın bir ayağı kapı eşiğinde(dir).”

Zamir + (Sıfat-İsim)

• *Bügün seni ulla küñüñdü.* (A., s. 8) “Bugün senin büyük günün(dür).”

• *Men saña kıurman bolayım, sen meni bağıalı konağım.* (K.K., s. 17) “Ben sana kurban olayım, sen benim kıymetli misafirim.”

İsim + (Sıfat-Zamir)

• *Katınlanı bir kıawumu, söznü artı boşalğınçı...* (K.K., s. 8) “Kadınların bir kısmı, konuşmasını bitirinceye kadar...”

4.1.2.1.1.6.2. “İ + (İ + İ)y” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen grup, iyelik eki almıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit

kelime grubunun ögelerinin de kendi arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun hem belirten ögesi hem de belirtilen ögesi ek almaz.

“**İ + (İ + İ)^{iy}**”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfat + (Sıfat-İsim)

• ...*awuzunu eki kıyırında **eki altın tişi cıltıray**...* (K.K., s. 78) “...ağzının eki kenarında iki altın dişi parlayarak...”

4.1.2.1.1.1.6.3. “**İ^{il} + (F + İ)^{iy}**” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten öge belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki alırken; belirtilen grup, iyelik eki almıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögelerinin de kendi arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun hem belirten ögesi hem belirtilen ögesi ek almaz; belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir kelimedir. İsim + (Sıfat-fiil-İsim); Zamir + (İsim-fiil-İsim) gibi varyantları bulunmaktadır.

“**İ^{il} + (F + İ)^{iy}**”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**F + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

İsim + (Sıfat-fiil-İsim)

• ...*avtomatını çartlağan tawuşu eşildi*. (A., s. 293) “...tüfeğin patlayan sesi duyuldu.”

• *Ƙanamatnı süygen nögerleri allına çıkdıla*. (K.K., s. 31) “Kanamat’ın sevdiği arkadaşları önüne çıktı.”

• ...*caşçıknı cılağan tawuşu uzakda Ƙozu maƘırğan tawuş kelgença, Ƙulağına keldi*. (K.K., s. 7) “...oğlanın ağlama sesi uzakta kuzu meleme sesi gelir gibi, kulağına geldi.”

• *Bir kesek turğanlay, Ƙoylanı soluğan tawuşlarına TemurƘa örge Ƙobhanında inçigi çançargâ Ƙaldı*. (K.K., s. 41) “Biraz zaman geçince koyunların soluk seslerine Temurka birden bire ayağa kalınca ayak bileği yine sancıdı.”

• *Ƙanamatnı turğan cerin men bileme*. (K.K., s. 45) “Kanamat’ın durduğu yeri ben biliyorum.”

• *Apsati*⁶¹*ni berir künü süt kibik, bermez kününde aylandıradı it kibik.* (K.N.S., s. 460)
“Apsati’nin vereceği gün süt gibi, vermeyeceği gününde gezdirir köpek gibi(dir).”

Zamir + (İsim-fiil-İsim)

• *Süyençigim, meni caşaw culduzum...* (At., s. 19) “Sevgilim, benim yaşam yıldızım...”

4.1.2.1.1.1.7. “(İ + İ)^{de} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde, belirten grup belirtilen ögeye istem-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren ögeler farklı bağlantı yöntemleri ile birbirine bağlanabilmektedir.

4.1.2.1.1.1.7.1. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten grup ile belirtilen öge istem-iyelik ilişkisiyle birleşirler. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim

• *Gokkanı butunda carası iyne bla çançhança çançdı.* (O.C., s. 59) “Gokka’nın bacağındaki yarası iğne batar gibi sancıdı.”

4.1.2.1.1.2. Belirteni Fiil Olan, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Belirten ögesi fiil ya da fiil soylu olan üç ögeli kelime grubunun belirtilen ögesi isim ya da isim soyludur. Bu grup cümlede/bağlamda isim özelliğindedir ve cümlede/bağlamda özne, nesne, tümleç ve yüklem görevinde bulunmaktadır. Bu tür kelime gruplarının birleşmelerinde ilgi-iyelik, sıralanma, istem ilişkileri kullanılmaktadır.

---

⁶¹ Av tanrısı.

4.1.2.1.1.2.1. “(İ + F) + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde, belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup ve belirtilen öge ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit grubun ögeleri arasında istem, iyelik ilişkisi, iyelikli sıralanma ilişkisi ile kurulan farklı modifikasyonlar bulunmaktadır.

4.1.2.1.1.2.1.1. “(İ + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Basit grubun belirten ögesi isim ya da isim soylu bir sözcük, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. (İsim-Sıfat-fiil) + İsim; (Zamir-Sıfat-fiil) + İsim; (Sıfat-Sıfat-fiil) + İsim; (Zarf-Sıfat-fiil) + İsim varyantları bulunmaktadır. *men körgen cer* “benim gördüğüm yer”; *sen aythan söz* “senin söylediğin söz”; *ol bergen açha* “onun verdiği para”; *biz çaşağan üy* “bizim yaşadığımız ev”; *siz barğan col* “sizin gittiğiniz yol”; *ala aşathan hant* “onları yedirdikleri yemek”

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *Ey sizge, kan içgen kanlıla, meni bir kölüm...* (K.K., s. 42) “Ey size, kan içen kanlılar, benim bir gönlüm...”

• *Caşçıknı atası, ne eteyik, Allah bergen kıynılıknı költürmey amalımız çoğdu.* (K.K., s. 45) “Oğlanın babası, ne yapalım Allah’ın verdiği zorluğu kaldıramayacak halimiz yok.”

• *...kan içgen gıbıla, deb açıwdan tişlerin kısıb...* (K.K., s. 67) “...kan içen keneler, diye acıdan dişlerini sıkıp...”

• *...allına kelib, el bergen comaklanı ayta tursak.* (K.K., s. 77) “...önüne gelip, memleketin verdiği bilmeceyi söylesek.”

• *...andan beri sohan küygen iyis urub...* (K.K., s. 78) “...ondan beri soğanın yanmış kokusu vurup...”

• **Gokka bargan cerde cer üyçükle coqdula.** (O.C., s. 150) “Gokka’nın gittiği yerde tek katlı evler yok.”

• **Kar cawğan şaharda tişirıw cırlab...** (Ç.K., s. 9) “Kar yağın şehirde kadın şarkı söyleyip...”

• **...ayaq basar cer coqdu.** (A.C., s. 4) “...ayak basacak yer yok.”

• **Köget berlik terekleni ösdüre...** (D.T.T.K., s. 11) “Meyve verecek ağaçları büyüterek...”

• **...caş kız kirgen üyge barıb...** (A.T., s. 34) “...oğlan kızın girdiği eve gidip...”

• **Da, Goşa, imanlı bol, akıl bergen zatlanı aytasa.** (A.C., s. 49) “Goşa, imanlı ol, akıl veren şeyleri söylüyorsun.”

• **Aymuş degen koyçu caşnı mahtalıb/Aytladı taw ellede haparı...** (Ay., s. 3) “Aymuş denen çoban övülüp/Söyleniyor dağ köylerinde haberi...”

• **Cuğu degen zatnı atıb üyünden...** (Ay. s. 10) “Uyku denen şeyi atıp evinden...”

• **Üy işlegen balta eşikte kalır.** (K.M.N.S., s. 185) “Ev yapan balta kapı dışında kalır.”

• **Birlik bolmağan cerde nasıp bolmaz.** (M.N.S., s. 23) “Birlik olmayan yerde nasip olmaz.”

• **Konaq süymegen konaqbay eşik allında soruw alır.** (N.S.A.Ç.S., s. 21) “Misafir sevmeyen ev sahibi kapı önünde sorguya çeker. (İçeri almaz meşgul eder).”

• **Sabiy bolğan üyde konaq catmaz.** (K.N.S., s. 280) “Çocuk olan evde misafir yatmaz.”

• **Bal tamğan tilden uw da tamadı.** (M.N.S., s. 19) “Bal damlayan dilden zehir de damlar.”

• **Hans kesgen saban sabançını tanıtır.** (N.B.T.H.K.A., s. 57) “Ot bürümüş tarla, sahibini tanımlar.”

(Zamir-Sıfat-fiil) + İsim

• **... bu men aythan zat...** (K.K., s. 24) “...bu benim söylediğim şey...”

• **Allah kesi bergen canın kesi alğınçı, bir zat bolmaydı.** (K.K., s. 38) “Allah kendi verdiği canı kendi alıncaya kadar, bir şey olmuyor.”

• *Sen men bergen soruwğa nek cuwab etmeyse?* (A.C., s. 50) “Sen benim sorduğum soruya niye cevap vermiyorsun?”

• *Cıyırma cılnı men barğan col...* (At., s. 50) “Yirmi yıl benim gittim yol...”

(Sıfat-Sıfat-fiil) + İsim

• *Salam senñe, cañı çıķğan kün...* (At., s. 54) “Selam sana, yeni çıkan güneş...”

• *...bay bolğan üyge kirgendi.* (A.T., s. 35) “...zengin olan eve girdi.”

• *...bıla biznikile bolurla da, dese da billay kara kiyinñen askerni büğünñe deri kesini caşawunda körmegendi...* (O.C., s. 14) “...bunlar bizimkilerdir dese de böyle siyah giyinen askeri bugüne kadar hayatında görmemiştir.”

(Zarf-Sıfat-fiil) + İsim

• *•Kündüz işlegen adam keçe irahat...* (Ç.K., s. 71) “Gündüz çalışan insan gece rahat...”

4.1.2.1.1.2.1.2. “(F + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun hem belirten ögesi hem de belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“(F + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + İsim

• *Sorulub etilgen işde soķuranıw bolmaz.* (K.N.S., s. 149) “Sorup yapılan işte pişmanlık olmaz.”

• *Çakırılmay kelgen konaķ keterin sormaz.* (K.N.S., s. 281) “Davet edilmeyen misafire ne zaman gideceği sorulmaz.”

• *Bildirib kelgen cawdan kórķma, bildirmey kelgen cawdan kórķ.* (K.N.S., s. 32) “Haber verip gelen düşmandan korkma, haber vermeden gelen düşmandan kork.”

• *...emegenle caşçıķnı kaynay turğan kazañña atarga tebirep tura edile.* (B.B., s. 52) “...emegen oğlanı kaynamaya devam eden kazana atmaya hazırlanıyorlar.”

• ...*atılmay kalgan taşları ocağ canına...* (K.K., s. 49) “...atılmadan kalan taşları ocağın yanına...”

• ...*açılıb turğan eşikden karadı.* (K.K., s. 72) “...açılmış olan kapıdan baktı.”

• ...*bişe turğan hıçınları*⁶² *körmegen kibik etib...* (A.T., s. 35) “...pişmekte olan hıçınları görmemiş gibi yapıp...”

(Zarf-fiil-Zarf-fiil) + Sıfat

• ...*barıb körürge gerekli, kim bilirsın, bir cuğ kereklisi bolsa...* (K.K., s. 32) “...gidip görmemiz gerek, kim bilir, bir şeye ihtiyacı varsa...”

4.1.2.1.1.2.1.3. “(İ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun belirten ögesi isim ya da isim soylu bir sözcük, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. (İsim-Sıfat-fiil) + İsim; (Sıfat-Sıfat-fiil) + Sıfat; (Zamir-Sıfat-fiil) + İsim varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *Sen igilikni bilgen adam bolsan...* (K.K., s. 26) “Sen iyiliği bilen insan olsan...”

• ...*köllerine kelgen zatları, tartınıb, bir birine aytolmay turdula...* (K.K., s. 137)
“...gönüllerine gelen şeyleri, çekinip birbirine söyleyemeden durdular.”

• *Anasın acaşdırğan çozu çoyları arasına kirirge küreşib maçıradı.* (K.K., s. 41)
“Annesini kaybeden kuzu koyunların arasına girmeye uğraşıp meledi.”

• ...*bıltırdan kalgan cünlerin iyirtib...* (K.K., s. 59) “...geçen seneden kalan yünleri eğirtip...”

---

⁶² Karaçay-Malkar Türklerine ait bir börek.

• *Ƙıyamıtlağa cumuşha cürügen ƙatınla maña...* (K.K., s. 60) “Ƙıyamıtlara eve işlerine yardıma giden kadınlar bana...”

• ...*ƙayadan ƙobhan taşnı költürdü.* (K.K., s. 67) “...kayadan ayrılan taş kaldırdı.”

• ...*hamamdan ƙıŕğan adamlanı...* (O.C., s. 78) “...hamamdan ƙıŕılan insanları...”

• *Suwğa tüşgen taş...* (O.C., s. 92) “Suya düşen taş...”

• *Ƙışha ayırılğan gardoşladan...* (A., s. 146) “Ƙışha ayrılan patateslerden...”

• *Abdullanı imbaşında carasından kelgen ƙanı...* (A., s. 348) “Abdullah’ın omzunda yarasından gelen kanı...”

• *Ƙırğıstandan kelgen ƙağıt meni esimi alıb...* (A., s. 367) “Ƙızgızistan’dan gelen belge benim aklımı alıp...”

• *Butuna tüşgen cara aşlanıb...* (At., s. 53) “Bacağına düşen yara kötüleşip...”

• *Sabanlanı cılıthan künmüse sen?* (Ç.K., s. 68) “Tarlaları ısıtan güneş misin sen?”

• ...*açdan ölgen adamlanı otda...* (A.C., s. 4) “...açlıktan ölen insanları ateşte...”

• ...*halkğa cetgen azablanı körüb ƙıynaldı.* (A.C., s. 3) “...halka edilen eziyetleri görüp acı çekti.”

• ...*ƙonağından caşırğan zatlardı açık bolğanına ƙonaƙbay bek ıylıŕğandı.* (A.T., s. 35) “...misafirinden sakladığı şeylerin ortaya ƙıŕmasına ev sahibi çok utanmış.”

• ...*keçeni awurluğu ketib, tawdan urğan suwuŕ ayaz uyatdı.* (K.K., s. 54) “...gecenin ağırlığı gidip, dağdan vuran soğuk ayaz uyandırdı.”

• *Sen igilikni bilgen adam bolsañ...* (K.K., s. 26) “...sen iyiliği bilen insan olsan...”

• ...*nartühden toyğan guguruk, bir da ƙıçırır köllü bolmay...* (K.K., s. 7) “...mısıra doymuş horoz bir kere daha öttü ve gönlü olmadan”

• *İbragimge etilgen artıŕlıŕnı ızına ƙaytarır zat aytmadı.* (K.K., s. 8) “İbrahim’e yapılan kötülöklere karşılık olacak bir şey söylemedi.”

• *Tışından kelgen adam mında taş kübüрге tüşgença boladı.* (K.K., s. 8) “Dışarıdan gelen insan burada taş sandığına düşmüş gibi olur.

• *Sütten toyğan ulak tekeça, taşdan taşha sekiredi.* (N.S.A.Ç.S., s. 50) “Sütten doymuş oğlak, teke gibi taştan taşta zıplıyor.”

• *Ornundan çıkğan itni börü aşar.* (K.N.S., s. 105) “Yerinden ayrılan köpeği kurt yer.”

• *Adamdan kalğan süyekni it aşar, itden kalğan süyekni kim aşar?* (K.N.S., s. 335)
“İnsandan kalan kemiği köpek yer, köpekten kalan kemiği kim yer?”

• *O, umutça aġarġan tawla!* (Ç.K., s. 23) “O umut gibi beyazlaşan, parlayan daġlar.”

(Sıfat-Sıfat-fiil) + Sıfat

• *Akıllıdan tuwġan telige teli deme, teliden tuwġan aġıllıġa aġıllı deme.* (K.N.S., s. 233)
“Akıllıdan doğan deliye deli deme, deliden doğan akıllıya akıllı deme.”

(Zamir-Sıfat-fiil) + İsim

• *Menñe kelgen hatanı tilim keltirgendi.* (K.N.S., s. 344) “Bana gelen hatayı dilim getirmiş.”

4.1.2.1.1.2.1.4. “(F^{de} + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunda belirten öge fiil ya da fiil soylu, belirtilen öge isim ya da isim soylu bir kelimedir. (İsim-fiil-Sıfat-fiil) + İsim; (Sıfat-fiil-Sıfat-fiil) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(F^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

“F^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

(İsim-fiil-Sıfat-fiil) + İsim

• *Añlawsuzġa ayılġan söz eşekni kulaġına kobuz sokġan kibikdi.* (K.M.T.S., s. 45)
“Anlayışsıza söylenen söz, eşeğin kulağına müzik sesi gibi gelir.”

(Sıfat-fiil-Sıfat-fiil) + İsim

• *Korkġandan ölgen ayünü attya kesi da körgendi.* (A.C., s. 15) “Korkudan ölen ayıyı büyükbaba kendi de görmüş.”

• *Bolluġnu bilgen Allahdı.* (K.N.S., s. 5) “Olacağı bilen Allah’tır.”

• *Urunurğa süygen adam işsiz kalmaz.* (K.N.S., s. 55) “Çalışmayı seven adam işsiz kalmaz.”

4.1.2.1.1.2.1.5. “(İ^{iv} + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun belirten ögesi isim ya da isim soylu bir sözcük, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“(İ^{iv} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{iv} + F: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *...közüm körgen zatha iynanmay.* (A.C., s. 55) “...gözümün gördüğü şeye inanmıyor.”

• *Haparıñ bolmağan işge ne onow etallıksa?* (A.C., s. 56) “Haberin olmayan işe niye akıl veriyorsun?”

• *Caşı bolmağan üy tüb bolur.* (K.N.S., s. 192) “Oğlan çocuğu olmayan ev yok olur.”

• *Çannı körse kölü ketgen Adurhay*⁶³. (K.N.S., s. 211) “Kanı görse bayılan Adurhay(dır).”

• *Hatası bolğan kiştik eşik tawuşdan qorqadı.* (N.S.A.Ç.S., s. 134) “Hatası olan kedi, kapı sesinden korkar.”

• *Başı ezilmegen cılan ölmez.* (N.B.T.H.K., s. 33) “Kafası ezilmeyen yılan ölmez.”

4.1.2.1.1.2.1.6. “(F^{de} + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime

---

⁶³ Karaçay-Malkarların atalarından biri.

grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun hem belirten ögesi hem de belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“(F^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F^{de} + F: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

(İsim-fiil-Sıfat-fiil) + İsim

• *Sürüwden ayrılğan koynu börü aşar.* (N.S.A.Ç.S., s. 125) “Sürüden ayrılan koyunu kurt yer.

4.1.2.1.1.2.2. “F + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba sıralanma yöntemi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit grubun ögeleri arasındaki ilişkiyi gösteren farklı modifikasyonlar bulunmaktadır.

4.1.2.1.1.2.2.1. “F + (İ + İ)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Zarf-fiil + (İsim-İsim); Zarf-fiil + (Sıfat-İsim); Sıfat-fiil + (Sıfat-İsim) gibi varyantları bulunmaktadır.

“F + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarf-fiil + (İsim-İsim)

• *Sürüwleni ürkütüwçü taw kuşla/Uçadıla cuk körmeyin tawlada...* (Ay., s. 20) “Sürüleri ürküten dağ kuşları/uçuyorlar bir şey görmeden dağlarda...”

Zarf-fiil + (Sıfat-İsim)

• *Seni atañ alınıwçu bir adamdı.* (K.M.T.S., s. 2) “Senin baban tez canlı bir adamdır.”

Sıfat-fiil + (Sıfat-İsim)

• *Tanımağan eki it börünü körse tanışır.* (K.N.S., s. 252) “Birbirini tanımayan iki köpek kurdu görse tanışır.”

4.1.2.1.1.2.2.2. “F + (İ + İ^{iy})” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki alır.

“F + (İ + İ^{iy})”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfat-fiil + (İsim-İsim)

- ...*kellik kuwanç künleri*... (D.T.T.K., s. 17) “...gelecek sevinç günleri...”

4.1.2.1.1.2.3. “(İ + F)^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Ögeler ek almaz.

“(İ + F)^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + (Sıfat-fiil-İsim)

- *Körmedim sensiz kalğandan kıyını*... (Ç.K., s. 54) “Görmedim sensiz kalmaktan zorunu...”

4.1.2.1.1.2.4. “(İ + F)^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Bu yapı tipinin farklı modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.1.2.4.1. “(İ + F)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *İş etgenni cüregi tok.* (K.N.S., s. 52) “İş yapanın yüreği tok(tur).”

• *Ayib etgenni ayıbtı çok.* (N.S.A.Ç.S., s. 78) “Terbiyesizlik edenin ayıbı yok(tur).”

4.1.2.1.1.2.4.2. “(İ + F) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *...açı uluğan tawuşları bla sılcırab...* (A., s. 175) “...acı uluma sesiyle sıyrılarak...”

• *Sürüb kelib suw içirgen cağası/ Taw kölleni cağaları bolğandı.* (Ay., s. 5) “Akıp gelip su içiren kıyısı/dağ göllerinin kıyıları olmuş.”

(Sıfat-Sıfat-fiil) + İsim

• *Caşawnu kemsiz süygen cüregim.* (At., s. 45) “Hayatı gönülden seven yüreğim.”

• *...başha tabhan zatlari çokdu.* (K.K., s. 19) “...başka istedikleri (bir) şeyleri yok.”

(Zarf-Sıfat-fiil) + İsim

• *Terek, bek süygen zatiñ nedi?* (Ç.K., s. 11) “Ağaç, çok sevdiğin şey nedir?”

4.1.2.1.1.2.4.3. “(İ^{de} + F)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-Sıfat-fiil) + İsim; (İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat; (İsim-Sıfat-fiil) + Zarf gibi varyantları vardır.

“(İ^{de} + F)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *Colğa çıkğannı ızından kıçırma.* (K.N.S., s. 452) “Yola çıkanın peşinden bağırma.”

• *İşden korkğannı nasıbu bolmaz.* (K.N.S., s. 48) “İşten korkanın nasibi olmaz.”

(İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat

• *İçden çıkğan tuşmannı biri, tışından kelgenni miñinden aman.* (K.N.S., s. 329)
“İçerden çıkan düşmanın biri, dışardan gelenin bininden kötü(dür).”

(İsim-Sıfat-fiil) + Zarf

• *Ölümden kalğannı ertdeni aşşı.* (K.N.S., s. 246) “Ölümden kurtulmanın sabahı iyi(dir).”

4.1.2.1.1.2.4.4. “(İ^{de} + F) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-Sıfat-fiil) + İsim; (Zamir-Sıfat-fiil) + İsim gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{de} + F) + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• ...*ullu bıçağın teşib, ızından kelgen kulluğçusuna berdi.* (K.K., s. 11) “...büyük bıçağını çıkarıp peşinden gelen hizmetçisine verdi.”

• *Askerge barırğa razılığuma kağıt cazıb bereme.* (A., s. 29) “Askere gitmeye razı olduğuma dair evrak yazıp veriyorum.”

(Zamir-Sıfat-fiil) + İsim

• *Andan kalğan oñubuznu koyğanbız.* (Ay., s. 29) “Ondan kalan fikirlerimizi bıraktık.”

4.1.2.1.1.2.4.5. “(İ^{iy} + F)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-Sıfat-fiil) + İsim; (Sıfat-Sıfat-fiil) + Sıfat gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{iy} + F)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{iy} + F”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *Caşı bolmağannı üyü tüb bolur.* (K.N.S., s. 266) “Oğlu olmayanın evi yok olur.”

(Sıfat-Sıfat-fiil) + Sıfat

• *Eskisi bolmağannı cañısı da bolmaz.* (K.N.S., s. 163) “Eskisi olmayanın yenisi de olmaz.”

4.1.2.1.1.2.4.6. “(F + F)^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + F)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + İsim

• *İşley bilmegenni işi boşalmaz.* (K.N.S., s. 61) “Çalışmayı bilmeyenin işi bitmez.”

4.1.2.1.1.2.4.7. “(İ + F^{iy})^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F^{iy})^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(Zamir-Sıfat-fiil) + Sıfat

• *...kayrı ketgenini belgisizliği Hasannı kıynadıla.* (A., s. 52) “...nereye gittiğinin belirsizliği Hasan’ı üzdü.”

(Sıfat-Sıfat-fiil) + İsim

• *...boyu da ullu bolğanını sebebinden, İbragimni tübüne salıb, ayawsuz etib, aşhı tüyğendi.* (K.K., s. 8) “... boyu da uzun olması sebebiyle İbrahim’i altına alıp, gözünün yaşına bakmadan, iyi dövmüş.”

4.1.2.1.1.2.5. “F^{il} + (F + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki almıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“F^{il} + (F^{de} + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Sıfat-fiil + (Sıfat-fiil-İsim)

• ...*andan arı ol ölgenni etgen işlerin sanab tebreydile.* (K.K., s. 8) “...ondan sonra o ölenin yaptığı işleri saymaya başlıyorlar.”

4.1.2.1.1.2.6. “(İ^{de} + F) + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma-istem ilişkisi ile birleşir. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında istem ilişkisi vardır.

“(İ^{de} + F) + İ^{de}”: Sıralanma-istem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (Sıfat-fiil-İsim)

• *Stambulçuladan*⁶⁴ *kalğan kişdikça.* (K.N.S., s. 309) “İstanbulculardan kalmış kedi gibi(dir).”

4.1.2.1.1.3. Belirteni İsim Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Üç ögeli kelime grubunun hem belirten ögesi hem de belirtilen ögesi de isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Belirtmelik kelime grupları sıfatlık ve zarflık olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Sıfatlık kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat; zarflık kelime grupları cümlede/bağlamda zarf görevinde kullanılmaktadır. Bu tür kelime gruplarının birleşmelerinde ilgi-iyelik, sıralanma, istem, iyelik, ilişkileri kullanılmaktadır.

4.1.2.1.1.3.1. “(İ + İ) + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri sıralanma, istem, ilgi-iyelik yöntemleriyle farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

---

⁶⁴ 1883 ve sonrasında Kafkasya’dan göç eden Karaçaylılar için kullanılan tabir.

4.1.2.1.3.1.1. “(İ + İ) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. (İsim-İsim) + İsim; (Sıfat-İsim) + Edat; (Sıfat-Edat) + Zarf; (Zarf- İsim) + Edat gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-İsim) + İsim

• ...*kün orta namazda tübeşirbiz da rahat söleşirbiz.* (K.K., s. 26) “...öğle namazında buluşuruz da rahat konuşuruz.”

(Sıfat-İsim) + Edat

• *İgi caş kibik, meni sürüwümü da...* (K.K., s. 41) “İyi oğlan gibi, benim sürümü de...”

• *Cumarık tawuq kibik tartına.* (K.N.S., s. 120) “Boz ala tavuk gibi çekiniyor.”

• *Ƙolu usda altın ayak bla suw içer.* (K.N.S., s. 54) “Eli usta altın bardak ile su içer.”

(Sıfat-Edat) + Zarf

• *İbragim ol kadar bek cılay edi.* (K.K., s. 6) “İbrahim o kadar çok ağlıyordu.”

(Zarf- İsim) + Edat

• *Biymurzanı Ƙolon tutub, ceñil atlam bla, üyüne aylanıb ketdi.* (K.K., s. 26) “Biymurza’nın kolunu tutup, hızlı adımlar ile evine dolanıp gitti.”

4.1.2.1.3.1.2. “(F + İ) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

(Sıfat-fiil-İsim) + Edat

- ...*kızgın demir kibik, kızarıb...* (K.K., s. 35) "...kızmış demir gibi, kızarıp..."

4.1.2.1.1.3.1.3. “(İ + İ^{iy}) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da iyelik ilişkisi bulunmaktadır. *at başı çaklı (altın)* “at başı kadar (altın)”

“(İ + İ^{iy}) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-İsim) + Edat

- *Köz gincim kibik süyeme seni.* (At., s. 50) “Göz bebeğim gibi seviyorum seni.”

4.1.2.1.1.3.1.4. “(İ^{il} + İ^{iy}) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâli eki alırken; belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ^{il} + İ^{iy}) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grubu isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten ögesi isim, isimli

Zarflık

(İsim-Zarf) + Edat

- *Adamnı köbü bla çaşa.* (K.N.S., s. 241) “Toplum içinde yaşa.”

(İsim-İsim) + Edat

• *Kaşıkını allı bla kabdırıb, artı bla kusdurğan.* (K.N.S., s. 392) “Kaşığın önü ile yedirip, arkası ile kusturan.”

(İsim-İsim) + Edat

• *...közünü kıyırı bla kızına citi qaraydı.* (K.K., s. 30) “...gözünün kenarı ile kızına sert bakıyor.”

• *Temurkanı caşı üçün ulanından tuwğannı tüygen etgendi.* (K.K., s. 16) “Temurka’nın oğlu için oğlundan doğanı dövmüştü.”

4.1.2.1.1.3.2. “(İ + İ)^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. *ekinçi künñe deri* “ikinci güne kadar”

“(İ + İ)^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Sıfat-İsim) + Edat

• *Bir közüwge deri aşarıknı kayğısı şoş boldu.* (M., s. 102) “Bir zamana kadar yemek kaygısı akıldan çıktı.”

• *Bu aydan beri tüşümde haman arbazıbizda kobuz soğulub, toy bolub köreme.* (A., s. 32) “Bu aydan beri rüyamda hemen avlumuzda kopuz çalıp, düğün olduğunu görüyorum.”

• *Ol haparğa köre, keçe kawrabut şaytanla, salam otnu şınkart etib...* (A.C., s. 17) “O haber göre, gece ince bacaklı şeytanlar saman ateşi yakıp...”

• *Eki künden beri, artıksız da bugün ertdenbladan beri...* (K.K., s. 67) “İki günden beri özellikle de bugün sabahtan beri...”

(Sıfat-İsim) + Zarf

• *Eki cıldan köbnü kazawatda aylanñansa, deydile.* (O.C., s. 65) “İki yıldan çoğunu savaşta geçirmişsin diyorlar.”

4.1.2.1.1.3.2.1. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâli eki, belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfatlık

(İsim-İsim) + Edat

• *Tavuknu etine köre şorpası.* (K.N.S., s. 118) “Tavüğün etine göre çorbası.”

Zarflık

(İsim-İsim) + Edat

• *Haparnı artına deri bir aytma koy.* (K.K., s. 25) “Haberin sonuna kadar söylemesine müsaade et.”

• *...arbaznı arasına deri barıb, Toğalnu atın aytıb, kıçırđı.*(K.K., s. 70) “...avlunun arasına kadar gidip, Tokal’ın adını söyleyip seslendi. ”

4.1.2.1.1.3.2.2. “(İ + İ^{iy})^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ek almaz belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ + İ^{iy})^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Sıfat-İsim) + Edat

- ...*kırk cılına deri calçılıkda turğandı.* (O.C., s. 7) “...kırk yaşına kadar para karşılığı çalışmış.

4.1.2.1.1.3.3. “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Sıfat-İsim) + İsim

- *Birinçi aprelni keçesi suwuk, mılı boldu.* (A.C., s. 2) “Nisanın birinci gecesi soğuk, nemli oldu.”
- *Ol zamannı içinde itni bitni kulluğun etib...* (K.K., s. 39) “O sürenin içinde aşağılıkların hizmetini edip...”

4.1.2.1.1.3.3.1. “(İ + İ)^{iy} + İ” Modifikasyonu

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, iyelik eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{iy} + İ”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Sıfat-İsim) + Edat

- *Börü bir közü bla cuqlar.* (K.N.S., s. 98) “Kurt bir gözü ile uyur.”

• *Bir közüñ bla cuka, bir közüñ bla kara.* (K.N.S., s. 34) “Bir gözün ile uyu, bir gözün ile bak.”

4.1.2.1.1.3.3.2. “(İ + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-İsim) + Zarf

• *Caşçıknı alay körgenley, cüregi, at çabarını allında, kaltırağança, alay kaltıradı.* (K.K., s. 34) “Oğlamı öyle görünce, yüreği, atın koşmadan önce titremesi gibi titredi.”

4.1.2.1.1.3.3.3. “(İ^{il} + İ) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ^{il} + İ) + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ”: İlgi ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Zamir-Edat) + İsim

• *Men seni kibik zamanımda atam bla tawda, çegetde, uwğa da aylanıwçan edim.* (A.C., s. 10) “Ben senin yaşındayken babamla dağda, ormanda, avda da gezerdim.”

4.1.2.1.1.3.4. “İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

İsim + (Sıfat-İsim)

• *Kazawatnı al cılında oğuna çavlı elden eki miñ çaklı adam uruşha ketgen edi.* (O.C., s. 7) “Savaşın ilk yılında bile dere yatağından iki bin kadar adam savaşmaya gitmişti.”

• *Cıllanı bir cılında alayğa el ornalğandı.* (B.B., s. 55) “Yılların bir yılında oraya köy yerleşmiş.”

Zamir + (Sıfat-İsim)

• *...seni ullanı kuwançıñda...* (A., s. 8) “...senin büyük sevincinde...”

4.1.2.1.1.3.5. “İ + (F + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ + (F + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

Sıfat + (Sıfat-fiil-İsim)

• *Soslan üyüne tavuq birinçi kıçırğan zamanda ketdi.* (A., s. 283) “Soslan evine tavuğun ilk bağrışında gitti.”

4.1.2.1.1.4. Belirteni Fiil Olan, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcük olan bu grup, cümlede/bağlamda belirtmelik görevdedir. Bu kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanılmaktadır. Sıfat görevinde kullanılan kelime grupları sıfatlık; zarf görevinde kullanılan kelime grupları zarflıktır. Bu tür kelime gruplarının birleşmelerinde ilgi-iyelik, sıralanma, istem ilişkileri kullanılmaktadır.

4.1.2.1.1.4.1. “(İ + F) + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri sıralanma, istem, ilgi-iyelik yöntemleriyle farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Edat

• *Caşçığını kölün aman etmez için...* (A.T., s. 64) “Oğlanın gönlünün kırmamak için...”

• *Bizge kırtlık kelir, kış kelgen kibik...* (Ç.K., s. 37) “Bize yaşlılık gelir, kış gelmiş gibi...”

• *Ögüz ölgen kün da bir ulla tayağ cawun kelgendi.* (B.B., s. 54) “Öküzün öldüğü gün de şiddetli sert bir yağmur gelmiş.”

• *Ay tutulğan keçe...* (A.C., s. 23) “Ayın tutulduğu gece...”

4.1.2.1.1.4.1.1. “(İ^{il} + F^{iy}) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki, belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ^{il} + F^{iy}) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{il} + F^{iy}”: İlgı-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Edat

• *Anam, meni tüygeni üçün sen Dalhatnı anasına nek barıb uruşmaysa?* (K.K., s. 8)

“Annem, beni dövdüğü için sen Dalhat’ın annesine niye gidip kızmıyorsun?”

4.1.2.1.4.1.2. “(İ^{de} + F) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alır; belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *İbragimin okuthan afendi Mihimmat Amin bir eki üç kere da anasına...* (K.K, s. 21)

“İbrahim’i okutan hoca Muhammet Amin iki üç kere de annesine...”

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Edat

• *Kolhozğa kirgenden sora iş künlerine cuķ almağanlay işleb turdu.* (O.C., s. 7) “Devlet

çiftliğine girdikten sonra çalıştığı günler için bir şey almadan çalışıp durdu.”

4.1.2.1.4.1.3. “(İ^{de} + F^{iy}) + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem-iyelik ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alır; belirtilen ögesi iyelik eki alır.

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Edat

- ...*karıwundan kelgeni çaqlı bir kıçırdı.* (A., s. 102) "...gücünün yettiği kadar bir bağırdı."

4.1.2.1.1.4.1.4. "(F^{de} + F) + İ" Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alır; belirtilen ögesi ek almaz.

"(F^{de} + F) + İ": Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

"F^{de} + F": İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Zarflık

(İsim-fiil-Sıfat-fiil) + Edat

- *Çaşawğa iynanır üçün, adamğa köb zat kerek bolmay köreme.* (O.C., s. 122) "Yaşama inanmak için, insana çok şeyin gerekmediğini görüyorum."

4.1.2.1.1.4.2. "(İ + F)^{de} + İ" Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubun ögeleri sıralanma, istem ilişkisi yöntemleriyle farklı modifikasyonlar oluşturmaktadır.

4.1.2.1.1.4.2.1. "(İ + F)^{de} + İ" Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi de belirtilen ögesi de ek almaz.

"(İ + F)^{de} + İ": İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

"İ + F": Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(Sıfat-Sıfat-fiil) + Edat

- *Seni iyi bilgenden sora...* (At., s. 51) “Seni iyi bildikten sonra...”

(Zamir-Sıfat-fiil) + Edat

- *Men öldügender sora, cerni başına kırdış da çıkmasın.* (K.N.S., s. 26) “Ben öldükten sonra, yeryüzüne çimen de çıkmasın.”

4.1.2.1.1.4.2.2. “(İ^{de} + F)^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hal eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında da istem ilişkisi vardır.

“(İ^{de} + F)^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Edat

- *...iynekni aşırğandan sora, Habibat uşhuwur etib Macay bla Kemishannu allarina salıwçan edi.* (O.C., s. 14) “...ineği gönderdikten sonra, Habibat yemeği yapıp Macay ile Kemishan’ın önlerine koyardı.”

4.1.2.1.1.4.2.3. “(F^{iy} + F)^{de} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi vardır.

“(F^{iy} + F)^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Zarflık

(Sıfat-fiil-Sıfat-fiil) + Edat

• ...*arığanları ketgenden sora, Örüzmek caşçıığa: Men, arlağ cayılıp, kıyikle öltürüp keleyim, sen, az az otun salıp, otnu öçürmey tur.* (B.B., s. 49) "...yorgunluğu geçtikten sonra, Örüzmek oğlancığa: Ben biraz öteye gidip, geyikler öldürüp geleyim, sen ise az az odun koyup ateşi söndürmeden bekle."

4.1.2.1.1.4.2.4. "(İ^{il} + F^{iy})^{de} + İ" Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten ögesi ilgi hâl eki alırken; belirtilen ögesi iyelik eki alır.

"(İ^{il} + F^{iy})^{de} + İ": İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

"İ^{il} + F^{iy}": İlgı-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Edat

• *Komissarnı aythanına köre, askerçileni muratları bla cawnu uwatılıb...* (A., s. 68)
"Komiserin söylediğine göre, askerlerin ümitleri ile düşmanı yok edip..."

4.1.2.1.1.4.2.5. "(İ + F^{iy})^{de} + İ" Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında da iyelikli ilişkisi bulunmaktadır.

"(İ + F^{iy})^{de} + İ": İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

"İ + F^{iy}": İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(Sıfat-Sıfat-fiil) + Edat

• ...artdan **belgili bolğanına köre**, erkişileni kesini baçhasından nartüh sabahlanı üyge taşırğa iygendi. (O.C., s. 92) "...sonradan belli olmuş ona göre, erkekleri kendi bahçesinden mısır koçanlarını eve taşımaya göndermiş."

4.1.2.1.1.4.3. "F + (İ + İ)^{de}" Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır.

"F + (İ + İ)^{de}": Sıralanma-istem ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

"İ + İ": Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

Sıfat-fiil + (Sıfat-İsim)

• *Kulaqlada*⁶⁵, *özenleden*⁶⁶ kelgen taw suwla, **bügülgen kümüş çıbıkça**, ağaradıla. (K.K., s. 35) "Vadilerden gelen dağ suları, bükülen gümüş çubuk gibi beyazlaşıyor."

4.1.2.1.1.4.4. "(İ + F)^{il} + İ^{iy}" Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

"(İ + F)^{il} + İ^{iy}": İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

"İ + F": Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

---

⁶⁵ Kulak: Akarsu bulunmayan sarp vadi.

⁶⁶ Özen: Akarsu bulunan vadi.

Zarflık

(Zarf-Sıfat-fiil) + İsim

• ...*keç bolğannı sebebinden caşçıığa ışınmay Kanamat turub kesi aşırırğa da tebredi.* (K.K., s. 30) “...geç olması sebebiyle oğlana güvenmeyerek Kanamat kalkıp kendi götürmek için hareket etti.”

(Sıfat-İsim-fiil) + İsim

• *Kanlı uruşnu közöwünde...* (At., s. 53) “Kanlı savaş sırasında...”

4.1.2.1.1.4.4.1. “(F + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu, belirtilen ögesi isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + İ^{iy})^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“F + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

(Zarf-Sıfat-fiil) + İsim

• *Temurka aña söleşgen küününü keçesinde...* (K.K., s. 37) “Temurka ona konuştuğu günün gecesinde...”

4.1.2.1.1.4.4.2. “(İ + F) + İ^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup, belirtilen ögeye iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• *Bu suratını Harun askerde **ķulluķ etgen zamanında** iygen edi.* (O.C., s. 20) “Bu fotoğrafı Harun askerlik yaptığı zaman göndermişti.”

4.1.2.1.1.4.4.3. “(İ + F)^{iy} + İ” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda, belirten grup belirtilen ögeye iyelikli sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, iyelik eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{iy} + İ”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiil

Zarflık

(Zarf-Sıfat-fiil) + Edat

• *Alay bolęanı için ayakını içinde kalęan eki üç bürtük İbrahimni awuzuna tüşgenin esleb...* (K.K., s. 5) “Öyle olmasına rağmen kassenin için kalan iki üç taneyi İbrahim’in ağzına attığını fark edip...”

• *Alay bolęanı için cazılıręa da bolur.* (K.K., s. 252) “Öyle olmasına rağmen yazılsa da olur.”

4.1.2.1.1.4.5. “(İ + F) + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır.

“(İ + F) + İ^{de}”: Sıralanma-istem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + İsim

• ...*ok tiygen ayüça, ne zatdan kan alırğa bilmey...* (K.K., s. 67) “...ok değmiş ayı gibi, neden intikam alacağını bilmeden...”

4.1.2.1.2. Fiilli, Üç Ögeli Kelime Grupları

Kelime grubunun belirtilen ögesi isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiil ise bu kelime grupları fiilli kelime grubu olarak adlandırılmaktadır. Kelime grubunun belirtilen gruplu olması durumunda belirtilen grubun da fiilli bir kelime grubundan oluşması gerekmektedir.

$\dot{I} + (\dot{I} + F)$; $\dot{I} + (F + F)$; $F + (\dot{I} + F)$; $F + (F + F)$ vb.

4.1.2.1.2.1. Belirteni İsim Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Bu tür kelime gruplarında belirtilen öge isim-fiil ya da sıfat fiildir. Farklı yapı tipleri ve modifikasyonları bulunmaktadır. Belirten gruplu ya da belirtilen gruplu olabilirler. Üç ögeli belirten gruplu kelime gruplarını meydana getiren basit kelime grubunun belirtilen ögesinin de fiil ya da fiil soylu olması gerekmektedir.

4.1.2.1.2.1.1. “($\dot{I} + \dot{I}$) + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma, istem, iyelik ilişkisi, iyelikli sıralanma ilişkisi bulunan modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.2.1.1.1. “($\dot{I}^{de} + \dot{I}$) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır.

“($\dot{I}^{de} + \dot{I}$) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ**^{de} + **İ**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-Edat) + İsim-fiil

• *Boldu endi ol hucu zamanni esge tüşürüb turuw, **mından arı caşaw** eterge kerekdi.* (O.C., s. 13) “Tamam artık o felaket zamanını akla getirip duruyorsun, bundan öte yaşamak gerekli.”

4.1.2.1.2.1.1.2. “(**İ** + **İ**^{iy}) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında da iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun belirten ögesi ilgi hâl eki, belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(**İ** + **İ**^{iy}) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ** + **İ**^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirtilen öge isim, isimli

(İsim-İsim) + Sıfat-fiil

• *At başı tuthan arımaz.* (K.N.S., s. 81) “At başı tutan yorulmaz.”

4.1.2.1.2.1.1.3. “(**İ**^{iy} + **İ**) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun belirten ögesi iyelik eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz.

“(**İ**^{iy} + **İ**) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ**^{iy} + **İ**”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Edat) + Sıfat-fiil

• *Ƙatını bla uruşhan Ƙayınına salam bermey edi.* (K.M.S., s. 331) “Karısını döven kayınına selam vermiyordu.”

4.1.2.1.2.1.2. “(İ + İ)^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ve belirtilen öge istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında sıralanma, ilgi-iyelik ilişkisi bulunan modifikasyonları vardır.

4.1.2.1.2.1.2.1. “(İ + İ)^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

“(İ + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-İsim) + İsim-fiil

• *İgi adetge üretiw* (K.M.T.S., s. 13) “İyi adet öğretme”

4.1.2.1.2.1.2.2. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Basit grubun belirten ögesi ilgi hâl eki, belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + İsim-fiil

• *İşni bolumun açıklaw* (K.M.T.S., s. 9) “İşin vaziyetini açıklama”

• *İşni muratın açıklaw* (K.M.T.S., s. 9) “İşin gayesini açıklama”

(İsim-İsim) + Sıfat-fiil

• *Meni honşularımda kızçıknı atın aythan çokdu.* (A.C., s. 49) “Benim komşularımdan kızın adını söyleyen yoktur.”

• *Bılayğa cıylğa sabıyleden Kıyamıtını ulanından tuwğandan oñlu bolmağandı.* (K.K., s. 8) “Buraya toplanan çocuklardan hiçbiri Kıyamat’ın torunundan üstün değil.

• *Suwnu katında turğan cüzerge usta bolur.* (N.S.A.Ç.S., s. 70) “Suyun yanında yaşayan yüzmede usta olur.”

4.1.2.1.2.1.2.3. “(İ + İ^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi vardır. Basit grubun belirten ögesi ek almazken; belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil

• *Oñ canından kelgenle...* (A., s. 102) “Sağ tarafından gelenler...”

4.1.2.1.2.1.3. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge istem iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Basit grubun belirten ögesi ilgi hâl eki, belirtilen ögesi iyelik eki alır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{iy}”: İstem iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + Sıfat-fiil

• *İbragimni egeçinden ayırılmağanın esleb...* (K.K., s. 33) “İbrahim’in kız kardeşinden ayrılmadığını fark edip...”

(Zamir-İsim) + Sıfat-fiil

• *Kanlı caw bizni ceribizge kirgenin bilesiz.* (A., s. 52) “Kanlı düşmanın bizim yerimize girdiğini biliyorsunuz.”

4.1.2.1.2.1.4. “İ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında sıralanma, istem, iyelik, iyelikli sıralanma ilişkisi bulunan modifikasyonları vardır.

“İ^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-İsim) + Sıfat-fiil

• *Malğa suwuk karaqan, anı incitgen adam onmaz.* (A.C., s. 10) “Hayvana soğuk davranan, onu inciten insanın işi iyi gitmez.”

4.1.2.1.2.1.4.1. “İ^{de} + (İ^{iy} + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında iyelikli sıralanma ilişkisi vardır.

“İ^{de} + (İ^{iy} + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (İsim-Sıfat-fiil)

• *Sütten awzu küygen, suwnu ürüb urtlar.* (K.N.S., s. 313) “Sütten ağzı yanan, suyu üfleyerek içer.”

4.1.2.1.2.1.4.2. “İ^{de} + (İ^{de} + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem ilişkisi vardır.

“İ^{de} + (İ^{de} + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (İsim-Sıfat-fiil)

• ...*sabiylikden cüregimde kalğanın/Ayta barsam, bilgenimça kaytarıb...* (Ay., s. 3)

“...çocukluktan yüreğimde kalanı/söyleyerek gitsem, bildiğim gibi tekrar edip...”

4.1.2.1.2.1.4.3. “İ^{de} + (İ^{de} + F^{iy})” Modifikasyon

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem-iyelik ilişkisi vardır.

“İ^{de} + (İ^{de} + F^{iy})”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{de} + F^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (İsim-Sıfat-fiil)

• ...*nögerlerinden artha kalmağanın cazıb adamların kuwandırdı.* (O.C., s. 7)

“...arkadaşlarından geri kalmadığını yazıp ailesini sevindirdi.”

4.1.2.1.2.1.4.4. “İ^{de} + (F + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi de belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

“İ^{de} + (F + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

İsim + (Zarf-fiil-Sıfat-fiil)

• *Malnı küte bilmegen mal etmez.* (K.N.S., s. 10) “Hayvanı gütmeyi bilmeyen mal yapamaz.”

• *Taşnı ata bilmegen başına urur.* (K.N.S., s. 43) “Taşı atmayı bilmeyen başına vurur.”

• *Atha karay bilmegen cayaw cürür.* (K.N.S., s. 83) “Ata bakmasını bilmeyen yaya yürür.”

• *Atha mine bilmegen atın öltürür.* (K.N.S., s. 42) “Ata binmesini bilmeyen atını öldürür.”

• *Ullunu sıyın köre bilmegen, ullaıymaz!* (A.C., s. 48) “Büyüğüne saygı göstermeyen adam olmaz!”

4.1.2.1.2.1.5. “İ^{il} + (İ + F)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ve belirtilen grup ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır. İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil); Zamir + (İsim-Sıfat-fiil); Zamir + (İsim-Sıfat-fiil); Zamir + (Zamir-Sıfat-fiil); Zamir + (Sıfat-Sıfat-fiil); Zamir + (Zarf-Sıfat-fiil) gibi varyantları bulunmaktadır.

“İ^{il} + (İ + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil)

• *...işin ceñil bolmağani açırw tiyib ete bolur edi.* (K.K., s. 77) “...işi hızlı olmadığı için canı sıkılarak o hareketi yapmıştı.”

• *...üyunü qarıwsuz turğanın bilib...* (K.K., s. 37) “...evinin güçsüz durduğunu bilip...”

• *Allahnu bir aythanı eki bolmaz.* (K.N.S., s. 414) “Allah’ın bir söylediği iki olmaz.”

• *Cılın aman ketgeni barıbıznu da açtıttı.* (K.M.T.S., s. 45) “Yılın kötü (kurak) gidişi hepimizi de sarstı.”

• *Azretni saw bolğani adam iynanmazça bolsa da kuwanç hapardı.* (A., s. 52) “Azret’in sağ olduğuna insan inanmaz gibi olsa da mutluluk verici bir haberdi.”

İsim + (Zarf-Sıfat-fiil)

• *Ğuğuknu alğa kıçırğani alğa ölür.* (K.N.S., s. 124) “Horozun erken öteni erken ölür.”

• ...colda ketib bargan bir qatın, **caşçıgın bek süygenin bildire...** (K.K., s. 8) “...yolda gitmekte olan bir kadın, oğlunu çok sevdiğini göstererek...”

• **Mirzewnü tunç bitmegenin ol bildi.** (Ç.K., s. 10) “Tahılın kolay yetişmediğini o bildi.”

Zamir + (İsim-Sıfat-fiil)

• **Meni tüz bolğanım bılayda bügeçe açığ boldu.** (K.K., s. 70) “Benim haklı olduğum burada bu gece ortaya çıktı.”

• **Meni boy bergenimi, canıwar, senñe kim aytdı?!** (A., s. 102) “Benim boyun eğdiğimi, canavar sana kim söyledi?!”

Zamir + (Zamir-Sıfat-fiil)

• ...**sizni kim bolğanıǵızni bilmey, canlab, kabırğağa kısılib...** (K.K., s. 76) “...sizin kim olduğunuzu bilmeden, bir tarafa çekilip...”

Zamir + (Sıfat-Sıfat-fiil)

• ...**keçe alanı cuqusuz bolğanlarına...** (A.T., s. 65) “...gece onların uykusuz olmalarına...”

Zamir + (Zarf-Sıfat-fiil)

• **Anı kayrı ketgenin sezgenley...** (B.B., s. 52) “Onun nereye gittiğini sezince...”

4.1.2.1.2.1.5.1. “İ^{il} + (İ^{de} + F)^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem ilişkisi vardır. İsim + (İsim-Sıfat-fiil); Zamir + (İsim-Sıfat-fiil) gibi varyantları bulunmaktadır.

“İ^{il} + (İ^{de} + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (İsim-Sıfat-fiil)

• **Qanamatnı arbazğa kirgenin körüb...** (K.K., s. 30) “Kanamat’ın avluya girdiğini görüp...”

• *Habcükleni ayawluğa ayrılğanların içgeri alıgız.* (K.M.T.S., s. 77) “Eşyaların değerliye ayrılanlarını içeri alınız.”

Zamir + (İsim-Sıfat-fiil)

• *Meni kölüme kelgeni, aña ıalğan caşları da oğay degenleri çokdu.* (K.K., s. 69) “Benim gönlümden geçeni, ona kalan gençlerin de hayır dedikleri yok.

• *...meni kölüme kelgeni: Bu işni başlağınçı, biribiz ölgen cerde biribiz da ölürça...* (K.K., s. 74) “...benim gönlümden geçeni: Bu işin başlangıcı, birimiz öldüğü yerde diğërimiz de ölür gibi...”

4.1.2.1.2.1.5.2. “İ^{il} + (F^{de} + F)^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun hem belirten ögesi hem belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında istem ilişkisi vardır.

“İ^{il} + (F^{de} + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

İsim + (İsim-fiil-Sıfat-fiil)

• *Hasannı caşawdan ketgeni cassığa cuwuğurağ zamanda edi.* (O.C., s. 70) “Hasan’ın hayatını kaybetmesi yatsıya yakın vakitteydi.”

4.1.2.1.2.1.5.3. “İ + (İ + F)^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ + (İ + F)^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zamir + (Zarf-Sıfat-fiil)

• ...*afendi kelib, kim kıalay okuğanına kıarab tebredi.* (K.K., s. 21) "...hoca gelip, kimin nasıl okuduğuna bakmaya başladı."

4.1.2.1.2.1.6. "(İ + İ)^{il} + F^{iy}" Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi vardır. İsim-İsim + Sıfat-fiil; Sıfat-İsim + Sıfat-fiil gibi varyantları bulunmaktadır.

"(İ + İ)^{il} + F^{iy}": İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

"İ + İ": Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-İsim) + İsim-fiil

• ...*bu adamları cazıwları, ne süyşeñ da et deb, anı kıoluna berilib kıalđandı.* (O.C., s. 92) "...bu insanların yazıları, ne istersen yap diye, onun eline verilip kalmış."

• *Ağaç tawuğnu caşawu ağaçda.* (K.N.S., s. 120) "Ağaçkakanın yaşamı ağaçta(dır)."

• *Arığ etni tatıwu cok.* (K.N.S., s. 160) "Yağsız etin tadı yok(tur)."

(İsim-İsim) + Sıfat-fiil

• *Cayaw askerleni kıalđanları sawutların caraşdıra...* (A., s. 175) "Yaya askerlerin kalanları silahlarını ayarlayarak..."

(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil

• *Ma bılaydı ol haparnı barđanı/Aymuş atlı süriwçıñnü capısı...* (Ay., s. 3) "İşte böyle o haberin gitmesi/Aymuş atlı çobanın görünüşü..."

• *Bal çibinni urđanı açı, balı tatlı.* (K.N.S., s. 378) "Bal arısının iğnesi acı, balı tatlı(dır)."

• ...*aman Tokalı bilgenin aytdırıb...* (K.K., s. 72) "...kötü Tokal'ın bildiğini söyletip..."

4.1.2.1.2.1.6.1. “(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + F^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi vardır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + F^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-İsim) + Sıfat-fiil

• *Anı katını cılağanı, wa cerni caradı.* (O.C., s. 70) “Onun karısının ağlaması yeri yarıyor.”

4.1.2.1.2.1.6.2. “(İ + İ)^{iy} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge iyelikli sıralanma ilişkisi ile birleşirler. Belirten grup, iyelik eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

“(İ + İ)^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil

• *...köb malı bolğanı sırtına mindirib, gardoş bağhanı bir canına deri eltirge kerekdi.* (K.K., s. 8) “...çok malı olanı sırtına bindirip, patates bahçesinin bir tarafına kadar götürmesi gerek.”

4.1.2.1.2.1.7. “İ^{iy} + (İ^{de} + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen gruba iyelikli sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, iyelik eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{iy} + (İ^{de} + F)”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + (İsim-Sıfat-fiil)

• *Baltası suwğa tüşgen sabın da ızından atar.* (N.B.T.H.K.A., s. 32) “Baltası suya düşen, sapını da peşinden atar.”

4.1.2.1.2.2. Belirtileni Fiil Olan, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Bu tür kelime gruplarında belirtilen öge isim-fiil ya da sıfat-fiildir. Farklı yapı tipleri ve modifikasyonları bulunmaktadır. Belirten gruplu ya da belirtilen gruplu olabilirler. Üç ögeli belirten gruplu kelime gruplarını meydana getiren basit kelime grubunun belirtilen ögesinin de fiil ya da fiil soylu olması gerekmektedir.

4.1.2.1.2.2.1. “(İ^{de} + F) + F” Yapı Tipi

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{de} + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirtilen grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil

• *...içinde tuwub caşağanla mindan çığıb başha cerge barsala.* (K.K., s. 8) “...burada doğup yaşayanlar buradan ayrılıp başka yere gitseler.”

4.1.2.1.2.2.2. “F^{de} + (İ + F^{iy})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi vardır.

“F^{de} + (İ + F^{iy})”: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarf-fiil + (İsim-Sıfat-fiil)

• *Aşarğa cuķ bolmağanından alanı haparları çoķdu.* (O.C., s. 45) “Yemeğe bir şey olmadığından onların haberler yok.”

4.1.2.1.2.2.3. “(İ + F)^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ve belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat-fiil

• *El bilgenni bilmegen elge tamada bolmaz.* (K.N.S., s. 147) “Memleketin bildiğini bilmeyen, memlekete lider olamaz.”

4.1.2.1.2.3. Belirteni İsim Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Üç ögeli kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu; belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Belirtmelik işlevde daha çok sıfat-fiiller ve zarf-fiiler görevlidir. Belirtmelik kelime grupları sıfatlık ve zarflık olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Sıfatlık kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat; zarflık kelime grupları cümlede/bağlamda zarf görevinde kullanılmaktadır.

4.1.2.1.2.3.1. “(İ + İ) + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma, ilgi-iyelik, iyelik, istem ilişkisi bulunan modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.2.3.1.1. “(İ + İ) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır. (İsim-Edat) + Zarf-fiil, (Sıfat-İsim) + Zarf-fiil gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-Edat) + Zarf-fiil

• *Bir kesek turub saklanñan çağır, **kan kibik kızara...*** (K.K., s. 79) “Bir süre durup bekleyen şarap, kan gibi kızararak...”

(Sıfat-İsim) + Zarf-fiil

• *...**kara ter basıb açık, caşil çatnı başına çıkdı.*** (A.C., s. 14) “...kara ter basıp açık yeşil vadinin tepesine çıktı.”

• *...**kaya citige konub, bir kesek cırlağanlay...*** (K.K., s. 57) “...kayanın zirvesinde konup, bir süre öterek...”

• ***Bir kesek turğanlay Hamit kelib, cılamısray...*** (K.K., s. 39) “Bir süre bekleyerek Hamit gelip, ağlamaklı...”

4.1.2.1.2.3.1.2. “(İ^{il} + İ^{iy}) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Basit grubun belirten ögesi ilgi hâl eki; belirtilen ögesi iyelik eki alır. (İsim-İsim) + Zarf-fiil; (Zamir-İsim) + Zarf-fiil gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy}) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-İsim) + Zarf-fiil

• *Ƙatınlanı bir ƙawumu, söznü artı boşalgınçı da, kimni tabanın ƙablağan çarığı tüşe...* (K.K., s. 8) “Kadınların bir kısmı sözün sonu gelene kadar kiminin tabanını kaplayan ayakkabısı düşerek...”

• ...*keçeni awurluğu ketib, tawdan urğan suwuk ayaz uyatdı.* (K.K., s. 54) “...gecenin ağırlığı gidip, dağdan vuran soğuk ayaz uyandırdı.”

(Zamir-İsim) + Zarf-fiil

• ...*anı ƙolu cetmey, bir iş tolmaydı...* (K.K., s. 28) “...onun eli değmeden bir iş gerçekleşmiyor...”

4.1.2.1.2.3.1.3. “(F + İ) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soyludur.

“(F + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

(Sıfat-fiil-Edat) + Zarf-fiil

• ...*ƙayğı etmey, unuthan kibik etib ƙoysa da...* (K.K., s. 55) “...endişe etmeden unutmuş gibi yapıp bıraksa da...”

• ...*esletmegen kibik etib, uzaƙ bolmay olturub ders oƙuy turğan İbragimge ƙaradı.* (K.K., s. 49) “...fark etmemiş gibi yapıp, çok uzağında olmadan oturup ders çalışmakta olan İbrahim’e baktı.”

4.1.2.1.2.3.1.4. “(İ^{de} + İ) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alır.

“(İ^{de} + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-Edat) + Zarf-fiil

• ...*sınıb beline cuwuğğa deri cetib, cılanı kayırılıb qarıwu qalmay tohtadı.* (K.K., s. 36) “...kırılıp beline yakına kadar gelip yılanın karşı koyacak gücü kalmayınca durdu.”

4.1.2.1.2.3.1.5. “(İ^{iy} + İ) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit grubun belirten ögesi iyelik eki alırken; belirtilen ögesi ek almaz.

“(İ^{iy} + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{iy} + İ”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-Edat) + Zarf-fiil

• ...*tawuqlanı birem birem burnu bla urub kıçırta edi.* (K.K., s. 5) “...tavuklara birer birer burnu ile vurup bağırtıyordu.”

4.1.2.1.2.3.2. “(İ + İ)^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma, ilgi-iyelik, iyelik ilişkisi bulunan modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.2.3.2.1. “(İ + İ)^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun ögeleri ek almaz. (Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil; (İsim-İsim) + Zarf-fiil; (Sıfat-İsim) + Zarf-fiil; (Zarf-İsim) + Zarf-fiil gibi varyantları bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfatlık

(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil

• *Bir kiyimni kiygen bitli.* (K.N.S., s. 170) “Tek kıyafeti giyen bitli.”

(İsim-İsim) + Zarf-fiil

• *...eşik allında narat tomrawğa minib, üyge aylanıb, üç kere kıçırdı.* (K.K., s. 6)
“...kapının önündeki çam ağacı kütüğüne çıkıp eve doğru üç kere öttü.”

(Sıfat-İsim) + Zarf-fiil

• *Kümüşleni altın suwğa salğanlay...* (Ay., s. 10) “Gümüşleri altın suyuna koyunca...”

(Zarf-İsim) + Zarf-fiil

• *Askerçile komissarğa köb zatları sorub bilirge izleydiler.* (A., s. 52) “Askerler, komutana birçok sey sorup öğrenmek istiyorlar.”

4.1.2.1.2.3.2.2. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfatlık

(Zamir-İsim) + Sıfat-fiil

- *Seni otuñda küygen terekle...* (At., s. 53) “Senin ateşinde yanan ağaçlar...”

Zarfılık

(İsim-İsim) + Zarf-fiil

• *Bay adamnu haqın berginçi, carlı canın berir.* (N.S.A.Ç.S., s. 16) “Zengin, adamın hakkını verene kadar, fakir canını verir.”

• *Azamatnu koltuğundan alıb, üyüne eltdile.* (A.C., s. 39) “Azamat’ı koltuğundan tutup evine götürdüler.”

• *Egeçim, anamı awuzuna çabıb, söz koşdu.* (A.C., s. 50) “Kardeşim annemin sözünü kesip, konuştu.”

• *...sabiçikni qolundan tutub bir sıydam tişirıw ozğanında...* (K.K., s. 10) “...çocuğun elinden tutup güzel bir kadın geçtiğinde...”

• *Qabarıqnu atın eşitgenley, İbragim sekirib turdu.* (K.K., s. 4) “Yemeğin adını duyunca İbrahim fırlayarak kalktı.”

• *İbragimni qatına cetgenley, qolunda sipi balaka bla oynay...* (K.K., s. 21) “İbrahim’in yanına gelince, elinde kamçı ile oynayarak...”

• *Biyurzanı qolun tutub, ceñil atlam bla üyüne aylanıb ketdi.* (K.K., s. 26) “Biyurza’nın elini tutup hızlı adımlarla evine doğru gitti.”

4.1.2.1.2.3.2.3. “(İ + İ^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki alır.

“(İ + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-İsim) + Zarf-fiil

• *Üy biyçesine burulub, çaşın kemsiz mahtadı.* (A.C., s. 53) “Eşine dönüp oğlunu abartarak övdü.”

• *...kartla, toyğa kesleri hazna koşulmasala da, üy başında oturub karasala.* (K.K., s. 12) “... yaşlılar düğüne kendileri sık sık katılmasalar da evin üstünde oturup baksalar.”

• *Apanas da eki közün ayırmay kızlağa karay edi.* (K.K., s. 20) “Apanas da iki gözünü ayırmadan kızlara bakıyordu.”

(Sıfat-İsim) + Zarf-fiil

• *...burunları bla koltuğ tüblerin kaşy, bir canına canlab ketdile.* (K.K., s. 6) “...gagalarıyla koltuk altlarını kaşıyarak bir tarafa çekilip gittiler.”

4.1.2.1.2.3.2.4. “(F + İ)^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“(F + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

(Sıfat-fiil-İsim) + Zarf-fiil

• *...arbaznı artında cılağan tawuşlanı eşitib, kelib karağanında...* (K.K., s. 6) “...bahçenin arkasında ağlama seslerini işitip gelip baktığında...”

• *...cıyalğan zatların cıyib, ala bla ketgen edile.* (O.C., s. 37) “...yığılan şeyleri toplayıp onlarla gitmişlerdi.”

• *Awruga ayağın çögeleb allına tuthanlay, bilgen duaların okub...* (K.K., s. 43) “Ağrıyan ayağını çömeliş önüne koyunca, bildiği duaları okuyup...”

• *Başından kaygısı, sağışı da ketib, esirgen adamça bolub...* (K.K., s. 36) “Aklından endişesi, düşüncesi de gidip sarhoş insan gibi olup...”

4.1.2.1.2.3.2.5. “(F + İ^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“(F + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“F + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

(Sıfat-fiil-İsim) + Zarf-fiil

• *Macay a olturğan cerinden kımıldayalmay...* (O.C., s. 7) “Macay ise oturduğu yerinden kımıldamadan...”

• *Kanamat alay kirgenley, kişi turğan cerinden kımıldamay...* (K.K., s. 35) “Kanamat öyle girince, kimse durduğu yerden kımıldamadan...”

4.1.2.1.2.3.3. “İ^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma, istem ilişkisinin bulunduğu modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.2.3.3.1. “İ^{de} + (İ + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda kelime grubunda belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirtilen öge de belirtilen öge de ek almaz.

“İ^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(İsim-Zarf) + Sıfat-fiil

• *Cumuşak cürekli, caşın bek süygen Mölehan...* (K.K., s. 6) “Yufka yürekli, oğlunu çok seven Mölehan...”

Zarflık

(İsim-Zarf) + Zarf-fiil

• *Caşçıknı alay körgenley, cüregi, at çabarını allında kaltırağança, alay kaltıradı.* (K.K., s. 34) “Oğlamı öyle görünce, yüreği, at koşmadan önce titremesi gibi titredi.”

4.1.2.1.2.3.3.2. “İ^{de} + (F + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge ve belirtilen grup istem ilişkisiyle bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

“İ^{de} + (F + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Sıfatlık

İsim + (Zarf-fiil-Sıfat-fiil)

• *...eşikte oturub turğan Macayğa bılay dedi.* (O.C., s. 20) “...kapıda oturup duran Macay’a böyle dedi.”

Zarflık

İsim + (Zarf-fiil-Zarf-fiil)

• *Temurka haporın aytub boşarğa, Hamitni cılağanı da tohtab kesi da...* (K.K., s. 40) “Temurka haberini söyleyip bitirince Hamit’in ağlaması da durup kendi de...”

4.1.2.1.2.3.3.3. “İ^{de} + (İ^{de} + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâli dışında bir hâl eki alırken; belirtilen grup, ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{de} + (İ^{de} + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

Zamir + (İsim-Zarf-Fiil)

• *Gokka andan közün ayıralmay tohtadı.* (O.C., s. 63) “Gokka ondan gözünü ayırmadan durdu.”

4.1.2.1.2.3.3.4. “İ^{de} + (F^{de} + F)” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“İ^{de} + (F^{de} + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Sıfatlık

İsim + (İsim-fiil-Sıfat-fiil)

• *Gokkanı caşawğa baylağan anası bla Aslandan bir hapar çığıb...* (O.C., s. 105)
“Gokka’yı hayata bağlayan annesi ile Aslan’dan bir haber çıkıp...”

4.1.2.1.2.3.4. “(F + İ)^{iy} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge iyelikli sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, iyelik eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi vardır. Basit kelime grubunun belirten ögesi fiil ya da fiil soyludur.

“(F + İ)^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

(Sıfat-fiil-İsim) + Zarf-fiil

• *Cetmegen cerleri kalmay aylanadıla.* (K.M.T.S., s. 83) “Gitmedik yer bırakmadan dolaşıyorlar.”

4.1.2.1.2.3.5. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge istem-iyelik ilişkisi ile birleşirler. Belirten grup, ilgi hâli dışında bir hal eki; belirtilen öge iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(İsim-Edat) + Sıfat-fiil

• *Atası Nafitsanı üsünden söleşgeninde Hamitni cüregi kaygılı boldu.* (A.T., s. 65)
“Babası Nafitsa’nın hakkında konuştuğunda Hamit meraklandı.”

4.1.2.1.2.3.6. “İ^{il} + (İ + F)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma, istem ilişkisi bulunan modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.2.3.6.1. “İ^{il} + (İ + F)^{iy}” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{il} + (İ + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

İsim + (Zarf-Sıfat-fiil)

• ...*cüregin kesek bashanında, İbragim haparın aytdı.* (K.K., s. 8) “...kalbinin biraz rahatlamasıyla İbrahim haberi söyledi.”

4.1.2.1.2.3.6.2. “**İ^{il} + (İ^{de} + F)^{iy}**” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten öge, belirtilen gruba ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen grup, iyelik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

“**İ^{il} + (İ^{de} + F)^{iy}**”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

Zamir + (İsim-Sıfat-fiil)

• ...*meni bılayda turğanımda hata coqdu...* (K.K., s. 76) “...benim burada durmamda sıkıntı yok(tur)...”

4.1.2.1.2.3.7. “**(İ + İ)^{de} + F^{de}**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge istem-istem ilişkisiyle birleşirler. Hem belirten grup hem belirtilen öge hâl eki alır. Belirten grup, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, eşitlik eki [+ça] alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

“**(İ + İ)^{de} + F^{de}**”: İstem-istem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-İsim) + Zarf-fiil

- *Tışından kelgen adam mında taş kübürge tüşgença boladı.* (K.K., s. 8) “Dışardan gelenler burada taş sandığa düşmüş gibi olur.”

4.1.2.1.2.4. Belirteni Fiil Olan, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Belirten ögesi fiil ya da fiil soylu bir kelime olan bu grup, cümlede/bağlamda belirtmelik görevdedir. Bu kelime grupları cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf görevinde kullanılmaktadır. Sıfat görevinde kullanılan kelime grupları sıfatlık; zarf görevinde kullanılan kelime grupları zarflıktır. Bu tür kelime gruplarının birleşmelerinde ilgi-iyelik, sıralanma, istem ilişkileri kullanılmaktadır.

4.1.2.1.2.4.1. “(İ + F) + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında da sıralanma, istem, ilgi-iyelik, iyelikli sıralanma ilişkisi bulunan modifikasyonları bulunmaktadır.

4.1.2.1.2.4.1.1. “(İ + F) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil

- *Dersden aç bolub kelgen İbragim...* (K.K., s. 6) “...Dersten acıkarak gelen İbrahim...”

• ...*ders okuy turğan İbragimge qaradı.* (K.K., s. 49) “...ders çalışıp duran İbrahim’e baktı.”

Zarflık

(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil

• ...*caw kirib kelgen cerde qalğanların unutmağız.* (A., s. 52) “...düşman girip gelince orada kalanları unutmayınız.”

(İsim-Zarf-fiil) + Zarf-fiil

• *Anam oylaşa, sağış ete kelib, oğurlu ala közlerin cumub...* (A.C., s. 49) “Annem düşünüp merhametli gözlerini yumup...”,

• ...*azab çegib çaşağanlı eki cıldan atladı.* (A.C., s. 4) “...eziyet çekip yaşayalı iki yılı geçti.”

(Zarf-Zarf-fiil) + Zarf-fiil

• *Mölehan katı işley turğanlay, çaşçıknı cılağan tawuşu...* (K.K., s. 7) “Mölehan sıkı çalışırken, oğlunun ağlama sesi...”

4.1.2.1.2.4.1.2. “(İ^{de} + F) + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ve belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grup da belirtilen öge de ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun belirten ögesi isim ya da isim soylu, belirtilen ögesi fiil ya da fiil soyludur. Bu ögeler arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{de} + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil

• *Ortasından kaynab çıqğan kömükünü...* (Ay., s. 6) “Ortasından kaynarak çıkan köpüğü...”

Zarflık

(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil

• *Köznü cumub açınçı, komandirni buyruğu bla...* (A., s. 14) “Gözünü yumup açana kadar komutanın emri ile...”

4.1.2.1.2.4.2. “(İ + F)^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(Sıfat-Sıfat-fiil) + Sıfat-fiil

• *Ullu aythannı etmegen ullaımaz.* (K.N.S., s. 206) “Büyük sözünü dinlemeyen adam olmaz.”

4.1.2.1.2.4.2.1. “(İ^{il} + F^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + F^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{il} + F^{iy}”: İlgı-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Zarf-fiil

• *Caşçıknı tabılğanına kuwanıb, iñirde honşula keldile.* (A.C., s. 20) “Oğlanın bulunmasına sevinip akşam komşular geldiler.”

• *Mölehan, caşçıknı cıyırılğanın esleb, cüregi kayğılı bolub sordu.* (K.K., s. 2)
“Mölehan oğlunun (yüzünü) buruşturduğunu görüp telaşlanıp sordu.”

4.1.2.1.2.4.2.2. “(İ + F^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat-fiil

• *...amanlık etgenimi körgeñ onowçu da, körmegen kibik etib...* (K.K., s. 89)
“...kötülük (hırsızlık) yaptığımı gören amir de görmemiş gibi yapıp...”

Zarflık

(İsim-Sıfat-fiil) + Zarf-fiil

• *Mirtazak, adam kelgenin esleb...* (K.K., s. 34) “Polis, birinin geldiğini fark edip...”
• *Hasan cılağanın tıyb, soldatha candı.* (O.C., s. 59) “Hasan ağlamasını kesip askere öfkeleni.”

4.1.2.1.2.4.2.3. “(F + F^{iy})^{de} + F” Modifikasyonu

Bu modifikasyonda belirten grup ile belirtilen öge istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alırken; belirtilen öge, ek almaz. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Basit kelime grubunun hem belirten hem belirtilen ögesi fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür.

“(F + F^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“F + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Zarflık

(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + Zarf-fiil

- ...ol sebepten bütewley esime, **unutmay turğanıma işanıb** başlayma. (K.K., s. 238)

“...o yüzden tamamen aklıma, unutmayacağıma güveniyorum.”

4.1.2.1.2.4.3. “(İ + F)^{il} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge ilgi-iyelik ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grup, ilgi hâl eki alırken; belirtilen öge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{il} + F^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(Zarf-Sıfat-fiil) + Sıfat-fiil

- ...**köb kalmağanın körgeninde**, iyesi da anı ceñil cetib kelmey... (K.K., s. 44) “...fazla kalmadığını görünce sahibi de onu hızlandırmadan...”

4.1.2.1.2.4.4. “F + (İ^{de} + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten öge de belirtilen grup da ek almaz. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

“F + (İ^{de} + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

Zarf-fiil + (İsim-Zarf-fiil)

- **Temurkanı suw çağada esleb, cortub katna kelib, eşek çığanağa turub tohtadı.** (K.K., s. 43) “Temurka’yı suyun kenarında fark edip koşup yanına gelip dikenli otların yanında durdu.”

• *Bu saġatda ıı bolub, barıb elge arab, ayıb kelirge tabsa...* (K.K., s. 57) “Şimdi sere olup, gidip memlekete bakıp, dnp gelmeyi istese...”

4.1.2.1.2.4.5. “(İ + İ^{iy})^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen ge istem-iyelik ilişkisi ile baġlanmıŐtır. Belirten grup, ilgi hl eki dışında bir hl eki alırken; belirtilen ge, iyelik eki alır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan geler arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ^{iy})^{de} + F^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten ge isim, isimli

Zarflık

(İsim-İsim) + Sıfat-fiil

• *Boz kozuuk, anasından pkelegena, sekire, taş canına burulġanında...* (K.K., s. 23)
“Boz kuzucuk, annesine ksmŐ gibi, zıplayarak taŐın yanına dndġnde...”

4.1.2.1.2.4.6. “İ^{de} + (İ + F)^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten ge ile belirtilen grup istem-istem ilişkisi ile birleşirler. Hem belirten ge hem belirtilen grup hl eki alır. Belirten ge, ilgi hli dışında bir hl eki alırken; belirtilen grup, eşitlik eki alır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunu oluşturan geler arasında sıralanma ilişkisi vardır.

“İ^{de} + (İ + F)^{de}”: İstem-istem ilişkisi, belirten ge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten ge isim, fiilli

Zarflık

İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil)

• *...anamdan caġı tuwġana bolama.* (A.C., s. 34) “...annemden yeni doġmŐ gibi oluyorum.”

4.1.2.1.2.4.7. “(İ^{iy} + F) + F^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunu meydana getiren ögeler arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{iy} + F) + F^{de}”: Sıralanma-istem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil

• *Cüregi çığıb keterça uradı.* (O.C., s. 27) “Kalbi (yerinden) çıkıp gidecek gibi vuruyor.”

4.1.2.2. Çok Ögeli Kelime Grupları

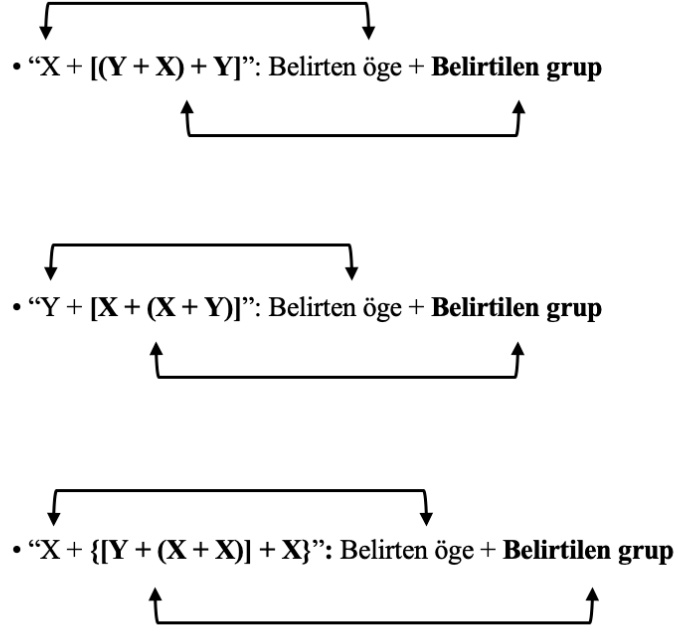
Dört ya da fazla kelimenin belirli kurallar dâhilinde bir araya gelmesiyle çok ögeli kelime grupları meydana gelir. Çok ögeli gruplar oluşum şekilleri şöyledir:

• Belirten grup ve belirtilen öge;

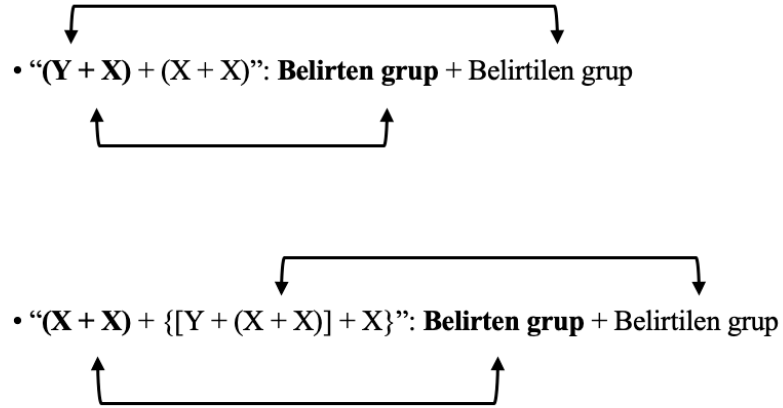
Şekil 2.3. Belirten gruplu çok ögeli kelime grubu

- Belirten öge ve belirtilen grup;

Şekil 2.4. Belirtilen gruplu çok ögeli kelime grubu

- Belirten grup ve belirtilen.

Şekil 2.5. Belirten gruplu ve belirtilen gruplu çok ögeli kelime grubu

İşlevine göre isimlik ve belirtmelik; temel ögeye göre isimli, fiilli; bağlantı yöntemine göre temelde ilgi-iyelik ilişkisi, istem ilişkisi, sıralanma ilişkisine göre incelenmektedir. Basit kelime gruplarıyla aynı yöntemler kullanılmaktadır.

4.1.2.2.1. Belirten Gruplu ve Belirtilenli Kelime Grupları

Çok ögeli kelime grubunda belirten, üç ögeli bir kelime grubundan oluşur. Belirten gruplu ve belirtilenli kelime grupları temel ögelerin sözcük türüne göre isimli ve fiilli olmak üzere ikiye ayrılır. İsimli ve fiilli kelime grupları da işlevsel yapısına göre isimlik ve belirtmelik olarak iki başlıkta değerlendirilir. Bu başlık altında İsimli, İsimlik Kelime Grupları; İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları; Fiilli, İsimlik Kelime Grupları; Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları incelenecektir.

4.1.2.2.1.1. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren temel öge isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.1.1.1. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.1.1.1.1. “[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ)^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(**İsim-İsim**) + **İsim**] + **İsim**

• *Eçki sürüwleni atası kılıçmüüz.* (D.İ.Ö., s. 107) “Keçi sürülerinin atası kılıçmüüz.”

4.1.2.2.1.1.1.2. “[**(İ + İ) + F**] + **İ**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(**İ + İ**) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “**İ + İ**” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(**İ + İ**) + F] + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(**İ + İ**) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(**Sıfat-İsim**) + **Sıfat-fiil**] + **İsim**

• ...alanı içinde *cüz cıl bolğan kartla*... (K.K., s. 12) “...onların içinde yüz yaşında olan yaşlılar...”

• ...alay bolğanlıkğa *başha oyun bolmağan cerde toy da igi körünedi.* (K.K., s. 18)
“...öyle olmasına rağmen başka oyun olmayan yerde düğün de iyi görünüyor.”

4.1.2.2.1.1.1.3. “[**(İ^{il} + İ^{iy}) + F**] + **İ**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(**İ^{il} + İ^{iy}**) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “**İ^{il} + İ^{iy}**” ilgi-iyelik ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(**İ^{il} + İ^{iy}**) + F] + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(**İ^{il} + İ^{iy}**) + F”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ^{il} + İ^{iy}**”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Zamir-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim

- ...*anı atı ayulğan cerde...* (K.K., s. 31) “...onun adının söylendiği yerde...”

4.1.2.2.1.1.1.4. “[(İ + F) + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

[(Sıfat-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

- ...*aç bolub kelgen İbragim...* (K.K., s. 6) “...acıkip gelen İbrahim...”

[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

- ...*ders okuy turğan İbragimge karadı.* (K.K., s. 49) “...ders çalıp duran İbrahim’ baktı.”

- *Boş aylana ürenmegen adam ne eterge bilmeydi.* (O.C., s. 105) “Boş gezmeyi öğrenmeyen insan ne yapacağı bilmez.”

4.1.2.2.1.1.1.5. “[(İ^{de} + F) + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + F) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{de} + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

- *Arbalanı tartıb barğan ögüzle...* (Ç.K., s. 103) “Arabaları çekip giden öküzler...”
- *Ortasından kaynab çıkğan kömüknü...* (A., s. 6) “Ortasından kaynayıp çıkan köpüğü...”
- *...eşikde oturub turğan Macayğa bilay dedi.* (O.C., s. 20) “...kapıda oturup duran Macay’a böyle dedi.”

[(Zamir + Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

- *Alanı körmey barğan atlıla, kanatlı tawuşha kaytıp kelip...* (M., s. 267) “Onları görmeden giden atlılar, kuş sesine dönüp gelip...”

4.1.2.2.1.1.1.1.6. “[İ^{de} + İ] + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + İ) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + İ” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + İ) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{de} + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Zarf-Edat) + Sıfat-fiil] + İsim

- *...aşhamdan beri bolğan zatnı aklına keltirib qaradı.* (K.K., s. 52) “...akşamdan beri olan şeyi aklına getirip baktı.”

4.1.2.2.1.1.1.1.7. “[İ + F] + İ] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + İ] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + İsim

• *Aymuş degen koyçu caşnı mahtalıb...* (A., s. 3) “Aymuş denen çoban oğlan övülüp...”

4.1.2.2.1.1.1.1.8. “[(İ^{de} + F) + İ] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + F) + İ] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat] + İsim

• *...tawdan urğan suwuq ayaz uyatdı.* (K.K., s. 54) “...dağdan vuran soğuk ayaz uyandırdı.”

4.1.2.2.1.1.1.1.9. “[(İ + İ)^{de} + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{de} + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ)^{de} + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Başha tilleden alınñan sözle* (K.M.T.S., s. 29) “Başka dillerden alınan sözler”

• *...kart orusludan kalğan kızını alsa...* (K.K., s. 27) “Yaşlı Ruslardan kalan kızını alsa...”

• *O, ak kırlağa karağan kök!* (Ç.K., s. 23) “O, beyaz kırlara bakan gök!”

4.1.2.2.1.1.1.10. “[İ + İ^{iy}]^{de} + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ + İ^{iy}]^{de} + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ^{iy}” iyelik ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + İ^{iy}]^{de} + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim + İsim) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Kıyamıtın közü eşik artunda turğan mirtazaqları birine cetdi.* (K.K., s. 15) “Kıyamıt’ın gözü kapı arkasında duran polislerin birine çarptı.”

• *Mihammat Amin kadalıb mejgit allında olturğan hacilega hapar ayta edi.* (K.K., s. 49) “Muhammat Amin tebelleş olup mescidin önünde oturan hacılara haber veriyordu.”

• *Col uzağına karağan ögüzle...* (Ç.K., s. 103) “Yolun uzağına bakan öküzler...”

4.1.2.2.1.1.1.11. “[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{il} + İ^{iy}” ilgi-iyelik ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Halknı akılın aytıwçu adam* (K.M.T.S., s. 86) “Halkın fikrini ifade edici (dile getiren) adam”

• *Ƙanamat bugün Ƙobannı suwun içmez cerge coyulluk edi.* (K.K., s. 28) “Ƙanamat bugün Koban’ın suyunun içilmediği yere gönderilecekti.”

• *Maydannı Ƙatında ösgeñ busaƘla anda mında Ƙalğan ƘapraƘların üslerinden atadıla,* (O.C., s. 34) “Meydanın yanında yetişen kavaklar orada burada kalan yapraklarını üzerlerinden atıyorlar.”

• *Babayevni gıñdıluğın bilgen askerçile pırh Ƙırh boldula.* (A., s. 14) “Babayev’in kaprisli olduğunu bilen askerler ortadan yok oldular.”

• *Colda Ƙızın Ƙaçın cibitgen cawun...* (Ç.K., s. 79) “Yolda kızın saçını ıslatan yağmur...”

• *Arbaznı artında cılağan tawuşlanı eşitib, kelib Ƙarağanında...* (K.K., s. 6) “Avlunun arkasında ağlama seslerini duyup, gelip baktığında...”

[(Zamir-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Meni birgeme kelgen adamlar...* (At., s. 45) “Benim beraberimde gelen insanlar...”

• *...munu tüzün bilirge kişi tabılmaydı* (B.B., 53) “...bunun doğrusunu bilen kişi bulunmuyor.”

• *...kesini bağasın bilmegen onowçuladan töldü.* (K.K., s. 210) “...kendisinin kıymetini bilmeyen danışmanlardan değil.”

[(Zamir-İsim) + Sıfat-fiil] + Sıfat

• *Sizni işigizni eşitgen carlıla açığı ayırğa köl tabmaydıla.* (K.K., s. 60) “Sizin işinizi duyan fakirler açıkça söylemeye yürek bulamıyor.”

4.1.2.2.1.1.1.1.12. “[İ + İ]^{iy} + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ + İ]^{iy} + F” ögeleri arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ)^{iy} + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ)^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim

• ...*oğurlu beti bolğan feldşer*. (O.C., s. 78) “...sempatik bir yüzü olan sağlık memuru.”

• ...*bir kanatı sınñan aptiyekni buķu taphaçıkğa sala*... (K.K, s. 4) “...bir tarafı kırılan ilaç kutusunu tozlanmış rafa koyarken...”

• ...*ol igi cüregi bolğan kişidi*. (K.K., s. 17) “...o iyi kalpli bir insandır.”

4.1.2.2.1.1.1.13. “[F + (İ + F)] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “F + (İ + F)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[F + (İ + F)] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[Zarf-fiil + (Edat + Sıfat-fiil)] + İsim

• *Carılıb beri kayıthan adamlar*... (At., s.47) “Sinirlenip geri dönen insanlar...”

4.1.2.2.1.1.1.14. “[İ^{de} + (İ + F)] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{de} + (İ + F)] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[**İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil)**] + **İsim**

• *Cuğudan cañı uyanñan adam, ne bolğanın bilmey...* (K.K., s. 24) “Uykudan yeni uyanan adam, ne olduğı bilmeden...”

[**İsim + (İsim-Sıfat-fiil)**] + **İsim**

• *...közüme cuğu bermegen zatnı aytırğa izleyme.* (A.C., s. 5) “...gözüme uyku vermeyen şeyi söylemek istiyorum.”

• *...kralğa zaran salğan adamğa menden keçim bolmaz.* (A.C., s. 36) “...krala zarar verecek insanla benim geçimim olmaz.”

• *...başına kan cawdurğan қатın, içinden kesini eşsizliğine...* (K.K., s. 80) “...başına kan yağdıran kadın, içinden kendi eşsizliğine...”

4.1.2.2.1.1.1.15. “[**İ^{iy} + (İ^{de} + F)**] + **İ**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “**İ^{iy} + (İ^{de} + F)**” ögeleri arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “**İ^{de} + F**” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[**İ^{iy} + (İ^{de} + F)**] + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ^{iy} + (İ^{de} + F)**”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[**İsim + (İsim-Sıfat-fiil)**] + **İsim**

• *İbragimlanı honşuları, ömürü caldan çıқmağan Қанамат көргенди.* (K.K., s. 7) “İbrahimlerin komşuları, ömrü gündeliğe gitmekle geçen Kanamat görmüş.”

4.1.2.2.1.1.1.16. “[**İ^{iy} + (İ^{de} + İ)**] + **İ**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “**İ^{iy} + (İ^{de} + İ)**” ögeleri arasında da iyelikli

sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + İ” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{iy} + (İ^{de} + İ)] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{iy} + (İ^{de} + İ)”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[İsim + (İsim-İsim)] + İsim

• *İçi adamdan dolu avtobus...* (At., s. 45) “İçi insanla dolu otobüs...”

4.1.2.2.1.1.1.17. “{(İ + İ) + F} + F} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[(İ + İ) + F] + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{(İ + İ) + F} + F} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[(İ + İ) + F] + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İ + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{(Sıfat-İsim) + Zarf-fiil} + Sıfat-fiil} + İsim

• *Bir kesek turub saklanñan çağır, kan kibik kızara...* (K.K., s. 79) “Bir süre durup bekleyen şarap, kan gibi kızararak...”

4.1.2.2.1.1.1.18. “{(İ^{iy} + F) + İ} + F} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[(İ^{iy} + F) + İ] + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “(İ^{iy} + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{(İ^{iy} + F) + İ} + F} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ $[(\dot{I}^{iy} + F) + \dot{I}] + F$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“ $(\dot{I}^{iy} + F) + \dot{I}$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ $\dot{I}^{iy} + F$ ”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

$\{[(\dot{I}^{isim-Sıfat-fiil}) + \dot{I}^{isim}] + Sıfat-fiil\} + \dot{I}^{isim}$

• ...*adamlığı bolğan erkşi etgen işni etgense.* (K.K., s. 68) “...insanlığı olan erkeğin yaptığı işi yapmışsın.”

4.1.2.2.1.1.1.19. “ $\{[\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{de} + F] + \dot{I}$ ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “ $[\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{de} + F]$ ” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “ $\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})$ ” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“ $\{[\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{de} + F] + \dot{I}$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ $[\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})^{de} + F]$ ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“ $\dot{I}^{il} + (\dot{I} + \dot{I}^{iy})$ ”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“ $\dot{I} + \dot{I}$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

$\{[Zamir + (\dot{I}^{isim-İsim})] + Sıfat-fiil\} + \dot{I}^{isim}$

• *Caratılğanlı meni qol kıyınımdan toymağan begecenle, meni hakımı bermey....* (K.K., s. 58) “Yaratıldığından beri benim el emeğimden doymayan domuzlar, benim hakkımı vermiyor...”

4.1.2.2.1.1.1.20. “ $\{\dot{I} + [\dot{I}^{iy} + (F + F)]\} + \dot{I}$ ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun ögeleri “ $\dot{I} + [\dot{I}^{iy} + (F + F)]$ ” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli grubun, belirtilen ögesini oluşturan üç ögeli kelime grubunun “ $\dot{I}^{iy} + (F + F)$ ” ögeleri iyelikli sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “ $F + F$ ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{İ + [İ^{iy} + (F + F)]} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + [İ^{iy} + (F + F)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{iy} + (F + F)”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

İsim + [(Fiil + Sıfat-fiil) + İsim]

• ...*ol atam barma degen cerge bir barayım.* (B.B., 79) “...babamın gitme dediği o yere bir gideyim.”

4.1.2.2.1.1.2. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşmektedir. /^{il}/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.1.1.2.1. “[(İ + İ) + İ]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + İ]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-Sıfat) + İsim] + İsim

• ...*toprak başlı üyleni ocaqları...* (K.K., s. 8) “...toprak çatılı evlerin bacaları...”

4.1.2.2.1.1.2.2. “[(İ + İ)^{il} + İ]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{il} + İ” ögeleri arasında da ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ)^{il} + İ]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ)^{il} + İ”: İlgi ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Sıfat-İsim) + Zamir] + İsim

• ...*har adamnı kesini culduzu boladı.* (O.C., s. 63) “...her insanın kendisinin yıldızı oluyor.”

4.1.2.2.1.1.2.3. “[(İ + F) + İ]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + İ]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + İsim

• ...*cañı kirgen adamnı burnuna mılı, mukut iyis uradı.* (K.K., s. 13) “...yeni giren adamın burnuna nemli, küf kokusu vuruyor.”

• *Bügün biz körgen adamnı halı...* (At., s. 54) “Bugün bizi gören adamın hali...”

4.1.2.2.1.1.2.4. “[(İ + F) + F]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma

ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + F]^{il} + İ^{il}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + F) + F”>: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”>: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Malla bağğan sürüwçünü balası...* (Ay., s. 43) “Hayvana bakan çobanın çocuğu...”

4.1.2.2.1.1.2.5. “[(F + F) + İ]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgili-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(F + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “F + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(F + F) + İ]^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(F + F) + İ”>: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”>: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

[(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + İsim] + İsim

• *...tışından qarab ketgen adamnu kölüne kellikdi.* (K.K., s. 18) “...dışarıdan bakıp giden insanın gönlüne gelecek.”

4.1.2.2.1.1.2.6. “[İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgili-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + (İ + İ)”>: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[**İsim + (İsim-İsim)**] + **İsim**

• *Ullu Pravlen arbaznı içi adamdan tıķ tıķlama tolu.* (K.K., s. 11) “Büyük Pravlen avlusunun için insanlarla tıklım tıklım dolu.”

• *...arbazda ullu kayın terekni túbüne kısılib turǵanlay...* (D.İ.Ö., s. 105) “...avluda büyük kayın ağacının altına sığınıp dururken...”

[**Sıfat + (İsim-İsim)**] + **İsim**

• *...ol kız sabıynı namusın saķlar üçün...* (K.K., s. 68) “...o kız çocuğunun namusunu korumak için...”

[**Sıfat + (Sıfat-İsim)**] + **İsim**

• *...çabıb cetdi bir koş üynü allına...* (Ay., s. 25) “...koşup yetiştirdi bir çiftlik evinin önüne...”

• *...taw etekde bir ullu çegetni kıyırından kirgendile ala...* (B.B., s. 49) “...dağ eteğinde büyük bir ormanın kenarından girmişler onlar...”

• *...meni awuzuma ol sarı toķluçuknu kıyruǵu bişib bir tüşse...* (D.İ.Ö., s. 93) “...benim ağzıma o sarı kuzucuğun kıyruǵu pişip bir düşse...”

• *...kara çaçlı kızcıķnı suratı közünü allına keldi.* (A.T., s. 65) “...siyah saçlı kızın suratı gözünün önüne geldi.”

4.1.2.2.1.1.2.7. “[**İ + (İ + F)**]^{il} + **İ^{iy}**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “**İ + (İ + F)**” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “**İ + F**” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[**İ + (İ + F)**]^{il} + **İ^{iy}**”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ + (İ + F)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[Sıfat + (İsim-Sıfat-fiil)] + İsim

• *Bu kan içgenleni allarında awuzubuznu kışıb nek kelebiz?! (O.C., s. 65) “Bu kan emicilerin önlerinde ağızımızı kapatıp niye geliyoruz?!”*

4.1.2.2.1.1.2.8. “[İ + (İ + İ^{iy})]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ^{iy})” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ^{iy}” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (İ + İ^{iy})]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + (İ + İ^{iy})”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[Sıfat + (İsim-İsim)] + İsim

• *O, eski ata üyümü tıırı!* (D.T.T.K., s. 26) “O, eski baba evimin ocağı!”

4.1.2.2.1.1.2.9. “[İ^{de} + (İ + F)]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{de} + (İ + F)]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[Zamir + (İsim-Sıfat-fiil)] + İsim

• *...cılan uzalıb kesine artıklık etgenni ayağın ururğa...* (K.K., s. 36) “...yılan uzanıp kendisine zarar verenin ayağını ısırma...”

4.1.2.2.1.1.2.10. “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[Zamir + (Sıfat-İsim)] + İsim

• *Menden özge adam anı kırt babasını curtuna da basmaz edi.* (K.K., s. 40) “Benden başka insan onun yaşlı babasının yurduna da (ayak) basmazdı.”

4.1.2.2.1.1.2.11. “[{(İ + İ) + F] + İ^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[{(İ + İ) + F] + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + F” ögeleri de sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + F] + İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[(İ + İ) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[(İsim-Edat) + Sıfat-fiil] + İsim} + Zamir

• *Tawcan bla olturğan katınlanı biri...* (K.K., s. 254) “Tavcan ile oturan kadınlardan biri...”

4.1.2.2.1.1.2.12. “[{(İ + İ)^{de} + F] + İ^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[{(İ + İ)^{de} + F] + İ” ögeleri arasında

sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{de} + F” ögeleri de istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“{(İ + İ)^{de} + F} + İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“{(İ + İ)^{de} + F} + İ^{il}”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ^{il}”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim} + İsim

• ...*suwuk suwdan ötgen atnı butları kaltırağança...* (K.K., s. 73) “...soğuk sudan geçen atın bacakları titremiş gibi...”

4.1.2.2.1.1.2.13. “[(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli (belirten gruplu ve belirtilen gruplu) kelime grubunun “(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“[(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{il}”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ^{il}”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Sıfat-İsim) + (Zarf-Sıfat)] + Zamir

• ...*durkuçu adamları em başlarını biridi.* (K.K., s. 16) “...kurnaz insanların en öne çıkanlarından biridir.”

4.1.2.2.1.1.2.14. “[(İ^{de} + F) + İ]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + İ^{il}” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“ $[(\dot{I}^{de} + F) + \dot{I}]^{il} + \dot{I}^{iy}$ ”: İlgı-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“ $(\dot{I}^{de} + F) + \dot{I}$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ $\dot{I}^{de} + F$ ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

$[(\dot{I}^{sim}-Sıfat-fiil) + \dot{I}^{sim}] + \dot{I}^{sim}$

• *İbrahimge etilgen artıklıknı ızına kaytarır zat aytmadı.* (K.K., s. 7) “İbrahim’e yapılan zorbalığı telafi edecek bir şey söylemedi.”

• *...katında olturğan kabbaşnı burnuna tişge çançılğan etni tutdu.* (K.K., s. 78) “...yanında oturan kabak kafalının burnuna ”

• *...suvğa ketgen balasını ölügün körmedi.* (K.K., s. 51) “...suya kapılan çocuğunun ölüsünü görmedi.”

4.1.2.2.1.1.2.15. “ $\{[F + (\dot{I}^{iy} + F)] + \dot{I}\}^{il} + \dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “ $(\dot{I}^{iy} + F) + \dot{I}$ ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “ $\dot{I}^{iy} + F$ ” iyelikli sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

$\{[F + (\dot{I}^{iy} + F)] + \dot{I}\}^{il} + \dot{I}^{iy}$ İlgı-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“ $[F + (\dot{I}^{iy} + F)] + \dot{I}$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ $F + (\dot{I}^{iy} + F)$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“ $\dot{I}^{iy} + F$ ”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

$[(\dot{I}^{sim}-Sıfat-fiil) + \dot{I}^{sim}] + \dot{I}^{sim}$

• *...alay a kımıldar qarıwu bolmağan adamnı başı sağışha ketmey ne etsin.* (O.C., s. 10) “...ama kımıldamaya gücü olmayan adamın akli çalışmıyor ne yapsın.”

4.1.2.2.1.1.2.16. “ $\{[(\dot{I}^{de} + F) + F] + \dot{I}\}^{il} + \dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “ $[(\dot{I}^{de} + F) + F] + \dot{I}$ ” ögeleri arasında

sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[(İ^{de} + F) + F] + İ^{il}} + İ^{iy}”: İlgı-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[(İ^{de} + F) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{de} + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

{[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim} + İsim

• ...*tuşından karab ketgen adamnu kölüne kellikdi.* (K.K., s. 18) “...dışarıdan bakıp giden insanın gönlüne gelecek.”

4.1.2.2.1.1.2.17. “{[(İ^{de} + F) + F] + İ^{iy}}^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[(İ^{de} + F) + F] + İ^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[(İ^{de} + F) + F] + İ^{iy}}^{il} + İ^{iy}”: İlgı-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[(İ^{de} + F) + F] + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{de} + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

{[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim} + İsim

• *Apanas katında oturub turğan nögerini kabırğasından türtdü.* (K.K., s. 17) “Apanas yanında oturup duran arkadaşlarını kaburgasından dürttü.”

4.1.2.2.1.1.2.18. “{[(İ + İ) + İ] + F} + İ^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun ögeleri “{[(İ + İ) + İ] + F} + İ^{il} + İ^{iy}” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubunu oluşturan dört ögeli kelime grubunun ögeleri “[(İ + İ) + İ] + F” arasında sıralanma ilişkisi vardır. Dört ögeli grubun belirten

ögesini oluşturan üç ögeli grubun “(İ + İ) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten ögesi olan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi mevcuttur.

“{[(İ + İ) + İ] + F} + İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-yelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“{[(İ + İ) + İ] + F} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[(İ + İ) + İ] + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-yelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“{[(İsim-İsim) + Edat] + Sıfat-fiil} + Sıfat’ + Zamir

• *Mihammat Âmin bla olturğan qartlanı biri...* (K.K., s. 49) “Muhammat Amin ile oturan yaşlıların biri...”

4.1.2.2.1.1.2.19. “/>{[(İ + İ)^{de} + (İ + F)] + F} + İ^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgili-yelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “{[(İ + İ)^{de} + (İ + F)] + F} + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli kelime grubunun belirten grubu olan çok ögeli kelime grubunun “[(İ + İ)^{de} + (İ + F)] + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu grubun belirten grubunu oluşturan dört ögeli belirten ve belirtilen gruplu kelime grubunun “(İ + İ)^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirten ve belirtilen grubu meydana getiren basit kelime gruplarının “İ + İ”; “İ + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“/>{[(İ + İ)^{de} + (İ + F)] + F} + İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-yelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“{[(İ + İ)^{de} + (İ + F)] + F} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[(İ + İ)^{de} + (İ + F)] + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İ + İ)^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ:” Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F:” Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

/[(Sıfat-İsim) + (İsim-Zarf-fiil)] + Sıfat-fiil} + İsim/ + İsim

• *Bu açığa şağat bolub turğan tawlanı üslerin karañı bashandı...* (O.C., s. 48) “Bu acıya şahit olan dağların üstlerine karanlık basmış.”

4.1.2.2.1.1.2.20. “{(F + F) + [İ + (İ + İ)]}il + İiy” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “(F + F) + [İ + (İ + İ)]” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli kelime grubunun belirten grubu olan basit kelime grubunun “F + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi, belirtilen grubu olan üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{(F + F) + [İ + (İ + İ)]}il + İiy”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(F + F) + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]} + Zamir

• *...cılay turğan eki kart katınnı biri, awuzunda eki tişinden kalğanı ağıb...* (A., s. 249)
“...ağlamakta olan iki yaşlı kadının biri, ağzında iki dişinden kalanı akıtıp...”

4.1.2.2.1.1.2.21. “{(İiy + İ)il + (İde + F)iy}il + Fiyy” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “(İiy + İ)il + (İde + F)iy” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan basit kelime grubunun “İiy + İ” ögeleri arasında da iyelikli sıralanma ilişkisi, belirtilen grubu olan basit kelime grubunun “İde + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır.

“{(İiy + İ)il + (İde + F)iy}il + Fiyy”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İiy + İ)il + (İde + F)iy”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İiy + İ”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

{(İsim-İsim) + (İsim-Sıfat-fiil)} + Sıfat-fiil

• *Ƙara it da, iyesi Ƙasımnı arbazğa kelgenin süymegenin añılağança...* (K.K., s. 71)

“Kara köpek de, sahibi Kasım’ın avluya geleni sevmediğini anlamış gibi...”

4.1.2.2.1.1.2.22. “{[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)] + İ^{il} + İ^{iy}}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)] + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli kelime grubunun belirten grubu olan dört ögeli kelime grubunun “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır.

“{[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)] + İ^{il} + İ^{iy}}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

{[(İsim-İsim) + (İsim-Sıfat-fiil)] + İsim} + İsim

• *Kündüz adamnı cüregine kuwanç salğan kölnü sıfatı kap Ƙara bolur.* (A.C., s. 28)

“Gündüz insanın yüreğine sevinç getiren gölün görünüşü kapkara olur.”

4.1.2.2.1.1.3. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır. /iy/ ile kastedilen iyelik ekidir.

4.1.2.2.1.1.3.1. “[İ + (İ + F)] + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + F)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi

bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (İ + F)] + İ^y”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[Sıfat + (İsim-Sıfat-fiil)] + İsim

• ...*bir carık urğan ceri körünmeydi.* (K.K., s. 37) “...bir ışık vuran yeri görünmüyor.”

4.1.2.2.1.1.3.2. “[(İ + F) + F] + İ^y” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + F] + İ^y”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Kıyın awrub turğan anam orunda cappa cañız atıldı da kaldı!* (O.C., s. 39) “Ağır hasta olan annem yatağında yapayalnız atıldı da kaldı!”

4.1.2.2.1.1.3.3. “[(İ^y + İ) + F] + İ^y” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^y + İ) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ^y + İ” iyelikli sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^y + İ) + F] + İ^y”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^y + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ^{iy} + İ**”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-Edat) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Kölü bla aythan zatına nögerlerini çam etib külgenleri cüregine awur tiyib...* (K.K., s. 66) “Gönlü ile söylediği şeyine arkadaşlarının şaka yapıp gülmesi yüreğine ağır gelip...”

4.1.2.2.1.1.3.4. “[**İ^{de} + F**] + **F**] + **İ^{iy}**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(**İ^{de} + F**) + **F**” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “**İ^{de} + F**” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[**(İ^{de} + F) + F**] + **İ^{iy}**”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**(İ^{de} + F) + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

• ...*közlerinden ezilib çıkğan cılamuqların tıyalmadı.* (A., s. 315) “...gözlerinden ezilip çıkan gözyaşlarını tutamadı.”

[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Meni medresege oğurğa bermegen anama kurman bolayım.* (D.İ.Ö., s. 104) “Beni okula okumaya vermeyen anneme kurban olayım.”

4.1.2.2.1.1.3.5. “[**İ^{de} + F**] + **İ^{de}**] + **İ^{iy}**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(**İ^{de} + F**) + **İ^{de}**” ögeleri arasında sıralanma-istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “**İ^{de} + F**” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[**(İ^{de} + F) + İ^{de}**] + **İ^{iy}**”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**(İ^{de} + F) + İ^{de}**”: Sıralanma-istem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“[(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + İsim”

- *Sütge tüşgen duğumlaça közleri...* (A., s. 4) “Süte düşen üzümler gibi gözleri...”

4.1.2.2.1.1.3.6. “[İ + (İ + İ)]^{de} + F} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[İ + (İ + İ)]^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun belirten grubu olan üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi vardır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[İ + (İ + İ)]^{de} + F} + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[İ + (İ + İ)]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[Sıfat + (Sıfat-İsim)] + Sıfat-fiil} + İsim

- *Billay sıylı borçnu salğan halkıma...* (At., s. 19) “Böyle onurlu görevi veren halkıma...”

4.1.2.2.1.1.3.7. “[İ^{de} + (İ + F)] + (F + F)} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “[İ^{de} + (İ + F)] + (F + F)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli grubun belirten grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri arasında da “F + F” sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[İ^{de} + (İ + F)] + (F + F)} + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[İ^{de} + (İ + F)] + (F + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“**İ^{de} + (İ + F)**: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**F + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

[Zamir + (İsim-Zarf-fiil)] + (Zarf-fiil-Sıfat-fiil)} + İsim

• *Andan köz ayırmay qarab turğan atası...* (O.C., s. 23) “Ondan göz ayırmadan bakıp duran babası...”

4.1.2.2.1.1.4. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İstem-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki alarak birleşir. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen iyelik eki kullanımındır.

4.1.2.2.1.1.4.1. “[**İ^{de} + F**] + **İ^{de} + İ^{iy}**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(**İ^{de} + F**) + **İ**” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “**İ^{de} + F**” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[**İ^{de} + F**] + **İ^{de} + İ^{iy}**”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**İ^{de} + F**] + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + Zamir

• *Tögeregine aylanñan adamladan biri katında bolsa...* (K.K., s. 79) “Çevresinde dolaşan insanlardan biri yanında olsa...”

4.1.2.2.1.1.4.2. “[İ + (İ + İ)]^{de} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (İ + İ)]^{de} + İ^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Zarf-Sıfat) + İsim] + Zamir

• ...*em ulla taşlardan birin ciberdi.* (K.K., s. 48) “...en büyük taşlardan birini fırlattı.”

4.1.2.2.1.1.4.3. “[{İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}}^{de} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[{İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}}^{de} + İ^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[İ + (İ + İ)]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[Sıfat + (Sıfat + İsim)] + İsim} + İsim

• ...*bir eski üynü ocağını canına buğub sakladı.* (K.K., s. 48) “...eski bir evin ocağının yanına gizlenip saklandı.”

4.1.2.2.1.1.4.4. “[{İ + (F + İ)]^{il} + İ^{iy}}^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[İ + (F + İ)]^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli kelime grubunun belirten ögesini oluşturan “İ + (F + İ)” üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri “F + İ” arasında da sıralanma ilişkisi mevcuttur.

“{[İ + (F + İ)]^{il} + İ^{iy}}^{de} + F^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“[İ + (F + İ)]^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + (F + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

{[Sıfat + (Sıfat-fiil + İsim)] + İsim} + Sıfat-fiil

• *Siz bu kelgen askerni üsünden söleşgenigizni bileme.* (O.C., s. 17) “Sizin bu gelen asker hakkında konuştuğunuzu biliyorum.”

4.1.2.2.1.2. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren temel öge fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.1.2.1. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.1.2.1.1. “[İ + İ] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ + İ] + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi

bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + İ] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(Sıfat-Sıfat) + İsim] + Edat

• ...*eki çarhlı arbala bla taşıwçu zamanlanı esiñe tüşürese.* (O.C., s. 5) “...iki tekerli arabalar ile taşımacılık yaptığı zamanları aklına getiriyorsun.”

4.1.2.2.1.2.1.2. “[(İ + F) + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(İsim + Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + İsim

• *Ürkgenleri da tohtab, koyla caraştb otlagan zamanda...* (K.K., s. 24) “Ürkmeleri de durup, koyunların kendini kaptırıp otladığı zamanda...”

4.1.2.2.1.2.1.3. “[(İ^{de} + F) + F] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + F) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{de} + F) + F””: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F””: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(Zarf -Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + Edat

• *Katımda süyelib turğan kibik...* (At., s. 52) “Yanımda dikilip durur gibi...”

4.1.2.2.1.2.1.4. “[(İ^{de} + F) + İ] + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + F) + İ] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ^{de} + F) + İ””: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F””: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(İsim -Sıfat-fiil) + İsim] + Edat

• *Kanamat kólundan kelgen zat bla kerekliherine boluşub turadı.* (K.K., s. 29)
“Kanamat elinden gelen şey ile ihtiyaçlarına yardım edip duruyor.”

• *Alay a kólumdan kelgen zat bla...* (At., s. 50) “Öyle olsa da elimden gelen şey ile...”

4.1.2.2.1.2.2. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ilgi hâl eki, belirtilen öge iyelik eki olarak birleşmektedir. /il/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /iy/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.1.2.2.1. “[$\dot{I}^{de} + F$] + ($\dot{I} + \dot{I}$)]^{il} + $\dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[$\dot{I}^{de} + F$] + ($\dot{I} + \dot{I}$)” belirten ve belirtilen gruplu dört ögeli kelime grubunun ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri “[$\dot{I}^{de} + F$]” istem ilişkisi ile birleşmiştir. Belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “[$\dot{I} + \dot{I}$]” sıralanma ilişkisi ile bağlanmıştır.

“[$\dot{I}^{de} + F$] + ($\dot{I} + \dot{I}$)]^{il} + $\dot{I}^{iy}$ ”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“($\dot{I}^{de} + F$) + ($\dot{I} + \dot{I}$)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ $\dot{I}^{de} + F$ ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“ $\dot{I} + \dot{I}$ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[($\dot{I}$ sim-Sıfat-fiil) + ($\dot{I}$ sim- $\dot{I}$ sim)] + $\dot{I}$ sim

• *Gokkağa berilgen cıyrma künnü içinde billay nasıbsızlağa...* (O.C., s. 150)

“Gokka’ya verilen yirmi günün içinde böyle şanssızlığa...”

4.1.2.2.1.2.3. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ek almazken; belirtilen öge iyelik eki almaktadır. /iy/ ile kastedilen iyelik ekidir.

4.1.2.2.1.2.3.1. “[$\dot{I} + F$] + $\dot{I}$] + $\dot{I}^{iy}$ ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[$\dot{I} + F$] + $\dot{I}$]” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “[$\dot{I} + F$]” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[$\dot{I} + F$] + $\dot{I}$] + $\dot{I}^{iy}$ ”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + İsim

• *Colla! Saban sürülgen caz başında...* (D.T.T.K., s. 14) “Yollar! Tarla sürülen yaz başında...”

4.1.2.2.1.2.4. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımımızdır.

4.1.2.2.1.2.4.1. “[(İ + İ) + İ]^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + İ]^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(Sıfat-İsim) + İsim] + Edat

• *Atası bir kesek zamandan sora ölgendi.* (D.İ.Ö., s. 106) “Babası bir zaman sonra ölmüş.”

4.1.2.2.1.2.4.2. “[(İ + İ) + F]^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + F]^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil] + Edat

• *Talay kün ketgenden sora Hasan da, Hamit da üylerinden kağıt aldıla.* (A., s. 52)
“Birkaç gün geçtikten sonra Hasan da Hamit de evlerinden kağıt aldılar.”

4.1.2.2.1.2.4.3. “[(İ + F) + F]^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + F]^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İ + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(İsim-Fiil) + Sıfat-fiil] + Edat

Zarflık

• *Aşık oynab boşağandan sora, sabiyle, cıyılıb, hunğa minib...* (K.K., s. 7) “Aşık oynayıp bitirdikten sonra, çocuklar toplanıp, duvara çıkıp...”

4.1.2.2.1.2.4.4. “[(İ + İ)^{de} + F]^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{de} + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ)^{de} + F]^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(İsim + İsim) + Sıfat-fiil] + Edat

• *Çeget kulağa kirgenden sora tawuşumu adam eşitedi deb...* (K.K., s. 66) “Orman vadisine girdikten sonra seslenmemi insan duyuyor diye...”

4.1.2.2.1.2.4.5. “[(İ + F) + F^{iy}]^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + F) + F^{iy}]^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + F) + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + Zarf-fiil

• *Anasını beti kıpkızıl bolub turğanın eslegenley...* (O.C., s. 78) “Annesinin yüzünün kıpkırmızı olup durduğunu fark edince...”

4.1.2.2.1.2.4.6. “[İ + (İ + F)]^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + F)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (İ + F)]^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[Sıfat + (Sıfat-İsim-fiil)] + Edat

• ...*talay kanlı uruşladan sora...* (A., s. 281) “...birkaç kanlı savaştan sonra...”

4.1.2.2.1.2.4.7. “[İ + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli (belirten gruplu ve belirtilen gruplu) kelime grubunun “[İ + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“[İ + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(İsim-İsim) + (Sıfat-İsim)] + Edat

• ...*gardoş bağhamı bir canına deri eltirge kerekdi.* (K.K., s. 7) “...patates bahçesinin bir kenarına kadar götürmesi gerekir.”

4.1.2.2.1.2.4.8. “{[(İ^{il} + İ^{iy}) + F] + İ^{de} + İ}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[[(İ^{il} + İ^{iy}) + F] + İ^{de} + İ]” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun ögeleri ise “[(İ^{il} + İ^{iy}) + F]” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“{[(İ^{il} + İ^{iy}) + F] + İ^{de} + İ}”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[(İ^{il} + İ^{iy}) + F] + İ^{de} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{il} + İ^{iy}) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim} + Edat

Zarflık

• *Kesi wa caşını haparı kelgen künden beri beçel bolub boşagandı.* (O.C., s. 20)

“Kendisi de oğlunun haberi geldiği günden beri felç olmuş.”

4.1.2.2.1.2.4.9. “{[İ^{de} + (İ^{iy} + F)] + [İ + (İ + İ)]^{de} + F}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “[İ^{de} + (İ^{iy} + F)] + [İ + (İ + İ)]^{de} + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli kelime grubunun belirten ögesini meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ^{de} + (İ^{iy} + F)]” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli kelime grubunun belirtilen ögesini meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{iy} + F” ögeleri arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirten grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “[İ^{de} + (İ^{iy} + F)] + [İ + (İ + İ)]^{de} + F” belirtilen ögesini oluşturan üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu, üç ögeli kelime grubunun belirtilen ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[İ^{de} + (İ^{iy} + F)] + [İ + (İ + İ)]^{de} + F}”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“[İ^{de} + (İ^{iy} + F)] + [İ + (İ + İ)]^{de} + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + (İ^{iy} + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(Sıfat-İsim) + İsim] + Zarf-fiil

• *Oğarı canında bir kuş, başında butakları urulğan cañız narat terekge minib...* (K.K., s. 35) “Yukarı tarafından bir kuş, üstündeki dalları koparılmış yalnız çam ağacına konup...”

4.1.2.2.1.3. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen öge (temel öge) fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.1.3.1. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımındır.

4.1.2.2.1.3.1.1. “[(İ + İ) + İ]^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + İ]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(Sayı Sıfatı-İsim) + İsim] + Sıfat-fiil

• *Beş cüz koyunu kütgen alay tınç tuldü.* (A.C., s. 10) “Beş yüz koyunu güden öyle dinç değildi.”

4.1.2.2.1.4. Belirten Gruplu ve Belirtilenli, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren temel öge fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.1.4.1. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.1.4.1.1. “[(İ + İ^{iy})^{de} + F] + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ^{iy})^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ^{iy}” iyelik ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ^{iy})^{de} + F] + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İ + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfatlık

[(İsim-İsim) + Zarf-fiil] + Sıfat-fiil

• *Eşik artına süyelib turğan Murtaz, Biymurza caralı bolğanlı...* (K.K., s. 79) “Kapı arkasına dikip duran Murtaz, Biymurza yaralı olduğundan beri...”

4.1.2.2.1.4.1.2. “[(İ^{de} + F) + İ] + F^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup, belirtilen ögeye sıralanma-istem ilişkisi ile bağlanmıştır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + İ” ögeleri arasında

sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + F) + İ] + F^{de}”: Sıralanma-istem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(İsim-Sıfat-fiil + İsim) + Sıfat-fiil]

• ...*muratına cetgen adam kuwanñança, kuwanıb...*(K.K., s. 70) “...muradına eren insanın sevinmesi gibi sevinip...”

4.1.2.2.1.4.1.3. “[(İ + İ) + İ] + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ) + İ] + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(Sıfat-İsim) + İsim] + Zarf-fiil

• ...*bir kesek zaman ketgenley, biyağınlay caşçıknı cılağan tawuş açık kelgenin eşitdi.* (K.K., s. 6) “...bir süre zaman geçince, demin ki gibi oğlanın ağlama sesinin sesli geldiğini duydu.”

[(Sıfat-İsim) + Edat] + Zarf-fiil

• *Mölehan kerti kölü bla kuwanıb, işin da koyub...* (K.K., s. 5) “Mölehan gerçekten yürekten sevinip, isini de bırakıp...”

4.1.2.2.1.4.1.4. “[İ^{il} + (İ + F)^{iy}] + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + (İ + F)^{iy}]” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{il} + (İ + F)^{iy}] + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{il} + (İ + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[İsim + (İsim-Sıfat-fiil) + Zarf-fiil

• *Mölehanı kuwanç etgeni soruğub, qarab üyde İbragimni körmegeninde...* (K.K., s. 5) “Mölehan’ın sevinci azalıp, bakıp evde İbrahim’i görmediğinde...”

4.1.2.2.1.4.2. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşmektedir. /^{il}/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.1.4.2.1. “[İ + (İ + İ)]^{il} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (İ + İ)]^{il} + F^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[Sıfat + (Sıfat-İsim)] + Sıfat-fiil

• *Bu tınçlıksız konağını kelgeninde razı bolmağanların kıçırıkları bla bildire...* (K.K., s. 55) “Bu rahatsız edici misafirin gelmesine memnun olmayanların bağirtıları ile haber vererek...”

4.1.2.2.1.4.3. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ek almazken; belirtilen öge, iyelik eki almaktadır. /iy/ ile kastedilen iyelik ekidir.

4.1.2.2.1.4.3.1. “[(İ + İ^{iy})^{de} + F] + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ^{iy})^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ^{iy}” iyelik ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ^{iy})^{de} + F] + F^{iy}: İyelik ilişkisi, belirten grubu fiil, fiilli

“(İ + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grubu isim, fiilli

“İ + İ^{iy}: İyelik ilişkisi, belirten ögesi isim, isimli

Zarflık

[(İsim-İsim) + Zarf-fiil] + Sıfat-fiil

• *...camçı tübünden çığıb karağanımda, kök alay küçlü caşnay edi.* (K.K., s. 94)
“...yamçının altından çıkıp baktığımda, gök öyle güçlü parlıyordu.”

4.1.2.2.1.4.4. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımındır.

4.1.2.2.1.4.4.1. “[İ^{de} + F) + İ]^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{de} + F) + İ]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ^{de} + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[(Zamir + Sıfat-fiil) + İsim] + Zarf-fiil

• *Kesine kelgen kıyınılıknı esgerib, aña kaygılı bolmay...* (K.K., s. 52) “Başına gelen zorlukları hatırlayıp, ona kaygı etmiyor.”

4.1.2.2.1.4.4.2. “[İ + İ]^{il} + İ^{iy}]^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ + İ)^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfatlık

[(İsim-İsim) + İsim] + Sıfat-fiil

• *Söznü artı bolğunçu, kuzu etni iyisinden ciyirgenñen gebenbaş...*(K.K., s. 78) “Sözün sonu oluncaya kadar, kuzu etin kokusundan tiksinen gebenbaş”

4.1.2.2.1.4.4.3. “[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F]^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ^{il} + İ^{iy}” ilgi-iyelik ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ^{il} + İ^{iy}]^{de} + F]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

[(İsim-İsim) + Zarf-fiil] + Zarf-fiil

• *Anasın acaşdırğan kuzu koylanı arasına kirirge küreşib maqıradı.* (K.K., s. 41) “Annesini kaybeden kuzu koyunların arasına girmeye uğraşıp meledi.”

3.4.1.2.2.1.4.4.4. “[{İ + İ]^{de} + F] + İ]^{de} + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[{İ + İ]^{de} + F] + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun ögeleri ise “{İ + İ]^{de} + F” istem ilişkisi ile birleşmiştir.

“[{İ + İ]^{de} + F] + İ]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“[{İ + İ]^{de} + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“{İ + İ]^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfatlık

{[(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim} + Sıfat-fiil

• *Badimatha bu elde bolmağan adetni etdirgen Kıyamıtdı.* (K.K., s. 46) “Badimat’a bu köyde olmayan adeti yaptıran Kıyamıt’tır.”

4.1.2.2.1.4.5. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İstem-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşir. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen iyelik eki kullanımındır.

4.1.2.2.1.4.5.1. “[İ + (F + İ)]^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında istem-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (F + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “F + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ + (F + İ)]^{de} + F^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + (F + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

[Sıfat + (Sıfat-fiil-İsim)] + Sıfat-fiil

• *...keçegide ol süymegen üyge ketgeninde, cüregi ullu kıynaldı.* (K.K., s. 31)
“...geceleyin o sevmediği eve gittiğinde, yüreği çok acı çekti.”

4.1.2.2.1.4.5.2. “[İ^{il} + (F + İ)^{iy}]^{de} + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ^{il} + (F + İ)^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik

ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “F + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[İ^{il} + (F + İ)^{iy}]^{de} + F^{iy}”: İstem-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + (F + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

[İsim + (Sıfat-fiil-İsim)] + Sıfat-fiil

• *Biynögerni aşıkdırğan sözün eşitgeninde...* (K.K., s. 74) “Biynöger’in acele ettiren sözünü işittiğinde...”

4.1.2.2.2. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu Kelime Grupları

Çok ögeli kelime grubunda belirtilen öge, üç ögeli bir kelime grubudur. Belirtenli ve belirtilen gruplu kelime grupları belirtilen (temel) ögelerinin sözcük türüne göre isimli ve fiilli olmak üzere ikiye ayrılır. İsimli ve fiilli kelime grupları da işlevsel yapısına göre isimlik ve belirtmelik olarak iki başlıkta değerlendirilir. Bu başlık altında İsimli, İsimlik Kelime Grupları; İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları; Fiilli, İsimlik Kelime Grupları; Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları incelenecektir.

4.1.2.2.2.1. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen öge (temel öge), isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.2.1.1. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.2.1.1.1. “İ + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfat + [Zarf + (Sıfat + İsim)]

• ...*bir bek gerekli zatı izleb...* (K.K., s. 72) “...çok gerekli bir şeyi arayıp...”

Sıfat + [Sıfat + (Sıfat + İsim)]

• ...*bir zamanda bir mazallı kara emegen kелgendi.* (B.B., s. 79) “...bir zaman iri yarı bir kara Emegen gelmiş.”

• ...*bir ulla kara kuş aylanıandı.* (B.B., s. 53) “...büyük bir kara kuş dolaşmış.”

• *Apanas közlerini eki canında eki ulla sarı humili bla...* (K.K., s. 24) “Apanas gözlerinin iki yanında iki büyük sarı çapak ile...”

4.1.2.2.2.1.1.2. “İ + [(İ + F) + İ]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ + [(İ + F) + İ]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfat + [(İsim + Sıfat-fiil) + İsim]

• ...*caralı ayüle çabhança, çabı ol kan içgen itle...* (K.K., s. 52) “...yaralı ayılar koşuyormuş gibi koşup kan içen köpekler...”

- ...*bir awur hırldağan tawuş keldi.* (A.C., s. 18) “...ağır hırıldayan bir ses geldi.”

4.1.2.2.2.1.1.3. “İ + [(F + F) + İ]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(F + F) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “F + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ + [(F + F) + İ]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(F + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Sıfat + [(Zarf-fiil + Sıfat-fiil) + İsim]

- *Munu, ol kaynay turğan kazanña atıp, bişirip, aşarğa kerekdi.* (B.B., s. 52) “Bunu, o kaynamakta olan kazana atıp, pişirip yemek gerektir.”

4.1.2.2.2.1.1.4. “İ + [(İ + F) + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren çok ögeli belirten ve belirtilen gruplu kelime grubunun “(İ + F) + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri “İ + F” de belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ + [(İ + F) + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + F) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Sıfat + [(İsim-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)]

- *Bu kan içgen kara kırtlağa seni alay tüblerine...* (K.K., s. 45) “Bu kan içen kara kurtlara seni öyle altlarına...”

4.1.2.2.2.1.2. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşmektedir. /il/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /iy/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.2.1.2.1. “İ^{il} + [(İ + İ) + İ]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [(İ + İ) + İ]^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + [(Sıfat-Sıfat) + İsim]

• *Caşni kurum betli betinde cılamuğu anasını cılamuğuna koşuldu.* (A.C., s. 8)
“Oğlanın kurum benizli yüzünde gözyaşı annesinin gözyaşına karıştı.”

4.1.2.2.2.1.2.2. “İ^{il} + [(İ + F) + İ]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [(İ + F) + İ]^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + [(İsim-Sıfat-fiil) + İsim]

• ...*cüregini kan tohtağan carası/ Kanar kibik tamırları açılıb...* (Ay., s. 40)
“...yüreğinin kan durduran yarası/Kanar gibi damarları açılıp...”

• *Karay cerni kan cuwğan taşlarına...* (Ç.K., s. 123) “Bakıyor yerin kan yağan taşlarına...”

İsim + [(Sıfat-Sıfat-fiil) + İsim]

• *Atalanı sıyılı tuwğan curtları!* (D.T.T.K., s. 26) “Atalarının doğduğu soylu vatanları!”

4.1.2.2.2.1.2.3. “İ^{il} + [İ + (İ + İ)]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [İ + (İ + İ)]^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zamir + [Sıfat + (İsim-İsim)]

• ...*kesini esgi cürek caraların unutup...* (K.K., s. 37) “...kendisinin eski yürek yaralarını unutup...”

• *Oğay, meni bu tört sanım.* (B.B., s. 47) “Hayır, benim bu dört uzvum.”

4.1.2.2.2.1.2.4. “İ^{il} + {[İ + (İ + İ)] + İ}^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[İ + (İ + İ)] + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli kelime grubunun belirten ögesi olan üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi vardır. Üç ögeli kelime grubunun belirtilen ögesi olan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{il} + {[İ + (İ + İ)] + İ^{iy}” : İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“[İ + (İ + İ)] + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + (İ + İ)” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• *Adamnı allay bir kesek zamanı boladı.* (K.K., s. 36) “Adamın öyle biraz zamanı oldu.”

4.1.2.2.2.1.2.5. “İ^{il} + {[İ^{il} + İ] + (F + F)] + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + İ] + (F + F) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren dört ögeli belirten ve belirtilen gruplu kelime grubunun ögeleri de “(İ^{il} + İ) + (F + F)” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir. Bu dört ögeli grubun belirten grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri arasında “İ^{il} + İ” ilgi ilişkisi; belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “F + F” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“İ^{il} + {[İ^{il} + İ] + (F + F)] + İ^{iy}” : İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“[(İ^{il} + İ) + (F + F)] + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{il} + İ) + (F + F)” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ” : İlgi ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + F” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

Zamir + {[Zamir-Edat) + (Zarf-fiil-Zarf-fiil)] + İsim}

• *...meni sizni bla söleşe tururğa zamanım coqdu.* (O.C., s. 27) “...benim sizinle konuşup durmaya zamanım yok.”

4.1.2.2.2.1.2.6. “İ^{il} + [(F + F) + (İ + İ)]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren çok ögeli belirten ve belirtilen gruplu kelime grubunun “(F + F) + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirten

grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri “F + F” de belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri “İ + İ” de sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [(F + F) + (İ + İ)]^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(F + F) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zamir + [(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)]

• *Anı karışık turğan siñirli barmaqların açıp...* (A.C., s. 5) “Onun kaskatı kesilmekte olan sinirli parmaklarını açıp...”

4.1.2.2.2.2. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen öge (temel öge), isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.2.2.1. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.2.2.1.1. “İ + [(İ + F) + İ]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ + [(İ + F) + İ]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

Sıfat + [(İsim-Sıfat-fiil) + İsim]

• *Söz için, ol el cıyılğan kün, sen alay aytıb söleşdiñ...* (A.C., s. 32) “Örneğin, o köy halkının toplandığı gün, sen öyle deyip konuştun...”

4.1.2.2.2.3. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen öge (temel öge), fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.2.3.1. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgî ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgî-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ilgi hâl eki, belirtilen öge iyelik eki olarak birleşmektedir. /^{il}/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.2.3.1.1. “İ^{il} + [(İ + F) + F]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + F” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [(İ + F) + F]^{iy}”: İlgî-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“(İ + F) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

İsim + [(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil]

• *Kölü bla aythan zatına nögerlerini çam etib külgenleri cüregine awur tiyib...* (K.K., s. 66) “Gönülden söylediği şeye arkadaşlarının şaka yapıp gülmeleri yüreğine ağır gelip...”

4.1.2.2.2.3.1.2. “İ^{il} + [(İ^{iy} + İ) + F]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{iy} + İ) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ^{iy} + İ” iyelikli sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [(İ^{iy} + İ) + F]^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“(İ^{iy} + İ) + F”>: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{iy} + İ”>: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zamir + [(İsim-Edat) + Sıfat-fiil]

• *Saw kal, meni canum kibik süygenim...* (At., s. 19) “Sağlıcakla kal, benim canım gibi sevdiğim...”

4.1.2.2.2.3.1.3. “İ^{il} + [(İ + İ)^{de} + F]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten öge ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{de} + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri de “İ + İ” sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“İ^{il} + [(İ + İ)^{de} + F]^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“(İ + İ)^{de} + F”>: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”>: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

İsim + [(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil]

• *Gokkanı kıysı üyde çaşaganın bilir üçün...* (O.C., s. 85) “Gokka’nın hangi evde yaşadığını bilmek için...”

4.1.2.2.2.4. Belirtenli ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen öge (temel öge), fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır. Bu yapı tipinde bir kelime grubu tespit edilememiştir.

4.1.2.2.3. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu Kelime Grupları

Çok ögeli kelime grubunda belirtilen öge de belirtilen öge de basit kelime grubudur. Belirten gruplu ve belirtilen gruplu kelime grupları, belirtilen (temel) ögelerinin sözcük türüne göre isimli ve fiilli olmak üzere ikiye ayrılır. İsimli ve fiilli kelime grupları da işlevsel yapısına göre isimlik ve belirtmelik olarak iki başlıkta değerlendirilir.

Bu başlık altında İsimli, İsimlik Kelime Grupları; İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları; Fiilli, İsimlik Kelime Grupları; Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları incelenecektir.

4.1.2.2.3.1. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, İsimli, İsimlik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen (temel) öge, isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.3.1.1. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.3.1.1.1. “(İ + İ) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Edat) + (Sıfat-İsim)

• ...*castık kibik bir boçhadan patçah katınnı suratı bla...* (K.K., s. 19) “...yastık gibi bir bohçadan kadın padişahin resmi ile...”

• *Ot kibik bir erkişi edin.* (O.C., s. 10) “Ateş gibi bir erkektin.”

• ...*dedi mamuk gabraylı bir kart.* (O.C., s. 45) “...dedi pamuk ceketli bir yaşlı.”

• *O, keñ awanalı koz terek!* (Ç.K., s. 23) “O, geniş gölgeli ceviz ağacı!”

(Sıfat-Sıfat) + (İsim-İsim)

• *Cılı kelgen katınla da cumuşağ orunlu temir orunduqlağa batılıb olturdula.* (A.C., s. 20) “Yılı gelen kadınlar da yumuşak yataklı demir karyolalara gömülüp oturdular.”

4.1.2.2.3.1.1.2. “(İ^{de} + İ) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{de} + İ” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{de} + İ) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{de} + İ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat) + (Sıfat-İsim)

• *Başdan bağılı bir zat da coğdu.* (A., s. 265) “Baştan kıymetli bir şey de yok.”

4.1.2.2.3.1.1.3. “(İ^{il} + İ^{iy}) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy}) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ılışkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + (İsim-İsim)

• *Sürüwnü atası toğaymüyüz çochar keledi.* (D.İ.Ö., s. 107) “Sürünün atası kavisli boynuzlu koç geliyor.”

• *Cılkalanı atası ıllu acir keledi.* (D.İ.Ö., s. 107) “Yılıkaların atası büyük aygır geliyor.”

4.1.2.2.3.1.1.4. “(İ^{il} + İ^{iy}) + (İ^{il} + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ılışkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında ilgi-ıyelık ılışkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ” ögeleri arasında da ilgi ılışkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy}) + (İ^{il} + İ)”: Sıralanma ılışkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkisi, belirten öge isim, isimli

“İ^{il} + İ”: İlgı ılışkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + (İsim-İsim)

• *...dedi tanķnı radisti Umarlanı Mustafa...* (A.C., s. 8) “...dedi tankın telsizcisi Umarların Mustafa...”

4.1.2.2.3.1.1.5. “(İ^{il} + İ) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ılışkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ” ögeleri arasında ilgi ılışkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ılışkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ) + (İ + İ)”: Sıralanma ılışkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ”: İlgı ılışkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ılışkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-Edat) + (Sıfat-İsim)

• ...*men seni kibik uzunkulak eşekleni kılığa üretgenme...* (K.K., s. 81) “...ben senin gibi uzunkulak eşeklere karakter öğrettim.”

4.1.2.2.3.1.1.6. “(İ + F) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

• ...*ullu bolmağan eki terezege kaçkı künnü muthuz carığı kablanñandı.* (O.C., s. 78) “...büyük olmayan iki pencereyi hangi güneşin solgun ışığı kaplamış.”

(İsim-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

• *Kün küydürgen kurgak cerin kandırsa!* (Ay., s. 45) “Güneşin yaktığı kurak yeri rahatlatı!”

• ...*anı anası cer calağan, el aldağan bir katındı.* (K.K., s. 7) “...onun annesi kurnaz, köyü aldatan bir kadındır.”

• ...*kar ketmegen suwuk tawladan içinib...* (K.K., s. 8) “...kar gitmeyen soğuk dağlardan kurtulup...”

• *Ol ömüründe kesine hayır kelmezlik bir işge katışmağandı...* (K.K., s. 16) “O ömründe kendisine hayır getirmeyecek bir işe karışmamış...”

• *Kıyamıt degen kart itni ne zorluk eterge tebregenin añıladı.* (K.K., s. 34) “Kıyamıt denen yaşlı köpeğin ne zorluk çıkarmaya niyet ettiğini anladı.”

• ...*kıynılık cetgen carlı honşulağa kire tursan...* (K.K., s. 60) “...zorluk çeken fakir komşulara gitsen...”

- *Dünya tanıyan burma çegetle...* (At., s. 45) “Dünya tanıyan burulmuş ağaçlar...”
- *Menñe kıñır karağan bir köz.* (At., s. 49) “Bana aksi bakan bir göz.”
- *Uruşlada caralı bolğan narat çeget da temirçilegença gürüldedi.* (A.C., s. 2) “Savaşlarda yaralı olan çam ağaçları da azarlar gibi gürledi.”

4.1.2.2.3.1.1.7. “(İ^{de} + F) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{de} + F) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

- ...*Kıyamıtlada calda turğan kart Tawlan iyilib...* (K.K., s. 41) “...Kıyamıtlarda hizmette bulunan yaşlı Tavlan gönderilip...”
- *İtden tuwğan kart börü, etgen artıqlıgım azdı deb...* (K.K., s. 69) “Köpekten doğan yaşlı kurt, yaptığım zulüm az diye...”
- *Terezesinden urğan salkın cel.* (At., s. 45) “Penceresinden vuran serin yel.”
- *O, kökge uşağan kök teñiz!* (Ç.K., s. 23) “O, göğe benzeyen gök deniz!”
- ...*ızından kelgen aksakal kişi eteginden tutub, cibermey edi.* (K.K., s. 51) “...peşinden gelen ak sakallı kişi eteğinden tutup, göndermiyordu.”

4.1.2.2.3.1.1.8. “(F + F) + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “F + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + F) + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-fiil-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

• *Otlaw bolğan başha caylık tabhandı.* (Ay., s. 4) “Otlığı olan başka yayla bulmuş.”

4.1.2.2.3.1.1.9. “(İ^{de} + F) + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen ögesi olan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır

“(İ^{de} + F) + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat-fiil) + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• *...kayadan kobhan bir ullan taşnı költürüb...* (K.K., s. 56) “...kayadan kopan büyük bir taşı kaldırıp...”

• *Töşekde turğan bir carlı katınnı wa kesin da...* (B.B., s. 57) “Yatakta duran fakir bir kadını kendin de...”

4.1.2.2.3.1.1.10. “(İ^{de} + F) + [(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten ögesi olan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır

“(İ^{de} + F) + [(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + F” : İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“(İ + İ)^{il} + İ^{iy}” : İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zarf-Sıfat-fiil) + [(Sıfat-İsim) + İsim]

• *Artda bargan bir koyunu üsüne minib...* (D.İ.Ö., s. 106) “Arkada giden bir koyunun üstüne binip...”

4.1.2.2.3.1.1.11. “(İ + İ) + [(İ + F) + İ]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten ögesi olan basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır

“(İ + İ) + [(İ + F) + İ]” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + F) + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(Sıfat-İsim) + [(İsim-Sıfat-fiil) + İsim]

• *Ol sebebden har bir koy sürüwde bir bölek alçılığ etgen eçki boladı.* (K.K., s. 23) “O yüzden her bir koyun sürüsünde bir parça öncülük yapan keçi oluyor.”

4.1.2.2.3.1.1.12. “[(İ^{de} + F) + F] + (İ^{il} + İ^{iy})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{de} + F) + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten grubu olan basit kelime grubunun ögeleri “İ^{de} + F” arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında da ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“[(İ^{de} + F) + F] + (İ^{il} + İ^{iy})”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ^{de} + F) + F”): Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ^{de} + F”): İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”): İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-Sıfat-fiil) + Sıfat-fiil] + (İsim-Zamir)

• *Ölükge kararğa kelgen halkdan biri...* (K.K., s. 51) “Ölüye bakmaya gelen halktan biri...”

4.1.2.2.3.1.1.13. “[(İ + İ) + F] + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten ögesi olan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[(İ + İ) + F] + (İ + İ)”): Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ) + F”): Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”): Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”): Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil] + (İsim-İsim)

• *Kemishan gardoş töbe bolğan kolhoz sarayğa barganında...* (O.C., s. 17) “Kemishan patates yığını olan kooperatif sarayına gittiğinde...”

[(Zamir-Edat) + Sıfat-fiil] + (Sıfat-İsim)

• *...ala kibik cetgen caş adamlı kalay süye ese...* (K.K., s. 29) “...onlar gibi yetişmiş genç insanlar nasıl seviyorlarsa...”

4.1.2.2.3.1.1.14. “[$\dot{I} + F$] + F] + [$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})$]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[$\dot{I} + F$] + F ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten ögesi olan basit kelime grubunun “[$\dot{I} + F$]” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})$]” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun “[$\dot{I} + \dot{I}$]” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[$\dot{I} + F$] + F] + [$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})$]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[$\dot{I} + F$] + F ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“[$\dot{I} + F$]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“[$\dot{I} + (\dot{I} + \dot{I})$]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“[$\dot{I} + \dot{I}$]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[$(Sıfat-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil$] + [$Sıfat + (Sıfat-İsim)$]

• ...*sürüwge alçı bolup cürügen bir ullan teke da bolğandı.* (B.B., s. 54) “...sürüye öncü olup yürüyen büyük bir teke de olmuş.”

4.1.2.2.3.1.1.15. “[$(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + F$] + ($\dot{I} + \dot{I}$)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[$(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + F$]” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “[$\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]” ilgi-iyelik ilişkisi ile birleşmiştir. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “[$\dot{I} + \dot{I}$]” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[$(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + F$] + ($\dot{I} + \dot{I}$)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[$(\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy})^{de} + F$]”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“[$\dot{I}^{il} + \dot{I}^{iy}$]”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“[$\dot{I} + \dot{I}$]”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil] + (Sıfat-İsim)

• ...*canıwarları tillerin bilgen bir kişi...* (D.İ.Ö., s. 93) “hayvanların dillerini bilen bir kişi...”

• ...*alay bolğanlıkğa anı boynundan bashan citi tırnakğa cibermedile.* (K.K., s. 36) “...öyle olmasına rağmen onun boynundan basan sivri tırnağı salıvermediler.”

4.1.2.2.3.1.1.16. “[İ + (İ + F)] + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + F)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirtilen ögesi olan basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[İ + (İ + F)] + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[İsim + (İsim-Sıfat-fiil)] + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• *Ƙanamat calçılık etmegen bir bay üy bolmaz.* (K.K., s. 27) “Kanamat’ın hizmet etmediği bir zengin evi olmaz.”

4.1.2.2.3.1.1.17. “[İ^{de} + (İ + F)] + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri “İ + F” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[**İ**^{de} + (**İ** + **F**)] + (**İ** + **İ**)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ**^{de} + (**İ** + **F**)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ** + **F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil)] + (Sıfat-İsim)

• *• Koşdan uzak bolmay bir cerde koyla tögerek cıyılıb...* (D.İ.Ö., s. 94) “Çiftlikten uzak olmayan bir yerde koyunlar çevreye toplanıp...”

4.1.2.2.3.1.1.18. “[**İ**^{iy} + (**İ**^{de} + **F**)] + (**İ** + **İ**)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “**İ**^{iy} + (**İ**^{de} + **F**)” ögeleri arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri “**İ**^{de} + **F**” arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “**İ** + **İ**” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[**İ**^{iy} + (**İ**^{de} + **F**)] + (**İ** + **İ**)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ**^{iy} + (**İ**^{de} + **F**)”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ**^{de} + **F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[İsim + (İsim-Sıfat-fiil)] + (Sıfat-İsim)

• *Keçe arasında etleri terilerine sığınmayan üç faşist...* (A.C., s. 3) “Gecenin bir vakti etleri derilerine sığınmayan üç faşist...”

4.1.2.2.3.1.1.19. “[(**İ** + **İ**^{iy}) + (**F** + **F**)] + [**İ** + (**İ** + **İ**)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “(**İ** + **İ**^{iy}) + (**F** + **F**)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun “**İ** + (**İ** + **İ**)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun “**İ** + **İ**” ögeleri arasında

sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi vardır. Üç ögeli grubun belirtilen grubu olan basit kelime grubunun ögeleri de sıralanma ilişkisi ile birleşmiştir.

“[(İ + İ^{iv}) + (F + F)] + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“(İ + İ^{iv}) + (F + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ^{iv}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-İsim) + (Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• ...burun kanatları kerilib turğan bu kutsuz adam... (O.C., s. 92) “...burun kanatları genişleyip duran bu sevimsiz adam...”

4.1.2.2.3.1.1.20. “[İ^{de} + (F + F)] + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (F + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “F + F” sıralanma ile birleşmiştir. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[İ^{de} + (F + F)] + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ^{de} + (F + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[İsim + (Zarf-fiil-Sıfat-fiil)] + (Sıfat-İsim)

• *Salahnı eşitgenley, colda ketib bargan bir katun, caşçıgın bek süygenin...* (K.K., s. 8)
“Selayı duyunca, yola gidip duran bir kadın, oğlunu çok sevdiğini...”

[(Zamir-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil] + (Sıfat-İsim)

• ...keslerin körgüztürge kelgen kırk adamğa qarasa da... (O.C., s. 122) “...kendilerini göstermeye gelen kırk adama baksa da...”

• Yelüknü keltirirge ketgen Soltan Murat... (A., s. 315) “Bayrağı getirmeye giden Sultan Murat...”

4.1.2.2.3.1.1.21. “(İ + F) + [(İ + İ) + İ]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + [(İ + İ) + İ]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-Sıfat-fiil) + [(İsim-Sıfat) + İsim]

• Cañı tuwğan ay müyüzlü ögüzle... (Ç.K., s. 103) “Yeni doğan ay boynuzlu öküzler...”

4.1.2.2.3.1.1.22. “(İ + F) + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ + (İ + İ)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-Sıfat-fiil) + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• *Elni içinde kiri bolğan üyleni alıb qarasañ, Kanamat calçılık etmegen bir bay üy bolmaz.* (K.K., s. 27) “Köyün içinde kirlenmiş evlere baksan, Kanamat’ın hizmetçilik yapmadığı bir zengin evi olmaz.”

• *Sovetde da işley işley aylanñan, halk süygen bir oğurlu caş.* (A.C., s. 36) “Sovyet rejiminde çalışıp çalışıp dolaşan, halkın sevdiği cana yakın bir oğlan.”

• *Kulluk etgen bir caş tişirwçuk, ak közle tüşgen kök hotasına köziw köziwde kollarin sürte...* (K.K., s. 78) “Hizmetçilik yapan bir genç kız, ak gözler düşen mavi önlüğüne sırayla ellerini sürterek...”

(İsim-Sıfat-fiil) + [Sıfat + (İsim-İsim)]

• *...namazlık etgen eski teke terini üsüne kablaydı da, alay catadı.* (K.K., s. 58) “...namazlık yapılan eski teke derisinin üstünü kaplayıp öyle yatıyor.”

(İsim-Zarf-fiil) + [Sıfat + (İsim-İsim)]

• *Tawlan dep bir cigit uwçu bolğandı...* (M., s. 266) “Tavlan diye bir yiğit avcı olmuş...”

4.1.2.2.3.1.1.23. “{[(İ + İ)^{de} + F] + F} + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan dört ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “[(İ + İ)^{de} + F] + F” sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ)^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “İ + İ” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri “İ + (İ + İ)” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[(İ + İ)^{de} + F] + F} + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**[(İ + İ)^{de} + F] + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“**(İ + İ)^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[(İsim-İsim) + Zarf-fiil] + Sıfat-fiil} + [Sıfat + (İsim-İsim)]

• ...*teren hansda soylanıb turğan bir buw buzowçuqğa türtüldü.* (A.C., s. 29) “...derin otta uzanıp duran bir geyik buzağıcığa rastladı.”

4.1.2.2.3.1.1.24. “**{[İ^{de} + (İ^{de} + F)] + F} + (İ + İ)**” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan dört ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “[İ^{de} + (İ^{de} + F)] + F” sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli kelime grubunun belirten grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (İ^{de} + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “İ^{de} + F” arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“**{[İ^{de} + (İ^{de} + F)] + F} + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**[İ^{de} + (İ^{de} + F)] + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“**İ^{de} + (İ^{de} + F)**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[İsim + (Zarf-Zarf-fiil)] + Sıfat-fiil} + (Sıfat-İsim)

• ...*cerge uzununa soylanıb turğan bir adamnı esledi.* (A.C., s. 4) “...yere uzunlamasına uzanıp duran bir adamı fark etti.”

4.1.2.2.3.1.1.25. “{[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{de} + [(İ + F) + F]} + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{de} + [(İ + F) + F]” istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli kelime grubunun belirten grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “İ + İ” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen ögesi olan üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “(İ + F) + F” sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. İncelenen yapı tipinde belirtilen grubu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri “İ + (İ + İ)” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{de} + [(İ + F) + F]} + [İ + (İ + İ)]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{de} + [(İ + F) + F]”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}”]: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ + F) + F”]: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“İ + F”]: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + (İ + İ)”]: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”]: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

{[İsim + (Sıfat-İsim)] + [(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil]} + [Sıfat + (İsim-İsim)]

• *Ƙatınnı oñ Ƙolunda buştuƘ bolub turƘan bir Ƙağıt kesekni esledi.* (A.C., s. 5)

“Kadının sağ elinde temizlik bezi olup duran kağıt bir parçayı fark etti.”

4.1.2.2.3.1.1.26. “{İ + [(İ + F)^{il} + İ^{iy}]}^{de} + F’ + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “{İ + [(İ + F)^{il} + İ^{iy}]}^{de} +

F” istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli kelime grubunun belirten grubunu oluşturan dört ögeli kelime grubunun “İ + [(İ + F)^{il} + İ^{iy}]^{de} + F/ + (İ + İ)” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri “(İ + F)^{il} + İ^{iy}” arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli kelime grubunun belirten ögesi olan basit kelime grubunun ögeleri “İ + F” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. İncelenen yapı tipinde belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “İ + İ” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“/ {İ + [(İ + F)^{il} + İ^{iy}]^{de} + F/ + (İ + İ) ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ {İ + [(İ + F)^{il} + İ^{iy}]^{de} + F ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“ İ + [(İ + F)^{il} + İ^{iy}] ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“ (İ + F)^{il} + İ^{iy} ”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ İ + F ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“ İ + İ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

/ {Sıfat + [(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] } + Sıfat-fiil/ + (Sıfat-İsim)

• *Ol kan içgenleni koluna tüşgen carlı sabıy awuzuna suw salmağanlı...* (K.K., s. 62)

“O kan içenlerin eline düşen zavallı çocuk ağzına su koymayalı...”

4.1.2.2.3.1.1.27. “[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{de}] + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{de}” ögeleri arasında istem-istem ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{de}] + (İ + İ) ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ (İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F^{de} ”: İstem-istem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“ İ^{il} + İ^{iy} ”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“ İ + İ ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil] + (Sıfat-İsim)

- *Adamnı canın kıynarça bir söz...* (At., s. 49) “İnsanın canını sıkacak gibi bir söz...”

4.1.2.2.3.1.2. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ilgi hâl eki, belirtilen öge iyelik eki olarak birleşmektedir. /^{il}/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.3.1.2.1. “(İ + İ^{iy})^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ^{iy})^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + (Sıfat-İsim)

- *Cer İyesini baş sağattısa...* (M., s. 54) “Toprak Tanrısının alametisin...”

4.1.2.2.3.1.2.2. “(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + (Sıfat-İsim)

• *Apanasnu nögerini başha qarıwu kalmadı.* (K.K., s. 17) “Apanas’ın arkadaşının başka gücü kalmadı.”

4.1.2.2.3.1.2.3. “(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(İsim-İsim) + (Sıfat-İsim)

• *Taw biçenni tatlı iyisi siñnen hawanı oñsunub soluy.* (O.C., s. 5) “Dağ otunun tatlı kokusu sinen havayı hoşuna giderek soluyor.”

(Sıfat-İsim) + (Sıfat-İsim)

• *Ol künleni bir kününde...* (B.Ç., s. 18) “O günlerin bir gününde...”

• *Aķ çoçarnı çımmaķ közü...* (Ay., s. 12) “Beyaz koçun bembeyaz gözü...”

• *Tab adamlanı ol muratlarına cuwab etgença...* (K.K., s. 11) “Becerikli adamların o isteklerine cevap vermiş gibi...”

• *...bu sürüwnü bütew rıshısı meni üsümden basıp turadı.* (D.İ.Ö., s. 94) “...bu sürünün bütün rızkını benim üstümden basıp duruyor.”

• *Bir adamnı bir alaşası bolğandı.* (D.İ.Ö., s. 102) “Bir insanın bir yaşlı atı olur.”

4.1.2.2.3.1.2.4. “(İ + F)^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında sıralanma

ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{il} + (İ + İ)^{iy}: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”^{il}: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ”^{iy}: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zarf-Sıfat-fiil) + (Sıfat + İsim)

• *Ertde turğannı erkek atı tay tabar.* (K.N.S., s. 6) “Erken kalkanın erkek atı tay doğurur.”

4.1.2.2.3.1.2.5. “(İ + F)^{il} + (F + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgili-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “F + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{il} + (F + İ)^{iy}: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”^{il}: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“F + İ”^{iy}: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

(Sıfat-Sıfat-fiil) + (Sıfat-fiil + İsim)

• *...andan arı ol ölgenni etgen işlerin sanab tebreydile.* (K.K., s. 8) “...sonra o ölenin yaptığı işleri saymaya başlarlar.”

4.1.2.2.3.1.2.6. “(İ + İ)^{il} + [(F + F) + İ]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgili-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(F + F) + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu oluşturan basit kelime grubunun “F + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{il} + [(F + F) + İ]^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(F + F) + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**F + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

(Sıfat-İsim) + [(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + **İsim**]

• *Ol elleni caşab turğan halkları...* (Ay., s. 3) “O memleketlerin yaşamakta olan halkları...”

4.1.2.2.3.1.2.7. “(İ + İ^{iy})^{il} + (İ^{de} + F)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{de} + F” ögeleri arasında da istem ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ^{iy})^{il} + (İ^{de} + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“**İ + İ^{iy}**”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-İsim) + (İsim-Sıfat-fiil)

• *Tañ carığını şaharğa kelgeni...* (Ç.K., s. 9) “Sabah ışığının şehre gelmesi...”

4.1.2.2.3.1.2.8. “(İ + İ)^{il} + [(İ^{de} + F) + İ]^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “(İ^{de} + F) + İ” sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli kelime grubunun belirten ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ^{de} + F” ögeleri arasında istem ilişkisi vardır.

“(İ + İ)^{il} + [(İ^{de} + F) + İ]^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(İ^{de} + F) + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(Sıfat-İsim) + [(İsim-Sıfat-fiil) + İsim]

• *İbrahim, arķaw ağaĉını tuşına ıkķan kıyırına kablanıb, cılay tura edi.* (K.K., s. 6)
“İbrahim, tahta kirişin dışına çıkan kenarına kapaklanıp ağlıyordu.”

4.1.2.2.3.1.2.9. “[**İ^{de} + F**] + **İ^{il}** + (**İ + İ^{iy}**)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(**İ^{de} + F**) + **İ**” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli kelime grubunun belirten grubunu meydana getiren basit kelime grubunun “**İ^{de} + F**” ögeleri arasında istem ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “**İ + İ**” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[**İ^{de} + F**] + **İ^{il}** + (**İ + İ^{iy}**)”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(**İ^{de} + F**) + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

[(İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + (Sıfat-İsim)

• *...elde turķan Temurķanı carlı üyüne artıklık cetdirmey...* (K.K., s. 57) “...köyde duran Temurka’nın gariban evine kötülük yaklaştırmıyor.”

4.1.2.2.3.1.3. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ek almazken; belirtilen öge iyelik eki almaktadır. /^{iy}/ ile kastedilen iyelik ekidir.

4.1.2.2.3.1.3.1. “(İ + F) + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F) + (İ + İ)^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

• *Hacibekir çal urğan kalın saşalın sıladı.* (A., s. 32) “Hacibekir kırlaşmış sakalını sıvazladı.”

4.1.2.2.3.1.3.2. “(F + F) + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “F + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + F) + (İ + İ)^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

• *...buzulub turğan hazır gaşşıklarım bardı.* (A., s. 146) “...bozulmakta olan hazır yumurtalarım vardı.”

4.1.2.2.3.1.4. İsimli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alarak belirtilen ögeye bağlanır. /de/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımındır.

4.1.2.2.2.1.4.1. “(İ + F)^{de} + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + F)^{de} + (İ + İ)”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Sıfat-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)

• *Cañı kelgenleden bir tişirıw tawla cılarça sarnay...* (O.C., s. 39) “Yeni gelenlerden bir kadın dağlar ağlıyormuş gibi ağlayarak...”

4.1.2.2.3.1.4.2. “(İ^{il} + İ)^{de} + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ” ögeleri arasında ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ)^{de} + (İ + İ)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ”: İlgi ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

(Zamir-İsim) + (Sıfat-İsim)

• *Men sizni elden ullanı elleni da burub koçhar müyüşça bükgenme...* (K.K., s. 81) “Ben sizin memleketten büyük memleketleri de burup koç boynuzu gibi büküm.”

4.1.2.2.3.1.4.3. “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{de} + (F + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirtilen grubunu meydana getiren basit kelime grubunun ögeleri ise “İ + İ” sıralanma ile birleşmiştir. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “F + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{de} + (F + İ)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“F + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

[İsim + (Sıfat-İsim)] + (Sıfat-fiil-İsim)

• *Elni al canından tiyiwçü kün elni artından tiyip kele.* (B.B., s. 56) “Köyün ön tarafından doğan güneş köyün arkasından vurarak geliyor.”

4.1.2.2.3.2. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, İsimli, Belirtmelik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen (temel) öge isim ya da isim soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.3.2.1. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.3.2.1.1. “(F + F) + (İ + İ^{iy})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “F + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + F) + (İ + İ^{iy})”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“F + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Zarf-fiil-Sıfat-fiil) + (İsim-İsim)

• *Ösüb kelgen caş tölüden andan küçlüme...* (K.K., s. 28) “Yetişip gelen genç nesilden ondan güçlüyüm...”

4.1.2.2.3.2.1.2. “(İ^{il} + İ) + (İ + İ^{iy})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ” ögeleri arasında ilgi ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ) + (İ + İ^{iy})”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ^{il} + İ”: İlgi ilişkisi, belirten öge isimi, isimli

“İ + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Zamir-Edat) + (İsim-İsim)

• *Men seni kibik caş zamanımda, birinde bir yıl durmama rağmen...* (K.K., s. 39) “Ben senin gibi delikanlı zamanımda, birinde bir yıl durmama rağmen...”

4.1.2.2.3.2.2. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşmektedir. /^{il}/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.3.2.2.1. “(F + İ^{iy})^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “F^{iy} + İ” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(F + İ^{iy})^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“F + İ^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

Zarflık

(Sıfat-fiil-İsim) + (Sıfat-İsim)

• *...köçer künübüznü al kününde...* (O.C., s. 85) “...göç ettiğimiz günün ilk gününde...”

4.1.2.2.3.2.2.2. “[(İ + F) + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + F) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Üç ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren basit

kelime grubunun ögeleri ise “İ + F” sıralanma ile birleşmiştir. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[(İ + F) + İ]^{il} + (İ + İ)^{iy}” : İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“(İ + F) + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“(İ + F) + İ” : Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“İ + F” : Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarfılık

[(Sıfat-Sıfat-fiil) + İsim] + (Sıfat-İsim)

• *Carık tiygen künnü altın nüründe...* (At., s. 11) “Parlak doğan güneşin altın nurunda...”

4.1.2.2.3.2.3. İsimli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımımızdır.

4.1.2.2.3.2.3.1. “/{İ + [(İ + F) + İ]}^{il} + İ^{iy/de} + (F + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu oluşturan çok ögeli kelime grubunun ögeleri arasında “{İ + [(İ + F) + İ]}^{il} + İ^{iy}” ilgili-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan dört ögeli kelime grubunun “İ + [(İ + F) + İ]” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu dört ögeli grubun belirtilen grubunu oluşturan üç ögeli kelime grubunun ögeleri “(İ + F) + İ” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli kelime grubunun belirten ögesi olan basit kelime grubunun ögeleri “İ + F” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. İncelenen yapı tipinin belirtilen grubu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “F + İ” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“/ {**İ** + [(**İ** + **F**) + **İ**] }^{il} + **İ**^{iy/de} + (**F** + **İ**) ”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“ {**İ** + [(**İ** + **F**) + **İ**] }^{il} + **İ**^{iy} ”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“**İ** + [(**İ** + **F**) + **İ**] ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“(**İ** + **F**) + **İ** ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“**İ** + **F** ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“**F** + **İ** ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli

Zarflık

/ {**Sıfat** + [(**İsim-Sıfat-fiil**) + **İsim**] } + **İsim** / + (**Sıfat-fiil-İsim**)

• ...*bu kan için itleni kollarına tüşgen zamanda, awuzu kandan tolsa da...* (K.K., s. 74) “...bu kan için köpeklerin ellerine düştüğü zaman, ağzı kanla dolsa da...”

4.1.2.2.3.2.3.2. “[İ^{de} + (İ + F)] + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen öge arasında sıralanma-istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “İ^{de} + (İ + F)” ögeleri arasında istem ilişkisi vardır. Üç ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“ [İ^{de} + (İ + F)] + İ^{de} ”: Sıralanma-istem ilişkisi, belirten grup fiil, isimli

“ İ^{de} + (İ + F) ”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

“ İ + F ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

[**İsim** + (**İsim** + **Sıfat-fiil**) + **İsim**

• ...*közüne sohan çabhan adamça, erigen cawları, cılamuğlaşa, tögerek...* (K.K., s. 78) “...gözünü soğan yakan adam gibi, eriyen yağları, gözyaşı gibi dökerek...”

4.1.2.2.3.3. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, İsimlik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen (temel) öge, fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.3.3.1. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında Sıralanma İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri sıralanma ilişkisi ile kurulmuştur. Sıralanma ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında temel ögenin sonda olması kuralıyla belirten öge de belirtilen öge de ek almayarak eksiz olarak birleşir.

4.1.2.2.3.3.1.1. “(İ^{iy} + İ) + (İ + F^{iy})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında sıralanma ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{iy} + İ” ögeleri arasında iyelikli sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F^{iy}” ögeleri arasında da iyelik ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{iy} + İ) + (İ + F^{iy})”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{iy} + İ”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-Edat) + (Sıfat-Sıfat-fiil)

• ...*eri bla iyi çaşaganına cüregi kuwanıb...* (K.K., s. 62) “...kocası ile iyi yaşadığına kalbi sevinip...”

• ...*eri bla tatlı çaşaganları esine tüşüb...* (K.K., s. 62) “...kocası ile yaşadıkları güzel şeyler aklına düşüp...”

4.1.2.2.3.3.2. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşmektedir. /il/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /iy/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.3.3.2.1. “(İ + İ)^{il} + (İ + F)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{il} + (İ + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(Sıfat-İsim) + (Sıfat-Sıfat-fiil):

• *Afendi enişge karşılanlay, har zatnu iyi körğeni andan belgili boladı.* (K.K., s. 10)
“Hoca aşağı bakınca, her şeyi iyi gördüğü ondan belli oluyor.”

4.1.2.2.3.3.2.2. “[(İ + İ) + İ]^{il} + { [(İ + İ)^{de} + F] + (İ + F) }^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun “(İ + İ) + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli grubun belirten grubu olan basit kelime grubunun ögeleri “İ + İ” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren çok ögeli kelime grubunun “[(İ + İ)^{de} + F] + (İ + F)” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunur. Bu çok ögeli grubun belirten grubunu meydana getiren üç ögeli kelime grubunun ögeleri “(İ + İ)^{de} + F” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli kelime grubunun belirten grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “İ + İ” arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubunu oluşturan basit kelime grubunun ögeleri “İ + F” arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“[(İ + İ) + İ]^{il} + { [(İ + İ)^{de} + F] + (İ + F) }^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“(İ + İ) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“[(İ + İ)^{de} + F] + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“(İ + İ)^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isimi fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

[(Sıfat-İsim) + İsim] + {(Sıfat-İsim) + Zarf-fiil} + (Sıfat-Sıfat-fiil)}

• *Bir kavum adamını bu özenden çıkmay kart bolganları anı için bolur.* (K.K., s. 10)

“Bir grup insanın bu köyden çıkmadan yaşlanmaları bunun için olur.”

4.1.2.2.3.3.3. Fiilli, İsimlik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımındır.

4.1.2.2.3.3.3.1. “(İ + İ)^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(Sıfat-İsim) + (İsim-Sıfat-fiil)

• *...uzak cerge colowçu bolganla makanı, cılanını da aşaydıla deb...* (K.K., s. 79)

“...uzak yere yola çıkanlar kurbağayı, yılanı da yiyorlar diye...”

4.1.2.2.3.4. Belirten Gruplu ve Belirtilen Gruplu, Fiilli, Belirtmelik Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren belirtilen (temel) öge, fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır.

4.1.2.2.3.4.1. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İlgi ve İyelik İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri ilgi-iyelik ilişkisi ile kurulmuştur. İlgi-iyelik ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki; belirtilen öge, iyelik eki olarak birleşmektedir. /^{il}/ ile kastedilen ilgi hâl eki, /^{iy}/ ile kastedilen ise iyelik ekidir.

4.1.2.2.3.4.1.1. “(İ + İ)^{il} + (İ + F)^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında ilgi-iyelik ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{il} + (İ + F)^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

(İsim-İsim) + (Sıfat-İsim-fiil)

• ...*temir sawutları citi bilemgenlerin köredi.* (K.K., s. 47) “...demir silahları sivri bilediklerini görüyor.”

4.1.2.2.3.4.2. Fiilli, Belirtmelik Kelime Gruplarında İstem İlişkisi ile Kurulan Kelime Grupları

Bu başlık altındaki yapı tipleri istem ilişkisi ile kurulmuştur. İstem ilişkisi ile kurulan kelime gruplarında belirten öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak belirtilen ögeye bağlanır. /^{de}/ ile kastedilen yönelme, belirtme, bulunma, ayrılma, eşitlik, vasıta hâl eki kullanımındır.

4.1.2.2.3.4.2.1. “(İ + İ)^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ + İ)^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

(Sıfat-Sıfat) + (İsim-Zarf-fiil)

• *Biz barıbiz da Allahnı kulları esek, söz üçün, ekibiz, bit kırt kesib, bir bayğa kulluk etib...* (K.K., s. 40) “Biz hepimiz Allah’ın kullarıysak, mesela ikimiz bitlenip kurtlanıp kirlenip, bir zengine kulluk edip...”

4.1.2.2.3.4.2.2. “(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ^{il} + İ^{iy}” ögeleri arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Sıfatlık

(İsim-İsim) + (İsim-Sıfat-fiil)

• *Halknı baylığına kol cetdirgen adamları urub kömür eterça...* (A.C., s. 33) “Halkın zenginliğine el süren insanları vurup kömür yapar gibi...”

4.1.2.2.3.4.2.3. “{[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}] + F^{iy}}^{de} + (İ + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde belirten grup ile belirtilen grup arasında istem ilişkisi vardır. Belirten grubu meydana getiren dört ögeli kelime grubunun “[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}] + F^{iy}” ögeleri arasında iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Dört ögeli kelime grubunun belirten ögesini meydana getiren üç ögeli kelime grubunun ögeleri “İ^{il} + (İ + İ)^{iy}” arasında ilgi-iyelik ilişkisi bulunmaktadır. Bu üç ögeli kelime grubunun belirtilen ögesini oluşturan basit kelime grubunun “İ + İ” ögeleri arasında

sıralanma ilişkisi bulunmaktadır. Çok ögeli kelime grubunun belirtilen grubu meydana getiren basit kelime grubunun “İ + F” ögeleri arasında da sıralanma ilişkisi bulunmaktadır.

“{[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}] + F^{iy}}^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli

“[İ^{il} + (İ + İ)^{iy}] + F^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli

“İ^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

Zarflık

{[Zamir + (Sıfat-İsim)] + Sıfat-fiil + (İsim-Zarf-fiil)}

• ... *kimni köb malı bolğanından hapar ayıtb tebreğendile.* (K.K., s. 7) “...kimin çok malı olduğunu haber verip hareket ediyorlardı.”

4.2. Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Ögeleri arasında bağımlılık ilişkisi yani belirten-belirtilen ilişkisi bulunmayan kelime grupları bağımsız (sıralı) kelime grubudur. Bu yapılarda kelime grubunu meydana getiren ögeler eşittir ve anlamsal olarak birbirleriyle ilişki içindedir. Sayı grubu, tekrar grubu ve bağlama grubu gibi. Baskakov, morfolojik bakımdan aynı türden olan, fakat semantik bakımdan birbirleriyle ilgisiz olan kelimelerin sıralanması şeklinde ifade ettiği sayı grubu, birleşik fiil gibi yapıları leksik bir birim olarak kabul etmiş; kelime grubu olarak değerlendirmemiştir. Bu yapıların dilbilimde “açık sıralar” (open series) terimi ile adlandırılan bir kelime zinciri olduğunu söylemiş; morfolojik bakımdan kendisine benzeyen ögelerin kadrosuna girmesine, hiçbir sınır koymadan, izin verdiğini ve böylece bu sıralı kelimelerin sözdizimi yapısı bakımından biçimsiz ve anlam bakımından da bir cümlede yalnızca onun aynı türden ögeleri olarak görülebilen, farklı türden bir karışık küme olduğunu belirtmiştir (Baskakov: 2016: 25-26). Belli bir yapı ve anlam bütünlüğüne sahip olduğunu söylediği bağımsız (sıralı) kelime gruplarının kapalı sıralar (closed series) terimi ile bilindiğini; semantik bakımdan ilişkili, iki eşit çiftten meydana geldiğini belirtir. Karaca (2017: 116), birleşik fiil grubu için bu görüşün doğru olmadığını söylemiştir. Bu yapılar bağlantı biçimlerine göre bağlaçlı ve bağlaçsız olarak değerlendirilir. Bağımsız (sıralı) kelime grupları, bağımlı kelime

grupları gibi öge sayısına göre basit ve birleşik; cümlede/bağlamdaki görevlerine göre isimlik ve belirtmelik (sıfatlık ve zarflık) olarak ayrılırlar.

Çalışmada bağımsız yapılar, isimli ve fiilli olarak değerlendirilmemiş; işlevsel göreve (isimlik, belirtmelik) göre tasnif edilmişlerdir.

4.2.1. Bağlaçsız, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Ögeleri arasında bağımlılık ilişkisi yani belirten-belirtilen ilişkisi bulunmayan bağımsız (sıralı) kelime grupları içinde incelenen bağlaçsız kelime grupları, anlamsal olarak eş, zıt, yakın anlamlı kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşmaktadır. Genellikle iki kelimedenden meydana gelen bu gruplar için tasnifte basit ve birleşik ayrımına gidilmemiştir. Kelime grubunu meydana getiren öge sayısı her zaman iki öge olmak zorunda değildir. “ $X^x + X^x$ ” yapı tipindeki bir kelime grubu karşımıza “ $X^x + X^x + X^x + X^x$ ” şeklinde de çıkabilir. Burada kelime sayısını ve sınırını belirlemek kolay değildir. Bu tür gruplarda kelimeler arasında parça bütün ilişkisi bulunmaktadır. Kelime grubunu oluşturan ögelerin sözcük türü genellikle aynıdır. “İsim-İsim”, “Sıfat-Sıfat” gibi ancak isim ve çekimli fiil, sıfat ve çekimli fiil, zarf-fiil ve sıfat-fiil gibi farklı sözcük türlerinden oluşan yapılara da rastlamak mümkündür. Bağlaçsız, bağımsız (sıralı) kelime gruplarının ögeleri:

“ $X + X$ ”: Yalın halde bulunabilir.

“ $X^x + X$ ”: İlk ögesi ek alabilir.

“ $X + X^x$ ”: İkinci ögesi ek alabilir.

“ $X^x + X^x$ ”: Tüm ögeler aynı/farklı ek alabilir.

4.2.1.1.İsimlik, Bağlaçsız, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren temel öge isim ya da isim soylu veya fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda isim olarak görev yapmaktadır. Bağımsız ögeler ek almadan bir araya gelmiştir.

4.2.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, ek almadan bir araya gelmiştir. Ögeler, isim ya da isim soyludur.

İsim + İsim

• *Arpa buday aşdı, altın kümüş taşdı.* (K.M.T.S., s. 52) “Arpa buğday aştır, altın gümüş taştır.”

• *Andan sora bılayda toy oyun bolluğdu deb bildirdi.* (A., s. 8) “Ondan sonra burada düğün eğlence olacak diye haber verdi.”

• *Soslan bıla Satanay er ıatın bolup çaşığanlı talay cıl boldu.* (K.M.T.S., s. 253) “Soslan ile Satenay karı koca olalı birkaç yıl oldu.”

• *...elni ızosuz ızoyuz etib toğuz on cılnı turğandı.* (K. K., s. 13) “...köyü kuzusuz koyunsuz bırakıp dokuz on yıl durmuş.”

Sıfat + Sıfat

• *Birinçi aprelni keçesi suwuğ, mılı boldu.* (A.C., s. 2) “Nisanın birinci gecesi soğuk, nemli oldu.”

• *Kiyimleri sağal sağal /Söleşgeni osal osal.* (B.Ç., s. 19) “Kıyafetleri limelime/Söyledikleri kalitesiz kalitesiz.”

Bu yapı tipinde öge sayısı ikiden fazla olan, ögeleri ek almayan, isimli, isimlik “İ + İ + İ” yapı tipi ayrı bir başlık altında gösterilmemiştir.

İsim + İsim + İsim

• *Tawkellik, batırlık, cigitlik kerekdi.* (A., s. 52) “Cesurluk, kahramanlık, yiğitlik gerek.”

4.2.1.1.2. “İ + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögelerden birinci öge, ek almamış; ikinci öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki alarak bir araya gelmiştir. Ögeler, isim ya da isim soyludur.

Zamir + Zamir

- *Kesi kesin aldamak.* (K.M.T.S., s. 25) “Kendi kendini kandırmak.”
- *Tartar kesi kesin satar.* (K.N.S., s. 125) “Çulluk kendi kendini satar.”

4.2.1.1.3. “İ^{de} + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak bir araya gelmiştir. Ögeler, isim ya da isim soyludur.

İsim + İsim

- *Ayakların cerge cerge kakdıla.* (Ay., s. 6) “Ayaklarını yere yere vurdular.”
- *...kulaqlada çegetlede kirmegen cerim kalmadı.* (A.C., s. 19) “Vadide ormanlarda girmediğim yer kalmadı.”
- *Meni konaklağa bedişlik etme da alanı aşlarına suwlarına qararğa maña bir boluş...* (K. K., s. 33) “Beni misafirlere rezil etme de onların yiyeceklerine-içeceklerine bakmaya bana yardım et...”

Sıfat + Sıfat

- *Sen, awruğanlı, kereklini kereksizni da aytasa.* (K.K., s. 59) “Sen, hasta olduğundan beri gerekli gereksiz her şeyi söylüyorsun.”

İsim + İsim + İsim + İsim

Bu yapı tipinde öge sayısı ikiden fazla olan, ögeleri hâl eki alan, isimli, isimlik “İ^{de} + İ^{de} + İ^{de} + İ^{de}” yapı tipi ayrı bir başlık altında gösterilmemiştir.

- *Bügün a bılayğa kartlanı, sabiyleni, tişiriwlanı, saqatlanı cıyıp...* (O.C., s. 37) “Bugün buraya yaşlıları, çocukları, kadınları, sakatları toplayıp...”

4.2.1.1.4. “İ^{iy} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, iyelik eki olarak bir araya gelmiştir. Ögeler, isim ya da isim soyludur.

İsim + İsim

- ...*caş igi caşdı, urusu bürüsü coşdu.* (K.K., s. 29) “...oğlan iyi oğlandır, çalması çırpması yoktur.”
- ...*beti kutu da ketib, bara turğanlay, allına Kıyamıt çığıb, sordu.* (K.K., s. 25) “...sıfatı sevimliği de gidip, giderken, önüne Kıyamıt çıkıp sordu.”
- ...*başından kayğısı sağısı da ketib...* (K.K., s. 36) “aklından kayğısı da düşüncesi de gidip...”

Bu yapı tipinde öge sayısı ikiden fazla olan, ögeleri iyelik eki alan, isimli, isimlik “İ^{iy} + İ^{iy}” yapı tipi ayrı bir başlık altında gösterilmemiştir.

Sıfat + Sıfat + Sıfat

- *Tüzü, igisi, tabı kalay ese, alay et da tebre.* (A., s. 333) “Doğrusu, iyisi, kolayı nasılsa, öyle yap da başla.”

4.2.1.1.5. “İ^{il} + İ^{il}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, ilgi hâl eki olarak bir araya gelmiştir. Ögeler, isim ya da isim soyludur.

İsim + İsim

- *Ol zamannı içinde itni bitni kulluğun etib...* (K.K., s. 39) “O zaman içinde ite kopuğa hizmet edip...”

4.2.1.1.6. “F^{de} + F^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, hâl eki olarak bir araya gelmiştir. Ögeler, fiil ya da fiil soyludur.

Sıfat-fiil + Sıfat-fiil

- *Kıyamıtını cumuşçuları ulla stolnu aşarıkdan, içerikden tolturdula.* (K.K., s. 15) “Kıyamıt’ın hizmetçileri büyük masayı yiyecek içeceklerle doldurdular.”

4.2.1.1.7. “F^{il} + F^{il}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, ilgi hâl eki alarak bir araya gelmiştir. Ögeler, fiil ya da fiil soyludur.

Sıfat-fiil + Sıfat-fiil

- *Süygenni süymegenni arasında men da etgenim bilinse wa süyeme.* (A., s. 146) “Sevenin sevmeyenin arasında benim de yaptığım bilinse de seviyorum.”

4.2.1.2. Belirtmelik, Bağlaçsız, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Kelime grubunu meydana getiren temel öge isim ya da isim soylu veya fiil ya da fiil soylu bir sözcüktür. Cümlede/bağlamda sıfat ya da zarf olarak görev yapmaktadır. Bağımsız ögeler ek almadan bir araya gelmiştir.

4.2.1.2.1. “İ + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler, ek almadan bir araya gelmiştir. Ögeler, isim ya da isim soyludur.

Sıfatlık

İsim + İsim

- *...gitçelik, sabiylik kününden küreşib tebregendi.* (D.İ.Ö., s. 106) “...küçüklük, çocukluk gününden beri çalışıp başlamış.”

İsim + İsim + İsim

- *Çınar, emen, çertlewük terekleni içinde...* (A., s. 203) “Çınar, meşe, çitlembik ağaçlarının içinde...”

- *Tögerekden benzın, şkoq, ot iyis uradı.* (A., s. 175) “Çevreden benzın, tüfek, ateş kokusu vuruyor.”

Sıfat + Sıfat

- *Bu suwuk, mılı lagerde tutmakla azab çegib çaşağanlı eki cıldan atladı.* (A.C., s. 4) “Bu soğuk, nemli kampta tutuklular eziyet çekip yaşayalı iki yıl geçti.”

• ...cañi kirgen adamnu burnuna **mulı, mukut** iyis uradı. (K.K., s. 13) “...yeni giren adamın burnunu nemli, çürük kokusu vuruyor.”

• *Guruşha bolğanların türlü türlü kıçırıqla bla bildire, bölek bölek uçub ketdile.* (K.K., s. 56) “Darıldıklarını türlü türlü bağırışlarla bildirip, grup grup uçup gittiler.”

• **İgi, halal** kızçıkdı. (A.T., s. 65) “İyi, candan bir kızdır.”

• ...**taşlı, tar col** Koban suwnu cağası... (O.C., s. 48) “...taşı, dar yol Koban nehrinin yanı...”

Sayı sıfatı + Sayı sıfatı

• *Taw suwla, miñ miñ cıllanı taymay kelgenleriça...* (K.K., s. 9) “Dağ suları, binlerce yılın durmadan geldiği gibi...”

• ...*koşda bir eki cıl turub kelgendi...* (K.K., s. 12) “...çiftlikte bir iki sene kalıp gelmiş...”

• ...*ayaknı içinde qalğan eki üç bürük İbragimni awuzuna...* (K.K., s. 5) “kasenin içinde kalan iki üç mısırı İbrahim’in ağzına...”

• ...*kesimi eki üç koyçuğumu birin berirme.* (K.K., s. 38) “...(kendimin) iki üç koyunumun birini veririm.”

• **Beş altı** cılnı mindan alğa *Qanamat Kıyamıtha...* (K.K., s. 29) “Bundan beş altı yıl önce Kanamat, Kıyamıt’a...”

• **Altmış altı** cılnı meni költürüb... (O.C., s. 7) “Altmış altı yılı beni kaldırıp...”

• ...*elni kozusuz qoyusuz etib toğuz on cılnı turgandı.* (K.K., s. 13) “...köyü kuzusuz koyunsuz bırakıp dokuz on yıl durmuş.”

• *Elde eki miñ üy bardı.* (O.C., s. 17) “Köyde iki bin ev var.”

Üleştirme Sayı sıfatı + Üleştirme Sayı sıfatı

• ...**ekinçi, üçünçü** künlede da buruladı. (B.B., s. 56) “...ikinci, üçüncü günlerde de dönüyor.”

Zarflık

İsim + İsim

• *Kün keçe, cıl oza, Badimat da, Kanamat da ösüb abadan bolğanlarında...* (K.K., s. 29) “Gündüz gece, yıl geçip Badimat da Kanamat da yetişip büyüdüklerinde...”

• *Sağat birde kel.* (K.M.T.S., s. 501) “Saat birde gel.”

• *Sağat carımda turgunçu cayaw askerni...* (A., s. 175) “Saat yarımında duruncaya kadar yaya askeri...”

Sıfat + Sıfat

• *Guruşha bolğanların türlü türlü kıçırıkla bla bildire, bölek bölek uçub ketdile.* (K.K., s. 56) “Darıldıklarını türlü türlü bağırışlarla bildirip, grup grup uçup gittiler.”

Zarf + Zarf

• *Altın cüzükleri bolğan parmaqların közüw közüw kısıb çıkırdata...* (K.K., s. 14) “Altın yüzüklü parmaklarını sırayla sıkıp çitirdatarak...”

• *İbragimni awuzuna ceñil ceñil barğanın körüb...* (K.K., s. 6) “İbrahim’in ağzına çabuk çabuk attığını görüp...”

• *Mirtazaqla örge enişge ceñil çabadıla.* (K.K., s. 11) “Polisler aşağı yukarı aceyleyle koşuyorlar.”

• *Qandawur tiri tiri atlay kele edi.* (K.K., s. 38) “Kandavur canlı canlı atlayarak geliyordu.”

• *Kanamat, közleri tögerek tögerek aylanıb, sordu.* (K.K., s. 68) “Kanamat, gözlerini döndüre döndüre sordu.”

Zamir + Zamir

• *Mölehan, sen ne zamanda da alaysa deb kesi kesi bla söleşe, ceñil oğuna ızına üyge kirdi.* (K.K., s.91) “Mölehan sen ne zamandır böylesin diye kendi kendiyile konuşup, hızlıca hemen eve girdi.”

4.2.1.2.2. “İ + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız öğelerden birinci öge, ek almamış; ikinci öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak bir araya gelmiştir. Öğeler, isim ya da isim soyludur.

Zarflık

İsim + İsim

• *Ƙonak ƙozucuƙnu üyge alıb kelgenley, tebreğendi kün künden bay bolub, rıshısı ösüb.* (D.İ.Ö., s. 94) “Misafir kuzucuğu eve alıp gelince, başlamış günden güne zengin olup, rızkı çoğalıp...”

Zamir + Zamir

• *Semönnu kesi kesine söleşgenine seyirsine...* (K.K., s. 175) “Semön’un kendi kendine konuşmasına şaşırarak...”

Zarf + Zarf

• *...sen caşırama deseñ da, keç ertde bolsa da...* (K.K., s. 38) “...sen gizleniyorum desen de, er geç olsa da ...”

4.2.1.2.3. “İ^{de} + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız öğeler, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki olarak bir araya gelmiştir. Öğeler, isim ya da isim soyludur.

Sıfatlık

İsim + İsim

• *Cürekden cürekge col.* (K.N.S., s. 198) “Kalpten kalbe yol.”

Zarflık

İsim + İsim

• *Taw özende şuwuldaşıb/Sekirelle taşdan taşa...* (B.Ç., s. 17) “Dağ vadisinde hışırdayıp/atlıyorlar taştan taşa...”

• *Nasıblını caşı künden künñe baş bolur.* (K.N.S., s. 303) “Nasıplinin oğlu günden güne baş olur.”

• *Künden künne qarıwlanıp baradı.* (K.M.T.S., s. 339) “Günden güne kuvvetlenip gidiyor.”

Zamir + Zamir

• *Mal sürüwle anda munda bölünüb...* (Ay., s. 23) “Hayvan sürüleri orada burada ayrılıp...”

Zarf + Zarf

• *Maqa cılandan cıyırılğana, cıyırılıb, artına artına barıb...* (K.K., s. 39) “Kurbağa yılandan büzülerek, toplanıp geri geri gidip...”

4.2.1.2.4. “İ^{de} + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız öğelerden birinci öge, ilgi hâl eki dışında bir hâl eki almış; ikinci öge, ek almamıştır. Öğeler, isim ya da isim soyludur.

Zarflık

İsim + İsim

- *Sürüwnü başdan ayak sanadı.*(K.M.T.S., s. 506) “Sürüyü baştan sona saydı.”
- *Busağatda da bütew çaşawun başdan ayak tinte...* (O.C., s. 54) “ Şimdi de bütün yaşamını baştan sona araştırarak...”

4.2.1.2.5. “İ^{iy} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız öğeler, iyelik eki olarak bir araya gelmiştir. Öğeler, isim ya da isim soyludur.

Zarflık

İsim + İsim

- *Biymurzanı da közü, başı bla çakırıp...* (K.K., s. 17) “Biymurza’nın da gözü başı ile çağırıp...”

4.2.1.2.6. “F + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde kelime grubunu meydana getiren bağımsız ögeler ek almadan bir araya gelmiştir. Ögeler, fiil ya da fiil soyludur.

Sıfatlık

Sıfat-fiil + Sıfat-fiil

• *Cuqlamağan, aşamağan halknı beti açıdı...* (O.C., s. 45) “Uyumayan, yemeyen halkının yüzü acıdır.”

• *Ahsınñan, iñçağan tawuşla, başha til de kıçırıkla...* (A., s. 175) “İç çeken, inleyen sesler başka dil de bağrışmalar...”

• *...adamlar har biri körgen, eşitgen zatların bir birine ayta edile...* (K.K., s. 11) “...insanların her biri gördüğü, duyduğu şeyleri birbirine söylüyordu.”

Zarfılık

Zarf-fiil + Zarf-fiil

• *...arbazdan kuçağı bla bir narat carkanı cıyırıla cıyırıla otcağağa kuydu.* (K.K., s. 21) “...bahçeden kucağı ile çam odununu (yüzünü) buruştura buruştura ocağa koydu.”

• *...adamlar kirib çığıb turadıla.* (O.C., s. 37) “...insanlar girip çıkıp duruyorlar.”

• *Sovetde da işley işley aylanñan, halk süygen bir oğurlu çaş.* (A.C., s. 36) “Konseyde de çalışa çalışa dolaşan, halkın sevdiği uyumlu bir oğlan.”

4.2.2. Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Bu tür kelime grupları sıralama, denkleştirme, karşılaştırma bağlaçları ile kurulan bağımsız (sıralı) kelime gruplarıdır. İki veya daha fazla öge tarafından kurulur. Ögeler birbirine denktir; belirten ve belirtilen öge olarak ayrılmazlar. Cümledeki/bağlamdaki işlevlerine göre isimlik ve belirtmelik (sıfatlık-zarfılık) olabilirler.

4.2.2.1. Sıralama Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde sıralama bağlaçları şöyledir: bla (bıla) “ile, ve”, em “ve”, wa “da, dahi”, da “da, ve”. Sıralama bağlaçlı (sıralı) kelime grupları isimlik ve belirtmelik

görevde kullanılabilirler. “Bağladıkları iki unsurun arasına girerler: sen ve ben, Ali ve Veli, üç ilâ beş misallerinde olduğu gibi” (Ergin, 2007: 352).

Bu başlık altında hem isim unsurlarıyla hem fiil unsurlarıyla kurulan yapı tipleri ve kelime grubu örnekleri verilecektir.

4.2.2.1.1. İ + B + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan ek almamış, isim ya da isim soylu iki sözcük *bla* “ile” ve *em* “ve” bağlaçları ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + İsim

• *Alay söleşe turğanlay, şıbırsız Ahmat bla Biynöger kelib...* (K.K., s. 46) “Öyle konuşurken, sessizce Ahmet ile Biynöger gelip...”

• *Mölehan bla Badimat birge kalğan zamanda...* (K.K., s. 29) “Mölehan ile Badimat birlikte kaldıklarında...”

• *Goqka bla Halimat endi kemişni kaygısına kirdile.* (O.C., s. 102) “Gokka ile Halimat şimdi kemişin kaygısına düştüler.”

• *Canbek bila Kanbek keldile.* (K.M.T.S, s. 116) “Canbek ile Kanbek geldiler.”

• *Soslan bila Satanay er katın bolup çaşağanlı talay cıl boldu.* (K.M.T.S., s. 253) “Soslan ile Satenay karı koca olalı birkaç yıl oldu.”

• *Soslan bila Tawқан erşi bolup turadıla.* (K.M.T.S., s. 225) “Soslan ile Tavkan’ın arası bozulmuş durumda.”

• *Beklan bila Soslan birbirlerine millüklerin athanlarında orçalab ayırdım.* (K.M.T.S., s. 478) “Beklan ile Soslan birbirlerine atılınca araya girerek ayırdım.”

• *Cetgen cerde katın bla kişi belgili bolur.* (K.N.S., s. 207) “Gereken yerde kadın ile erkek belli olur.”

• *...meşinala bla arbala çepken soqğança örge bla enişge ozadıla.* “...arabalar kumaş dokur gibi yukarı ve aşağı geçiyor.”

• *Adamğa kuwanç berdile cer em kök.* (Ç.K., s. 10) “İnsana mutluluk veriyor yer ve kök.”

• *Ƙaza ketib, gardoş bla et tuwralğandan bir et kesekni...* (K.K., s. 78) “Sıkıntı gidip, patates ile etin doğranmış bir et parçasını...”

• *Caş bila kız* (K.M.T.S., s. 166) “oğlan ile kız”

• *Başçı bila haparçı* (K.M.T.S., s. 278) “Özne ile yüklem”

• *Katılık bila aşhılık kelişmeydi.* (K.M.T.S., s. 444) “Şiddet ile iyilik uyuşmaz.”

• *Cigitlik bla igilik birdi.* (K.N.S., s. 208) “Yiğitlik ile iyilik birdir.”

Zamir + Bağlaç + Zamir

• *Sen bla men munda ƙallıƙbız.* (K. K., s. 161) “Sen ve ben burada kalacağız.”

• *Sen bla men* (O.C., s. 10) “Sen ve ben”

Sıfat + Bağlaç + Sıfat

• *Degen kibik kuwanadı caş em ƙart.* (Ay., s. 33) “Demiş gibi seviniyor genç ve yaşlı.”

Zarf + Bağlaç + Zarf

• *...üyde örge bla enişge ceñil cürüb tebredile.* (K.K., s. 15) “...evde yukarı ve aşağı hızlıca yürümeye başladılar.”

4.2.2.1.2. “İ^{de} + B + İ^{de}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan ilgi hâl eki dışında bir hâl eki almış, isim ya da isim soylu iki sözcük *bla* “ile” ve *em* “ve” bağlaçları ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + İsim

• *Adamlığıña em sıfatıña/Taza kölümden men bağa bere.* (At., s. 51) “İnsanlığına ve görünüşüne/temiz gönlümden ben değer vererek”

• *Korquw qalmay hata coqdan em bardan.* (Ay., s. 30) “Korkmadan kusur yoktan ve vardan.”

• *...eçkilege bla marallağa da uşkognu kötürmegendi.* (M., s. 266) “...keçilere ve geyiklere de tüfeğini kaldırmamış.”

Zarf + Bağlaç + Zarf

• *Tiş turadı allına em artına.* (Ay., s. 39) “Dik duruyor önüne ve arkasına.”

4.2.2.1.3. “İ^{iy} + B + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan iyelik eki almış, isim ya da isim soylu sözcük *bla* “ile” ve *em* “ve” bağlaçları ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + İsim

- *Belibawda bıçağı bla kaması.* (Ay., s. 4) “Kemerde bıçağı ve kaması.”
- *Aña köre müyüzleri em cünü.* (Ay., s. 12) “Ona göre boynuzları ve yünü.”
- *Atam bla anam, bizni al sabiyibiz...* (O.C., s. 180) “Babam ile annem, bizim ilk çocuğumuz...”
- *Otownu eni bila boyu teñdi.* (K.M.T.S., s. 418) “Odanın eni ile boyu eşit.
- *...Kemishan üyde atası bla anası anı gerekli bollukların aytmadı.* (O.C., s. 20) “Kemishan evde babası ile annesi onun gerekli olacaklarını söylemedi.”
- *Gokka atası bla anasını allarında çögeleb...* (O.C., s. 30) “Gokka babası ile annesinin önlerinde çömelip...”

4.2.2.1.4. “İ + B + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, isim ya da isim soylu iki sözcük *bla* “ile” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Kelime grubunu

meydana getiren ikinci isim ya da isim soylu öge iyelik eki almıştır. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + İsim

• *Toğal bla anası, allarında içi boşalğan kıncal tabak bla...* (K.K., s. 192) “Tokal ile annesi, önlerinde içi boşalmış saç tabak ile...”

4.2.2.1.5. “İ + B + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, ek almamış isim ya da isim soylu bir sözcük ve isimli basit bir kelime grubu *bla* “ile” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + (Sıfat-İsim)

• *Ƙoyla bla bir eçki bolsa...* “Koyunlar ile bir keçi olsa...”
• *Kolhoznu mal kesegine kıartla bla caş caşçıkla kıaraydıla.* (O.C., s. 20) “Devlet çiftliğinin mal bölümüne yaşlıklar ile delikanlılar bakıyor.”

4.2.2.1.6. “İ + B + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan ek almamış, isim ya da isim soylu bir sözcük ve isimli birleşik bir kelime grubu *bla* “ile” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• *...bohça bla bir altın açha tabdırlık bolur.* (K.K., s. 43) “...bohça ile bir altın para bulduracaktır.”

4.2.2.1.7. “(İ + İ) + B + İ” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan ek almamış, isim ya da isim soylu sözcük ve isimli basit bir kelime grubu *em da* “hem de” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda sıfat görevinde kullanılmıştır.

Sıfatlık

(Sıfat-Sıfat) + Bağlaç + Sıfat

• ...*bek sezimli emda hıylačı kişi bolğandı.* (B.B., s. 49) “...çok hassas hem de hilekâr insan olmuş.”

4.2.2.1.8. “(İ + İ) + B + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan ek almamış, isimli basit iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(Sıfat-İsim) + Bağlaç + (Sıfat-İsim)

• *Üç Kulhuv bıla bir Alham okudum.* (K.M.T.S., s. 418) “Üç İhlas ile bir Elham okudum.”

• ...*ceti caş bla bir kız tabhandı.* (K.K., s. 162) “...yedi oğlan ile bir kız bulmuş.”

• ...*bir tavuğ bla bir guğuruğkunu söleşgenlerin eşitgendi.* (D.İ.Ö., s. 95) “...bir tavuk ile bir horozun konuştuğunu duymuş.”

4.2.2.1.9. “{İ + [İ + (İ + İ)]} + B + [İ + (İ + İ)]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, ek almamış isimli birleşik iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

{Sıfat + [Sıfat + (İsim-İsim)]} + Bağlaç + [Sıfat + (Sıfat-İsim)]

• *Anı içinde bir ullan ağaç orunduk bla bir uzun stol bardı.* (O.C., s. 78) “Onun içinde büyük bir ahşap karyola ile uzun bir masa var.”

4.2.2.1.10. “[İ^{il} + İ^{iy}] + İ + B + (İ^{iy} + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, isimli birleşik ve isimli basit iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

[(İsim-İsim) + İsim] + Bağlaç + (İsim-İsim)

• *Keminatnı caşı Aslan bla kelini Gokka...* (O.C., s. 23) “Keminat’ın oğlu Aslan ile gelini Gokka...”

4.2.2.1.11. “[İ + İ^{iy}] + İ + B + (İ^{iy} + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, isimli birleşik ve isimli basit iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

[(İsim-İsim) + İsim] + Bağlaç + (İsim-İsim)

• *Üy biyçesi Habibat bla kıztı Kemishan...* (O. C., s. 5) “Karısı Habibat ile kızı Kemishan...”

4.2.2.1.12. “[İ + İ] + İ + B + [İ^{il} + (İ + İ)^{iy}]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, isimli birleşik iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

[(Sıfat-Sıfat) + İsim] + Bağlaç + [Zamir + (Sıfat-İsim)]

• *Ƙara epkenli Ƙatın bla anı tişsiz nögeri...* (K.K., s. 158) “Siyah elbiseli kadın ile dişsiz arkadaşı...”

4.2.2.1.13. “[İ + İ] + İ + B + [(İ + İ) + İ]” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, ek almamış isimli birleşik iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

[(Sıfat-İsim) + İsim] + Bağlaç + [(Sıfat-İsim) + İsim]

• *...bir elek ayran bla bir ƘaƘ Ƙabırğa bolmasa, cuƘ körmegendi.* (K.K., s. 7) “...bir kova yoğurt ile bir kurutulmuş et olmasa, bir şey görmemiş.”

4.2.2.1.14. “{İ + [İ + (F + İ)]} + B + (İ + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, isimli birleşik ve isimli basit iki kelime grubu *bla* “ve” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

{Sıfat + [Sıfat + (Sıfat-fiil-İsim)]} + Bağlaç + (İsim-İsim)

• *Nafitsa aña eki Ƙızıl bişgen narduw bla bıslaƘ kesek bergendi.* (A.T., s. 65) “Nafitsa anne, iki kızarmış pişen pide ile peynir parçası vermiş.”

4.2.2.1.15. “İ + B + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, ek almamış bir isim ya da isim soylu sözcük ile ek almamış bir fiil ya da fiil soylu sözcük *bla* “ile” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

İsim + Bağlaç + İsim-fiil

• *Oy bila caşawnu arasında baylam.* (K.M.T.S., s. 482) “Düşünce ile hayat arasında bağ.”

• *İş bila soluwnu közüwlerge kerekdi.* (K.M.T.S., s. 416) “Çalışmayla dinlenmeyi sıraya koymak gerekir.”

4.2.2.1.16. “F + B + F” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, ek almamış fiil ya da fiil soylu iki sözcük *bla* “ile” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim ve zarf görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

Sıfat-fiil + Bağlaç + Sıfat-fiil

• *Bolluq bila öllüknü tyarga madar cok.* (K.M.T.S., s. 129) “Olacakla öleceği durdurmak mümkün değil.”

• *İşçileden koşulğanla bila қoraғанları eseblegiz.* (K.M.T.S., s. 257) “İşçilerden gelenlerle gidenlerin dökümünü çıkarınız.”

Zarflık

Sıfat-fiil + Bağlaç + Sıfat-fiil

• *Enñen bila minñenden erikdim.* (K.M.T.S., s. 251) “İnip binmekten usandım.”

4.2.2.1.17. “F^{iy} + B + F^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, iyelik eki almış fiil ya da fiil soylu iki sözcük *bla* “ile” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

Sıfat-fiil + Bağlaç + Sıfat-fiil

- ...*korğanı bla kuwanñanı bir birine koşulğandan...* (K.K., s. 202) “...korkması ile sevinmesi birbirine karışan...”

4.2.2.3. Denkleştirme Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde denkleştirme bağlaçları şöyledir: *Ne* “ya, ya da” *ne wa* “ya da, veya”, *ne da* “ya da, veya”, *oğay/uğay* “değil”, *ogese* “yoksa/veya”, *ansı* “yoksa”. Denkleştirme bağlaçlı (sıralı) kelime grupları isimlik ve belirtmelik görevde kullanılabilirler. Ergin (2007: 353), bunların birbirine denk olan, birbirinin yerine tutabilecek olan iki unsuru birbirine bağlayan, birbiriyle karşılaştıran edatlar olduğunu; bağladıkları iki unsurun iki kelime, kelime grubu veya cümlenin arasına girdiğini söyleyerek şu örnekleri verir: elma veya armut, söz yahut yazı.

Bu başlık altında hem isim unsurlarıyla hem fiil unsurlarıyla kurulan yapı tipleri ve kelime grubu örnekleri verilecektir.

4.2.2.3.1. “İ^{iy} + B + İ^{iy} + İ^{iy}” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan, iyelik eki almış isim ya da isim soylu sözcükler *oğay* “değil” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

Zamir + Bağlaç + İsim + İsim

- *Medalrı kıyırı körünñeninde, meni oğay atañı, anañı unutub...* (K.K., s. 275) “Madalyanın kenarı görüldüğünde, beni değil babanı, anneni unutup...”

4.2.2.3.2. “(İ + F) + B + (F + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan fiilli iki kelime grubu *ne wa* “veya” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(İsim-Sıfat-fiil) + Bağlaç + (Zarf-fiil-Sıfat-fiil)

• *Ol kadar buwnu içinde Azamatnı buwçuğuna hını etgen ne wa ururğa çabhan tabılmadı.* (A.C., s. 43) “O kadar geyiğin içinde Azamat’ın geyiğine sert davranan veya vurmaya koşan çıkmadı.”

4.2.2.3.3. “[İ^{de} + (İ + İ)^{iy}] + B + (İ^{il} + İ^{iy})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isimli birleşik ve isimli basit iki kelime grubu *oğay* “değil” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda zarf görevinde kullanılmıştır.

Zarflık

İsim + (Sıfat-İsim) + Bağlaç + (İsim-Zamir)

• *...men , cıldan bir aynı oğay, cılını aslamısın günahlı muslimanla üçün suwab oraza tutub turama...* (K.K., s. 113) “...ben, yılın bir ayı değil, yılın çoğunun günahkar Müslümanlar için sevap olan orucu tutup...”

4.2.2.3.4. “(İ + İ^{iy}) + B + (İ^{iy} + F)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isimli basit ve isimli birleşik iki kelime grubu *neda* “ya da” bağlacı ile birbirine bağlanarak yeni bir kelime grubu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda sıfat görevinde kullanılmıştır.

Sıfatlık

(Sıfat-İsim) + Bağlaç + [(İsim-Sıfat-fiil) + İsim]

- ... *köb malı bolğanla az malı neda malı bolmağan* sabiyleni sırtlarına minñendile. (K.K., s. 7) “...çok malı olanlar az malı ya da malı olmayan çocukların sırtına binmişler.”

4.2.2.5. Karşılaştırma Bağlaçlı, Bağımsız (Sıralı) Kelime Grupları

Karaçay-Malkar Türkçesinde denkleştirme bağlaçları şöyledir: *Ne... ne...* “ne... ne...; ya... ya...”, *da... da...* “da... da...; hem... hem...”, *em... em da...* “hem... hem de” Karşılaştırmalı bağlaçlı (sıralı) kelime grupları isimlik ve belirtmelik görevde kullanılabilirler. “Bunlar karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru, dil birliğini birbirine bağlayan edatlardır” (Ergin, 2007: 353). İsim, zamir, sıfat ve zarfların tekrar etmesiyle kurulan yapılar da karşılaştırma bağlaçları içinde değerlendirilebilir: *Kimi... kimi...* “kimi... kimi...”, *bir... bir...* “bir... bir...”

Bu başlık altında hem isim unsurlarıyla hem fiil unsurlarıyla kurulan yapı tipleri ve kelime grubu örnekleri verilecektir.

4.2.2.5.1. “(İ + B) + (İ + B)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *da...da...* “da... da...” bağlaç ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim ve zarf görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(İsim-Bağlaç) + (İsim-Bağlaç)

- *Talay kün ketgenden sora Hasan da, Hamit da üyelerinden kağıt aldıla.* (A., s. 52) “Birkaç gün geçtikten sonra Hasan da Hamit de evlerinden belge aldılar.”
- *Kün keçe, cıl oza, Badimat da, Kanamat da ösüb abadan bolğanlarında...* (K.K., s. 29) “Gündüz gece, yıl geçip Badimat da Kanamat da yetişip büyüdüklerinde...”
- *Badimat da, İbragim da üydedile.* (K.K., s. 30) “Badimat da İbragim de evdeydi.”

• *Uwçu da, Fatıma da birbirni körgenley süygendile.* (M., s. 266) “Avcı da Fatıma da birbirini görünce sevmişlerdi.”

• *Halimat da, Gokka da sağısha kirdile.* (O.C., s. 85) “Halimat da Gokka da düşünceye daldılar.”

• *Örüzmek da, caşçıq da hapçukların koşha salğandıla.* (B.B., s. 49) “Örüzmek de oğlan da eşyalarını çiftliğe koymuşlar.”

• *Malahow da, Titov da ölükleni nosilka bla taşıydıla.* (A.C., s. 3) “Malahov da Titov da ölüleri sedye ile taşıyorlar.”

• *...kıyınlık da, kayğı da boşdu.* (At., s. 57) “...güçlük de kayğı da boştur.”

(Zamir-Bağlaç) + (Zamir-Bağlaç)

• *Maña da, saña da erkin caşaw bergen Kommunist partiya tülmüdü?!* (A.C., s. 26) “Bana da sana da hür yaşam veren Komünist partisi değil midir?”

Zarflık

(Zarf-Bağlaç) + (Zarf-Bağlaç)

• *Keçe da, kün da, eki közü cuķu körmey...* (A.C., s. 9) “Gece de gündüz de iki gözü uyku görmeden...”

4.2.2.5.2. “(B + İ) + (B + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *ne...ne...* “ne... ne...”; *em... em da...* “hem... hem de...” bağlaçları ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(Bağlaç + İsim) + (Bağlaç + İsim)

• *Ol ne kıartnı, ne afendi sıyın körmeydi.*(K.K., s. 17) “O ne yaşlının ne efendinin saygısını görmüyor.”

• *Em kartla em da caşla.* (K.M.T.S., s. 248) “Hem yaşlılar hem de gençler.”

4.2.2.5.3. “(B + İ^{de}) + (B + İ^{de})” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *kimi... kimi...* “kimi... kimi...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(Bağlaç + İsim) + (Bağlaç + İsim)

• *Olsağatdan oğuna kimi klassha, kimi bibliotekağa kirdi.* (A., s. 8) “Hemen o anda kimi sınıfa kimi kütüphaneye girdi.”

4.2.2.5.4. “(İ^{iy} + B) + (İ^{iy} + B)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *da...da...* “da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(İsim-Bağlaç) + (İsim-Bağlaç)

• *Seitni katını da, caşı da ölib...* (A., s. 130) “Seit’in karısı da oğlu da ölüp...”

4.2.2.5.5. “(İ + B) + (İ + B) + (İ + B)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *da...da... da...* “da... da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(İsim-Bağlaç) + (İsim-Bağlaç) + (İsim-Bağlaç)

• *Açlık da, suwuk da, korkuw da bir birlerine koşulub...* (A.C., s. 18) “Açlık da soğuk da korku da birbirlerine karışıp...”

• *Saña çok kırdık da, kar da, cawun da...* (Ç.K., s. 91) “Sana yok çimen de kar da yağmur da...”

4.2.2.5.6. “(B + İ) + (B + İ) + (B + İ)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *ne... ne... ne...* “ne... ne... ne...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(Bağlaç-İsim) + (Bağlaç-İsim) + (Bağlaç-İsim)

• *Ne taw, ne çeget, ne Koban körünmeydi.* (O.C., s. 85) “Ne dağ ne orman ne Koban görünmüyor.”

4.2.2.5.7. “(İ + İ) + B + İ + B” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isimli basit kelime grubu ve isim ve isim soylu bir sözcük *da... da...* “da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(Sıfat-İsim) + Bağlaç + Zamir + Bağlaç

• *...bu caşçıq da, men da sizge keleşige kelgenbiz.* (B.B., s. 52) “...bu delikanlı da ben de size dünürücü geldik.”

4.2.2.5.8. “[İ + İ]^{il} + İ^{iy}] + B + (İ^{il} + İ^{iy}) + B” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isimli birleşik ve isimli basit kelime grubu *da... da...* “da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

[(Sıfat-İsim) + İsim] + Bağlaç + (İsim-İsim) + Bağlaç

- *Ƙazawatdağı adamnı üydegisi da politsaynı üydegisi da bılayda teñdile.* (O.C., s. 43)

“Savaştaki adamın karısı da polisin karısı da burada denktir.”

4.2.2.5.9. “(İ + İ) + B + (İ + İ) + B” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan iki isimli basit kelime grubu *da... da...* “da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim ve zarf görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(Sıfat-İsim) + Bağlaç + (Sıfat-İsim) + Bağlaç

- *Tuman kün da, çuwaq kün da körgense...* (Ç.K., s. 54) “Sisli gün de sakın gün de görmüşsün...”

Zarfılık

(Zarf-Edat) + Bağlaç + (Zarf-Edat) + Bağlaç

- *Ƙün bla da, keçe bla da ant eteme, eki üy biyçem da menden kesleri canladıla.* (A.C., s. 31) “Gündüz ile de gece ile de yemin ediyorum, iki karım da benden kendileri kaçtılar.”

4.2.2.5.10. “(İ + İ) + B + (İ + İ) + B” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan iki isimli sıralı kelime grubu *da... da...* “da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grubu cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

/İsim-İsim/ + Bağlaç + /İsim-İsim/ + Bağlaç

- *Busağatda wa Ƙart, caş da, erkişi, tişirıw da örge Ƙobhan zamandı.* (A., s. 164) “Şimdi yaşlı genç de erkek kadın da ayağa kalkma zamanıdır.”

4.2.2.5.11. “(İ^{de} + B) + (İ^{de} + B)” Yapı Tipi

Bu yapı tipinde birbirine denk durumda bulunan isim ya da isim soylu sözcükler *da...da...* “da... da...” bağlacı ile birbirine bağlanarak kelime grubunu meydana getirmiştir. Bu yapı tipi altında verilen örnek kelime grupları cümlede/bağlamda isim görevinde kullanılmıştır.

İsimlik

(İsim-Bağlaç) + (İsim-Bağlaç)

- *Caşçıknı da, otu da körmegeninde...* (B.B., s. 52) “Oğlanı da ateşi de görmediğinde...”
- *Közümde da, kölümde da turdula.* (Ç.K., s. 54) “Gözümde de gönlümde de durdular.”

4.3. Karmaşık Kelime Grupları

Bünyesinde hem bağımlı kelime grubu hem de bağımsız kelime grubu bulunduran yapılar, karmaşık kelime gruplarıdır. Bu gruplar, esas itibariyle birleşik gruplardır. Bu grupların belirli bir yapı tipi bulunmamaktadır. Tek bir yapı tipi belirlemek ve bütün grupları tek yapı tipi altında tasnif etmek mümkün değildir. İncelemede bağlaçsız sıralı gruplar “/ /” parantezi içinde gösterilmiştir. Her bir yapı tipi altında tek örnek incelendiği için kelime grupları parçalanarak içinde barındırdığı her kelime grubu yapısal-gramatik ve işlevsel-semantik plana göre incelenmiştir.

4.3.1. “İ^{il} + {F + “B” + “(İ + F) + (İ + İ)}^{iy}” Yapı Tipi

“İ^{il} + {F + “B” + “(İ + F) + (İ + İ)}^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Nafitsanı ciltırağan em da cumuşak kırağan kıra közçükleri*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

İsim + {Sıfat-fiil + Bağlaç + [(Sıfat-Sıfat-fiil) + (Sıfat + İsim)]

- *Nafitsanı ciltırağan em da cumuşak kırağan kıra közçükleri anı esine tüşdüle.* (A.T., s. 63) “Nafisat’ın parlayan ve yumuşak bakan siyah gözleri onun aklına düştü.”

“İ^{il} + {F + “B” + “(İ + F) + (İ + İ)}^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Nafisatın ciltırağan em da cumuşak karağan kara közçükleri* “Nafisat’ın parlayan ve yumuşak bakan siyah gözleri”

“**F** + “**B**” + “(**İ** + **F**) + (**İ** + **İ**)”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *ciltırağan em da cumuşak karağan kara közçük* “parlayan ve yumuşak bakan siyah gözleri”

“(**İ** + **F**) + (**İ** + **İ**)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *cumuşak karağan kara közçük* “yumuşak bakan siyah gözleri”

“**İ** + **F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *cumuşak karağan* “yumuşak bakan”

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *kara közçük* “siyah göz”

4.3.2. “[**İ**^{de} + **İ**] + **İ**^{iy}]^{il} + [**İ** + **İ**/ + **İ**]^{iy}” Yapı Tipi

“[**İ**^{de} + **İ**] + **İ**^{iy}]^{il} + [**İ** + **İ**/ + **İ**]^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Candan tatlı anasını oğurlu ala közleri*” cümlede grup, nesne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

[**İ**(**İ**sim-**S**ıfat) + **İ**sim] + [**S**ıfat + **S**ıfat/ + **İ**sim]

• *Candan tatlı anasını oğurlu ala közlerin tanıdı.* (A.C., s. 7) “Candan tatlı annesinin cana yakın, ela gözlerini tanıdı.”

“[**İ**^{de} + **İ**] + **İ**^{iy}]^{il} + [**İ** + **İ** + **İ**]^{iy}”: İlgî-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *Candan tatlı anasını oğurlu ala közleri* “Candan tatlı annesinin cana yakın, ela gözleri”

“(**İ**^{de} + **İ**) + **İ**^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *Candan tatlı anası* “Candan tatlı annesi”

“**İ**^{de} + **İ**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

• *Candan tatlı* “Candan tatlı”

“**İ**/ + **İ**/ + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *oğurlu ala közlerin* “cana yakın, ela gözleri”

“/İ + İ/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

- *oğurlu ala* “cana yakın, ela”

4.3.3. “[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F] + [/İ + İ/ + İ]” Yapı Tipi

“[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F] + [/İ + İ/ + İ]” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*ayağını içinde kalğan eki üç bürtük*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup zarflıktır.

[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil] + [/Sayı Sıfatı-Sayı sıfatı/ + İsim]

• ...*ayağını içinde kalğan eki üç bürtük İbragimni awuzuna tüşgenin esleb kölleri kalğança, burunları bla koltuk tüblerin kaşy, bir canuna canlab ketdile.* (K.K., s. 5) “...kasenin içinde kalan iki üç mısırın İbrahim’in ağzına düştüğünü fark edip, gönülleri kalmış gibi burunları ile koltuk altlarını kaşıyarak yanından sıvışıp gittiler.”

“[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F] + [/İ + İ/ + İ]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

- *ayağını içinde kalğan eki üç bürtük* “kasenin içinde kalan iki üç mısır”

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, sıfatlık

- *ayağını içinde kalğan* “kasenin içinde kalan”

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *ayağını içi* “kasenin içi”

“/İ + İ/ + İ/”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *eki üç bürtük* “iki üç mısır”

“/İ + İ/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

- *eki üç* “iki üç”

4.3.4. “İ^{il} + (/İ + İ/ + İ)^{iy}” Yapı Tipi

“[İ^{il} + (/İ + İ/ + İ)^{iy}]” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*meni sıyl, oğurlu anam*” cümlede grup, yüklem görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

Zamir + [Zamir + (/Sıfat + Sıfat/ + İsim)

- *O, meni sıylı, oğurlu anam.* (At., s. 56) “O, benim muhterem, cana yakın anam.”

“İ^{il} + (/İ + İ/+ İ)^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *meni sıylı, oğurlu anam* “benim muhterem, cana yakın anam”

“/İ + İ/ + İ”: Sıralanma ılışkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

- *sıylı, oğurlu ana* “muhterem, cana yakın ana”

“/İ + İ”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

- *sıylı, oğurlu* “muhterem, cana yakın”

4.3.5. “(İ + “B” + İ)^{il} + F^{iy}” Yapı Tipi

“(İ + “B” + İ)^{il} + F^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Tavuk bla guğuruđđunu söleşgenleri*” cümlede grup, nesne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

(İsim + Bağlaç + İsim) + Sıfat-fil

• *Tavuk bla guğuruđđunu söleşgenlerin eşitib küleme!* (D.İ.Ö., s. 95) “Tavuk ile horozun konuşmalarını işitip gülüyorum!”

“(İ + “B” + İ)^{il} + F^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkisi, belirten grup isim, fiilli, isimlik

- *Tavuk bla guğuruđđunu söleşgenleri* “Tavuk ile horozun konuşmaları”

“İ + “B” + İ”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

- *Tavuk bla guğuruđđu* “Tavuk ile horoz”

4.3.6. “[(/İ + İ/ + F) + İ]^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

“[(/İ + İ/ + F) + İ]^{il} + İ^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*anda mında kalğan çaprağların üsleri*” cümlede grup, dolaylı tümleç görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“(/Zamir-Zamir/ + Sıfat-fiil) + İsim] + İsim”

• *Maydanni katında ösgen busaqla anda munda kalğan çapraqların üslerinden atadıla.* (O.C., s. 34) “Meydanın yanında yetişen kavaklar orada burada kalan yapraklarını üstlerinden atıyorlar.

“(/İ + İ/ + F) + İ^{il} + İ^{iy}”: İlgı-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *anda munda kalğan çapraqların üsleri* “orada burada kalan yapraklarını üstleri”

“(İ + İ/ + F) + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *anda munda kalğan çapraqlar* “orada burada kalan yapraklar”

“/İ + İ/ + F””: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, sıfatlık

• *anda munda kalğan* “orada burada kalan”

“/İ + İ””: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *anda munda* “orada burada”

4.3.7. “{/(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (F + F)/ + /İ + (İ + F)/ + /F/} + İ” Yapı Tipi

“{/(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (F + F)/ + /İ + (İ + F)/ + /F/} + İ” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*adamnı cüregine korquw bergen, ol awur iñçağan, hırılğan tawuş*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

{/(İsim-İsim) + /İsim-fiil-Sıfat-fiil/ + /Sıfat + (İsim-Sıfat-fiil)/ + /Sıfat-fiil/} + İsim)

• *Sora adamnı cüregine korquw bergen, ol awur iñçağan, hırılğan tawuş a neden boldu?* (A.C., s. 23) “Sonra adamın yüreğine korku veren, o ağır sızlayan, hırıldayan ses a neden oldu?”

“{/(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (F + F)/ + /İ + (İ + F)/ + /F/} + İ””: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *adamnı cüregine korquw bergen, ol awur iñçağan, hırılğan tawuş* “adamın yüreğine korku veren, o ağır sızlayan, hırıldayan ses”

“/(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (F + F)/ + /İ + (İ + F)/ + /F/””: Bağlaçsız, sıralı, fiilli, sıfatlık

• *adamnı cüregine korquw bergen, ol awur iñçağan, hırılğan* “adamın yüreğine korku veren, o ağır sızlayan, hırıldayan”

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (F + F)”: İstem İlişkisi, belirten grup isim, fiilli, sıfatlık

• *adamnı cüregine kórkuw bergen* “adamın yüreğine korku veren”

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgi-iyelik İlişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *adamnı cüregi* “adamın yüreği”

“F + F”:

• *kórkuw bergen* “korku veren”

“İ + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *ol awur iñiçhağan* “o ağır sızlayan”

“İ + F”:

• *awur iñiçhağan* “ağır sızlayan”

4.3.8. “{/F/+ /F/ + /[(İ + F) + F]/ + (İ + İ)}” Yapı Tipi

“{/F/+ /F/ + /[(İ + F) + F]/ + (İ + İ)}” kelime grubu içinde bağıksız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*tepsmey, toymay, hars urub turğan bir káwum*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

{/Zarf-fiil/+ /Zarf-fii/ + /[(İsim-Zarf-fiil) + Sıfat-fiil]/ + (Sıfat + İsim)}

• *Toyda, tepsmey, toymay, hars urub turğan bir káwum bardı.* (K.K., s. 19) “Düğünde oynamayan, doymayan, tempo tutup duran bir kesim vardı.”

“{/F/+ /F/ + /[(İ + F) + F]/} + (İ + İ)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *tepsmey, toymay, hars urub turğan bir káwum* “oynamayan, doymayan, tempo tutup duran bir kesim”

“/F/+ /F/ + /[(İ + F) + F]/”: Bağıksız, sıralı, fiilli, sıfatlık

• *tepsmey, toymay, hars urub turğan* “oynamayan, doymayan, tempo tutup duran”

“/[(İ + F) + F]/”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli, sıfatlık

• *hars urub turğan* “tempo tutup duran”

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, zarflık

• *hars urub* “tempo tutup”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *bir kawum* “bir kesim”

4.3.9. “/[**İ + (İ + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/” Yapı Tipi

“/[**İ + (İ + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*Ey carlı adam, ey harip adam, ey teli adam*” cümlede grup, cümle dışı unsurdur. Bu grup isimliktir.

“/[**Ünlem + (Sıfat-İsim)**]/ + /[(**Ünlem + (Sıfat-İsim)**)]/ + /[**Ünlem (Sıfat-İsim)**]/”

• *Ey carlı adam, ey harip adam, ey teli adam, ne etese meni çegetimde? degendi Emegen.* (B.B., s. 79) “Ey fakir adam, ey zavallı adam, ey deli adam ne yapıyorsun benim ormanımda? demiş Emegen.”

“/[**İ + (İ + İ)**]/ + /[(**İ + İ + İ**)]/ + /[(**İ + İ + İ**)]/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *ey carlı adam, ey harip adam, ey teli adam* “ey fakir adam, ey zavallı adam, ey deli adam”

“**İ + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *ey carlı adam* “ey fakir adam”

• *ey harip adam* “ey zavallı adam”

• *ey teli adam* “ey deli adam”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *carlı adam* “fakir adam”

• *harip adam* “zavallı adam”

• *teli adam* “deli adam”

4.3.10. “{[(İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)] + B + İ}” Yapı Tipi

“{[(İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)] + B + İ}” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar ve bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Azerbaycanlı Babayev, Tegeyli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Oruslu Frolov, Çerkesli Duğujev, Politruk Karaçun*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“{[(Unvan-İsim)/ + (Unvan-İsim)/ + (Unvan-İsim)/ + (Unvan-İsim)/ + (Unvan-İsim)/ + (Unvan-İsim)] + Bağlaç + İsim}”

• *Olturğanlanı içinde Azerbaycanlı Babayev, Tegeyli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Oruslu Frolov, Çerkesli Duğujev, politruk Karaçun dağıda köble bar edile.* (A., s. 68) “Oturanların içinde Azerbaycanlı Babayev, Osetli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Rusyalı Frolov, Çerkesli Dugujev, siyasi lider Karaçun daha da çokları vardı.”

“{[(İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)] + B + İ}”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *Azerbaycanlı Babayev, Tegeyli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Oruslu Frolov, Çerkesli Duğujev, politruk Karaçun dağıda köble* “Azerbaycanlı Babayev, Osetli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Rusyalı Frolov, Çerkesli Dugujev, siyasi lider Karaçun daha da çokları”

“{[(İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)/ + (İ + İ)]}”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *Azerbaycanlı Babayev, Tegeyli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Oruslu Frolov, Çerkesli Duğujev, politruk Karaçun* “Azerbaycanlı Babayev, Osetli Sarcon, Çuvaşlı Şeptalov, Rusyalı Frolov, Çerkesli Dugujev, siyasi lider Karaçun”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Azerbaycanlı Babayev* “Azerbaycanlı Babayev”

• *Tegeyli Sarcon* “Osetli Sarcon”

• *Çuvaşlı Şeptalov* “Çuvaşlı Şeptalov”

• *Oruslu Frolov* “Rusyalı Frolov”

• *Çerkesli Duğujev* “Çerkesli Dugujev”

• *politruk Karaçun* “siyasi lider Karaçun”

4.3.11. “/[İ^{de} + (İ + İ)]/ + /[İ^{de} + (İ + İ)]/” Yapı Tipi

“/[İ^{de} + (İ + İ)]/ + /[İ^{de} + (İ + İ)]/” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*andan ulla kıwanç, andan ulla seyirlik*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/[Zamir + (Sıfat-İsim)]/ + /[Zamir + (Sıfat-İsim)]/

• ...*andan ulla kıwanç, andan ulla seyirlik kayda?* (A.C., s. 34) “...ondan büyük kıwanç, ondan büyük olağanüstülük nerede?”

“/[İ^{de} + (İ + İ)]/ + /[İ^{de} + (İ + İ)]/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *andan ulla kıwanç, andan ulla seyirlik* “ondan büyük kıwanç, ondan büyük olağanüstülük”

“İ^{de} + (İ + İ)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *andan ulla kıwanç* “ondan büyük kıwanç”

• *andan ulla seyirlik* “ondan büyük olağanüstülük”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *ulla kıwanç* “büyük kıwanç”

• *ulla seyirlik* “büyük olağanüstülük”

4.3.12. “/(İ + İ)/ + /[(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il}/ + İ^{iy}” Yapı Tipi

“/(İ + İ)/ + /[(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il}/ + İ^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*em hıyla, durkuçu adamlanı em başlarını biri*” cümlede grup, yüklem görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“/(Zarf-Sıfat)/ + /[(Sıfat-İsim) + (Zarf-Sıfat)]/ + Zamir”

• *Kıyamıt, karañırağ adam bolsa da, elde em hıyla, durkuçu adamlanı em başlarını biridi.* “Kıyamıt, cahil insan olsa da, köyde en hilekâr, kurnaz insanların en başlarından biridir.”

“/(İ + İ)/ + /[(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il}/ + İ^{iy}”: İlgî-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *em hıyla, durkuçu adamları em başlarını biri* “en hilekâr, kurnaz insanların en başlarından biri”

“/(İ + İ)/ + /[(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}]^{il}”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *em hıyla, durkuçu adamları em başları* “en hilekâr, kurnaz insanların en başları”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

• *em hıyla* “en hilekâr”

“(İ + İ)^{il} + (İ + İ)^{iy}”: İlgî-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *durkuçu adamları em başları* “kurnaz insanların en başları”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *durkuçu adamla* “kurnaz insanları”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

• *em baş* “en baş”

4.3.13. “/(İ + İ)/ + /İ/ + /[(İ + İ)/ + /[(İ + İ)/ + İ]” Yapı Tipi

“/(İ + İ)/ + /İ/ + /[(İ + İ)/ + /[(İ + İ)/ + İ]” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*Temir betli, çepkenli, altın kamalı, buhar börklü caş*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/(Sıfat-Sıfat)/ + /Sıfat/ + /[(Sıfat-Sıfat)/ + /[(Sıfat-Sıfat)/ + İsim

• *Temir betli, çepkenli, altın kamalı, buhar börklü caş çıkırsa tebserge...* “Demir renkli, cepkenli, altın kamalı, astragan kalpaklı delikanlı çıkırsa dans etse...”

“/(İ + İ)/ + /İ/ + /[(İ + İ)/ + /[(İ + İ)/ + İ]”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *temir betli, çepkenli, altın kamalı, buhar börklü caş* “demir renkli, cepkenli, altın kamalı, astragan kalpaklı delikanlı”

“/(**İ** + **İ**)/ + /**İ**/ + /(**İ** + **İ**)/ + /(**İ** + **İ**)/: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

• *temir betli, çepkenli, altın kamalı, buhar börklü* “demir renkli, cepkenli, altın kamalı, astragan kalpaklı”

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

- *temir betli* “demir renkli”
- *altın kamalı* “altın kamalı”
- *buhar börklü* “astragan kalpaklı”

4.3.14. “**İ**^{il} + {/[(**İ** + **İ**)^{il} + **İ**^{iy}]^{de} + (/ **İ** + **İ** / + “**B**” + **İ**)^{de} + **F**^{iy}” Yapı Tipi

“**İ**^{il} + {/[(**İ** + **İ**)^{il} + **İ**^{iy}]^{de} + (/ **İ** + **İ** / + “**B**” + **İ**)^{de} + **F**^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı ve bağlaçsız, sıralı grup bulunmaktadır. “*İbragimni bütew elni içinde Mihimmat Âmin bla Kıyamıtdan süymegeni*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

İsim + {/[**(Sıfat-İsim)** + **İsim**] + (/ **İsim** + **İsim** / + “**Bağlaç**” + **İsim**) / + **Sıfat-fiil**}

• *İbragimni bütew elni içinde Mihimmat Âmin bla Kıyamıtdan süymegeni çokdu.* (K.K., s. 48) “İbrahim’in bütün köyün içinde Muhammet Amin ile Kıyamıt’tan sevmediği yok.”

“**İ**^{il} + {/[(**İ** + **İ**)^{il} + **İ**^{iy}]^{de} + (/ **İ** + **İ** / + “**B**” + **İ**)^{de} + **F**^{iy}””: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, isimlik

• *İbragimni bütew elni içinde Mihimmat Âmin bla Kıyamıtdan süymegeni* “İbrahim’in bütün köyün içinde Muhammet Amin ile Kıyamıt’tan sevmediği”

“/[(**İ** + **İ**)^{il} + **İ**^{iy}]^{de} + (/ **İ** + **İ** / + “**B**” + **İ**)^{de} + **F**”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, sıfatlık

• *bütew elni içinde Mihimmat Âmin bla Kıyamıtdan süymegen* “bütün köyün içinde Muhammet Amin ile Kıyamıt’tan sevmediği”

“/[(**İ** + **İ**)^{il} + **İ**^{iy}]^{de} + (/ **İ** + **İ** / + “**B**” + **İ**)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *bütew elni içinde Mihimmat Âmin bla Kıyamıt* “bütün köyün içinde Muhammet Amin ile Kıyamıt”

“(**İ** + **İ**)^{il} + **İ**^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

- *bütew elni içi* “bütün köyün içi”

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *bütew el* “bütün köy”

“/**İ** + **İ**/ + “**B**” + **İ**”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *Mihammat Âmin bla Kıyamıt* “Muhammet Amin ile Kıyamıt”

“/**İ** + **İ**”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *Mihammat Âmin* “Muhammet Amin”

4.3.15. “{**İ**^{il} + [(**F**^{de} + **F**) + **İ**^{iy}] + “**B**” + **İ**” Yapı Tipi

“{**İ**^{il} + [(**F**^{de} + **F**) + **İ**^{iy}] + “**B**” + **İ**” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı ve bağlaçsız, sıralı grup bulunmaktadır. “*Gokkanı caşawğa baylağan anası bla Aslan*” cümlede grup, dolaylı tümleç görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

{**İ**sim + [(**İ**sim-fiil-Sıfat-fiil) + **İ**sim]} + “Bağlaç” + **İ**sim

• *Gokkanı caşawğa baylağan anası bla Aslandan bir hapor çığıb...* (O.C., s. 105)

“Gokka’yı yaşama bağlayan annesi ile Aslandan bir haber çıkıp...”

“{**İ**^{il} + [(**F**^{de} + **F**) + **İ**^{iy}] + “**B**” + **İ**”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *Gokkanı caşawğa baylağan anası bla Aslan* “Gokka’yı yaşama bağlayan annesi ile Aslan”

“**İ**^{il} + [(**F**^{de} + **F**) + **İ**^{iy}]: İlgili-yelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Gokkanı caşawğa baylağan anası* “Gokka’yı yaşama bağlayan annesi”

“(F^{de} + F) + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *caşawğa baylağan anası* “yaşama bağlayan annesi”

“F^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli, sıfatlık

• *caşawğa baylağan* “yaşama bağlayan”

4.3.16. “/İ/ + /[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F]/ + /[İ + (İ + F)]/ + /İ/ + İ” Yapı Tipi

“/İ/ + /[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F]/ + /[İ + (İ + F)]/ + /İ/ + İ” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*Ol Bakunu katından kelgen, Orusça az bilgen, Azerbaycan caş*” cümlede grup, dolaylı tümleç görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/Zamir/ + /[(İsim-İsim) + Sıfat-fiil]/ + /[İsim + (Zarf-Sıfat-fiil)]/ + /İsim/ + İsim

• *Ol Bakunu katından kelgen, Orusça az bilgen, Azerbaycan caşdı.* (A., s. 14) “O Bakü’nün yakınından gelen, Rusçayı az bilen, Azerbaycanlı oğlandı.”

“{/İ/ + /[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F]/ + /[İ + (İ + F)]/ + /İ/} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *Ol Bakunu katından kelgen, Orusça az bilgen, Azerbaycan caş* “O Bakü’nün yakınından gelen, Rusçayı az bilen, Azerbaycanlı oğlan”

“/İ/ + /[(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F]/ + /[İ + (İ + F)]/ + /İ/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

• *Ol Bakunu katından kelgen, Orusça az bilgen, Azerbaycan* “O Bakü’nün yakınından gelen, Rusçayı az bilen, Azerbaycanlı”

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, isimli, sıfatlık

• *Bakunu katından kelgen* “Bakü’nün yakınından gelen”

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Bakunu katı* “Bakü’nün yakını”

“İ + (İ + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *Orusça az bilgen* “Rusçayı az bilen”

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *az bilgen* “az bilen”

4.3.17. “/(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)/ + “B” + /(F^{de} + F)/” Yapı Tipi

“/(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)/ + “B” + /(F^{de} + F)/” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Azamatnı buwuğuna hını etgen, ne wa ururğa çabhan*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/ (İsim-İsim) + (İsim-Sıfat-fiil) / + “Bağlaç” + / (Zarf-fiil-Sıfat-fiil) /

• *Ol kadar buwnu içinde Azamatnı buwçuğuna hını etgen, ne wa ururğa çabhan tabılmadı.* (A.C., s. 43) “O kadar geyiğin içinde Azamat’ın geyiğine sert davranan veya vurmaya koşan çıkmadı.”

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F) / + “B” + / (F^{de} + F) /”: Bağlaçlı, sıralı, fiilli, isimlik

• *Azamatnı buwçuğuna hını etgen, ne wa ururğa çabhan* “Azamat’ın geyiğine sert davranan veya vurmaya koşan”

“(İ^{il} + İ^{iy})^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, isimlik

• *Azamatnı buwçuğuna hını etgen* “Azamat’ın geyiğine sert davranan”

“İ^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Azamatnı buwçuğu* “Azamat’ın geyiği”

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, isimlik

• *hını etgen* “sert davranan”

“F^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge fiil, fiilli, isimlik

• *ururğa çabhan* “vurmaya koşan”

4.3.18. “{(İ + İ) + “B” + (/İ + İ/ + İ)} + İ” Yapı Tipi

“{(İ + İ) + “B” + (/İ + İ/ + İ)} + İ” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı ve bağlaçsız, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*bir kart bla, oneki onüç cillik caşçık*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

{(Sıfat-İsim) + “Bağlaç” + (/Sayı sıfatı-Sayı Sıfatı/ + Sıfat)} + İsim

• *Anda bir kart bla, oneki onüç cillik caşçık olturadıla.* (O.C., s. 122) “Orada bir yaşlı ile on iki on üç yaşlarında (bir) delikanlı oturuyorlar.”

“{(İ + İ) + “B” + (/İ + İ/ + İ)} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *bir kart bla, oneki onüç cillik caşçık* “bir yaşlı ile on iki on üç yaşlarında (bir) delikanlı”

“(İ + İ) + “B” + (/İ + İ/ + İ)”: Bağlaçlı, sıralı, isim, sıfatlık

• *bir kart bla, oneki onüç cillik* “bir yaşlı ile on iki on üç yaşlarında”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *bir kart* “bir yaşlı”

“**/İ + İ/ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *oneki onüç cıllık* “on iki on üç yaşlarında”

“**/İ + İ**”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

- *oneki onüç* “on iki on üç”

4.3.19. “/[**(İ^{iy} + F) + İ**]/ + /**İ**/ + /**İ**/ + /[(**İ + İ**)^{il} + **İ^{iy}**]/ + /[(**İ + İ**)]/” Yapı Tipi

“/[**(İ^{iy} + F) + İ**]/ + /**İ**/ + /**İ**/ + /[(**İ + İ**)^{il} + **İ^{iy}**]/ + /[(**İ + İ**)]/” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı gruplar bulunmaktadır. “*Sawluğu bolğan erkişile, kommunistle, komsomolçula, el Sovetni deputatları, bütew sovet adamla*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/[(**İsim-Sıfat-fiil**) + **İsim**]/ + /**İsim**/ + /**İsim**/ + /[(**İsim-İsim**) + **İsim**]/ + /[(**Sıfat + (İsim-İsim)**)]/

• *Sawluğu bolğan erkişile, kommunistle, komsomolçula, el Sovetni deputatları, bütew sovet adamla partizanña çığarğa kerekdile.* (A., s. 238) “Sağlığı olan erkekler, komünistler, komsomolçular⁶⁷, memleket konseyinin milletvekilleri, bütün konsey insanların direnişe katılmaları gerek.”

“/[**(İ^{iy} + F) + İ**]/ + /**İ**/ + /**İ**/ + /[(**İ + İ**)^{il} + **İ^{iy}**]/ + /[(**İ + İ**)]/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *Sawluğu bolğan erkişile, kommunistle, komsomolçula, el Sovetni deputatları, bütew sovet adamla* “Sağlığı olan erkekler, komünistler, komsomolçular, memleket konseyinin milletvekilleri, bütün konsey insanları”

“**(İ^{iy} + F) + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

- *Sawluğu bolğan erkişile* “Sağlığı olan erkekler”

---

⁶⁷ Leninist Genç Komünistler Birliği'nin kısaltmasıdır.

“**İ^{iy} + F**”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

- *Sawluğu bolğan* “Sağlığı olan”

“**(İ + İ)^{il} + İ^{iy}**”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

- *el Sovetni deputatları* “memleket konseyinin milletvekilleri”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *el Sovet* “memleket konseyi”

“**İ + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *bütew sovet adamları* “bütün konsey insanları”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *sovet adamları* “konsey insanları”

4.3.20. “[**İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/**] + “**B**” + /**[İ^{il} + (F + İ)^{iy}]**” Yapı Tipi

“[**İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/**] + “**B**” + /**[İ^{il} + (F + İ)^{iy}]**” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı gruplar ve bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Ahmat, Battal, Toğal, Kasım, Biynöger beşinci da Kanamatnı süygen nögerleri*” cümlede grup, nesne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

[**İsim/ + İsim/ + İsim/ + İsim/ + İsim/ + Üleştirme Sayı Sıfatı/**] + “**Bağlaç**” + /**[İsim + (Sıfat-fiil-İsim)]/**

- ...*Ahmat, Battal, Toğal, Kasım, Biynöger beşinci da Kanamatnı süygen nögerleri allına çıkdıla.* (K.K., s. 31) “Ahmat, Battal, Tokal, Kasım, Biynöger beşincisi de Kanamat’ın sevdiği arkadaşları önüne çıktılar.”

“[**İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/**] + “**B**” + /**[İ^{il} + (F + İ)^{iy}]**”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

- *Ahmat, Battal, Toğal, Kasım, Biynöger beşinci da Kanamatnı süygen nögerleri* “Ahmat, Battal, Tokal, Kasım, Biynöger beşincisi de Kanamat’ın sevdiği arkadaşları”

“**İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/ + İ/**”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

- *Ahmat, Battal, Toğal, Kasım, Biynöger beşinci* “Ahmat, Battal, Tokal, Kasım, Biynöger beşincisi”

“İ¹ + (F + İ)^{iy}”: İlgı-ıyelık ılışkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Kanamatnı süygen nögerleri* “Kanamat’ın sevdiği arkadaşları”

“F + İ¹”: Sıralanma ılışkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *süygen nöger* “sevdiği arkadaşlar”

4.3.21. “/İ + İ + İ + İ + İ/ + “B” + (/İ + İ/ + İ)” Yapı Tipi

“/İ + İ + İ + İ + İ/ + “B” + (/İ + İ/ + İ)” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı ve bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Tohtar, Murat, Niğolay, Üsuf, Husey, dağıda beş altı adam*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/İsim + İsim + İsim + İsim + İsim/ + “Bağlaç” + (/Sayı sıfatı-Sayı sıfatı/ + İsim)

• *Tohtar, Murat, Niğolay, Üsuf, Husey, dağıda beş altı adam demir kan alıb...* (A., s. 268) “Tohtar, Murat, Niğolay, Üsuf, Husey daha da beş altı adam demir kan alıp”

“/İ + İ + İ + İ + İ/ + “B” + (/İ + İ/ + İ)”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *Tohtar, Murat, Nikolay, Üsuf, Husey, dağıda beş altı adam* “Tohtar, Murat, Niğolay, Üsuf, Husey daha da beş altı adam”

“/İ + İ + İ + İ + İ/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *Tohtar, Murat, Nikolay, Üsuf, Husey* “Tohtar, Murat, Niğolay, Üsuf, Husey”

“/İ + İ/ + İ¹”: Sıralanma ılışkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *beş altı adam* “beş altı adam”

“/İ + İ/”: Sıralanma ılışkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

• *beş altı* “beş altı”

4.3.22. “{/İ + İ/ + /İ^{de} + (İ + F)]/} + İ¹” Yapı Tipi

“{/İ + İ/ + /İ^{de} + (İ + F)]/} + İ¹” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı bir grup bulunmaktadır. “*cumuşak cürekli, caşın bek süygen Môlehan*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir

{/(Sıfat-Sıfat)/ + /[İsim + (Zarf-Sıfat-fiil)]/} + İsim

• ...*cumuşak cürekli, caşın bek süygen Mölehan* başha zamanda bu zatları ayırık bolmaz edi... (K.K., s. 6) “...yufka yürekli, çocuğunu çok seven Mölehen başka zamanda bu şeyleri söyleyecek olmazdı...”

“{/(İ + İ)/ + /[İ^{de} + (İ + F)]/} + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *cumuşak cürekli, caşın bek süygen Mölehan* “yufka yürekli, çocuğunu çok seven Mölehen”

“/(İ + İ)/ + /[İ^{de} + (İ + F)]/”: Bağlaçsız, sıralı, fiilli, sıfatlık

• *cumuşak cürekli, caşın bek süygen* “yufka yürekli, çocuğunu çok seven”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

• *cumuşak cürekli* “yufka yürekli”

“İ^{de} + (İ + F)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *caşın bek süygen* “çocuğunu çok seven”

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *bek süygen* “çok seven”

4.3.23. “/İ + İ/ + /İ + F/ + /{[(İ + “B” + İ + “B”) + F] + (İ^{de} + F^{iy})}^{de}/” Yapı Tipi

“/İ + İ/ + /İ + F/ + {[(İ + “B” + İ + “B”) + F] + (İ^{de} + F^{iy})}^{de}” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı ve bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Kün keçe, cıl oza, Badimat da, Kanamat da ösüb abadan bolğanlarında*” cümlede grup, zarf tümleci görevinde kullanılmıştır. Bu grup zarflıktır.

“/İsim-İsim/ + /İsim-Zarf-fiil/ + /{[(İsim + Bağlaç + İsim + Bağlaç) + Zarf-fiil] + (İsim-Sıfat-fiil)}/

• *Kün keçe, cıl oza, Badimat da, Kanamat da ösüb abadan bolğanlarında, bir birine citi karab, bir birin körmegen cerde...* (K.K., s. 29) “Gündüz gece, yıl geçip Badimat da Kanamat da yetişip büyüdüklerinde birbirlerine dikkatle bakıp, birbirini görmedikleri yerde...”

“/İ + İ/ + /(İ + F)/ + /{(İ + “B” + İ + “B”) + F} + (İ^{de} + F^{iy+de})/” : Bağlaçsız, sıralı, fiilli, zarflık

• *kün keçe, cıl oza, Badimat da, Kanamat da ösüb abadan bolğanlarında* “gündüz gece, yıl geçip Badimat da Kanamat da yetişip büyüdüklerinde...”

“/İ + İ/” : Bağlaçsız, sıralı, isimli, zarflık

• *kün keçe* “gündüz gece”

“İ + F” : Sıralama ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, zarflık

• *cıl oza* “yıl geçip”

[(İ + “B” + İ + “B”) + F] + (İ^{de} + F^{iy+de}): Sıralama ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli, zarflık

• *Badimat da, Kanamat da ösüb abadan bolğanlarında* “Badimat da Kanamat da yetişip büyüdüklerinde”

(İ + “B” + İ + “B”) + F: Sıralama ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, zarflık

• *Badimat da, Kanamat da ösüb* “Badimat da Kanamat da yetişip”

“(İ + “B” + İ + “B”)” : Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *Badimat da, Kanamat da* Badimat da Kanamat da”

“İ^{de} + F^{iy+de}” : İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, zarflık

• *abadan bolğanlarında* “büyüdüklerinde”

4.3.24. “{[(İ + F)^{de}/ + /(İ + F)^{de}/ + /(İ^{il} + İ^{iy})^{de}/] + F^{iy}}^{de}” Yapı Tipi

“{[(İ + F)^{de}/ + /(İ + F)^{de}/ + /(İ^{il} + İ^{iy})^{de}/] + F^{iy}}^{de}” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı ve bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Siz aythandan, siz üretgenden, sizni tilegigizden çıkmazlıgıbiz*” cümlede grup, nesne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

[(Zamir-Sıfat-fiil)/ + /(Zamir-Sıfat-fiil)/ + /(Zamir-İsim)/] + Zarf-fiil

• *Siz aythandan, siz üretgenden, sizni tilegigizden çıkmazlıgıbizğa iynanıgız.* (A., s. 29)
“Sizin söylediğinizden, sizin öğrettiğinizden, sizin dileğinizden çıkmadığımızı inanınız.”

“/[**(İ + F)**^{de}/ + /(**İ + F**)^{de}/ + /(**İ^{il} + İ^{iy}**)^{de}/ + **F^{iy}**”:

İyelik ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, isimlik

- *siz aythandan, siz üretgenden, sizni tilegigizden çıkmazlığımız* “sizin söylediğinizden, sizin öğrettiğinizden, sizin dileğinizden çıkmadığımız”

“/(**İ + F**)^{de}/ + /(**İ + F**)^{de}/ + /(**İ^{il} + İ^{iy}**)^{de}/”:

Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

- *siz aythandan, siz üretgenden, sizni tilegigizden* “sizin söylediğinizden, sizin öğrettiğinizden, sizin dileğinizden”

“**İ + F**”:

Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, isimlik

- *siz aythan* “sizin söylediğiniz”

- *siz üretgen* “sizin öğrettiğinizden”

“**İ^{il} + İ^{iy}**”:

İlgi-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *sizni tilegigiz* “sizin dileğiniz”

4.3.25. “/[**(İ + İ) + İ**]/ + /[**İ + (F + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/” Yapı Tipi

“/[**(İ + İ) + İ**]/ + /[**İ + (F + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/” kelime grubu içinde bağlaçsız sıralı gruplar bulunmaktadır. “*bir ayak suw, bir tuwrağan gircin, bir tuz gurt*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/[**(Sıfat-Sıfat) + İsim**]/ + /[**Sıfat + (Sıfat-fiil-İsim)**]/ + /[**Sıfat + (İsim-Sıfat)**]/

- ...*bay konaq caşnı allına bir ayak suw, bir tuwrağan gircin, bir tuz gurt salğandı.* (A.T., s. 34) “...zengin misafir oğlanın önüne bir kase su, doğranmış bir ekmek, bir parça tuz koymuş.”

“/[**(İ + İ) + İ**]/ + /[**İ + (F + İ)**]/ + /[**İ + (İ + İ)**]/”:

Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

- *bir ayak suw, bir tuwrağan gircin, bir tuz gurt* “bir kase su, doğranmış bir ekmek, bir parça tuz”

“**(İ + İ) + İ**”:

Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

- *bir ayak suw* “bir kase su”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *bir ayak* “bir kase”

“**İ + (F + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *bir tuwrağan gircin* “doğranmış bir ekmek”

“**F + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge fiil, isimli, isimlik

- *tuwrağan gircin* “doğranmış ekmek”

“**İ + (İ + İ)**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *bir tuz girt* “bir parça tuz”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *tuz girt* “parça tuz”

4.3.26. “[/(İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de}/ + (İ^{de} + F)]” Yapı Tipi

“[/(İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de}/ + (İ^{de} + F)]” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı kelime grupları bulunmaktadır. “*köp amanlıqdan, köp hatadan, köp palahdan, köp terslikden, köp kıynlıqdan birça saqlap*” cümlede/bağlamda grup, zarf tümleci görevinde kullanılmıştır. Bu grup zarflıktır.

[(Sıfat-İsim) + (Sıfat-İsim) + (Sıfat-İsim) + (Sıfat-İsim) + (Sıfat-İsim)/ + (İsim-Zarf-fiil)]

• *Köp amanlıqdan, köp hatadan, köp palahdan, köp terslikden, köp kıynlıqdan birça saqlap, Örüzmek nartlağa tiyişli başçılık etgendi.* (B.B., s. 49) “Çok kötülükten, çok hatadan, çok beladan, çok terslikten, çok zorluktan aynı (derecede) koruyup, Örüzmek nartlara⁶⁸ yakışır önderlik yapmış.”

“/(İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de}/ + (İ^{de} + F)”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, zarflık

• *köp amanlıqdan, köp hatadan, köp palahdan, köp terslikden, köp kıynlıqdan birça saqlap* “çok kötülükten, çok hatadan, çok beladan, çok terslikten, çok zorluktan aynı (derecede)

⁶⁸ Kafkas kavimlerinin kadim cetlerine verdikleri müşterek isim.

koruyup”

“(İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de} + (İ + İ)^{de}”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *köp amanlıktan, köp hatadan, köp palahdan, köp terslikden, köp kıynlıktan* “çok kötülükten, çok hatadan, çok beladan, çok terslikten, çok zorluktan”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *köp amanlık* “çok kötülük”

• *köp hata* “çok hata”

• *köp palah* “çok bela”

• *köp terslik* “çok terslik”

• *köp kıynlık* “çok zorluk”

“İ^{de} + F”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli

• *birça saklap* “aynı (derecede) koruyup”

4.3.27. “[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}] + B + [(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]” Yapı Tipi

“[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}] + B + [(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı kelime bir kelime grubu bulunmaktadır. “*Az koyunu koyçusu bla, carlı üynü biyçesi*” cümlede/bağlamda grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“[(Sıfat-İsim) + İsim] + Bağlaç + [(Sıfat-İsim) + İsim]”

• *Az koyunu koyçusu bla, carlı üynü biyçesi bet tabmazla.* (K.N.S., s. 332) “Az koyunun çobanı ile fakir evin hanımı itibar görmez.”

“[(İ + İ)^{il} + İ^{iy}] + B + [(İ + İ)^{il} + İ^{iy}]”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *az koyunu koyçusu bla, carlı üynü biyçesi* “az koyunun çobanı ile fakir evin hanımı”

“(İ + İ)^{il} + İ^{iy}”: İlgili-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *az koyunu koyçusu* “az koyunun çobanı”

• *carlı üynü biyçesi* “fakir evin hanımı”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *az koy* “az koyun”

- *carlı üy* “fakir ev”

4.3.28. “/[İ^{il} + (İ + F)^{iy}]^{de}/ + /[(İ + F)^{iy}]/” Yapı Tipi

“/[İ^{il} + (İ + F)^{iy}]^{de}/ + /[(İ + F)^{iy}]/” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Azretni caralı bolğanına, kıynlık çekgeni*” cümlede grup, dolaylı tümleç görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“/[İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil)]/ + /[(İsim-Sıfat-fiil)]/”

• *Azretni caralı bolğanına, kıynlık çekgenine kıynaldıla.* (A., s. 32) “Azret’in yaralı olmasına, acı çekmesine üzüldüler.”

“/[İ^{il} + (İ + F)^{iy}]^{de}/ + /[(İ + F)^{iy}]/”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

- *Azretni caralı bolğanına, kıynlık çekgeni* “Azret’in yaralı olmasına, acı çekmesi”

“İ^{il} + (İ + F)^{iy}”: İlgî-iyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, isimlik

- *Azretni caralı bolğanı* “Azret’in yaralı olması”

“İ + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, isimlik

- *caralı bolğan* “yaralı olmak”

“(İ + F)^{iy}”: İyelik ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, isimlik

- *kıynlık çekgeni* “acı çekmesi”

4.3.29. “{[(İ + “B” + İ) + F] + İ^{il} + İ^{iy}” Yapı Tipi

“{[(İ + “B” + İ) + F] + İ^{il} + İ^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*Uda bla Lopan degen suwlanı arası*” cümlede grup, nesne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

{[(İsim + “Bağlaç” + İsim) + Sıfat-fiil] + İsim} + İsim

• *Uda*⁶⁹ *bla Lopan*⁷⁰ *degen suwlanı arası bla nemçalanı eki cüzden artık tankları kirib keledile deb hapar cetdi.* (A., s. 175) “Uda ve Lopan denen nehirlerin arasında Almanların iki yüzden fazla tankları girip geliyorlar diye haber yetiştii.”

“{[(İ + “B” + İ) + F] + İ} + İ^{iy}”: İlgii-iyelik ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *Uda bla Lopan degen suwlanı arası* “Uda ve Lopan denen nehirlerin arası”

“[(İ + “B” + İ) + F] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

• *Uda bla Lopan degen suwla* “Uda ve Lopan denen nehirler”

“(İ + “B” + İ) + F”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, fiilli, sıfatlık

• *Uda bla Lopan degen* “Uda ve Lopan denen”

“İ + B + İ”: Bağlaçlı, sıralı, isimli, isimlik

• *Uda bla Lopan* “Uda ve Lopan”

4.3.30. “/{İ^{de} + [F + (İ + İ/ + İ)]} ^{iy} / + /(İ + İ) ^{iy} + /[İ^{de} + (İ + İ)] ^{iy}” Yapı Tipi

“/{İ^{de} + [F + (İ + İ/ + İ)]} ^{iy} / + /(İ + İ) ^{iy} + /[İ^{de} + (İ + İ)] ^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı gruplar bulunmaktadır. “*Üsünde boyalğan kısha kara tonu, başlı çuruqları, başında koyan borkü*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“{İsim + [Sıfat-fiil + (/Sıfat + Sıfat/ + İsim)]} + (Sıfat-İsim) + [İsim + (İsim-İsim)]”

• *Üsünde boyalğan kısha kara tonu, başlı çuruqları, başında koyan borkü.* (O.C., s. 78) “Üstünde boyanmış kısa siyah kürkü, botları, başında tavşan şapkası.”

“/{İ^{de} + [F + (İ + İ/ + İ)]} ^{iy} / + /(İ + İ) ^{iy} + /[İ^{de} + (İ + İ)] ^{iy}” Bağlaçsız, sıralı, isimli, isimlik

• *Üsünde boyalğan kısha kara tonu, başlı çuruqları, başında koyan borkü* “Üstünde boyanmış kısa siyah kürkü, botları, başında tavşan şapkası.”

⁶⁹ Selenga ırmağının kollarından biri.

⁷⁰ Uda nehrinin en büyük koludur.

“**İ**^{de} + [**F** + (**İ** + **İ** / + **İ**)]”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *Üsünde boyalğan kısha kara ton* “Üstünde boyanmış kısa siyah kürk”

“**F** + (**İ** + **İ** / + **İ**)”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *boyalğan kısha kara ton* “boyanmış kısa siyah kürk”

“**İ** + **İ** / + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *kısha kara ton* “kısa siyah kürk”

“**İ** + **İ**”: Bağlaçsız, sıralı, isimli, sıfatlık

• *kısha kara* “kısa siyah”

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *başlı çuruğ* “bot”

“**İ**^{de} + (**İ** + **İ**)”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *başında koyan börk* “başında tavşan şapkası”

“**İ** + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *koyan börk* “tavşan şapkası”

4.3.31. “{[**İ**^{iy} + **B** + (**İ**^{il} + **İ**^{iy})]^{de} + **F**} + **F**^{il} + **F**^{iy}” Yapı Tipi

“{[**İ**^{iy} + **B** + (**İ**^{il} + **İ**^{iy})]^{de} + **F**} + **F**^{il} + **F**^{iy}” kelime grubu içinde bağlaçlı, sıralı bir grup bulunmaktadır. “*kızı bla caşnı arasında bolğan süymeklikni sezgeni*” cümlede grup, nesne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

/ {[**İ**sim + Bağlaç + (**İ**sim-**İ**sim)] + Sıfat-fiil} + **İ**sim-fiil/ + Sıfat-fiil”

• ...*kızı bla caşnı arasında bolğan süymeklikni sezgenin alağa bir da esletmeydi.*

“...kızı ile oğlanın arasında olan sevgiyi sezdiğini onlara da fark ettirmiyor.”

“/ {[**İ**^{iy} + **B** + **İ**^{il} + **İ**^{iy}]^{de} + **F**} + **F**^{il} + **F**^{iy}”: İlgi-iyelik ilişkisi, belirten grup fiil, fiilli, isimlik

• *kızı bla caşnı arasında bolğan süymeklikni sezgeni* “kızı ile oğlanın arasında olan sevgiyi sezdiği”

“{[İ^{iy} + B + İ]^{il} + İ^{iy}de + F} + F”:

• *kızı bla caşnı arasında bolğan süymeklik* “kızı ile oğlanın arasında olan sevgi”

“[İ^{iy} + B + İ]^{il} + İ^{iy}de + F”:

• *kızı bla caşnı arasında bolğan* “kızı ile oğlanın arasında olan”

“[İ^{iy} + B + İ]^{il} + İ^{iy}”:

• *kızı bla caşnı arası* “kızı ile oğlanın arası”

“İ^{iy} + B + İ”:

• *kızı bla caş* “kızı ile oğlan”

4.3.32. “{[(İ + İ) + F] + İ} + {[İ^{il} + İ^{iy}de + F] + (İ^{de} + F)/ + İ} + ‘/[İ^{de} + (İ + F)]/ + /{[(İ + İ) + İ^{iy}] + İ}/ + /(İ + İ)/ + /(İ^{iy} + F)’ + İ” **Yapı Tipi**

“{[(İ + İ) + F] + İ} + {[İ^{il} + İ^{iy}de + F] + (İ^{de} + F)/ + İ} + ‘/[İ^{de} + (İ + F)]/ + /{[(İ + İ) + İ^{iy}] + İ}/ + /(İ + İ)/ + /(İ^{iy} + F)’ + İ” kelime grubu içinde bağlaçsız, sıralı bir gruplar bulunmaktadır. “*cüz cıl bolğan kartla, sabıyleni qollarına költürüb, eteklerin cıya katınla, hoşdan cañı tüşgen, temir betli çepkenleri bla aq kaptallı, celkeleri cülünñen caşla*” cümlede grup, özne görevinde kullanılmıştır. Bu grup isimliktir.

“{[(Sıfat-İsim) + Sıfat-fiil] + İsim} + {[İsim + İsim) + Zarf-fiil] + (İsim + Zarf-fiil)/ + İsim} + ‘/[İsim + (Sıfat-Sıfat-fiil)]/ + /{[(Sıfat-Sıfat) + İsim] + Edat}/ + /(Sıfat-İsim)/ + /(İsim-Sıfat-fiil)’ + İsim”

• ...alanı içinde *cüz cıl bolğan kartla, sabıyleni qollarına költürüb, eteklerin cıya katınla, hoşdan cañı tüşgen, temir betli çepkenleri bla aq kaptallı, celkeleri cülünñen caşla bardıla.* (K.K., s,) “...onların içinde yüz yaşına gelmiş yaşlılar, çocukları kucaklarına alıp eteklerini toplayan kadınlar, ağıldan yeni gelen, demir renkli cepkenleriyle beyaz kaftanlı, enseleri traş olmuş gençler gittiler.”

“[(İ + İ) + F] + İ”:

• *cüz cıl bolğan kartla* “yüz yaşına gelmiş yaşlılar”

“(İ + İ) + F”:

• *cüz cıl bolğan* “yüz yaşına gelmiş”

“**İ + İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

- *cüz cıl* “yüz yaş”

“/[(**İ^{il} + İ^{iy}**)^{de} + **F**] + (**İ^{de} + F**)/ + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

- *sabıyleni kollarına költürüb eteklerin cıya katınla* “çocukları kucaklarına alıp eteklerini toplayan kadınlar”

“[(**İ^{il} + İ^{iy}**)^{de} + **F**] + (**İ^{de} + F**)”: Bağlaçsız, sıralı, fiilli, sıfatlık

- *sabıyleni kollarına költürüb eteklerin cıya* “çocukları kucaklarına alıp eteklerini toplayan”

“(**İ^{il} + İ^{iy}**)^{de} + **F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, zarflık

- *sabıyleni kollarına költürüb* “çocukları kucaklarına alıp”

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, zarflık

- *kollarına költürüb* “kucaklarına alıp”

“**İ^{de} + F**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

- *eteklerin cıya* “eteklerini toplayan”

““/[(**İ^{de} + (İ + F)**)/ + /{[(**İ + İ**) + **İ^{iy}**] + **İ**}/ + /(**İ + İ**)/ + /(**İ^{iy} + F**)/’ + **İ**”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup fiil, isimli, isimlik

- *koşdan cañı tüşgen, temir betli çepkenleri bla aq kaptallı, celkeleri cülünñen caşla*

“ağıldan yeni gelen, demir renkli cepkenleriyle beyaz kaftanlı, enseleri traş olmuş gençler”

/[(**İ^{de} + (İ + F)**)/ + /{[(**İ + İ**) + **İ^{iy}**] + **İ**}/ + /(**İ + İ**)/ + /(**İ^{iy} + F**)/: Bağlaçsız, sıralı, fiilli, sıfatlık

- *koşdan cañı tüşgen, temir betli çepkenleri bla aq kaptallı, celkeleri cülünñen* “ağıldan yeni gelen, demir renkli cepkenleriyle beyaz kaftanlı, enseleri traş olmuş”

“**İ^{de} + (İ + F)**”: İstem ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

- *koşdan cañı tüşgen* “ağıldan yeni gelen”

“**İ + F**”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

- *cañı tüşgen* “yeni gelen”

“[(İ + İ) + İ^{iy}] + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, zarflık

“(İ + İ) + İ^{iy}”: Sıralanma ilişkisi, belirten grup isim, isimli, isimlik

• *temir betli çepkenleri* “demir renkli cepkenleri”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, sıfatlık

• *temir betli* “demir renkli”

“İ + İ”: Sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, isimli, isimlik

• *ağ kıptallı* “beyaz kaftanlı”

“İ^{iy} + F”: İyelikli sıralanma ilişkisi, belirten öge isim, fiilli, sıfatlık

• *celkeleri cülünñen* “enseleri tıraş olmuş”

SONUÇ

Karaçay-Malkar Türkçesindeki dil bilgisi çalışmaları incelendiğinde söz dizimi ile ilgili çalışmaların diğerlerine nazaran daha geç bir zamanda başladığı görülmektedir; ancak henüz emekleme aşamasında olduğu gerçeğine bakılırsa son yıllarda söz dizimi ile ilgili nitelikli çalışmalar olduğu söylenebilir.

Karaçay-Malkar Türkçesi ile ilgili Türkiye’de yapılan Türk dili çalışmaları incelendiğinde Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimiyle ilgili yapılmış kapsamlı bir çalışmaya rastlanamamış ve söz diziminin çalışma sahasına dâhil olan kelime gruplarıyla ilgili bir monografi çalışmasının bulunmadığı görülmüştür. Çalışmada 1960’lı yıllardan sonra nitelikli dil bilgisi çalışmaları başlayan Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının kullanımı, yapısı ve dizimsel özellikleri hakkında bilgi verilerek yeni bir tasnif denemesi yapılmış ve Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime grupları ile Türkiye Türkçesindeki kelime grupları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler tespit edilmiştir.

Karaçay-Malkar Türkçesi dil bilgisi eserleri incelendiğinde kelime gruplarının temelde şu kaidelere göre incelendiği görülmüştür:

Söz tutuşları baş sözlerine göre kavumları “Kelime gruplarının temel öğelerine göre bölümleri”

Söz tutuşları kurallılarına göre türülleri “Kelime gruplarının kuruluşlarına göre çeşitleri”

Söz tutuşları mağalarına göre türülleri “Kelime gruplarının manalarına göre çeşitleri”

Söz tutuşlarda sözleni baylanıwlarını türülleri “Kelime gruplarında öğelerin bağlantı yöntemine göre çeşitleri”

Türkiye’de kelime grupları ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar, birçok konuda fikir birliği sağlayamamıştır. Temel olarak terim, tanım, isimlendirme, tasnif, oluşturulan tasniflerde işlevsel özelliklerin esas alınmaması gibi sorunlar bulunmaktadır.

Kelime gruplarının tasnif edilmesi noktasında da araştırmacılar farklı yöntemlerle oldukça farklı tasnifler kullanmıştır. Sınıflandırmalarda bir ölçüt birliği bulunmamaktadır.

Türkçede belirten ögenin (yardımcı öge) başta, belirtilen ögenin (temel öge) sonda bulunmasının Türk sentaksının temelini oluşturduğu görüşü benimsenmiş olsa da kelime gruplarının sınıflandırılmasında bu görüşe bağlı kalınmadan tasnifler meydana getirilmiştir. Tekrarlar, bağlama ve sayı grupları bu kurala uymamaktadır. Bu tür gruplarda öğeler birbirine denk durumdadır. İsim tamlamalarında “isim tamlaması” terimi temel ögenin ya da yardımcı

ögenin sözcük türüne göre; sıfat tamlamalarında “sıfat tamlaması” terimi yardımcı ögenin sözcük türüne göre; isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gruplarında temel ögenin sözcük türüne göre isimlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmacılar tarafından yapılan tasniflerin birçoğunda “*bağlantı yöntemi, işlev, temel ögenin morfolojik özelliği, yapı*” gibi temel tasnif kriterlerine bağlı kalınmadığı görülmektedir.

Çalışmada kelime grupları, Sovyet ekolü çerçevesinde şekillenmiş yapısal-gramatik (birleşen ögelerin sayısı, temel ögenin sözcük türü, ögeler arası bağlantı yöntemi, söz dizimlik bağlantı tipi) ve işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre incelenmiştir.

Çalışmada kelime grupları birinci basamakta söz dizimlik bağlantı tipine göre tasnif edilmiştir. Bağımlı kelime grupları, bağımsız kelime grupları, karmaşık kelime grupları olarak sınıflandırılmıştır.

İkinci basamakta bağımlı kelime grupları içerdiği öge sayısına göre basit kelime grupları ve birleşik kelime grupları olarak ayrılmıştır. Birleşik kelime grupları kendi içerisinde de üç ögeli ve çok ögeli olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Bağımsız kelime grupları, bağlaçlı gruplar ve bağlaçsız gruplar olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Üçüncü basamakta kelime grupları, basit kelime grupları ve üç ögeli kelime grupları temel ögenin sözcük türüne göre isimli ve fiilli olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Çok ögeli kelime grupları ise belirten gruplu ve belirtilenli kelime grupları, belirtenli ve belirtilen gruplu kelime grupları, belirten grupları ve belirtilen gruplu kelime grupları olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Dördüncü basamakta kelime gruplarını, işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre isimlik ve belirtmelik olmak üzere incelenmiştir.

Beşinci basamakta ise kelime grubunu meydana getiren ögelerin bağlanma yöntemlerine göre yapı tipleri oluşturulmuştur.

Çalışmada basit kelime grubu başlığı altında 46 yapı tipi; 48 varyant tespit edilmiştir. Bu varyantlar içinde en sık kullanılanlar ise “İsim + Sıfat-fiil” ve “İsim + İsim” varyantlarıdır. Basit, belirtenli isim olan, isimli, isimlik 7; belirtmelik 8 yapı tipi; belirtenli fiil olan, isimli, isimlik 6; belirtmelik 3 yapı tipi mevcuttur. Bu belirtmelik gruplar içinde ise belirtenli isim olan, isimli, 7 sıfatlık, 5 zarflık; belirtenli fiil olan, isimli, 3 zarflık grup bulunmaktadır.

Tablo 3.1. Basit, isimli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
Sıralanma İlişkisi	4
İstem İlişkisi	3
İlgi-İyelik İlişkisi	3
İyelik İlişkisi	3
İlgi İlişkisi	3
Sıralanma-İstem İlişkisi	3
İyelikli Sıralanma İlişkisi	2
İstem-İyelik İlişkisi	2
İlgi-İyelik + İstem İlişkisi	1

Basit, belirteni isim olan, fiilli, isimlik 6; belirtmelik 7 yapı tipi; belirteni fiil olan, fiilli, isimlik 4; belirtmelik 4 yapı tipi tespit edilmiştir. Bu belirtmelik gruplar içinde ise belirteni isim olan, fiilli, 2 sıfatlık, 7 zarflık; belirteni fiil olan, fiilli, 1 sıfatlık, 5 zarflık grup bulunmaktadır.

Tablo 3.2. Basit, fiilli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
Sıralanma İlişkisi	4
İstem İlişkisi	4
İlgi-İyelik İlişkisi	3
İstem-İyelik İlişkisi	2
İyelik İlişkisi	2
İyelikli Sıralanma İlişkisi	1
İyelik-İstem İlişkisi	1
İstem + İyelik-İstem İlişkisi	1

Birleşik kelime grupları başlığı altında 47 yapı tipi, 100 modifikasyon, 98 varyant tespit edilmiştir. Bu varyantlar içinde en sık kullanılanlar ise “(İsim-Sıfat-fiil) + İsim” ve “(İsim-İsim) + İsim” varyantlarıdır. Üç ögeli, belirteni isim olan, isimli, isimlik 7 yapı tipi, 29 modifikasyon; belirtmelik 5 yapı tipi, 9 modifikasyon; belirteni fiil olan, isimli, isimlik 6 yapı tipi; 15 modifikasyon; belirtmelik 5 yapı tipi, 12 modifikasyon mevcuttur. Bu belirtmelik gruplar içinde

ise belirteni isim olan, isimli, 1 sıfatlık, 13 zarflık; belirteni fiil olan, isimli, 1 sıfatlık, 16 zarflık grup bulunmaktadır.

Tablo 3.3. Üç ögeli, isimli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
Sıralanma İlişkisi	4
İlgi-İyelik İlişkisi	4
İstem İlişkisi	2
İstem-İyelik İlişkisi	2

Üç ögeli, belirteni isim olan, fiilli, isimlik 7 yapı tipi, 14 modifikasyon; belirtmelik 7 yapı tipi, 16 modifikasyon; belirteni fiil olan, isimli, isimlik 3 yapı tipi; belirtmelik 7 yapı tipi, 5 modifikasyon tespit edilmiştir. Bu belirtmelik gruplar içinde ise belirteni isim olan, isimli, 5 sıfatlık, 17 zarflık; belirteni fiil olan, isimli, 4 sıfatlık, 10 zarflık grup bulunmaktadır.

Tablo 3.4. Üç ögeli, fiilli, isimlik ve belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
İstem İlişkisi	4
Sıralanma İlişkisi	4
İyelik İlişkisi	4
İlgi-İyelik İlişkisi	3
İstem-İyelik İlişkisi	2
İyelikli Sıralanma İlişkisi	1
İyelik-İstem İlişkisi	1
İstem + İyelik-İstem İlişkisi	1

Çok ögeli, belirten gruplu ve belirtilenli kelime grupları içinde 81 yapı tipi, 72 varyant tespit edilmiştir. Bu varyantlar içinde en sık kullanılanlar ise “[İsim-Sıfat-fiil) + İsim] + Zamir” ve “[Sıfat-İsim) + Edat] + Zarf-fiil” varyantlarıdır. İsimli, isimlik 53 yapı tipi; belirtmelik 15 yapı tipi; fiilli, isimlik 1 yapı tipi; fiilli belirtmelik 12 yapı tipi mevcuttur. Belirtmelik grupların içinde 3 sıfatlık, 4 zarflık kelime grubu bulunmaktadır.

Tablo 3.5. Çok ögeli, belirten gruplu ve belirtilen kelime grupları içinde isimli-fiilli isimlik ve isimli-fiilli belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
Sıralanma ilişkisi	28
İlgi-iyelik ilişkisi	24
İstem ilişkisi	14
İyelik ilişkisi	8
İstem-iyelik ilişkisi	6

Çok ögeli, belirtenli ve belirtilen gruplu kelime grupları içinde 14 yapı tipi, 16 varyant tespit edilmiştir. İsimli, isimlik 10 yapı tipi; belirtmelik 1 yapı tipi; fiilli, isimlik 3 yapı tipi mevcuttur. Fiilli, belirtmelik yapı tipi tespit edilememiştir. Belirtmelik grupların içinde 1 zarflık kelime grubu bulunmaktadır.

Tablo 3.6. Çok ögeli, belirtenli ve belirtilen gruplu kelime grupları içinde isimli-fiilli isimlik ve isimli-fiilli belirtmelik yapı tiplerinde bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
İlgi-iyelik ilişkisi	9
Sıralanma ilişkisi	5

Çok ögeli, belirten gruplu ve belirtilen gruplu kelime grupları içinde 55 yapı tipi, 52 varyant tespit edilmiştir. Bu varyantlar içinde en sık kullanılanlar ise “(İsim-İsim) + (Sıfat-İsim)” ve “(Sıfat-Sıfat-fiil) + (Sıfat-İsim)” varyantlarıdır. İsimli, isimlik 41 yapı tipi; belirtmelik 6 yapı tipi; fiilli, isimlik 4 yapı tipi; belirtmelik 4 yapı tipi mevcuttur. Belirtmelik grupların içinde 1 sıfatlık, 8 zarflık kelime grubu bulunmaktadır.

Tablo 3.7. Çok ögeli, belirten gruplu ve belirtilen gruplu kelime grupları içinde isimli-fiilli isimlik ve isimli-fiilli belirtmelik kelime gruplarında bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
Sıralanma ilişkisi	30
İlgi-iyelik ilişkisi	14
İstem ilişkisi	9
İyelik ilişkisi	2

Bağımsız kelime grupları içinde incelenen bağlaçsız, bağımsız isimlik 7 yapı tipi; belirtmelik 6 yapı tipi tespit edilmiştir. Bağlaçlı, bağımlı kelime gruplarında ise sıralama bağlaçlı, bağımsız 17 yapı tipi; denkleştirme bağlaçlı, bağımsız 4 yapı tipi; karşılaştırma bağlaçlı, bağımsız 11 yapı tipi tespit edilmiştir.

Karmaşık kelime gruplarında ise 32 yapı tipi tespit edilmiştir. 29 yapı tipi isimlik, 3 yapı tipi belirtmelik/zarfıktır.

Tablo 3.8. Karmaşık kelime gruplarında bağlantı yöntemlerinin kullanım sıklığı

Bağlantı Yöntemi	Kullanım Sıklığı
Sıralanma ilişkisi	9
İlgi-iyelik ilişkisi	9
Bağlaçlı, sıralı	7
Bağlaçsız, sıralı	6
İyelik ilişkisi	1

Türkiye Türkçesi yazımı ve öğretiminde takısız isim tamlaması ile ilgili tartışmalar bulunmaktadır. İlk defa Tahir Nejat Gencan (1979: 162) tarafından literatüre dâhil edilen *takısız tümleme* (takısız isim tamlaması), araştırmacıların bir kısmı tarafından kabul edilirken, bir kısmı *taş ev, yün çorap, demir kapı* vb. kelime gruplarını sıfat tamlaması olarak kabul etmektedir. Çalışmada yapılan tasnifte “4.1.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi” başlığı altında yer alan *temir col* “demir yolu”; *kümüş kama* “gümüş kama” vb. örnekleri belirtilen ögenin sözcük türü ve ögelerin bağlantı yöntemine göre incelemek tartışmalara daha net bir çözüm sunmaktadır.

Karaçay-Malkar Türkçesinde, belirten ögede bulunan eşitlik ekinin [+ça] yeni bir yapı tipi kurduğu görülmektedir; Türkiye Türkçesinde eşitlik eki “yaşça büyük”; “boyca kısa” gibi belirten ögenin ek almasıyla kurulur. Karaçay-Malkar Türkçesinde ek hem belirten hem belirtilen ögeye gelebilmektedir. Çalışmada belirten ögesinde eşitlik eki bulunan kelime gruplarının istem ilişkisi ile kurulduğu kabul edilmiştir. *Anıça tınç* “onun gibi uysal” örneği Türkiye Türkçesinde olduğu gibi belirten ögeye ek alarak kurulmuştur. Kelime grubunun belirtilen ögesinde eşitlik eki bulunan grupların da sıralanma-istem ilişkisi ile kurulduğu kabul edilmiştir. “4.1.1.1.3.6. “İ^{de} + İ” Yapı Tipi” altında incelenmiştir. “4.1.1.1.3.7. “İ + İ^{de}” Yapı Tipi” *koçhar müyüşça* “koç boynuzu gibi”; “4.1.1.1.2.6. “F + İ^{de}” Yapı Tipi” *tamışmağan tanaça* “kartlaşmış dana gibi”; “4.1.1.1.4.3. “F + İ^{de}” Yapı Tipi” *arığan turnaca* “yorgun turna gibi” örneklerde ise eşitlik eki [+ça] kelime grubunun belirtilen ögesine gelmiştir. “4.1.1.1.3.8.

“İl + İy+de” Yapı Tipi” başlığı altında yer alan *Ziykunnu itiça* “Ziykun’un köpeği gibi” örneğinde kelime grubunu kuran yapı esasen ilgi-iyelik ilişkisidir; ancak burada söz işlevsel-semantic plana (söz dizimsel işleve) göre eşitlik ekinin varlığı kelime grubunu belirtmelik hâle getirmiştir. Bu sebeple ögeler arasındaki ilişki ilgi-iyelik ve istem ilişkisi olarak ifade edilmiştir.

Karaçay-Malkar Türkçesinde, belirten ögede yokluk eki [+sIz] bulunan kelime grupları *atnı +sIz jalgawlu forması* “+sız ekli kelime grupları” olarak gösterilmiştir; ancak yokluk eki [+sIz] çalışmada yapım eki olarak kabul edilmiş ve tasnifte *anasız bala* “annesiz çocuk”; *kögetsiz terek* “meyvesiz ağaç” vb. örnekler “4.1.1.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi” başlığı altında incelenmiştir.

Türkiye Türkçesinde ilgi hâl eki kullanılmadan sadece iyelik eki ile kurulan tamlamalar “meyve ağacı”, “yağmur bulutu” vb.; Karaçay-Malkar Türkçesinde eksiz şekilde kullanılmaktadır. *taw elle* “dağ köyleri”, *taw suwla* “dağ suları” vb. örnekler “4.1.1.1.1.1. “İ + İ” Yapı Tipi” altında yer almaktadır.

Karaçay-Malkar Türkçesinde [-ğan, -gen, -han] ve [-lık, -lik, -rık, -rik, -arık, -erik] sıfat-fiil ekleri ekseriyetle iyelik ekleri almaz. Bu sıfat-fiillerle kurulan kelime gruplarında sıfat-fiil eki belirten ögede bulunuyorsa belirten öge tarafından alınmayan iyelik eki belirtilen ögede bulunur. *Aythan sözüm* “söylediğim söz” örneğinde görüldüğü gibi. 4.1.1.2.1.1. “İ + F” Yapı Tipi ve 4.1.2.1.1.2.1. “(İ + F) + İ” Yapı Tipi başlıkları altında bulunan belirten ögenin isim ya da isim soylu; belirtilen ögenin fiil ya da fiil soylu olduğu, eksiz şekilde sıralanma ilişkisi ile birleşen *guguruk kıçırğan; sen aythan; men aythan, “men aythan zat”, “men bergen soruw”, “men barğan col”* vb. örnekleri Türkiye Türkçesinde belirten ögenin ilgi eki; belirtilen ögenin iyelik eki almasıyla [horozun öttüğü; senin söylediğin; benim söylediğim, benim söylediğim şey, benim sorduğum soru, benim gittiğim yol] meydana gelir. Yapı tipi Karaçay-Malkar Türkçesinde genellikle eksiz şekilde kurulur ancak; incelenen kelime grupları arasında 4.1.1.2.1.3. “İl + Fiy” Yapı Tipi altında *meni aythanım* “benim söylediğim” örneğinde yapının hem ilgi hem iyelik eki olarak birleştiği görülmektedir.

Karaçay-Malkar Türkçesinde edatlar ile kurulan kelime grupları, kelime grubu türü olarak kabul edilmemiştir. *Üyge deri* “eve kadar”, *üy taba* “eve doğru”, *cüz çaklı* “yüz kadar” yapıları inceleme yönteminde bir kelime grubu oluşturmaz; ancak çalışmada edatlarla kurulan kelime grupları tasnife dahil kabul edilmiştir. *Aslan bla işle* “Aslan ile çalış”; *üy taba kara* “eve doğru bak” örneklerinde ise kelime grupları çok ögeli değil; basit kelime grubu olarak kabul görmüştür. Örneğin çalışmada 4.1.1.1.3.1. “İ + İ” Yapı Tipi başlığı altında *Kıyamut kibik*

“Kıyamıt gibi”; 4.1.2.2.1.2.4.7. “[$\dot{I} + \dot{I}$]^{il} + ($\dot{I} + \dot{I}$)^{iy}]^{de} + $\dot{I}$ ” Yapı Tipi başlığı altında *gardoş baçhanı bir canına deri* “patates bahçesinin bir yanına kadar” örneklerinde edat bir öge olarak kabul edilmiştir ve yapı tipi buna göre kurulmuştur.

Karaçay-Malkar dil bilgisi anlayışında Rus ekolü çerçevesinde gelişen kelime grupları inceleme yöntemine göre *meni kitaplarım* “benim kitaplarım”; *seni kitaplarıñ* “senin kitapların”; *anı kitapları* “onun kitapları” yapılarında ögeler arasında şahısta ve sayıda bir uyum olduğu kabul edilmektedir. Karaçay-Malkar Türkçesinde bu bağlantı yöntemi için *kelişiw* terimi kullanılmıştır. Bu terimin sözlük manası da uyumdur; ancak burada kastedilen uyum Türkçe dil yapısı için uygun değildir. Rusçada bağımlı öge, temel ögeyle cinsiyet, sayı ve hal bakımından aynı olmak zorundadır. Türkçede böyle bir kural yoktur. Burada yapı ilgi ve iyelik ekleri kullanılarak meydana getirilmiştir.

Çalışmada ögeler arasındaki bağlantıyı oluşturan üç yeni ilişki yöntemi tespit edilmiştir.

4.1.1.1.3.8. “ $\dot{I}$ il + $\dot{I}$ iy^{de}” Yapı Tipi başlığı altında incelenen *Ziykunnu itiça* “Ziykun’un köpeği gibi” grubunda aslında ögeler ilgi-iyelik ilişkisi ile birleşmiştir; ancak grubun mana bütünlüğünü oluşturan belirtilen öge sonuna gelen eşitlik hâl eki [+ça]’dır. Bu sebeple ögeler arasındaki ilişkinin ilgi-iyelik ve istem ilişkisi ile kurulduğu tespit edilmiştir.

4.1.1.1.4.3. “F + $\dot{I}$ de” Yapı Tipi başlığı altında incelenen *Arığan turnaca* “Yorgun turna gibi” grubunda ögeler arasında sıralanma ilişkisi bulunmaktadır; ancak grubun mana bütünlüğünü oluşturan belirtilen öge sonuna gelen eşitlik hâl eki [+ça]’dır. Bu sebeple ögeler arasındaki ilişkisinin sıralanma-istem ilişkisi ile kurulduğu tespit edilmiştir.

4.1.2.1.2.3.7. “($\dot{I} + \dot{I}$)^{de} + F^{de}” Yapı Tipi başlığı altında incelenen *taş kübürge tüşgença* “taş sandığa düşmüş gibi” grubunda ögeler arasında istem ilişkisi bulunmaktadır; ancak grubun mana bütünlüğünü oluşturan belirtilen öge sonuna gelen eşitlik hâl eki [+ça]’dır. Bu sebeple ögeler arasındaki ilişkisinin istem-istem ilişkisi ile kurulduğu tespit edilmiştir.

Bu tez, Karaçay-Malkar Türkçesinin söz dizimi üzerine yapılan sınırlı sayıda çalışma arasında yerini alarak, dilin yapısal ve işlevsel özelliklerine dair önemli bulgular ortaya koymuştur. Çalışma, kelime gruplarının yapısal ve işlevsel özelliklerine dair ayrıntılı bir inceleme sunarak, bu dilin sentaks yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmanın alanındaki önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir. Çalışmada, Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının yapısı, kullanımını ve dizimsel özellikleri üzerine yeni bir tasnif denemesi yapılarak, Karaçay-Malkar Türkçesi ile Türkiye

Türkçesi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar detaylandırılmıştır. Çalışmanın genel anlamda söz dizimi, özelde ise Karaçay-Malkar Türkçesi söz dizimi üzerine çalışan araştırmacılara yol göstermesi ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır. Özellikle, Karaçay-Malkar Türkçesi söz dizimi üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu göz önüne alındığında bu tez, gelecekte yapılacak araştırmalara önemli bir referans kaynağı oluşturacaktır. Bu bağlamda, tezde sunulan bulguların hem teorik bilgiye katkı sağlaması hem de pratik uygulamalarda kullanılabilir olması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abayhanlanı, N.** (1980). *Bal Çibin*. Stavropol Kitab Basmanı.
- Açık, T.** (2015). Halk Rivayetlerine ve Osmanlı Belgelerine Göre Karaçay Malkar Türklerinin Anadolu'ya Göçleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 8(16), 193-206.
- Adiloğlu, A.** (2002). Karaçay-Balkar Türklerinin Kökeni. *Türkler Ansiklopedisi*, c. 2, s. 991-1027.
- Adiloğlu, A.** (2002a). Karaçay-Balkar Türkçesi Alfabeti ve Ses Bilgisi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 13, 143-154. [Erişim: 20.05.2022, <https://nartkarachay.ucoz.com/publ/1-1-0-1>]
- Adiloğlu, A.** (2007). Karaçay-Malkar Türklerinin Etnik Oluşumunda Bulgar ve Sabir Hunlarının Rolü. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (24).
- Adiloğlu, A.** (2015). *Sovyet Egemenliğinden Önceki Karaçay-Malkar Edebiyatı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Adiloğlu, A.** (2019). Karaçay-Malkar Türkçesinde İsimden İsim Yapım Eklerinin Gelişimi-I. *Journal of International Social Research*, 12(68).
- Ahmatlanı, İ. H.** (1991). *Malkar Tilni Sintaksisi*. Nart.
- Ahmatlanı, İ. H.** (1992). *Malkar Til, Sintaksis*. Elbrus Kitab Basma.
- Ahmatlanı, İ. H. & Ketençilanı M. B.** (2003). *Karaçay-Malkar Tilni Sintaksisinden Tablitsala*. Elbrus.
- Akar, A.** (2005). *Türk Dili Tarihi*. Ötüken Neşriyat.
- Akdağ Öztürk, M.** (2013). *Karaçay Malkar Türkçesi ve Kara Kübür Romanı Üzerine İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Aktan, B.** (2016). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Eğitim Yayınevi.
- Alekseyeva, E. P.** (1993). *Karaçayevtsı i Balkartsı-Drevniy Narod Kavkaza*. Moskova.
- Alieva, F.** (2018) *Halimat Bayramuk'un Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Mensur Eserleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aliyev U. B.** (1972). *Sintaksis Karachayevo-Balkarskogo Yazıka*. Izdatyel Stvo «Nauka»

Glavnaya Redaktsiya Vostochnoy Literatury.

Aliyev, U. (1991). *Karaçay*. Çerkessk.

Aliylanı, S. Ç. (1963). *Nart Söze*. Karaçay-Çerkes Kitap İzdatelstvo.

Aliylanı, U. (1966). *Aymuş*. Kinşneo İzdarelstvo.

Altınkal, G. (2020). *Salih Hoçu'nun Hikâyeleri Üzerine Karaçay-Balkar Türkçesi Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Altun, M. (2011). *Türkçede Kelime Grupları Çözümlemeleri: Türk Romanlarından Örneklerle*. MVT Yayıncılık.

Altundaş, U. (2022). *Tuvacada Söz Öbekleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Appalanı H. A. (1958). *Qara Kübür*. Karaçay-Çerkes Kitap İzdatelstvo.

Appalanı, B. (1964). *Atacurtuma (Nazmula)*. Stavropol Kitap İzdatelstvo.

Arat, R. (1953). Türk Şivelerinin Tasnifi. *Journal of Turkology*, (10)59-138.

Arbatlı, M. S. (2004). *İsmail Semenov ve Aktamak Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Arbatlı, M. S. (2012). *Kaysın Kuliyeve: Hayatı, Sanatı ve Şiileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Arıcan, S. (2023). *Malkar Destanlarının Ortaya Çıkışında Travmatik Deneyimler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Arutyunova, N. D. (2000). *Sintaksis, Yazıkoznaniye*, V. N. Yartseva (Glavnıy redaktor), Bol'soy entsiklopedicheskiy slovar, 2-yeizdaniye, Bol'say Rossiyskaya entsiklopediya, Moskva, 448, 449.

Aslan, Z. (2012). *Karaçay-Malkarlarda Tılsımlı Masallar (İnceleme-Metin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aşçı, M. (2021). Harezmi Türkçesinde Nadir Kullanılan Fiilden İsim Yapma Ekleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (51), 213-251.

- Atabey, İ.** (1998). *Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin Kelime Grupları Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balkan, V.** (1997). *Karaçay-Malkar Türk Edebiyatından Kazım Meçi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği Ve Eserlerinden Örnekler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Banguoğlu, T.** (2015). *Türkçenin Grameri* (10. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baskakov, A. N.** (2011). *Çağdaş Türkçede Kelime Grupları*. Kesit Yayınları.
- Baskakov, N. A.** (1966). *Karaçay-Malkar Tilni Gramatikası, Fonetika, Morfolojiya, Sintaksis*. Kabartı-Malkar Kitab Basma.
- Bayçorov, S. Y.** (1989). *Drevnetürkskie Runičeskie Pamyatniki Evropı*. Stavropol.
- Baydar, A. S. E. & Baydar, T.** (2001). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (16).
- Bayniyazov, A.** (2000). *Çağdaş Kazak Türkçesindeki Kelime Grupları ve Cümle Çeşitlerini Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayramkulları A. M. & Orusbiyaları İ. H. M.** (1977). *Karaçay Tilni Grammatikası, Sintaksis*. Stavropol Kitap Basması.
- Bayramkulları A. M., Orusbiyaları İ. H. M., Kumukları Ş. M. & Goçiyaları S. A.** (1992). *Karaçay Tilni Grammatikası, Sintaksis*. Karaçay-Çerkes Kitap Basma.
- Bayramuğları, H.** (1990). *Ontört Cıl*. Stavropol Kitap Basma.
- Berber, Y.** (2012). *Azretni Kuvanç Künü Adlı Eser Üzerinde Karaçay-Balkar Türkçesi Dil İncelemesi (Yazı Çevirimi-Aktarma-Çekim Şekil Bilgisi-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Beserek A.** (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bilgegil, M. K.** (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. Dergah Yayınları.
- Bindaş, E.** (2016). *Karaçay Malkar Türkçesinde Kuş (Hayvan) İsimlerinin Kuruluşu ve Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

- Bozkurt, F. (2012).** *Türklerin Dili*. (5. Baskı), Eğitim Yayınevi.
- Caferoğlu, A. (2011).** *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cemiloğlu, İ. (2001).** *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ceylan, S. (2022).** *Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Clauson, S. G. (1972).** *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford University Press.
- Curtubaylanı, H. Ç. (2005).** *Karaçay-Malkar Nart Sözlüğü*. Kitap Basma.
- Curtubaylanı, M. (2007).** *Karaçay-Malkar Mifli*. Elbrus.
- Çalık, A. (2006).** *Malkar Türkçesi Nart Destanı (İnceleme-Metin-Aktarma-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çapraz, H. (2019).** Sovyetler Birliği Tarih Yazımında Karaçay-Malkarların Kökeni Konusu. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 269-299.
- Çinpolat Y. R. (2018).** *Ahmat Kubanov'un Leyla Bla Mecnuin Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme: Biçim Birimlik Dizin, Kelime Sıklığı Dizini ve Çekim Ekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dede, C. (2021).** *Karakalpak, Kazak ve Kırgız Türkçesinde Kelime Gruplarının Yapısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Delice, İ. (2003).** *Türkçe Sözdizimi*. Kitabevi.
- Demet, A. İ. (2023).** *Bayramkulları Ahmat'ın Karaçayca Okuma Kitabı (Literaturadan Hrestomatiya 1935) Üzerine Bir Dil İncelemesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Deny, J. (1921).** *Türk Dil Bilgisi-Osmanlı Türkçesi*. Kocabı Yayinevi.
- Devellioğlu, F. (2011).** *Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe Lûgat*. Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (1983).** *Yeni Tarama Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dinç, S. (2014). *Türkmen Türkçesinin Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümcebilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Doğan, E. (2012). *Türkçe Cümle Bilgisi II*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Duman, G. B. (2019). *Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırgızistan.

Elbrusoid (2020), *Вклад А.К. Боровкова В Изучение Карачаево-Балкарского Языка И Фольклора* [Erişim: 25.08.2020, <http://www.elbrusoid.org/articles/karachay-balkar-lang/498679/>]

Elibol, S. (2023). *Karaçay-Balkarca İsim Morfolojisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Emre, A. C. (1931). *Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layıha*. C. 1, Devlet Matbaası.

Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erdoğan, Ş. (2022). *Abdulla Qahhor'ın "Sinchalak" Adlı Eseri Esasında Özbek Türkçesinde Kelime Grupları (İnceleme, Çeviri Yazı, Aktarım)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Erenoğlu, N. (2013). *Türkiye Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinin Söz Dizimi Açısından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ergin, M. (2007). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Yayınları.

Erkul, R. (2007). *Cümle Metin Bilgisi*. Anı Yayıncılık.

Ersoy, F. (2007). Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler. *Türkbilig*, (14), 60-68.

Ertürk, F. (2016). *Türkiye Türkçesi ve Başkurt Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gardanova, V. K. (1974). *Adygi, Balkartsy I Karachayevtsy V Izvestiyakh Yevropeyskikh Avtorov XIII-XIX*. Knizhnoye Izdatelstvo.

Gencan, T. N. (1989). *Dilbilgisi*. TDK.

- Goçiyalamı S. A. & Toçlamı T. O.** (1993). *Durku İçinde Ögüz...*, Karaçay-Çerkes Respublika Kitab Basma.
- Gökdayı, H.** (2018). *Türkçede Öbekler*. Kriter Yayınevi.
- Guzeylanı J. M.** (1999). *Busağatdağı Malkar Til*. Elbrus.
- Guzeylanı J. M.** (2002). *Karaçay-Malkar Tilni Tintiwiçü Tarihi em Problemaları*. Elbrus Kitab Basma.
- Gülensoy, T.** (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü 1-2*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Günay, A.** (2016). *Türkiye’de Bir Ağız Adacığı: Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı (Gramer-Metinler-Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Günay, A.** (2023). *Karaçay-Malkar Türkçesi Grameri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Gündoğdu, S. K.** (2019). *Karaçay-Malkar Nart Destanlarında Mitolojik Kahramanların ve Varlıkların İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsoy-Naskali, E.** (1997). *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu: Türkiye, Azerbaycan, Türkmen, Gagauz, Özbek, Doğu ve Batı Uygur, Tatar, Başkurt, Kumuk, Karaçay-Malkar, Nogay, Kazak, Kırgız, Altay, Hakas, Tuva, Şor Türkçeleri ve Rusça* (Vol. 667). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güven, M.** (2012). *Karaçay-Malkar Edebiyatında Çağdaş Bir Ozan Özdenlanı Albert (Metin-Çeviri-İnceleme)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hacilayev, H. M. İ.** (1970). *Oçerki Karaçayevo i Balkarskoy Leksikologii*.
- Hadcılanı, T.** (2001). *Bap-Bap, Bappahan*. Elbrus Kitab Basma.
- Hancı, T.** (2013). *Kazak şair Maxambet Ötemisuli’nin Eserlerinde Kelime Grupları: Metin-İnceleme-Dizin*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Hapayeva, S. M.** (1993). *İz İstorii Sozdaniya Karaçayevo-Balkarskoy Pismennosti, Problemi*

İstoričeskoy Leksiki Karaçayev-Balkarskogo i Nogayskogo Yazıkov.

Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Hirik, S. (2020). *Söz Dizimi Kuramları Bağlamında Türkçede Baş Unsur*. Gazi Kitabevi.

Hubiyıanı M. A. Süyünçlanı A. A. & Laylanlanı . T. (1988). *araçay Literatura*. Stavropol Kitab Basmanı.

Hubiyıanı, O. (1990). *Amanat*. Stavropolskoye Knijnoye İzdatelstvo.

Iık, N. (2016). *Karaçay-Malkar Folklor Kitabının Latin Harflerine Aktarımı ve Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

İpeksoy, M. (2023). *Azerbaycan Türkçesinde Kelime Gruplarının Söz Dizimindeki Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. Kesit Yayınları.

Karaağaç, G. (2018). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karaba, O. (2022). *Karaçay-Malkar Türkçesinde Edatlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Karaca, O. S. (2017). *Türkçede Bağımlı ve Bağımsız Kelime Grupları (Tasnif ve Yapı Tipleri)*. Efe Akademi Yayınları.

Karachai (2023). *Vklad Predstaviteley İntelligentsii V Razvitiye Pis'mennosti Karachayevtsev İ Balkartsev Vo Vtoroy Polovine XIX - Nachale XX Veka*. [Eriim: 16.07.2023, https://karachai.ucoz.ru/publ/ist/prochee/stanovlenie_pismennosti_karachaevcev_i_balkarcev_vo_vtoroj_polovine_xix_nachale_xx_vv/17-1-0-2181]

Karadavut, A. (2016). *Kuseyin Esenkocoyev'in Hikâyelerinde Kelime Grupları (Metin-İnceleme-Türkiye Türkçesine Aktarım)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Karahan Özgür, F. (1995). *A Preliminary Study On The Language Use Of Third Generation İmmigrant Karachais (Üçüncü Kuak Göçmen Karaçaylarda Dil Kullanımı Üzerine Bir Aratırma)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karahan, L. (2008). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ yayınları

- Karakurt, G.** (2019). *Kumuk Türkçesinde Kelime Grupları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karaörs, M.** (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, N.** (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, Ö.** (2014). Karaçay Türklerinin Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçleri, *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 29(2), s.525-538.
- Kerimoğlu, C.** (2006). *Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kerimoğlu, C.** (2014). *Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kerimoğlu, C.** (2016). Sözcük Öbeği Olarak Cümle ve Bir Öbek Önerisi. *Türkiyat Mecmuası*, 26(2).
- Kern, A.** (1938). *Der 'Libellus de Notitia Orbis' Iohannes III (De Galonifontibus) O. P. Erzbischofs von Sulthanyeh*. *Archivum Fratrum Praedicatorum*, vol.VIII.
- Klaproth, H. J.** (1823). *Voyage au Mont Caucase et en Géorgie: I.* (Vol. 11).
- Kochkarov, S.** (2020). *Karaçay Malkar Mitolojisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Koç, N.** (1996). *Yeni Dil Bilgisi*. İnkılap Yayınları.
- Konak, S.** (2015). *Eskişehir ve Çevresinde Konuşulan Karaçay Türkçesi Dil Özellikleri: Dil İncelemesi-Sözlük-Metin*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Korkmaz, Z.** (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z.** (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Krainiuchenko, A.** (2021). *Karaçay-Malkarcada 'Almak' ve 'Vermek' Fiillerinin Anlamsal Alanları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuchmezova, L. B.** (2014). *Formirovaniye I Razvitiye Naddialektnykh Tipov Karachayevo-Balkarskogo Yazyka*. Institut Gumanitarnykh Issledovaniï Kabardino-Balkarskogo Nauchnogo Tsentra Ran.

- Kulaksız, Ş.** (2019). *Azerbaycan Türkçesi Atasözlerinde Kelime Grupları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Күли, К.** (1969). *Çumla Kızradıla (Nazmula)*. Elbrus Kitap Basma.
- Kumykov T. K. H.** (1960). *Etnogenez Balkarskogo İ Karachayevskogo Narodov V İstoricheskoy Literaturė, Tkhashokov M. Z. H. (Ed.), O Proiskhozhdenii Balkartsev İ Karachayevtsev, Balkarov, Kabardino-Balkarskoye Knizhnoye İzdatelstvo.*
- Kükey, M.** (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Kardeş Matbaası.
- Lamberti, A.** (1654). *Relatione Della Colchide Hoggi Detta Mengrelia, Nella Quale Sitratte Dell'origine, Costumi E Cose Naturali Di Quei Paesi*. Napoli.
- Lavrov, L. İ.** (1978). *Karaçayevtsı-İstoriko-Etnografiçeskiy Oçerk*.
- Laypalanı K. T. & Süyünçlanı A. A.** (1961). *Ana Til*. Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- Laypanlanı, H.** (1985). *Ay Carıkda*. Stavropol Kitab Basmanı.
- Laypanov, K. T. & Miziyev, İ. M.** (2008), *Türk Halklarının Kökeni*. (Çev.) Hatice Bağcı, Selenge Yayınları.
- Mağulalanı, F. L.** (2010). *Nart Sözle, Aytıvla, Çam Sözle*. Karaçay-Çerkes Kral Universitet.
- Mavi, A.** (2020). *Çerkes ve Karaçay-Malkar Dil ve Edebiyatları Arasındaki Etkileşimler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Mehmedoğlu, A.** (2001). *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle*. Aşıyan Yayınları.
- Mızıulu, İ.** (1994). Tarih Halkını Baylıgıdı. *Mingitaw Dergisi*, 4.
- Miziyev, M.** (1991). *Oçerki storii i Kulturu Balkarii i Karaçaya XIII-XVIII. vv.*
- Mokayev, A.** (1976). *Malkarnı Çaşa Tarihından, Şuyohluk*, no: 3.
- Mussa, B.** (2004). *Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nevruz, Y.** (1991). *Karaçay-Malkar Türkçesinden Türkiye Türkçesine Açıklamalı Büyük Sözlük*.
- Omarlanı, K.** (1995). *Dünya Tınlığın Tileyme Kadardan, Nazmula bla Poemala*, “El-Fa” Kitap Basma.

- Özdoğan, A.** (2015). *Cengiz Aytmatov'un Kırgızca Hikâyelerinin Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Özkan, A., Aşçı, U. D. & Toker, M.** (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Palet Yayınları.
- Özkan, M. & Sevinçli, V.** (2013). *Söz dizimi*. Akademik Kitaplar.
- Özmen, M.** (2016). *Türkçenin Sözdizimi*. Karahan Kitabevi.
- Pröhle, W.** (1909). Karatschajische Studien. *Keleti Szemle*, 10, 215-304.
- Pröhle, W.** (1914). Balkarische Studien. *Keleti Szemle*, 10.
- Say, M. E.** (2023). *Karaçay-Malkar Türkçesi Soy Söylenceleri (Dil Bilgisi İncelemesi-Çeviri Yazılı Metin-Aktarma-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Semenova, S.** (2006). *Nart Boyu Türkleri Hun-Karaçaylıların Atasözleri*. Kaynak Yayınları.
- Sevim, S.** (2003). Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Sentaksının Karşılaştırılması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Somak, E.** (2019), *Kumuk Türkçesindeki Atasözü ve Deyimlerin Anlam Bilimi ve Söz Dizimi Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sozaylanı A. B. & Sozaylanı B. T.** (2005) *Karaçay-Malkar Til*. Nalçık.
- Şahin, İ.** (1995). *Karaçay Halkını El Bergen Çomaqları (Giriş, Transkripsiyon, Türkiye Türkçesinde Aktarma, Sonuç, İndeks)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şamanlanı, İ.** (1987). *Koban Başında-Tarih Haparla*.
- Şenol, A. Ç.** (2018). *Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şimşek, R.** (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Şnirelman, V. A.** (2006). *Bit Alanami İntellektualı i Politika na Severnom Kavkaze v XX Veke*, s. 215. [Erişim: 02.02.2019, <https://b-ok.org/book/1276259/c93350>]
- Tabakçı, N.** (2008). *Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt-Kültürde Kimliğin Oluşumu*

(Türkiye'deki Karaçay Topluluğu Örneği). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tavkul, U. (1993). *Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür*. Ötüken Yayınları.

Tavkul, U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tavkul, U. (2002). Kafkasya ve Çevresindeki Türk Toplulukları. *Türkler Ansiklopedisi*, 20, 500.

Tavkul, U. (2003). Karaçay-Malkar Türkçesinin Çerek (Yukarı Balkar) Diyalektinde Tespit Edilen Ses Değişimleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, s. 189-208.

Tavkul, U. (2006). Kafkasya'da Konuşulan Türk Lehçeleri. *Kırım Dergisi*, 15(57), 38-49.

Tavkul, U. (2007). *Kafkasya Gerçeği*. Selenge Yayınları.

Tavkul, U. (2007). Karaçay-Malkar Türkçesi Grameri. Ahmet Bican Ercilasun (Ed.), *Türk Lehçeleri Grameri*. 883-938, Akçağ Yayınları.

Tavkul, U. (2020). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tavkul, U. (2021) *Karaçay-Malkarlılar Kimdir?* [Erişim: 17.09.2021, <http://www.circassiancenter.com/cc-turkiye/arastirma/0287-balkar.htm>]

TDK, (2020). *Büyük Türkçe Sözlük* [Erişim: 20.09.2020, <https://sozluk.gov.tr>]

Tekin T. & Ölmez M. (2015). *Türk Dilleri Giriş*. BilgeSu Yayıncılık.

Tekin, T. (1989). Türk Dili Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi. *Erdem*, 5(13), 141-168.

Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu.

Temizkan, A. (1997). *Sovyetler Birliği Döneminde Karaçay ve Balkarlar* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tileubayeva, B. (2021). *Muhtar Avezov'un Hikâyeleri Örneğinde Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Kelime Gruplarının Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.

Tokumaevev, J. Z. (1969). *Nartları Tukumları*. Elbrus Kitap Basma.

- Topal, E.** (2005). *“Nart Jırla Bla Tauruhla” Adlı Derleme Kitabındaki Dilin Eski Kıpçakça ile İlişkisi Üzerine Bir İnceleme (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tosun, R.** (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesinde Fiil*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tümer, B.** (2002). *Karaçay-Malkar Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkistan Birliği** (2020). Karaçay-Malkar Türklerinin Göç ve Sürgünleri. [Erişim: 26.05.2020, <https://www.turkistanbirligi.com/karacay-malkar-turklerinin-goc-ve-surgunleri/>]
- Türkoğlu, İ.** (2001). Karaçay-Balkarlar. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 24. Cilt, s.380-381.
- Uğurlu, M.** (2012). Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu. *Electronic Turkish Studies*, 7(4).
- UNESCO** (2020). *Atlas of the World's Languages in Danger* [Erişim: 12.08.2020, <http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-1075.html>]
- Usta, H. İ.** (2000). Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma. *Türk Dili*, 579, 209-216.
- Usta, H. İ.** (2007). Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim?. *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK*, s.413-421.
- Uzun N. E. & Aydın, Ö.** (2006) *Sözdizim, Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*. Ahmet Kocaman (Ed.), Dil Derneği.
- Üstünova, K.** (2014). *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*. Sentez Yayıncılık.
- Vardar, B., Güz, N., Huber, E., Öztoprak, E., & Senemoğlu, O.** (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*.
- Yaman, E.** (1994). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi'nin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yaman, E.** (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırması*. TDK.

Yavuz, M. (1994). *Karaçay Türkçesi (gramer, metin, sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yeşil, M. M. (2016). Karaçaylıların, ABD'ye Göç Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Sonuçları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2671-2691.

Yıldırım, C. (1966), *Eğitimde Araştırma Metotları*. Akyıldız Matbaası.

Yılmaz, E. (2002). Karaçay-Balkarca. *Türkbilig*, s.4, 48-58.

Yılmaz, Ö. D. (2018). Bir Dil Alt Dizgesi Olarak Söz Dizimi ve Birimleri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 259-269.

Yurdakul, E. (2011). *Karaçay-Balkar Türkçesi Konu Çözümlemeli Söz Varlığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Zandov A. M. (1965). *Malkar Nart Sözlüğü*. Kabartı-Malkar Kitap Basması.